Kungl. Vetenskapsakademiens
Bibliotek
STOCKHOLM

A. L.
Tidskr.
Sv.

STOCKHOLMS UNIVERSITET
30001 003563451

SVEA,

TIDSKRIFT

FÖR

VETENSKAP OCH KONST.

KONGL.
WETENSKAPS
ACADEMIEN.

ÅTTONDE HÄFTET.

UPSALA
Palmblad & C.
1825.

DEN SVENSKA KNEKTENS HVILA.

Ifrån det köpta Slottets höjd
En ny-rik dåre fritt må stoja:
Hans larm ej stör min ärfda fröjd
I mina fäders låga koja.

Hon ej beherrskar fältets rymd,
Men åkans slag ej heller manar;
I däldens djup hon ligger skymd
Och fredad af de täta granar.

Till henne leder blott en stig,
Som ingen fjesk har lust att vandra;
Dock hittar, någon qväll, till mig
Den arme, som förskjuts af andra.

Och då och då en trött Soldat,
Med ärr från Parkumäki-striden,
Här letar upp sin krigskamrat,
Ty också jag var knekt den tiden.

Jag frågar honom under glam
Om han, som förr, står karl för skotten,
Och silfverbägarn tar jag fram
Med Carl den tolftes bild på botten.

Och uti den till brädden full
Oss Mor utaf sin julbrygd skänker,
Och bilden, som det röda gull,
Igenom klara ölet blänker.

På nytt den gamle knekt blir ung
Och begge vi vid bägarn svära,
Att än gå ut för Land och Kung,
Om man ur huset de begära.

TROHET I DÖDEN.

EFTER THEODOR KÖRNER.

Till strid för ära, frihet, fosterjord
Är Riddarn färdig att i härnad draga;
Men först med några manligt ömma ord
Han vill ett afsked af sin Sköna taga.
"O gråt ej så! i allan nöd
"Dig himlen tröst och hopp skall skicka.
"Jag blir dock trogen till min död
"Åt Fosterlandet och min flicka."

Och när han så farväl åt henne sagt,
Han sporrarna i hingstens sidor trycker,
Och flyger till sin Konungs riddarvakt,
Och fram mot fienden med denna rycker.
"Ej bäfvande och icke blöd
"Mot faran jag förnöjd kan blicka;
"Ty dör jag, är det ärans död
"För Fosterlandet och min flicka."

Och nu han störtar sig i stridens famn,
Och för hans klinga falla tusen neder,
Den vunna segern egnar man hans namn,
Men Segrarn stupat sjelf bland fällda leder.
"Förrinn min blod, så purpurröd,
"En räddad jord dig nu må dricka;
"Jag trogen var allt till min död
"Åt Fosterlandet och min flicka."

OM
VÅRT FÄDERNESLANDS LAGSTIFTNING
I ANLEDNING AF NYA LAG-FÖRSLAGET.

Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia. Digestor. L. I. T. 1.

Vi hafve hört så mycket klagas öfver den långsamhet hvarmed Lag-Commissionens arbeten fortgå, och sett så ofta uttryckt ifvern att få det nya Lagverket fulländadt, samt derefter omedelbart till efterlefnad fastställdt och antaget; att det synes oss vara en medborgerlig pligt att yttra oss i denna för fäderneslandet almänvigtiga angelägenhet. Det torde likväl mer än mycket förvåna våra Läsare, om vi redan här utsäga den öfvertygelsen, att det interesse, som uppkallar oss att i detta ämne yttra vår mening, är just motsatt deras, hvilka med otålighet anse hvarje dröjsmål med den Nya Lagens fullbordande och antagande. Förf. har nemligen öfvertygat sig, att denna otåliga ifver, som för i munnen det påståendet att en snart 100-årig Lag äfven är 100 år efter den nuvarande folksbildningen och således måste hufvudsakeligen omskapas, är en måhända from, men oförnuftig nitälskan, uppkommen af half upplysning på den ena, och nyhetslystnad på den andra sidan. Det är endast dessa sistnämnda förvillelser, som kunnat förleda tänkesät-

tet dertill, att anse Lagstiftnings-verket såsom ett beställdt arbete, hvilket i likhet med hvarje annat borde inom öfverenskomen tid vara färdigt. Visserligen har man här medgifvit, att terminen för fulländandet af arbeten af förra slaget borde tilltagas mycket längre än i afseende på vanligen betingade arbeten; men analogien har dock åtminstone i tysthet blifvit bibehållen och sålunda förvillat omdömet. Härtill har nyhets- och förändrings-begäret kommit. Att vänta och önska sig något bättre är så naturligt, då få veta på det sätt begagna det närvarande, att de derur kunna hämta den väsenteliga och ovanskeliga frukten. Det sålunda för förändring stämda menniskolynnet fikar äfven efter denna förändring så snart som möjligt; bortkastar derföre, i likhet med barnet, de öfriga njutningsmedlen, för att söka efter ett, det hon oftast aldrig finner; ty det fanns endast i den leende men osäkra förhoppningen —

Men på ett så vigtigt företag, som det af Lagstiftningen för ett helt folk, böra inga så beskaffade endast ögonblickliga interessen äga den ringaste inflytelse. Att så icke eller var förhållandet med stiftandet af vår nu gällande Lag vill jag till en början korteligen upplysa. Redan år 1686 hade Konung Carl xi förordnat en Commission af vissa Lagfarne och kunnige män, åt hvilka ett så hälsosamt och angeläget arbete uppdrogs. Desse vittre och Lagfarne män hunno dock icke, deras berömmeliga flit och

sorgfällighet oaktadt, förr än på 1700-talet låta sitt Utkast utgå och de uppsatte Balkarne blefvo dels vid 1731, dels vid 1734 års Riksdag igenomgångna, och i vissa mål och ärender ändrade och förbättrade 1). Med denna berömvärda hejd i det yttre gingo desse Lagstiftare till väga, att de först efter mer än fyra decennier ansågo sitt arbete moget att föreläggas Lagstiftande magtens sista ompröfning och stadfästelse. Se vi åter på den inre vishet och sans som ledde desse Lagstiftare i deras vigtiga bemödande, så skole vi finna deras efterdöme i detta afseende än mera efterföljansvärdt. De synas nemligen med vishet och alfvar hafva behjertat den sanning, att man vid stiftandet af Lagen för ett folk så mycket möjligt är, bör inhämta och följa den modification, Rättens abstracta begrepp erhållit af i frågavarande folkets seder, historiska uppfostran och deraf beroende bildnings-grad. Det är afseendet härpå som gör en Lag i stället för att vara en död bokstaf eller regel, till ett lefvande uttryck af National-charakteren i dess närvarande utbildnings-station. Här äro tvenne ytterligheter, för hvilka Lagstiftare-visheten med lika omsigt bör taga sig till vara: den ena den att stifta en Lag af abstracta Rätts-satser eller principer hämtade utur och ordnade efter en tilläfventyrs ganska sund tanke-theori. En sådan Lagstiftning, ehuru Natur-Rätten visserligen hade intet att deremot invända, saknade dock till

1) Se K. M. o. R. Canc. Coll. Företal till Lagen, och Kon. Fredriks stadfästelse derå d. 23 Jan. 1736.

den grad allt inre och lefvande sammanhang med ett visst folks lynne och seder, att den endast skulle bli en öfnings-skola för de Lagklokes konstgrepp 2). Den motsatta förvillelsen i en Lagstiftares bemödande vore åter den att, helt och hållet förgätande Rätts-theoriens grundsatser, endast hämta ur det individuella lifvet de fall, vid hvilka en strid om rättigheter plägar uppkomma, och derefter sammanbringa en Lag 3). En så beskaffad Lagstiftning, ehuru den vore ett säkert uttryck af folkets individuella bildning, skulle dock sakna den consequenta ordning och plan, som för ett sådant verk äro oundgängligen nödvändiga. Den blefve en samling af rhapsodiskt sammanbragta fragmenter, för hvilkas öfverensstämmelse med Rätts-Läran ingen garantie funnes. — Det tillhör Lagstiftarens vishet att emellan dessa ytterligheter, hvilka man kortast skulle kalla den abstracta Lärans, och det concreta lifvets, gå en medelväg, och söka bådas förlikning med hvarandra. Till lösningen af detta, kan hända för mensklig vishet aldra svåraste, problem, har han ett hjelpemedel — historien. Hon skall lära honom huru Rättens abstracta och universella idée uti folkets concreta och individuella lif småningom intill det närva-

2) Historia Juris Romani lärer oss att i Rom så var förhållandet och orsaken dertill hafva vi antydt.

3) Exempel på denna afväg gifva isynnerhet de äldsta Lagstiftningarne, vid hvilkas uppkomst ännu Natur-rätten var outbildad; äfven våra äldsta Göthiska Lagstadgar, säs. Landskaps-Lagarne.

rande ögonblicket utvecklat och uppenbarat sig. Historiens vittnesbörd är i detta afseende erfarenhetens; hvilken sjelf åter är den säkraste ledning för allt som går ut på menskligt handlande. I häfderna, i utvecklingen af folkets religiösa och moraliska tänkesätt, i utbildningen af dess hederskänsla och seder framställer sig äfven dess rättskänsla, ty det ena elementet af det handlande lifvet är alltid det andras säkraste förklarings grund.

Af hvilket mägtigt inflytande dessa betraktelser varit på Stiftarne af Vårt Fäderneslands nu gällande Lag skole vi korteligen ådagalägga. Äfven den ytligaste betraktelse lärer huru öfverallt i 1734 års Lag röjer sig bemödandet att bibehålla fordna stadganden lämpade till närvarande tider 4) och ordnade efter det då införda systemet af en enda allmän Lag i stället för tvenne. De synas i detta afsende mera hafva sökt redigera Lands- och Stads-Lagarne till en Sveriges Rikes Lag, än innovera något af det förut stadgade. Med undantag af den i Lands- och Stads-Lagarne införda Konungs Balker 5), som af 1734 års Lagstiftare rätteligen ansågs böra hänföras till Fundamental Lagarne, och Kirkio Balker, som utur allmänna Lagen alltför väl kunde utgå genom en, den 3

4) Se ofvan citerade Kon. Fredriks Stadfästelse, sid. 2.

5) Huru mycken inflytelse 1719 års Regeringsform haft på Lagstiftarnes åsigter i Jus Publicum är öfverflödigt att närmare utveckla.

Sept. 1686, under tiden stadgad Kyrko-Ordning samt Skipmåla Balker till följe af en serskildt antagen Sjö-Lag, återfinnas i den Nya Lagen alla de stycken som innefattades i de förra. Balkarnes ordning är ock densamma utom den mindre betydliga förändringen, att alla Lagens stadganden om Missgerningar och deras bestraffning i Nya Lagen sammanfattas inom en och samma Missgernings-Balk, i stället för att de förut i båda lagarna förekomma under Balkar med flere rubriker, såsom Edzöris, Höghmålis o. s. v. Med hvilken sorgfällighet åter i afseende på den Civila delen af Lagstiftningen våra Lagstiftare omfattat de förra Lagarnes idéer och principer bevisas fullständigast deraf, att Nehrman, som förr än Lagen utkom, af trycket utgifvit sin Jurisprudentia Civilis, för att efter den Nya Lagens antagande göra denna Lärobok användbar, alldeles icke behöfde omarbeta special-theorierne, utan endast bifoga tillägg i anledning af den Nya Lagens stadganden. Nehrman, så väl som Lagstiftarne, hade med historisk och juridisk noggrannhet omfattat hela Lagverket till den dåvarande tiden; den theori som den förre uppställt, återfanns således såsom ledande princip i de sednares Verk, och deraf finner man det anmärkningsvärda resultatet af bådas öfverensstämmelse. Då man härvid erindrar sig att Lands Lagen var nära trenne sekler gammal (confirm. 1442) så blir detta förhållande än mera anmärkningsvärdt. K. Fredriks Lagbok deremot har ännu icke uppnått åldern af ett Sekel, och redan är fråga om

dess totala omskapning. Väl måste å ena sidan medgifvas att under denna tidrymd begreppen och i allmänhet menskliga culturen synas hafva gått mycket raskare steg framåt i alla rigtningar än under föregående perioder; men erkännas måste å den andra, att de grunddrag i lynne och character, hvilka utmärka ett folks individualitet, och hvaruppå folkets Lagar måste fästa om ej ett uteslutande, dock ganska hufvudsakligt afseende, icke så märkbart eller väsentligt förändra sig som det menskliga vetandets serskildta Elementer. Det ena följer och lyder naturen, det andra modifieras af alla konstens variationer. Nationens skaplynne fortbestår såsom det ovanskligt lefvande under och genom alla hvälfningar. Dess sätt att uppenbara sig är 100 år förr eller sednare i grunden detsamma, och de författningar eller Lagar, som skola styra det, hafva ingen verkan, intet bestånd, om de ej utur detta, framigenom tiderna oföränderliga, skaplynne haft sitt ursprung.

Deraf den oändeliga mängd af författningar och serskildta stadganden, som så ofta måst återtagas nästan i samma ögonblick de utfärdats, deraf de förklaringar och förklaringars förklaringar, som så ofta behöft gifvas. Den regel bör vid all Lagomskapning vara hufvudregeln att förändra så litet som möjligt och och att låta äfven genom förändringarne framlysa den grund, hvarpå allt hänsyftar. Sålunda kan ett folk känna och öfvertyga sig, att den föråldrade lagens an-

da fortlefver i den nyares gestalt, och finna liksom en ny telning inympad på den gamla, ur folk-charakterens jord uppdragna, och i densamma rotfästade stammen. Det är denna förtjenst som en uppmärksammare forskare aldrig skall undgå att erkänna i Vårt Fäderneslands Lagstiftnings successiva utbildning. Ända ifrån den första Samling af Lagar, hämtade utur Vanans eller Sedernas uråldriga rätt (Jus Consvetudinarium) intill sednaste tider har denna idée af det närmaste sammanhang mellan en föråldrad Lag och en ny, synbarligen röjt sig. Derom öfvertygas man lätt genom studium af Svenska Lag-historien.

Jag kan här icke förbigå en anmärkning, hvilken den förtjenstfulle Stjernhöök gör med bestämd syftning på vår äldsta Lagstiftning. Sedan han korteligen genomgått och vederlagt gissningarne om några angifne Stiftare till våra äldsta Lagar, tillägger han: få äro de folk, som i likhet med Athenienser, Spartaner, och Creter kunna tillskrifva en serskild Uphofsman sina Lagar: de Nordiska Folkslagen hafva deremot sett dessa lagar småningom utvecklas ur den Sedvanliga Rätten. Vanor och bruk hafva genom åldrens häfd vunnit både kraft och helgd af Lagar, samt sluteligen öfvergått i ett Jus scriptum, vid den period då den vundna culturen påkallade ett sådant. Vid sistberörde tid åter gick bemödandet hufvudsakligen ut på att samla och redigera de spridda stadganderna, ifrån bruk till lagar förvandlade; och synes i detta afseende den

märkbaraste olikhet i den åtgärd, hvilken t. ex. de Justinianeiske Lagsamlarne med deras theoretiska systematiserande vidtogo, och det enkla traditionelt inhämtade sätt, som utmärker Viger Spa och Lumber. Anmärkningsvärd synes ock våre Förfäders omtanka om sine Lagars bestånd hafva varit, emedan de, efter den allmänna Ed, som en nyvald Konung var förbunden att gifva alla Sina Undersåtare, dessutom fordrade att han under en Eriksgata genom de serskildta Provincerna serskildt skulle gifva en försäkran, ej mindre att de dåvarande Lagar skulle äga bestånd, än ock att han icke skulle stifta några nya. En följd häraf var äfven att Konung Birger vid sin revision af den högst ofullständiga Vigerska Samlingen säger sig icke hafva bortlagit några lagar, utan förklarat de mörka och obestämda. — Derefter inträda i vår Lagstiftnings-historia Landskaps-Lagarne; en period, hvarunder de serskildte Provincerna, skiljda ifrån hvarandra genom serskildta LagCodices, sökte att hvar för sig constituera spridda, splittrade enheter, så skarpt som möjligt begränsade. Detta konst-system, hvars onaturlighet redan upphäfdes genom kraften af de allmänna, för hvarje Lag lika gällande grundidéerna, kunde icke länge ega bestånd; hvarföre ock behofvet att erhålla en allmän, för dessa splittrade particulariteter gemensam Lag blef mer och mer trängande. Detta var väckelsen till den så kallade Codex Christophorianus, hvilken man vanligen, ehuru origtigt, tillegnar K. Christopher, af det skäl, att densamma af

honom med företal försågs och publicerades. Historiska sanningen lärer oss dock att denna Lagbok egenteligen är en product af Magni Ericssons (Smek) så mycket misskända regering, och framlades redan 1347 på ett möte, som Magnus höll i Örebro. Ifrån sistberörde tid, och oagtadt Regenternas successiva bemödanden att gällande göra den för alla gemensamma Lagen, ville dock hvarje province såsom tillförene lefva efter sin serskildta rätt och godtycko. Ja till och med efter Publications-året 1442 af Allmänna Lagen, fordrade allmänna tänkesättet, att UplandsLagen i flere afseenden skulle blifva följd. Ibland annat bevisas detta derutaf att Kon. Johan 3:dje nära 150 år derefter synes hafva bekräftat UplandsLagen såsom den billigaste; hvarefter likväl den Christophorianska Codex efter förnyad granskning och Carl XI:tes derå utfärdade nya stadfästelse ändteligen äfven i Arfstvister blifvit antagen. Följe vi vår Laghistoria längre, så finna vi hurusom, oagtadt alla de stora och omfattande hvälfningar, hvarpå detta tidehvarf var så rikt, och oagtadt dubbelheten af en serskild Lands- och StadsLag var i mer än ett afseende olämpelig, först efter seklers förlopp d. v. s. på Riksdagen i Stockholm 1600, tanken om den gamla Lagens revision väcktes; hurusom sedan 4 år förflöto intill dess den i Norrköping beslutades, samt ej förr än efter 7 decennier började att sättas i verket, hvarefter den 130 år sedan den befanns nödig, helt och hållet fullbordades. Så utomordentligt mägtigt är det inflytande, som äldre Lagar

ega på det Svenska National-lynnet, så svår är öfvergången från en gammal princip till en nyare, och så starka äro de band som fästa den Svenska Medborgaren vid Fädrens bruk och inrättningar. — Men till det anförda historiska beviset för vår mening, skulle jag äfven kunna tillägga följande strängare positivt deducerade. Det är redan i det föregående antydt, att ett Folks Rättsförfattning står i ett organiskt samband med folkets innersta väsende och charakter. Den förra utvecklas med ovilkorlig nödvändighet ur den senare. Rätten fortväxer med folket sjelft, utbildar sig med detta, och dör ändteligen om folkets individualitet går förlorad. Men man bör vid detta inre sammanhang anmärka, att, då vid stigande cultur folkets krafter, förut verkande liksom oförde lade, nu mera söndersplittras i olikartade verksamheter, hvarje genom dess serskildhet ifrån de öfriga afsöndrad; måste äfven finnas individuer, hvilka egna sig till ett konstmässigt, vetenskapligt utbildande af folkets Lagar och författningar. Vid denna tidpunkt skiljas således den rättens gestalt, som på ett mera konstladt och invecklad sätt förekommer i den rättslärdes theori, och den som ännu fortlefver i Nationalmedvetandet. Den ena rätten lefver i läran, den andra i lifvet: men hvilkendera af dessa rigtningar blifver den i sjelfva verkligheten förherskande, beror hufvudsakligen af den invividuella folkscharakteren, hvilken härvid har det största inflytande. Att t. ex. i Rom den techniska, uti alla konstens detailler utarbetade syft-

ningen blef rådande var en följd flera sammanträffande orsaker. Enligt denna rättsordning vid dess högre uppdrifna utbildning kunde sålunda en medborgare föga hjelpa sig utan en Juris-consult vid sidan. Behöfde han föra en process; så måste den förnäme, efter egen ryktbarhet sträfvande, Patronus anlitas; behöfde han ingå ett aftal, så måste han hos den rättslärde infinna sig med sin med-Contrahent för att lära formen och få passande formel sig förestafvad. Med ett ord, Lagen lefde icke i det individuella folkslifvet utan i den lagklokes hufvud och theörie. Helt motsatt har förhållandet varit med vårt Fäderneslands Lagar, äfven i deras tid efter annan vundna förbättringar. I hvarje uttryck af ett serskildt Lagbud har man synbarligen röjt bemödandet att göra det för hvarje Medborgare fatteligt och tjenligt att vid förekommande fall tillämpas; ja budet har sjelf blifvit oftast så uttryckt, att det har formen af en enda casus, ehuru derefter enligt lagkännarens omdöme hundrade fall kunna bedömas. Den okunnigaste af våra medborgare har, likasåväl som den lärdaste, ansetts böra få kunskap om sin rätt, och tillfälle att, enär den honom göres stridig, sjelf göra den på lagligt sätt gällande. Våra Lagstiftare genom alla tidehvarf hafva ansett Lagen endast på det sätt blifva en Lag för alla, att hvar och en kan för sitt lif och sina förhållanden tillämpa densamma; och Lagboken har med skäl antagits böra

vara lika tillgänglig för begreppet, som grunderna för den allmänna undervisningen. Den Svenske Medborgaren har derföre icke, såsom den Romerske behöft köpa en främmande hjelp till sitt biträde, utan sjelf kunnat försvara sina rättigheter. Att detta förhållande framgent bibehålles är långt vigtigare än man vid första påseendet skulle förmoda; huruvida det åter under förutsättning af en redan antagen Ny Lag, kan fortfara, är ett problem, till hvars upplösning vi nu allt mer och mer kunna närma oss.

Det är en af sakens natur påkallad ganska väsendtelig skillnad emellan de förberedande åtgärderna till en Ny Lagbok, och antagandet af densamma såsom till allmän efterlefnad fastställd. Tiders förändrade förhållanden, den allmänna folksbildningens tillväxt m. m. kunna uppmana till de förra; endast en redan vunnen mognad i det allmänna tänkesättet, ett sannt och omisskänneligt behof deraf kunna påkalla det sednare. Om det nu skulle anses bevisadt eller bevisligt att det tidehvarf, hvari vi lefva, hunnit till den cultursgrad, att en förbättring af vår gällande Lag utgjort ett problem, som bordt till bildade Medborgares lösning uppkastas; så anser jag deremot den frågan förtjent af närmare granskning; huruvida är den tidepunkt ännu inne, på hvilken ett Förslag till en Ny Lag bör antagas, eller bör icke detsammas antagande ännu till framdeles uppskjutas? Med all agtning för de Mäns förtjenstfulla bemö-

danden hvilka egnat sin verksamhet åt detta allmänvigtiga föremål, anser likväl Förf. sig utur sakens Natur böra utveckla de grunder, som vid den uppkastade frågans besvarande äro de ledande. Innan tidpunkten för antagandet af en Ny Lag är inne, bör nödvändigt tillförene ett omisskänneligt behof af densamma hafva röjt sig. Häremot talar, enligt Författarens öfvertygelse, den förflutna tidens erfarenhet. Visserligen klagar man, dels öfver långvarigheten af processer i vårt fädernesland, dels öfver det oerhörda antal af Författningar, som ändra 1734 års lag. Det först anförda onda, ehuru visserligen ett verkeligt ondt, kan dock, förmoda vi, läkas genom ett mycket mindre genomgripande medel än en total Lagomskapning. Utgallring af åtskilliga onödiga stadganden i rättegången, synnerligen af dem, som endast gifva lagvrängaren ett fält för dess konstgrepp, förenklandet af vår Exceptions-theori, borttagande af en helt öfverflödig instants m. m. skulle vara tillräckliga botemedel för detta onda. Mängden af författningar åter förorsakar i afseende på den allmänna Lagstiftningen, så väl den civila som den criminella, den minsta olägenhet; det vore här endast om allmänna Lagens förklaringar fråga, dessa kunde ock utan allt för stor möda redigeras och förkortas; alla öfriga, de fleste och besvärligaste höra inom området af Jus Oeconomicum. Men om ock de anförda, jemte flere andra olägenheter icke skulle anses vara utan sin svårighet, så bör man dock för detta onda använda sam-

ma af erfarenheten gillade regel, som för allt physiskt ondt, att nemligen icke bruka ett starkare läkemedel än som behöfs. I annat fall skadar det mera den natur, hvars sig sjelf helande kraft det endast skulle underhjelpa. — Vår nu gällande Lag har med rätta ansetts såsom product af en utmärkt Lagstiftare-vishet. De som hafva att med dess tillämpande sysselsätta sig, erkänna och skola erkänna, att den är upprunnen ur det Svenska folkets seder och handlingssätt. Äfven de grundsatser, hvilka en modernare tid tyckes så litet benägen att gilla, såsom arfvejords bibehållande inom slägten, deraf uppkommande olikhet i makars Giftorätt på landet, söners fördubblade arfsrätt framför döttrars, Bördsrätt m. m. äro så helt och hållet egna för de Göthiska folkstammarna, att de alldeles icke utan att skaka hela systemet kunde utur Lagstiftningen utplånas. Många andra begrepp och principer äro på enahanda sätt införlifvade med de Nordiska folkens lynne, och desse skulle icke återfinna sin individuella charakter i en Lag, uti hvilken icke dessa grundsatsers anda uttalar sig.

Den rigtning af tidsandan, som viljande universalisera allt, anser det historiskt individuella såsom högst besynnerliga undantag ifrån den allmänna abstracta regeln, skall i sin formalistiska ifver invända, att en allmän förnuftsrätt bör utan afseende på något förut bestående, i en Lagstiftning uttala sig. Eller om desse ifrare för en formell enhet skulle anse den-

na åsigt ytterlig, medgifva de förändringar och modificationer för hvarje serskildt folk, så vidt desse ur politiska grunder må synas nödiga. Denna concession oagtadt, uppoffras dock härigenom alltför mycket af Lagarnes historiska element, hvilket vi i det föregående allmänneligen sökt uppvisa genom deductionen af Jus scriptum utur Jus consvetudinarium med serskildt afseende på vår Lagstiftnings historia. Att nemligen vid en gifven tid bland ett folk införa en helt ny Lagstiftning, som icke haft sin närmaste historiska upprinnelse utur folkets lynne och charakter, förefaller oss lika orimligt, som att för detsamma stadga en Regeringsform, sammansatt efter en möjligtvis sund theori, men utan sammanhang med den förutbestående Styrelse-författningen. Följderna af den ena förvillelsen skola lika litet uteblifva som af den andra, och de privata rätts-öfverträdelserna skola i detta fall uti antal icke mycket eftergifva de publika under den andra händelsen. — En allmän förnuftsrätt således, ehuru högt dess värde må skattas såsom regel för hvarje positiv rätt, måste dock, för att i ett gifvet fall producera en viss Lag Codex, hufvudsakeligen modifieras af den hos ett Folk historiskt utbildade rätten. — Men jag nämnde att behofvet af en ny Lagbok omisskänneligen borde hafva röjt sig, innan densamma till efterlefnad antoges. Svårligen lärer detta behof kunna antagas för det närvarande vara synnerligen kännbart, då, efter hvad vi inhämtat, så högst få, och endast genom offentlig befallning påkallade, granskningar af det Nya Lagförsla-

get inkommit. Nationen och äfven de mera bildade Representanterne af dess tänkesätt synas således ännu icke med intresse följt detta Nationella företag. Så länge åter icke ett mäktigt allmänt deltagande omfattar en så beskaffad allmän-vigtig angelägenhet, synes med något skäl tidepunkten åtminstone för dess fullbordande ännu icke vara inne. Äfvenså tyckes man af detta factum kunna sluta till det större eller mindre behofvet af en ny Lagbok.

Det inskränkta utrymmet af denna uppsats tillåter icke Förf. att ingå uti en fullständig bevisning af allt hvad ofvanföre blifvit yttradt — en bevisning, som endast genom en detaillerad granskning af sjelfva Lagförslaget skulle kunna åstadkommas, men anförandet af några facta anser han sig dock icke böra förbigå. Valet är härvid likgiltigt, och vi kunna stadna vid vår Lags första Afdelning, Giftermåls-Balken.

Uti denna, så väl som i hvarje annan afdelning af Lagstiftningen bör man noga skilja emellan de stadganden, hvilka, ifrån seder till Lagar öfvergångna, på det närmaste äro med National-charakteren införlifvade, och de Lagens bud, hvilka utaf industriella eller dylika, m. e. o. af yttre förhållanden uppkommit och förändras. Grunden för de förra är inre, är hämtad ifrån tanke- och handlingssätt, hvilka generation efter generation gått i arf från förfäder till efterkommande: det är under deras lyckliga inflytelse som man i de förflutna tider funnit trefnad och sällhet; emot en

förändring deri talar således de föregångna tiders och slägtens erfarenhet. Till denna class af stadganden räknar onekligt den Svenske Odalmannen alla dem, som bestämma förhållandet inom hans familje-lif, de ömsesidiga förbindelser och rättigheter, som af, genom, och under ägtenskapet uppkomma. Ledd, såsom vi öfvertygat oss, af grundade skäl, har Kgl. LagCommissionen ingen hufvudsaklig förändring företagit inom person-rättens gebit, men deremot inom sak-rättens område funnit anledning vara till åtskillige ganska vigtiga förändringar. Det har likväl icke varit utan ett grundeligt, ehuru i korthet sammanfattadt, raisonnement (Se Motiv. Cap. IX. pp. 32—43) som detta resultat uppstått. Skälen både för och emot bibehållandet af det gamla systemet rörande Giftorätt och Morgongåfva, äro med reda och klarhet framställda, men det saknas detta oagtadt framställning af sakens hela ena sida, neml. den historiska. Helt kort nämnes blott (sid. 34) den olikhet, som ägde rum emellan Lands och Stads Rätt, och som äfven antogs i 1734 års Lag. Grunden till denna olikhet, som efter vår öfvertygelse ligger djupare än i ett blott godtyckligt antagande, finnes på intet ställe utvecklad. Väl förekomma (sid. 36) orden: „Man har påstått att behofvet af medel för åkerbrukets upprätthållande och jordens häfd, samt nödvändigheten att, så vidt möjligt vore, bibehålla ägande-rätten af en viss fastighet inom en och samma slägt skulle innebära giltiga skäl att tilldela hustrun en mindre lott i samhälligheten än

mannen." Af anförda skäl försökes dock en vederläggning af den anförda principen. Då vi för vår del anse denna omsorg om ärfd fastighets bibehållande inom slägten, hvaraf så oändeligen många stadganden i våra fordna Lagar äro en följd, såsom på det bestämda sätt egen för det Svenska folklynnet och tänkesättet, att densamma alldeles icke kan och bör ur Lagstiftningen utplånas; tro vi, att redan utur detta skäl den olika fördelningen af Giftorätten hade bordt fortfara. Men till denna sistnämnda öfvertygelse hafva vi ännu mera blifvit förda genom svårigheten att utur lagen alldeles bortvisa begreppet af Morgongåfva. Så långt i fornåldern tillbaka, som vi känna någon Lag, har äfven Lagstadgandet om Morgongåfva förekommit. Redan i de äldsta häfder omtalas den såsom en af mannen åt dess hustru mane posterioris diei et quidem oh virginitatem förärad gåfva. Sedermera under Lagsystemets successiva utbildning har den mer och mer blifvit ansedd såsom en vedergällnings-gärd åt hustrun för hennes många husliga omsorger. Under denna synpunkt har Morgongåfvan blifvit för Svenska medborgare ett förtroligt begrepp; sjelfva Lagen har derigenom uppmanat mannen, att utaf det, som honom enskildt tillkommer, tilldela en andel åt sin maka: den har således sjelfmant öppnat honom ett genom förfädrens seder och bruk helgadt tillfälle att visa henne sin erkänsla och tacksamhet.

Då nu det anförda, och än mycket mer talar för

bibehållandet af Morgongåfvan, hvilket var det hufvudskäl, som föranledt dess borttagande? Ibland de flere, som i ofvan citerade Motiver förekomma, synes det förnämsta ligga uti, att „icke hustruns rätt bör förminskas utan fastställas jemlik med mannens," hvadan således då Giftorätten blefve lika för båda, Morgongåfvan i och med detsamma bortföll såsom öfverflödig. Häremot må det tillåtas oss att till stöd för vår tanka om gamla systemets bibehållande uppkasta följande frågor: Var det icke hela idéen med Morgongåfvan att åstadkomma den önskade jemkningen emellan Mannens och Qvinnans rätt i boet och det så, att hela det gamla, genom ålderns helgd med tänkesättet införlifvade förhållandet fortfore? Öfver hvilken orättvisa eller ojemnhet kunde qvinnan klaga enär hon, till den tredjedel henne tillkom, kunde tillägga beloppet af den lagligen bestämda eller af mannen utfästade Morgongåfvan? Är det ens att förmoda det någon omtänksam qvinna skulle beklaga sig öfver den härvid möjliga förlusten, jemförelsevis med den glädjen att se sina barn kunna bibehållas vid af fadren ärfd jord, hvaraf hon ock likmätigt Lagens stadgande (IX. 4 G. B.) har sin andel i afkastningen? Har, kunde man sluteligen anmärka, icke det så mycket prisade enhets begreppet äfven haft något inflytande på föreslåendet af denna förändring, som ock hufvudsakligt omskapar hela Lagstiftningens väsende i denna punkt? Vi öfverlemna dessa frågor åt sakkännaren att besvaras. — Hvad deremot angår de Lagbestämningar, som af

yttre och tillfälliga förhållanden närmast bero, såsom om betalning af Makars Gäld, Boskillnad, Bodelning m. m., hvaruppå ett folks utveckling i commercielt och industriöst afseende äfvensom Credit- och Concurs-systemerna hafva det mäst bestämda inflytande, så hafva desse Lagens bestämningar tid efter annan måst modifieras, allt efter naturen och beskaffenheten af de ofvan angifne grunderna. Det förefaller derföre en uppmärksammare granskare icke besynnerligt utan tvertom helt naturligt och nödvändigt, att Nya Lagförslaget framställt dessa Lagens Capitel uti den form, hvartill de, förmedelst de yttre orsakernas successiva inverkan, småningom utvecklat sig. Härvid äro egenteligen medel och orsaker utvärtes ifrån uti verksamhet; dessa stå uti ingen närmare beröring med förfäders Seder och bruk, dem vanans nödvändighet med outplånlig magt fästat i folkets sinne. Hvad yttre är, står eller faller med den impuls, som verkat dess uppkomst eller undergång: det åter, som rotfästat sig i ett folks tänkesätt, som sålunda blifvit eget för dess åsigt af lifvet eller ett lifvets speciella förhållande, det kan, enligt vår öfvertygelse, icke ur folkets lagar utplånas, utan att denna Lag skall synas för Medborgaren ny och främmande.

Äfven i formen framställa sig flera svårigheter vid en Lag-omskapning. Den form, hvari 1734 års Lag framställer sig, har med rätta ansetts såsom ett Mästerverk af Lagstil. Ehuru snart 100 år gammal, har

den dock, såsom klarligen synes, af våra Lagstiftare blifvit ansedd såsom en förebild, hvars uttrycks- och framställnings-sätt de med alfvar sökt tillegna sig. Huruvida de i detta afseende dels kunnat lyckas, dels verkeligen lyckats, vill jag nu korteligen upplysa, hvarvid för en grundeligare granskare näppeligen torde behöfva anmärkas, att bristerna, i fall sådana bevisligen förefinnas, icke böra tillskrifvas Lagstiftarne sjelfve, utan sakens nödvändiga natur. — Sådana brister äro nemligen med-bidragande bevis för vår mening att tidehvarfvet icke ännu är moget för en ny Lag. Vi skola äfven här hämta våra exempel uppå dels moderniserade för allmänheten nya, dels genom obestämdhet mångtydiga uttryck ur GiftermålsBalken. Naturligtvis få vi härvid tillfälle att, när så fordras, vidröra Lagbestämningarnas ämne och innehåll i sammanhang med uttrycket för desamma. Med undantag deraf, att gamla Lagens 1:sta Cap. nu blifvit i tvenne fördeladt, har likväl omfånget och bestämningen af det Jus personarum som kallas Giftomanna-rätt i det hela förblifvit detsamma. Cap. I. kunde man med skäl fråga: hvarföre hafva de uttrycksfulla orden „om Laga Giftermål" blifvit utbytta emot de mycket mindre sägande: „Om Ägtenskaps aftal"? Genom de sednare orden deprimeras Ägtenskapet helt och hållit inom Contracternas (aftalens) område; en åsigt, hvilken åtminstone icke alltför bestämdt bör uttryckas. För öfrigt synes ordet „aftal" såsom öfverflödigt kunna gå ut på alla ställen, §§. 1, 2 och 3, hvarest det förekommer.

I 5 §. förekommer „vistas i föräldrars hus" detta synes alltför obestämdt, ty detta innebär icke nödvändigt uppehälle af föräldrar; med skäl synes man derföre föredraga det gamla bestämda uttrycket i VI: 2 §. „medan hon eller han i deras hus vistas och bröd theras äter."

II Cap. 1 §. I första Commat, är ordet „thertill" utan skäl uteslutet; i samma § uttrycket „den de till uppfostran antagit" är visserligen obestämdt, ty någon kan hafva antagit ett barn och sedan öfverlemnat det åt en annan, denne åt en tredje o. s. v.; här borde således vid antagit, tilläggas „och uppfostrat till de år då ägtenskap ingås får."

§. 2 äro de gamla orden „synes rätter giftoman ej thertill fallen eller välviljande" bortbytta emot „pröfvas giftoman ej vara skicklig eller i stånd att giftomanna-rätten utöfva"; det förra helt och hållet i gamla Lagspråkets anda, det sednare i modern.

III Cap. „Om hinder emot ägtenskap" har hufvudsakligen blifvit inrättadt efter sednare författningar. Principerna derföre må i det hela anses med tiden enliga, helst då man öfverväger naturen af all dispense ifrån en Lag. Är Lagen sund, blir den genom en sådan dispense ohelgad; är dess stadgande osundt, bör det upphöra.

I Motiv. finnes likväl intet skäl, hvarföre 10 §. af II Cap. i Gamla Lagen är borttagit; det tyckes lägga ett band på lättsinnigheten.

IV Cap. „Om fästning af Ägtenskaps aftal" m. m.

Det första uttrycket skall näppeligen någon kunna förmoda emotsvara det gamla man enkla „trolofning"; också är Lagprojectets theori i denna punkt helt ny. Det i 1734 års Lag ifrån förra Lagstiftningen upptagna begreppet „fästning eller trolofning" har i dess ena bemärkelse uti Nya Lagförslaget alldeles gått ut. Enligt hvad Motiverna innehålla, har det förra trolofningssättet, hvartill befästelse genom begäran af lysning hos vederbörande Kyrkoherde alldeles icke behöfdes, ansetts böra ifrån Lagen utgå. Skälen må i Motiv. läsas. Granskaren vill visst icke förneka deras vigt, men finner äfven på andra sidan många betänkligheter, som lemna honom i ovisshet, om icke den föreslagna förändringen är för mycket genomgripande. Lagförslaget borttager helt och hållet all juridisk giltighet af en trolofning d v. s. en öfverenskommelse om ägtenskap, enär icke contrahenterna munteligen eller skrifteligen begära lysning hos Kyrkoherden. Men vid en så beskaffad innovation hafva följande betänkligheter för oss framställt sig: Skall och bör Lagen lemna helt och hållet utan skydd och uppmärksamhet det inbördes löfte, som nödvändigt föregår steget till lysning? Skall således det alldeles öfverlemnas åt Contrahenternas godtycko att saklöst gäcka hvarandras förtroende, och ett löfte, som med rätta bör räknas för ett bland de heligaste på jorden, sakna all möjelig juridisk garanti? Månne ej motivet för Lagförändringen, att nemligen förekomma faror för

förförelser, här ledt till ett stadgande af motsatt följd, i thy att ett gynnande tillfälle beredes en förledare, af hvilken nu mera all utsigt till upprättelse är förlorad? Han riskerar nu långt mindre vid att gå ifrån sitt gifna löfte; intet yttre band kan honom påläggas och känslan af det inre tvånget upphörde i och med det brottsliga beslutets seger. — Lägger man till dessa anförda skäl den öfvertygelse om ett ofelbart ansvar, som drabbar löftesbrytaren, så blir den meningen hos granskaren öfverherrskande, att det gamla Lagstadgandet bordt stå qvar.

För öfrigt skulle detta Capitels serskildta §§ kunna föranleda till följande anmärkningar: i 4 §. förekommer „Vederbörlig Embetsman": intet är mera obestämdt än begreppet af Vederbörande. I 7 §. är jäfvet „stridigt", borde vara „tvistigt", ty i hvarje jäf, det må vara så uppenbart, eller inhöljdt som heldst, ligger ett bestridande af något. Lagstiftaren har dock här icke menat detta generella, utan det speciella fall, då om sjelfva jäfvets behörighet tvist inför Domstol kan förekomma.

Med rätta har Lagförslaget omfattat det redan i Kgl. Förf. 13 April 1810 gjorda stadgande att upphäfva de tvångsmedel, hvilka i Kgl. F. d. 23 Julii 1755 förekomma i afseende på i verket ställande af äktenskaps-löften. — Den härom handlande 16 §. synes dock i uttrycket vara i följande afseende felaktigt. 2 Mom. „undandrager sig han ändå", i stället för „undandra-

ger sig den motvillige ändå" ty denne motvillige kan likaså väl vara qvinnan som mannen.

I de deruppå följande Capitlen har Förslaget i allmänhet troget följt den förra Lagen och sednare Författningar i sjelfva stadgandernas innehåll; i formen och ordningen hafva deremot så många omflyttningar skedt, att äfven den i 1734 års Lag mäst bevandrade svårligen skall reda sig utan de i Motiv. meddelade hänvisningar. Huruvida dessa omflyttningar i allmänhet medfört en vinst för systemet, må den detaillerade granskningen afgöra; alltid hafva de det icke.

Uti det 9:de Cap. „Om Makars Bo och om' Giftorätt", hvarom vi förut i största allmänhet yttrat oss, saknas en Lagbestämning, som genom Kongl. Förkl. d 27 Mars 1807 stadgades af orsak, att Domstolarne vid uppkomna tvister om ämnet hyst olika meningar, det stadgande neml. „att den ena makan äger giftorätt i fast egendom å landet, som af arfvejords natur begge makarne tillhandlat sig af enderas skyldeman." Och tillägga vi: månne icke stadgandet i Kgl. Förkl. 19 Aug. 1802 om till skatte köpte Kronohemman bordt i Lagförslaget intagas? Vanliga, oftast inträffande fall bör en Lag aldrig förbigå. — De fleste af de återstående Capitlen, såsom 11. „Om förvaltning af Makars Bo", 13. „Om betalning af Makars gäld", 14. „Om Boskilnad" o. s. v. hafva med rätta undergått förändringar. afpassade efter de yttre förhållanden, som föranledt dem.

Men då det var Författarens afsigt med denna slutframställning, att exempelvis och factiskt ådagalägga rigtigheten af hvad ofvanföre blifvit allmänneligen antydt, men ingalunda att ingå i någon fullständig granskning af det utkomna Lagförslaget, må denna afsigt genom nu anförde anmärkningar anses, efter tillfälle och förmåga realiserad.

Förf. af denna uppsats har således i största allmänhet anfört de anledningar till tvifvelsmål huruvida vår tid vore för en ny Lagstiftning mogen, hvilka synts honom med skäl förekomma. Det är till den opartiske och sakkunnige granskarens omdöme han i denna vigtiga fråga vädjar. Ytlighetens och nyhetsbegärets bifall eller tadel äro honom likgiltiga. För den åter, som till bestyrkande af en yttrad mindre allmän åsigt, fordrar en auctoritet, anföre vi slutligen utur den förträfflige Savigny *), hvilkens skarpsinniga granskning af sitt fäderneslands Lagstiftningsförsök ledt honom till samma resultat, som vi ofvanföre angifvit, följande:

"Sammanfatte vi de nödvändiga vilkoren för en verkligt god Lagbok, så är klart, att endast uti högst få tider den skicklighet kan finnas, hvarigenom detta verk kan åstadkommas. Vid ett folks Ynglinga-ålder har dess Rätt och Lag för individuen den mest bestämda åskådlighet, den lefver då i folkets tanke och

*) "Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtwissenschaft" p. 25.

minne, men det fattas språk och logisk konst, hvaraf följden blir den, att uttrycket icke framställer någon verkeligen individuel bild, ehuru denna bild till dess ämne hos individuerne fortlefver. Är åter en Nation i tillbakasjunkande ifrån höjden af en vunnen cultur, så saknas både form och innehåll för en Lagstiftning. Sålunda återstår endast en mellan de båda angifna liggande mellantid, hvilken väl kan anses såsom höjden för rättsbildning, ehuru icke med lika nödvändighet för bildningen äfven i andra hänseenden. Endast en så beskaffad tid har för sig sjelf icke behof af en Lagbok; den bör endast föranstalta en sådan för en kommande sämre tidsperiod, likasom insamlande vinterförråd för denna sednare. Få äro dock de tider, som till en sådan omsorg om Barn och Barnabarn hafva en verkelig och omisskännelig kallelse."

(Forts. e. a. g.)

Litteratur:

JERN-CONTOIRETS ANNALER 1816, 207 sidd. — 1817, 182 sidd. — 1818 h. 1, 155 sidd. — h. 2, 158 sidd. — 1819, 192 sidd. — 1820, 297 sidd — 1821, 563 sidd. — 1822, 325 sidd. — 1823, 376 sidd. Sthm, H. A. Nordström, 1817—1824. 8:o.

Den både economiska, techniska och vetenskapliga Journal, som Rec. härmedelst vill underkasta sin granskning, härleder sin upprinnelse från en af Wermlands BruksSocietet, genom deras Revisorer år 1814, framställd önskan, att Samlingarne i Bergs-vetenskapen måtte fortsättas, hvarpå följde Bruks-Societetens beslut samma år, att en periodisk Skrift under namn af JernContoirets Annaler skulle utgifvas. Redactionen uppdrogs först åt Direct. E. T. Svedenstjerna, som 1819 afsade sig densamma; emottogs då af Bergs-Rådet C. M. af Robson och år 1820 af Professoren N. G. Säfström.

Fäderneslandet har redan förut sett 2:ne enskildta företag i denna väg uppstå och upphöra, neml. Bergs-Journalen år 1787, som upphörde med samma år, och Samlingar i Bergsvetenskapen år 1807, hvilka med år 1811 upphörde att utgifvas. Den förras utgifvande föranstaltades af Presidenten i Kgl. BergsCollegium,

RiksRådet m. m. Grefve N. Bjelke, om hvilken Hr Svedenstjerna ganska rigtigt anmärker, „denne Herres nit för Bergsbruket röjde sig mindre i ett strängt bevakande af de fördelar, som någon gång, med eller utan skäl, ansetts förfördela de andra Näringarne eller andra Menigheter, än i en oafbruten uppmärksamsamhet på högre föremål. Han tycktes vilja återföra BergsStaten till hvad den var, då Tilas, Cronstedt, Svab, Brandt m. fl. förvärfvade den ett Namn både inom och utom Fäderneslandet." Rec. tillägger, att dertill fordras mer än att utgifva en Bergs-Journal; det fordras nemligen att Embets- och Tjenstemännen befrias från ärenders handläggning, hvilkas pröfning icke förutsätter särskilde Bergsmanna-kunskaper, samt från den mängd af befattningar, hvilka åtfölja ett olämpeligt prohibitif-system; ty det Författnings-system, som nu på papperet gäller för Svenska Bergshandteringen, föranleder ett småagtigt inträngande inom Närings-idkarens husliga krets, hvars tredubbla oriimlighet att vara på en gång förnärmande emot enskilda friheten, hinderligt emot industriens utveckling och omöjligt att consequent utföra, hänvisar på en falsk princip. — Det sednare visade sig under titel: Samlingar i Bergsvetenskapen af E. T. Svedenstjerna och C. J. Lidbeck. — Båda upphörde för bristande afsättning.

Den första Redacteuren till nu i fråga varande JernContoirets Annaler indelade de ämnen, som deruti

skulle förekomma uti 3:ne hufvudrubriker: 1) Handlingar rörande Jern-Contoiret; 2) Afhandlingar; 3) Blandade Ämnen och strödda Underrättelser. Denna Indelning har väl under de följande Redactionerna försvunnit; men när hvarje Årgång likväl ännu fortfar att innehålla utdrag ur Tjenstemännens Årsberättelser, så anser Rec. denna första Indelningen likväl de facto äga rum, och skall efter dessa rubriker genomgå till och med 7:de Årgången af dessa Annaler, utgifven år 1824.

Handlingar rörande Jern-Contoiret.

Första Årgången börjar med historiska underrättelser om Jern-Contoirets upphof, inrättning och föremål. Rec. beklagar att dessa icke blifvit fortsatta och bragte till slut. Likväl finner man en historia om Jern-Contoirets upphof, som icke utan interesse genomläses. Den visar: att ej allenast det olyckliga krig, hvarmed sistförflutne århundrade började, utan äfven de derpå följande Finance-åtgärderne (förnämligast Bankens Låne-system) hade bragt Bruksegendomarne uti händer, som saknade både Förlag, och Credit att upptaga det; att flere och kraftiga försök gjordes att omstörta hela förslaget; att denna Inrättning, hvars första idé visade sig 1738, först allvarligt väcktes vid 1743 års Riksdag, af dåvarande Secreta Utskottet, hvarefter Bruksägare genast beslöto, att hvar och en skulle, efter dess Smide, årligen insätta en Dal. Kopparmynt af hvart

Skeppund Stångjern, efter hammarskatten räknadt, till en fond, för att värja sig mot vanpris på varan; att olika tänkesätt bland Bruksägarena sjelfva rörande sättet, samt deras försigtighet att försäkra Inrättningens stadga medelst Ständers och Konungens stadfästelse, bragte ämnet åter under öfverläggning vid 1747 års Riksdag, hvarefter följde Kgl. Maj:ts stadfästelse af 29 Dec. 1747; att Inrättningens ändamål skulle vara att hålla jernet i ett skäligt och någorlunda jemt värde, hvartill, enligt tidens allmänna tänkesätt, Contoiret ansågs skyldigt att tillika handla jern för prisens upphjelpande och reglerande. Sedan Contoirets intrad, den så kallade Jern-Contoirs-dalern, blifvit bestämd att utgå af hvarje på Stapelstads-våg inkommande Skppd Stångjern, befanns första årets (1748) Inkomst uppgå till 301,722 Dal. 14 öre K:mt, hafvande från Sverige och Finland på Våg inkommit 301,719 Skepp. 12 Lisp. 2 mark. Stångjern. — Med år 1749 slutar Redacteuren sin berättelse, och Rec. beklagar att en Historia skall saknas i detta ämne, hälst vi ha Jern-Contoiret att tacka, ej allenast för ganska betydande Lånebiträden, som Handteringen njuter, och den noga tillsyn vid Tackjerns-blåsningarne, som de af Contoiret ensamt lönade Öfver-Masmästarne m. fl. Contoirets Tjenstemän använda, utan äfven för Bergsmanna-kunskapernas framsteg inom Fäderneslandet, hvilka Rec., i trotts af Svenskens vana att ej se sina Landsmäns förtjenster innan Utländningen satt stämpeln på dem, för-

klarar vara i vissa delar i bredd med andra länders; och då Rec. härvid ser sig böra medgifva och yrka, att desamma i andra delar (såsom t. ex. sjelfva Stångjerns-beredningen) stå vida efter hvad de borde vara; så fruktar han ej att tillskrifva sådant hufvudsakligast den möjlighet, som Författnings-systemet, genom Råämnes-tillgångens evärdeliga försäkring och Tillverknings-mängdernas bestämning, bereder åt Närings-Idkaren, att omsorgsfritt kunna njuta af allmänna Näringslifvets hvila. Genom detta Jern-Contoirets techniska förhållande till en af Rikets Hufvud-Näringar, skulle man vara frestad att anse detsamma hafva öfvertagit och verkligen utfört den väsentligaste delen af det uppdrag, som den store GUSTAF ADOLPH II. år 1630 öfverlemnade åt Bergs-Amtet.

Det Utdrag af Masmästeri-Statens till Hrr Fullmägtige inlemnade Års-Berättelser, som förekommer i alla årgångarne, innehåller bland annat hvad Tjenstemännen gjort under loppet af hvarje år. Man finner deraf, att Öfver-Masmästaren N i Jan. månad infunnit sig vid Hyttan A för att reglera om Malmrostningen; vid Hyttan B hade han hållit sammankomst med Inbrukarne rörande ny Pipas inmurande; vid Hyttan C, hvarest en ny Masugns-byggnad blifvit besluten; vid Hyttan D, hvarest intet var att anmärka; vid Hyttan E hade Masugns-pipan till vidare bruk blifvit förbjuden; vid Hyttan F hade ny Pipa af Slaggtegel blifvit insatt; vid Hyttan G hade åtskillige Mal-

mer blifvit till bruk och nyttjande vid blåsningarne förbudna; att vid Hyttan H. hade blåsningen i anseende till ett inträffadt vattuflöde i otid måst upphöra; o. s. v. Om dessa Tjenste-Berättelser skulle, sedan de inkommit till Jern-Contoiret, äga något vidsträcktare värde än att tjena såsom controll på Tjenste-utöfningen, så borde väl erfarenheten ha visat, att de understundom efterfrågades inom sjelfva Contoiret. Rec. har skäl att förmoda det så icke är. Men i alla fall, så är det icke registret öfver Embets-göromålen, utan sjelfva detaillen, som det gäller vid en förekommande efterforskning. Rec. tror således att detta register borde helt och hållet utelemnas; eller hvad skulle man väl göra i hafvet af alla Tjenstemäns Berättelser, om de trycktes? Man skulle drunkna! — Helt annat borde förhållandet i Rec:s tanka vara med de Afhandlingar, som desse Techniske Tjenstemän understundom ingifva. De borde tryckas. Så t. e. hade Lidbeck år 1811 ingifvit en Öfversigt af Jernmalmerne i sitt District, som visserligen förtjenade att helt och hållet införas i Annalerna, hälst kännedomen af vårt Fädernesland, i vigt för våra Näringar, vida öfverväger hvilka öfversättningar som helst af lärda arbeten eller luftfarter i vetenskapernes krets, hvarpå Annalerna icke sakna exempel.

Rec. öfvergår nu till det egenteliga innehållet af dessa Års-Berättelser, hvilket är både vidlyftigt, rikt och fattigt; det kan indelas i strödda uppgifter, samt uti ämnen af ekonomiskt och techniskt innehåll.

Bland strödda uppgifter förekommer först Öfv. Masm. Lidbecks uppgift, att i Cupol-ugnen vid Åker nedsmältes 1 Skppd Småjern 1810 med knappast 7 Tr Kol, då deremot i den vid Finspång varande Stjelpugn, af 7 fots höjd och 3½ diameter (största), hade till hvarje Skppd Gjutjern åtgått 28 Tr Kol med 8 proc:s afbränning. Uti Hällestads och Vånga Bergslager fann Lidbeck år 1811 endast Österby hytta i gång, hvarest, då ugnen är i full gång, endast 6 à 6½ Skppd Tackjern i dygnet erhållas, uppgifvande, att Tackjerns-tillverkningen inom den orten grundar sig på malmfångst från 2:ne Grufvor, af hvilka Åsebro-malmen (såsom mycket rödbräckt) måste brännas 2:ne gånger obokad och 2:ne gånger bokad, hvarefter den till ⅗ mot Sonstorps-malmen (hvilken är mycket fattig) kan begagnas *). Vid Grönbo

*) Till upplysning bör Rec. tillägga: att Kgl. Maj:t under d. 30 Junii 1820 bifallit Kammar- och Bergs-Collegiernes hemställan om Hällestads förändring från Bergslag till Landslag: att som hvarken Vånga Bergslag hittills uppfyllt det med Bergslag åsyftade ändamål, ehuru Bergslaget varit, till Kronans betydliga förlust, i åtnjutande af de derföre förlänte friheter och förmåner, icke eller för möjligheten, att Bergslaget framdeles kunde sådant fullgöra och Bergshandteringen der blifva lönande, några så beskaffade anledningar förekommit, som skäligen kunna föranleda till medgifvande af ytterligare uppoffringar å Statens sida för detta ändamål; så har Kgl. Maj:t under d. 26 Junii 1821 förordnat, att Vånga Bergslag skall till Landslag förvandlas, samt förmånerne indragas. Bland förmånerna förekommer 3,491 Tunl. Kronoskog (5 Allmänningar) i Vånga Bergslag. Vånga Bergslag sökte att få bibehål-

Bruk fann han, att år 1813 hade 598¼ Skeppd blifvit utsmidde för en härd, hvarvid erhållits 47½ Skppd Öfverjern, samt 231 storstigar Öfverkol, ehuru stigen ej innehållit mer än 22 Tunnor. År 1816 fann Lidbeck, att uti Stålugnen vid Rockesholm (som består af 5:ne kistor) inlagts för hvarje bränning 80 Skeppd Ämnesjern, samt att, efter 14 à 15 dygns bränning, åtgått per Skppd 8 Tr Kol; då deremot vid Schönnarbo (hvarest äfven stålugnen består af 3 kistor) blifvit inlagde 104 Skppd Ämnesjern, hvars bränning påstått 12 dygn och erfordrat 40 stafrum ved af 2 alnars höjd och bredd samt 2¼ alns längd. Om 1¼ c. aln Ved antages till 1 T:a Kol, så skulle af Schönnarbo vedquantum (= 40. 9 = 360 c. alnar) kunnat erhållas blott 288 Tr Kol, som motsvarar 2¾ T:a Kol per Skppd Ämnesjern, en betydlig skillnad emot åtgången vid Rockesholm. Vid Eckersholm, hvarest blåsningen (vid Lidbecks besök 1816) fortgått 11 veckor, hade tillverkningen med Tabergs malm öfver hufvud utgjort 6, 7 Skppd Tackjern i dygnet efter 13 uppsättningar à 16 Tr (således nära 35 Tr Kol per Skppd), och sjelfva malmen gifvit 27 procent; samt vid Forssa hade, då masugnen varit i full gång, efter ⅘ Sanna och Hesselkulla samt ⅕ Tabergs malm, erhållits 11 Skppd Tackjern i dygnet med 12 uppsättningar och 144 Tr Kol. — Uti 1819 års Berättelse

la Namnet (som innefattar Skogarne). BergsCollegium undersökte och tillstyrkte på 10 år. Kgl. Maj:t biföll.

uppgifver Svedenstjerna, att Garney (Författaren) år 1791 gjorde mull-timringen af Ek vid Öfverrums masugn, i tanka att Ek skulle längre emotstå röta än Furu; men att erfarenheten nu (1819) visade att denna förmodan ej varit grundad, då flere mull-timmer tagit skada till den grad, att betydlig reparation måst företagas 1818. Rec. kan tillägga, att man vid Strömsholms Canalverk funnit Furu Slussportar lika bestående som Ek, neml. 28 år; en märkelig öfverensstämmelse i tiden! — Såsom ovanligt berättar Svedenstjerna, att Storebro Masugn 1818 lemnat ända till 95 Skppd Tackjern i veckan, utan annan tillsatts än Sjö- och Skragg-malmer; att en mästare vid Ryds bruk, med biträde af en dräng, förfärdigat 100 st. Skånska Billar i dygnet af ämnet, sådant det kom ur Stångjerns-hammaren; att Eckersholms Masugn af Tabergs malm lemnat 28 procent med 38 Tr Kol per Skppd Tackjern, då vid Bergsmanshyttorne i samma ort sällan fås mer än 25 procent med 48 à 54 Tr Kol. Enligt Schedins uppgift i 1820 års Berättelse, åtgår vid hyttorne i Tabergs Bergslag circa 20 Skppd Malm, 6 Skppd Limsten och 14 Läster Kol à 12 Tr i dygnet. Hr Schedin försökte sedermera (1821), att efter rostningen genom slamning på Stosshärd frånskilja det mästa af den Tabergs-malmen åtföljande trögsmälta bergarten, sedan han genom försök i smått utrönt, att denna malm håller 62 proc. jernmalm och 38 trapp. Deraf upplystes, att Malmens halt kunde uppbringas

att ge från 27 till 42 proc. Tackjern. — Utaf profblåsningen i Norrhyttan (1819) på åtskilliga inom Grangärdes Bergslag de sednare åren öppnade Malmer, samt profsmidning af det vundna Tackjernet (Nov. 1819 och Mars 1820) vid Fredriksbergs Bruk har Hr Lundgren funnit, att 425 Skppd Malm (som enligt småprof höll 52,32 proc), 39½ Skppd Kalk och 215 Läster Kol uti 191 uppsättningar gifvit 205⅓ Skppd Tackjern (48,32 proc. ur Malmen samt 12,56 Tr Kol per Skppd); hvaraf 44 Skppd, 10 Lisp. 5 mark. i 55 räckningar gifvit 45 Skppd, 5 L. 5 mark. Stångjern med 35⅓ storstig Kol (1,4 proc. Öfverjern och 21,12 proc. Öfverkol). Så väl under profsmidningen som särskildte prof i Klensmeds-härd har man fått det resultat af dessa försök (hvilka icke kostade något!), att Klackgrufve- och Carlgrufve-malmer gifva ett försvarligt Stångjern och med säkerhet kunna nyttjas såsom Segmalmer, då de till ⅔ eller ½ beskickas med lättsmältare malmer; men deremot, att nya Hammargrufve-malmen är kallbräckt och endast såsom sådan må förbrukas. Hr Lundgren uppgifver angående Cupol-ugnen vid Abäckshyttan i Grangärdes Socken (den första i orten), att under 15 dygn nedsmälts 66 Skppd. Stångjern, hvarefter erhölls 45 Skppd, till det mösta hårdsatt Tackjern, med 178 Tunnors Kolåtgång per Skppd (?); men anmärker tillika dess otjenliga läge, hvarigenom grunden varit besvärad af syra. Rec. tillägger, att läget ej behöft profblåsas, och att både kolåtgång och afbränning hänvisa på fel i sjelfva con-

structionen; och finner ett verkeligt motstycke i de Engelska Cupol-ugnarne, hvarest ugnen inom 2 timmars tid från antändningen (!) lemnar 12 Skppd Tackjern till gjutnings. Man må vid jemförelsen emellan dessa Cupol-ugnar beräkna Träd- och Sten-kolens olikhet; trolla, kunna de sednare icke! — Såsom maximum och minimum uti Sveriges Tackjernstillverkning åberopar Hr Svedenstjerna, att år 1821 tillverkades vid Österby masugn i Upland inom mindre än 18 veckor 3,374½ Skppd Tackjern med 9$\frac{9}{10}$ Tr Kol per Skppd och 51½ proc. af Malmen: hvarunder högsta veckotillverkningen utgjorde 234¾ Skppd. Deremot hade vid Rahsjö Masugn i Jönköpings Län tillverkats på nära 30 veckor blott 1,167½ Skppd med 55,3 Tr Kol per Skppd och 28,1 proc. af malmen, hvarunder högsta veckotillverkningen uppgick till 44½ Skppd. Hr Svedenstjerna har beräknat Kol-åtgången efter uppsättningarne, upplyst att Malmerne voro väl rostade vid bägge Masugnarne och förmodar dessa betydliga skiljagtigheter bero på Tabergs-malmens ringa halt och svårsmälthet samt de invecklade rättigheter och privilegier som äga rum inom Tabergs Bergslag. Rec. får tillfälle att längre fram yttra sig öfver detta ämne i hela sin vidd. Hr Kallstenius uppgifver, att vid Sunnemohyttan i Wermland tillverkades 1822 under 14½ veckor 1548 Skppd Tackjern med 19,8 Tr Kol per Skppd och 43,53 proc. af Malmen; dock hade till malmens reduction och smältning endast åtgått 14,4 Tr Kol per Skppd Tackjern. Hr Lundgren, att Hellsjö hytta

på 70:de blåsningsdygnet (1822) gaf 21 Skppd Tackjern med nära 10 Tr Kol per Skppd och 57,84 proc. af malmen. Hr Schedin meddelar rörande nämnde (Rahsjö) masugn, att malmen kräfver 24,2 à 26,2 proc. Kalk, ger 25,9 à 29,7 proc. Tackjern, hvartill åtgått ända till 44,8 Tr Kol per Skppd under 7:de veckans blåsningstid, och minst 33,1 T:a under 10:de veckan; hvarförutan visar sig en så ringa skillnad emellan bränd och obränd limsten, att Hr Schedin anser kalkens bränning vara öfverflödig. Då Rahsjö Masugns *) smältningsförmåga var störst (på 12:te veckan), fann Hr Schedin, att 1000 Tr Kol bringat 137,3 Skppd Malm och Lim i flytning med 280.000 Tr luft; samt att 1,1 Skppd B. V. malm och kalk blifvit smälta i timmen. Genom tillsats af hornblende har kalkbehofvet kunnat nedsättas till $\frac{3}{8}$. Hr Kallstenius har funnit att Malm, neml. en ren jern-oxid från Finnmåse Grufvan, kan påsättas orostad, utan någon olägenhet. — Vid Masmästarmötet med Vester Bergslaget hade Hr Lundgren till Löwenschöldska fondens Direction öfverlemnat 12 blåsnings-journaler, hvilka till en del blifvit egenhändigt förde af Masmästarne, och, för erhållandet af belöningar, till Hr Lundgren af dem inlemnade. Rec. anmärker denna uppmärksamhet hos den techniske arbetaren såsom gryningen af den dag, då Tackjerns-blåsningen, ifrån att vara ett

*) Som i likhet med Masugnarne i orten rymmer 140 Tunnor.

realisations-medel för Rå-ämnen (Malm, Kol), blir en konstenligt idkad och från jordegendom skiljd Näring. All Näring i sin linda är blott ett Realisations-medel. Då suger Idkaren musten endast ur Rå-ämnena, och får intet för konsten, som ej heller är stor. Men liksom det mogna fröet lossas från växten och af vinden föres till en främmande jordmån, ett tecken till mognad; så är det ock ett tecken till Näringars höjd, då konstfärdighet finnes nog stor att suga sin vinst ur sin egen näring. Då man betraktar den ståndpunkt, hvarpå både Tackjerns-blåsningen och Stångjerns-smidet inom Fäderneslandet befinner sig; så skall man finna, att den förra helst undvikes och såsom ett tryckande band hvilar på vissa tillverkare, och att det sednare vanligen lönar sig endast så vida antingen malm, kol eller dagsverksstyrka är dermed i förening. Hr Morell har utrönt bläster-spillningen vid 22 hyttor i Philipstads, Grythytte och Hjulsjö Bergslager, och funnit bäljornas luftfång vara från 427 till 925 (Pardix) c. fot i minuten (vid Bosjö); men att spillningen uppgått från 5,89 (Grängs-hyttan) till 51,94 procent (Nordmarken), så att den i Masugnarne verkeligen indrifne luftqvantitet endast varierat från 323 till 570 cub. fot i minuten. I Engelska Cupol-ugnarne uppgår blästern till 1200, och vid deras Masugnar till 1500 å 2500 cub. fot i minuten, och derutöfver.

I economiskt hänseende förekommer i Jern-Contoirets Annaler ett ämne af den största vigt och

omfattning, hvilket äfven vidröres af nästan alla Embetsmännen. Rec. menar att Tackjerns-tillverkningarne i Wermland ingalunda äro svarande emot hvad af så goda och lättgångna Malmer både borde och kunde väntas. Hr C. D. af Uhr tillskrifver detta en ovårdsam rostning, för svag bläster emot de i allmänhet brukeliga Masugns-pipor, samt den inom orten antagne sed, säger Hr af Uhr, „att i stället för 2:ne eller 3:ne Uppsättare, hvilka hvar för sig under deras arbetsskifte ensamt verkställa så väl kolens fatning som Malmens uppsättning, verkställes detta arbete der på orten af 2:ne serskildte personer på en och samma gång, under namn af Kolfatare och Uppsättare, af hvilka den förres skyldighet är att fata kolen i korgarne, och biträda Uppsättaren med deras uppsättande på ugnen, och den sednare eller Uppsättaren åter, att ifrån blåsningens början till slut med egen hand verkställa hvar enda malm-uppsättning; hvaraf tydligen följer, att som desse personer ej kunna erhålla någon hvila, utom på den korrta stund, de äro lediga, ifrån det att uppsättning skett, tills en annan åter skall ibäras; så öfverensstämmer det både med deras beqvämlighet och behof, att drifningen sker så långsamt som möjligt, och detta ändamål vinnes i samma mån, som större kolsättning och svagare bläster nyttjas; men som vid ett sådant förhållande temperaturen i ugnen icke kan blifva tillräckelig, eller slaggen hållas tillräckeligen qvick, stannar en betydlig del af jernet, som icke kan sjunka igenom, qvar der-

uti, och måste sedermera genom särskildte stampverk tillgodogöras: en åtgärd, hvilken, tillräckeligen bevisar en föregående felagtighet i smältningen, hvilket med så rika, godartade och lättsmälta malmer icke borde inträffa." Hr Kallstenius har redan i sin första Embetsberättelse underkastat detta ämne en allvarlig undersökning. Han mätte Tättornes areer, blästerluftens täthet samt Masugns-pipornas dimensioner; fann, att luftquantiteterne i minuten varierade emellan 394 och 538 c. fot vid olika masugnar, och anmärkte, att då pipornes rymder på åtskilliga ställen utgjort 1000 cub. fot och derutöfver, så vore den vid dessa hyttor begagnade luftquantitet för liten, hvaruti han såg en hufvudsaklig orsak till de mindre lönande blåsningar i Wermland. „En annan omständighet" (säger Hr Kallstenius, 1820 års Berättelse p. 41) „som graverar blåsningarne, är att kolen på de flesta ställen uppbäras på ugnen och ej uppskjutas. Så obetydlig denna sak synes vara, har den dock ofta betydliga följder. Tvenne personer skola nu sysselsättas med samma arbete, hvartill ej mer än en behöfves; ugnen behöfver jemn uppassning, och då en nödig hvila och sömn är ett behof för arbetarne, är det naturligt att deras bemödande skall gå derpå ut, att Koluppsättningarne måtte blifva stora, hvarigenom deras hvila kan blifva något längre. Detta oaktadt händer ofta att Arbetaren försofver sig, och att 2 à 3 uppsättningar måste ske på en gång, och så väl denna stora disproportion emellan Kol- och Malm-lagren

i Masugnspipan, som denna tillfälliga olikhet i uppsättningarnes görande kan äga det svåraste inflytande på blåsningarne. En författning, som bestämmer att tvänne ordentligen antagne Uppsättare vid hvarje hytta skola finnas, och att en i sender, medelst kolens skjutande på ugnen, förrättar uppsättningen af Kol och Malm, under det att den andra sofver, vore i detta afseende nödvändig." Hr Kallstenius bestämmer den lutning, som Masugnsbron bör äga, till 10°, samt att längden kan vara 50 alnar utan olägenhet. Uti den klagan öfver blåsningarnes tillstånd, som nu blifvit anförd rörande Vermland, deltog äfven Hr Svedenstjerna för större delen af sitt district. Angående Tabergs Bergslag uppgifver Hr Svedenstjerna felaktig rostning, svag bläster, otjenlig pipsten och dess vårdslösa inmurning, samt i hög grad den af Specksten och andra trögsmälta bergarter orenade limsten, som erhålles från Lerbäcks Bergslag; tilläggande, att Lerbäcks Bergsmän klaga öfver Tabergs malmen, såsom illa sofrad och inblandad med främmande ämnen. Rec. bör upplysa, att Tabergs Bergsmän behöfva Lerbäcks Lim, samt Lerbäcks Bergsmän Tabergs Malm. Då nu outöseliga tillgångar finnas, så skulle väl tyckas att detta utbyte kunde lemnas åt enskilda industrien, utan fara att förvilla sig i tidens liberala yra. Angående Nora, Lindes och Ramsbergs Bergslager, anför Hr Svedenstjerna följande hän-

delse ur Bergs-Tings-Rättens Protocoll: „En Bergsman hade instämt en annan, för det den sednare, med uppsättning med mindre tjenlig malm skulle hafva skämt Masugnsgången och tillskyndat honom, såsom nästa efterbrukare, en betydlig förlust. Då målet förekom, bevisade den anklagade, att förhållandet ej var sådant; att hans malm varit i allo måtto oklanderlig, och att oordningen i Masugnen egenteligen härledde sig från Uppsättarens försummelse. Det bevistes att denne, halfsofvande, legat på kransen i en Malmlafve och anmodat en tiggargosse att göra uppsättningen, utan att bestämdt säga honom huru många skoflar borde uppsättas eller på hvad sätt. Slutligen då gossen började tröttna vid ett tungt och ovant arbete, frågade han Uppsättaren: om det icke nu vore nog? — Åh nej! svarade den sednare, sätt på så länge du orkar, eller så länge någon Malm är i lafven." — "Det märkvärdigaste af allt är dock, att sådant *) kunnat till vår tid äga rum, under vård och tilsyn af ett Departement, som i så mycket annat ej underlåtit, att om Näringen taga den ömma och moderliga vård, att den tidtals, eller på vissa ställen, varit nära att deraf qväfvas, eller åtminstone blifva lemlytt." — I afseende på afhjelpandet af denna oreda (som man kunde kalla naiv, efter den lär oss, att icke söka allt i botten) anser väl Hr Svedenstjerna 2:ne utvägar gifvas, neml.

*) Här menas mened; ty Uppsättaren svär med hand å bok, vid tjenstens antagande, att en gång i timmen verkställa flere arbeten, som i gamla Eden uppräknas.

Styrelsemagtens mellankomst och bibringandet af en allmännare upplysning; men väljer likväl den sednare, såsom säkrast och lämpeligast, sedan han funnit sin företrädares (den både för hög grad af vetenskapligt bildad skicklighet och verksamt nit saknade Lidbeck) och sitt bemödande fruktlöst, sin Hytte-Ordning overksam, och derjemte afvaktade en Revision af Bergs-Författningarne. Hr C. D. af Uhr anser den nu gällande Masmästeri-Ordningen af 1766 lemna tillräcklig anledning åt Masmästare och Bergmästare, att gemensamt införa ordning vid blåsningarne och åberopar förhållandet inom Vestra Districtet. I denna händelse skulle, efter Rec:s slutkonst, oskicket i Wermland falla på Tjenstemännen. Men då Rec. upplyser, att hvarken Masmästare eller Bergmästare äga magt, att utfärda ett sådant stadgande som anses nödigt, att den Hytte-Ordning inom Vestra Districtet, som åberopas, endast kan gälla såsom ett Bergmästarens Utslag i Embetet intill dess detsamma blir öfverklagadt och fastställdt, samt att denna fastställelse icke skett i allmänhet, utan endast i hvarje öfverklagad händelse specielt; så måste någon annan grund uppsökas, hvarpå ordningen inom Vestra Districtet ytterst hvilar. Tänk, om detta ämne helt simpelt skulle betraktas ur följande synpunct? Öfver-Masmästare-tjensterne ha tillkommit uppå Jern-Contoirets Hrr Fullmägtiges (till följe af Societetens år 1751 fattade Beslut) anmälan till BergsCollegium, som under den 3 Octob. 1753 utfärdade deras Instruction.

Tjensterna ha således ett tillfälligt ursprung. Löner-ne utgå från Contoirets Cassa. Denna inflickning af en Municipal-inrättning uti ett utbildadt prohibitift sy-stem har haft till följd, att tjensterne anses priva-te; ty Bruks-Societeten kan taga lönen af ÖfverMas-mästaren utan BergsCollegii pröfning, hvaraf således följer, att Fullmagtens utfärdande (hvilket sker af Stats-myndigheten) är en form utan kraft. Styrelse-magten å sin sida har ganska rättvist qvittat med den municipala myndighetens ensidighet, i ty att sjelfva tjensten blifvit en form utan kraft; ty Tjenste-mannen lyder under Bergmästaren och förmår utom honom intet. Hela inrättningen är således till sitt inre osammanhängande, och i bristande magt för Öfver-Masmästaren finner Rec. grunden till fortfarandet af oordningen. Att den, detta oaktadt, i Vestra Districtet är på väg att afhjelpas, bevisar att Öfver-Masmästare- och Bergmästare-tjensterna (tillfälligtvis) bestridas så, som om de vore i en hand, samt derjemte att folket anser Embets-åtgärden mägtigare än den i sig sjelf är. Rec. begagnar sig af detta tillfälle, för att väcka läsa-rens uppmärksamhet på den allmänna, godtrogna och välmenande tron, att Vetenskapen (eller dess techni-ska föreskrifter) förmår att göra sig sjelf gällande i näringarne; liksom kunde man vänta reela] verknin-gar af en ande utan kropp! Hvarför kan ej Staten i sin hela omfattning verka på samma sätt, nemligen utan kraft? Tidens Män skola svara med en leende vishet:

vi tro ej på spöken, och, med en pompös tillförsigt, öfverse att de ryckt svaret ur frågarens mun.

I techniskt hänseende förekommer i dessa Embets-Berättelser ett så allvarligt försök, att afhölja den slöja, som hittills betäckt de chemiska phenomenerna vid metall-smältningarne, att Rec. ej anser någon uppmärksamhet för stor, som derpå kan rigtas. Rec har redan anmärkt Hr Kallstenii företag, att undersöka och till quantitet bestämma de omständigheter, som tillhöra blåsningen. För lättare öfversigt, hafva resultaten af dessa undersökningar blifvit framställda i tabellarisk form. Den 1:sta columnen bestämmer tidepunkten i Masugnsgången, då observationerna blifvit anställda. Den 2:dra: Kol-uppsättningen, som varierat emellan 12 och 18 Tr. Den 3:dje: Drifningen i dygnet, sättningar å 12 Tr, varierande emellan 9 och 21½. Den 4:de: Tunnor Kol till 1 Skppd Tackjern, emellan 8,88 (Långbans-hyttan) och 21 (Sundshyttan). Den 5:te: Pipans rymd, emellan 850½ (Bosjön) och 1512 (Högforss) c. fot. Den 6:te: Uppsättningsmålets diameter, emellan 5½ (Grythyttan) och 7 fot (Högforss). Den 7:de: Tättornas diameter och den 8:de: areer, emellan 1,767 (Björksjön) och 4,285 qvadrat-decimaltum (Uddeholms-hyttan). Den 9:de: Blästerprofvar-höjden, emellan 0,25 (Åskagen) och 1,8 dec. tum (Stöpsjön, Vek-hyttan). Den 10:de: Luftqvantiteten på 1 minut, emellan 182,6 (Åskagen) och 616,3 cub. fot (Uddeholms-hyttan). Detta chaos af o-

likheter ger oss anledning, att så mycket mer stämma ned första fordringarne af ett begrepp deruti. Må då den minsta Kol-åtgången per Skppd Tackjern utmärka den fördelagtigaste Masugns-gång, ehuru ostridigt dagsverkning deri äfven ingår. Men för att göra jemförelsen så säker som möjligt, uteslutom den ovanligt lättgångna Långbanshytte-malmen, samt låtom oss taga alla årens förhållanden till hjelp; då blir Kol-åtgången vid

Immetorp	1820	Dalkarls-bergs Malm.	på 3:dje veckan	= 10,66
	1821		veckotal ej uppgifvet	= 11,43
	1822		8.de veckan	= 10,00
	1823		6:te d:o	= 10,80
			42,89 ...	10,72.
Åskagen	1820	Persbergs	. . . . . $4\frac{1}{2}$ vecka	= 10,0
	1821		. . ej uppgifvet	
	1822		. . dito	
	1823		. . . . $9\frac{1}{2}$ vecka	= 10,66
			20,66 ..	10,33.
Hållsjö	1820	Persbergs	. . . . . $2\frac{1}{2}$ vecka	= 15,27
	1821		. . 14 d:o	= 12,0
	1822		. 7 d:o	= 12,0
	1823		. . . . . $3\frac{1}{2}$ d:o	= 14,0
			38,0 ..	12,66.
Silverhyttan	1820	Persbergs	. . . $3\frac{1}{2}$ vecka . .	= 12,0
	1821		2 „	15,0 Tr
	1822		. . . $5\frac{1}{2}$ „ . . .	= 16
				14,0.

Jemföre vi nu Åskagen, Hållsjö och Silverhyttorne, hvilka alla förbrukat samma malm, så visar sig att vid

	Pipans rymd	Blästern	Upps. målets Diam.
Åskagen är	= 1209½ à 1228,	= 331,7 à 365,	= 5
Hållsjö	= 1190	= 392,9	= 6
	1299	371,8	
	1370	403,8	
	1256	349,5	
Silverhyttan	= 1058,4	= 465,3	= 5,25
		339,8	= 5,5

Vid Silverhyttan företer sig den märkbara omständighet, vid 1820 och 1822 årens blåsningar, att, cæteris paribus, under 0.75 dec. tums Bläster (1820) drefvo 14,58 uppsättningar, men under 0.40 (1822) endast 13,4, med ⅛:dels tillökning i Kol-åtgången per Skppd.

Vid Hållsjö-hyttan visa 1822 och 1823 årens blåsningar väl ett mera invecklad förhållande, men 1,77 tums Bläster-profvare åstadkom 15,62 uppsättningars drifning (1822) i en 1370 cub. fot vid pipa, då deremot 1,35 tums profvare endast verkade 14 uppsättningars drifning (1823) i 12,56 fot vid pipa, med en tillökning af ⅛ i Kol-åtgången. Man ser häraf, att Bläster-profvar-höjden visar ett mägtigt inflytande på blåsningens gång, och ledes deraf till den önskan, att undersökningen hufvudsakeligen anginge vissa Hyttor, med mycket skiljagtiga dimensioner, men samma malmer

och hvarest kolens styrka kunde anses jemn; att desse hyttor kunde, i afseende på Blästern, af Experimentatorn försättas (helt simpelt genom pådragning af olika vattenquantiteter) i den bästa möjeliga gång, hvilket väl icke borde kunna möta ringaste svårighet. Sedan sålunda erfarenheten visat hvilken dimension vore fördelagtigast, samt i hvilken mån dimensionen af pipan inflyter, borde undersökningen utsträckas (under iagttagande af fördelagtigaste Bläster) till engångne Blodstens-malmer på ena stället (t. ex. Långbans-hyttan) och engångne retractoriske malmer på det andra (t. ex. Silverhyttan för Persbergs malm och t. e. Immetorps-hyttan för Dalkarlsbergs), hvarunder en skarp Analys borde åtfölja så väl uppsättningar som slagger. Det besynnerliga förhållande Saxhyttan företer, kan Rec. ej förbigå;

	veck.	T:r	Upps.	T:r	c. Fot	Fot	Tum	□ tum	Tum	c. fot
1820	5½	15	15 75	9	897¾	6,5	1,9	2,83	1,05	466,5
1821	4½	16	14,66	16	1008	6,5	1,9	2,83	1,0	455,2
1822	9½	16	14	11,6	945	6,5	1,9	2,83	1,4	538,7
1823	4½	16	14	12,3	945	6,5	1,63	2,09	1,52	586,4

Jemför man nu blåsningarne åren 1820 och 1821, så finnes att Kol-åtgången varit = 9: 16, utan annan hufvudsaklig skiljagtighet i öfriga omständigheter, än att pipornas rymder varit = 99: 112, ehuru blästern varit svagare 1821. Man skulle häraf falla på den tanka, att blästern varit för svag uti den större pipan, och deraf åter på den önskan, att båda observationer-

ne svängde sig kring maxima i afseende på bläster, samma önskan som här ofvan. Jemföres denna anmärkning angående pipans rymd, med den som vid Silverhyttan gjordes angående Bläster-profvaren, så föres man på ett förhållande emellan dessa 2:ne ingående storheter, som förtjenar att uppsökas. I detta hänseende säger Hr Kallstenius (1820 års Berättelse, p. 36 o. f.): „Vid betraktandet af Tabellen, kan ej undgå uppmärksamheten, den stora olikhet vid hyttorne emellan Blästerprofvar-höjderna och luftquantiteterna. De förre varierande emellan 0,5 och 1,95 dec. tum, och de sednare emellan 303 och 576,4 cub. fot på en minut vid särskilda hyttor. Vid Bjurbäcks masugn, der profvarhöjden var = 0,5 dec. tum, var luftquantiteten = 482 cub. fot, och vid Nya Hjulsjö, med 1,95 d. tums profvare, = 424 cub. fot på en minut. Det är således ej på tätheten (packningen) af den luft, som inströmmar igenom formen, som smältningen synes bero, utan mera derpå, att en viss luftquantitet kan præsteras på en gifven tid. Vid de sistnämnde ställen, har nemligen Blästerns intensitet varit ganska olika, då deremot luftquantiteterne varit nära desamma *). Detta stadgar hos mig den tanke jag länge ägt, att nemligen Tackjern, med en obetydlig förändring i constructionen af våra masugnar, kan tillverkas utan användan-

*) Det må tilläggas, att Kolåtgången vid Bjurbäcks Masugn var 12,8, samt vid Nya Hjulsjö 14 Tr per Skeppund Tackjern; samt att vid Bjurbäcken drefvo 17,5 Uppsättningar och vid Hjulsjö endast 14; allt till fördel för minsta Profvar-höjden.

de af blåsbälgor, blott genom drag. Ett försök, som jag anställde med den Vindtugn, som var uppbyggd af Hr Stenfeldt vid Bispbergs Jerngrufva för fullföljandet af Puddlings-processen, och hvilket jag inberättat till Kgl. Vet. Academien, har, som resultat lemnat, att genom ungefär en qvadrat-fots öppning 2,687 cub. fot luft (upphettad) genomströmmat Reverber-ugnen på hvarje minut. Då denna lufts egenteliga vigt ej är bekant, kan väl ingen reduction af den samma till volum af samma täthet som den, hvilken genom tättorne blifvit inkastad, ske; men försöket tyckes åtminstone bestämdt afgöra, att tillräcklig luftquantitet genom blott drag kan erhållas. Hufvudsaken beror blott derpå att så kunna reglera Vindfånget, att Kolförbränningen på viss gifven tid blir $\frac{1}{6}$ eller $\frac{1}{7}$ Tunna i minuten, såsom vid Nykroppa och Bjurbäcks masugnar. Härigenom skulle våra Magnar blifva, i stället för att nu vara en sammansättning af Bläster-ugnar och Vindt-ugnar, endast af sednare slaget, och fördelarne af denna förändring blefvo mångfalldiga, såsom: Tackjerns-tillverkningens oberoende af vattentillgång; Masugnarnes anläggning i grannskapet af grufvorne, etc." Att en undersökning i detta hänseende skulle vara ganska vigtig, finner man vid första tanken derpå; men utaf det försök Hr Kallstenius anfört, kan ingalunda slutas till luftdragets tillräckelighet för Masugnens behof, utan en betydlig höjning af draget; ty luften utvidgas, ifrån 0° till + 100°, 0,375 af sin första volum enligt Gay Lussacs, Daltons, m. fl. försök, då Barometer-höjden är

constant. Om denna utvidgning skedde i samma förhållande vid högre temperatur, skulle vid + 500° densamma redan vara fördubblad, vid + 900° 4-dubblad; så att 450 cub fot vid 0° skulle utvidgas till 2700 c. fot vid + 1500°. Luftens temperatur var sannolikt = Tackjernets i smältningen. Skulle nu Tackjernet smälta vid + 1600 Fahrenheit (Hermbstädt) eller 130° pyr. Reaumur, så skulle väl de observerade 2687 cub. fot räcka till; men tviflet återstår, att luften utvidgas vid högre temperaturer i ett vida större förhållande. Emedlertid är den, som älskar sanning, vetenskap och välstånd i Fäderneslandet, i högsta grad förbunden ifrågavarande Tjenstemans åtgärd, hvarigenom vägen ändteligen synes öppnad, att åtkomma en verkelig theori för Tackjerns-blåsningen, hvaraf lätt skall följa uppgifter till förbättring af blåsningarne i Riket. Rec. anmärker, att detta ämne hittills icke med rätt skärpa blifvit angripet. — Åtskilliga techniska uppgifter förekomma i öfrigt. Hr Kallstenius: „Stålgrufve-malmen *) är en ganska rik, derb, stältät blodsten. Af densamma blåses Tackjern, hvaraf vid Graninge Bruk beredes Garfstål, hvaraf sedan vid Eskilstuna Gevärs-Factori beredes Sabel- och Värj-klingor, hvilka, i spänstighet, styrka och hårdhet, öfverträffa alla Europeiska. Denna Grufva är nu i privat ägares hand, och då denna årligen tillverkar 3, à 4,000 Skppd Tackjern, och använder denna malm såsom Hufvud-malm,

*) Användes vid Högforss Masugn, tillsammans med Ormbergs och Gränges-sten.

så torde ej Grufvans bestånd i en framtid kunna påräknas. Då det är af högt värde för Staten, att alltid kunna påräkna denna malm, för beredandet af tjenligt tackjern och stål för denna tillverkning, så har jag trott mig böra anmärka förhållandet, på det att Resp. Hrr Fullmägtige, gemensamt med Kgl. BergsCollegium, för hvilket jag äfven uppgifvit sammanhanget, måtte på Högvederbörligt ställe föredraga ämnet." Rec. har sig icke bekant att ännu något följt häraf, ehuru den förträffeliga kling-tillverkning, som nu sker i Eskilstuna, möjeligen kan förutsätta nämde Malm såsom basis. — Den af Hr Svedenstjerna uppgifne utväg, att iståndsätta partielt skadade Masugns-pipor, medelst hålens fyllande med sandsten och ytans öfverklädning med Engelskt eldfast tegel, synes förtjena uppmärksamhet, hälst erfarenheten redan visat beståndet, samt vi inom landet (vid Helsingborg) äga en lera, som väl icke är alldeles så eldfast som Stourbridgeleran, men går nära dertill och öfverträffar andra Engelska leror i eldfasthet. — Hr Svedenstjerna uppgifver att, enär Ämnesjern efter Tabergs malm i tvärt brott visar sig såsom svagt härdadt stål, men ljusare till färgen, nästan silfverhvitt, är det befunnet tjenligast till tråddragning och förenar hos sig hufvudegenskapen af sammanhållighet och mjukhet, likasom Dannemora-jernets allmännaste egenskaper äro sammanhållighet och hårdhet. Rec. meddelar detta, för att få tillfälle att anmärka, huru obestämda begreppen äro om Svenska Stångjernets egenska-

per såsom varande bäst. Författningarne ha ända till 1823 (då nya Hammarsmeds-Ordningen utkom) förbjudit salusmidet, ehuru man haft exempel derpå att Stämplar, hvilkas tillverkning öfvergått (i ren välmening af ägaren) från Salu till Brytsmidet, förlorat sin efterfrågan å utrikes platser, emedan stämpeln förlorat sin förra goda hårdhet; och sluteligen måst återgå till det då olagliga Salusmidet, som var strängeligen förbudet, under det att det opåtaldt idkades i hela landsorter. Att Salusmidet kan groft missbrukas, är en särskild sak. Emellertid anser man i allmänhet mjukhet utgöra jerns förträffelighet. För de flesta menskliga behofven fordras blott tvenne hufvudegenskaper hos jernet, neml. hållfasthet och smidighet. Den sednare är högst relativ, till önskandes endast till den grad, som nödvändigt erfordras till jernets skapande för det vissa, bestämda behofvet; ty ju mera smidigt samma jern är, desto mindre hållfast och stadigt. Uti en och samma härd, af samma ämnen och smed, kan tillverkas ett hållfast jern af 2:ne slag, mjukt och hårdt. Det sednare bär 1½ gång så stor tyngd som det förra; under bärningen sträckes det mjuka 1½ mer än det hårda, och den brustna ytan är på hårda jernet 1½ så stor som på det mjuka: ett tecken, att tågan var lika stark, men jernet olika hållfast. Det mjuka jernet tar intryck af, förändrar form vid ringare stöt än det hårda, oaktadt tågan är lika stark; således ej så stadigt som det hårda. Till alla behof är ostridig det jern bäst, som ic-

ke är mjukare, än som rätt och jemt behöfves till vinnande af behofvets form, förutsatt, att tåga finnes, så att jernet är homogent och icke skört. Man fråge i detta hänseende hvarje Klensmed, Hofslagare, Vagnmakare och Byggmästare. Alla Detaillister i Jernhandeln på Utrikes Handelsplatser äro med detta förhållande ganska bekante. Kanske ligger häruti Stämplarnes hemlighet till en (ehuru ringa) del? Tänk om, bland alla vederbörande, endast de Svenska skulle vara minst bestämda i denna del, eller rent af okunnige? Rec. har sina skäl att tro det! — Hr Svedenstjerna anför, att intet gjuteri i Sverige är försedt med tjenligare malmer för gröfre kanoner, än Stafsjö, och anser denna jernets egenskap härröra från Färols-malmen och dess behandling. Vid Hällefors hade det lyckats, att gjuta grytor lika lätta som Hollsteinska och Hamburgska (5o Enkanns per Skppd St. V. i stället för 3o förut vid Hälleforss), samt medailloner, taflor och mindre saker som kunna täfla med Berliner-arbetet; hvadan Jernets omsmältning i digel eller mindre ugnar icke är absolut nödvändig, kunnande ett lika lättrunnet tackjern erhållas i första smältningen ur Masugnen. Rec. anmärker likväl, att den höga temperatur i jernet, som är väsendtlig vid finare gjutningar, svårligen står att vinna i Masugnen. Hr Svedenstjerna anser i öfrigt Stafsjö, Finnspong, Åker och ÖfverRum vara Kanongjuterier i ordets egenteliga bemärkelse; men Hälleforss, Näfvequarn, Klafverström, Lessebo och Hagelsrum, Ohs och

Husaby vara egenteligen för finare gjutningar med malmer försedde; dock utan att uppgifva några detailler härvid, hvilka varit så mycket interessantare, som Svenska Litteraturen i dessa ämnen förut är tillräckeligen uppfylld med allmänna reflexioner.

(Forts. e. a. g.)

ÖFVERSIGT

AF SVENSKA LITTERATUREN FÖR JANUARI, FEBRUARI OCH MARS MÅNADER ÅR 1825.

(Forts. fr. *Svea VII* N:o II. sid. 301.)

Medicin.

Öfversättningar:

8) Handbok för Mödrar, eller Underrättelser om sättet att sköta Barn vid deras födsel m. m. af H. Smith. Sthm. Wennlund. 1825. 76 sidd. 8:o.

Bristen på skrifter, som vidröra detta vigtiga ämne, gör, att äfven mindre fullkomliga försök med erkänsla böra mottagas. De föreskrifter, dem Förf. till närvarande afhandling uppger, äro i allmänhet rätt goda, och förtjena att af hvarje omsorgsfull mor läsas, behjertas och efterföljas. Rec. har likväl med förundran sett, att Förf. i tysthet förbigått åtskilliga för en mor vigtiga omsorger, t. ex. 1:o huru varsamt och försigtigt hon sjelf bör vårda sig hela den tid, då den blifvande verldsborgaren ännu utgör en del af henne sjelf, samt 2:o, huru angeläget det är att modern, medan barnet vid hennes bröst skall hämta näring och kraft, är uppmärksam på sitt eget tillstånd, i den öfvertygelse, att hvarje afvikelse från hennes så väl physiska som psychiska helsotillstånd utöfvar ett vigtigt inflytande på barnet.

Författarens råd, att vid de olägenheter, som inställa sig under dentitions-perioden, genast uppskära tandköttet, samt hans försäkran att alla svårare symptomer då skola upphöra, är något, som torde tåla många undantag. Troligen kunna de spasmodiska åkommor, som under denna period visa sig, ofta härledas från andra orsaker, och de fall, i hvilka hjelp kan vinnas genom lancetten, äro förmodligen ganska få.

9) Konsten att bibehålla Hälsa, Styrka och Skönhet; grundad på de af naturen utstakade lagar,

Af G. J. Wenzel. Strengn. Ekmarck, 1825. 148 sidd. 8:o.

Uti första afdelningen framställer Förf. den frågan: om det är möjligt att i hög ålder bibehålla helsa, styrka och skönhet; och uppräknar till bevis derpå en mängd personer, som ända till den sednaste ålder bibehållit ungdomliga krafter. I de följande IX afdelningar anföres, efter hvilka lagar naturen verkar, hvarjemte en mängd reglor uppgifvas, genom hvilkas efterföljd detta naturens ändamål kan vinnas. Dessa hafva onekligen sitt stora värde; och kunde de alla med noggranhet efterlefvas, skulle man i den uppgifna konsten säkert göra märkliga framsteg.

Philosophi och Pådagogik.

10) Åsigter i Philosophien, af C. A. Björnram. Sthm. J. G. Björnståhl. 1825. 15 sidd. 8:o.

Troligen skaffar Förf:s namn en och annan köpare åt hans Åsigter; ty detta namn påminner om en under K. Gustaf III:s regering vidtberyktad andeskådare och undergörare, Auditören och v. Häradshöfdingen M. Björnram. Men förevarande skrift härstammar dock från en annan; äfven tonen och föredraget angifva den såsom barn af ett sednare tidehvarf.

I alla fall saknar den icke ett slags märkvärdighet. Förf:s tankbyggnad är en högst deciderad Optimism, grundad på en lika deciderad Själavandrings-lära. — Endast i verldens Skapare, säger han, upptäckes det Fullkomliga, „genom betraktande af skapelsens besynnerlighet, som förenar all individuell ofullkomlighet till ett helt, som är fullkomligt". Menniskan åter är född till verlden med plågor, och fortsätter hela sitt lif genom plågor af otalig mängd och beskaffenhet; under ledning af Ödet, som är en beständig fortsättning, eller repetition, af Guds första skapelse. Men Gud är Rättvisan — och sålmedelst är Rättvisan allt. Rättvisan åter, i sin utöfning, beror på värderande. Men ingenting kan värderas, och (i följe deraf) kännas, om det icke jemföres med någon sin motsats. Sålunda öfvergår allt från motsats till motsats. Sällhet är Natu-

rens högsta, ja enda ändamål. Sällhetens motsats är Plåga: derföre måste plågor vara det väsentliga medlet till vinnande af Naturens ändamål. Men Sällheten är en belöning; derföre, då all fullkomlighet uppnås genom framskridande från det ofullkomliga, måste plågor äfven grundlägga all förtjenst till denna belöning. Då nu Menniskan, såsom medvetande, djupast och sannast känner plågor, så är hon fullkomligare än de öfriga skapade varelserna, emedan denna hennes fullkomlighet „grundar sig på hennes rättighet dertill genom förtjenst". Förtjensten består i att klarast fatta plågorna, hvilket kallas Vett; och menniskan förvärfvar den „under tilläfventyrs flera hundrade förut framlefvade lif," — en vandring, på hvilken hon icke blott öfvergått från sten till ört o. s. v. utan äfven, inom menskligheten spher, är förpligtad att genomskrida det stora svalget mellan en Hottentott och en Newton. Allt efter den fastställda Naturens ordning, som är den bästa, då den grundar sig på Nödvändighetens lagar.

Dygd — som jemte Vett grundlägger menniskans förtjenande rätt till fullkomlighet — är rättvisan i sin renhet, och dess egentligaste egenskap är Kärleken: „denna själens känsla, som lifvar menniskan till egna uppoffringar för rättvisan." Dygden måste alltså vara ett barn af Vettet, men detta åter en product af erfarenheten. För möjligheten att förvärfva denna, fordras en måttstock, efter hvilken vi kunna bedömma tingen; vi äga den i de begrepp, under hvilka vi föreställa oss dem. Men dessa begrepp bero af våra sinnen och vår organisation.

Lif finnes äfven i sandkornet och graniten; och den minsta föreställbara varelse är i sin mån en verld för andra varelser. Men alltings lif är det allsmäktiga Väsendet sjelft, som „omfattar allt skapadt med den noggrannhet i andigt och materiellt afseende, att ej engång den minsta tanke uppstår eller minsta materiella rörelse sker, utan att vara af den Allsmäktige afmätt efter hvarje varelses fullkomlighets-grad, i fullkomligaste öfverensstämmelse med det i alla afseenden Rätta". —

Om man tänker sig dessa åsigter utförda (hvilket Förf. ej gjort, och förmodligen ej förmått) med full consequens: så skulle de, i detaillerad fullständighet, visa oss en egen art optimistisk Pantheism, der all viljans frihet och (egent-

ligen att tala) all individualitet försvunnit, under det att ett enda existerande Väsende — det Allsmäktiga — liksom roar sig med att plåga sig sjelft, för att samla sig oräkneliga „förtjenster till Sällhet." Lyckligtvis är Förf:s moralkänsla bättre än hans system.

11) Historisk framställning af Menniskoslägtets Uppfostran, såsom innefattande allmänna grunder för all Uppfostran. Tal, hållet i Linköping vid anträdet till en Skolsyssla m. m., af A. G. Loenbom. Sthm. Fr. B. Nestius. 1825. 42 sidd. 8:o.

Denna lilla skrift, af en författare, som för första gången i tryck meddelar sig, äger ett vida grundligare, vida rikare innehåll, än det ringa sido-antalet synes lofva. Den förtjenar en mot innehållet svarande uppmärksamhet, och skall af ingen, som läser den med förstånd, med eftertanka, läsas utan nöje och båtnad. Så förmånligt särskiljer den sig från de vämjeliga oratoriska brochurer, som öfversvämma vår litteratur med sitt fräsande och bubblande skum af phraser, andefattiga liksom de hjernor, hvilkas enda analogon rationis de utgöra. Någon fullständig afhandling är den icke; dess ändamål kräfde det ej, och dess form af Tal tillät ej Förf. att till enskildare tillämpningar vidga sina grundsatsers utveckling. Den är deremot en sammanhängande kedja af sinnrika aphorismer: och enhvar, som älskar åsigter, hvilkas klarhet är en följd af ståndpunktens frihet och upphöjning, enhvar, som värderar kärnfulla tankar, yttrade i ett hjertligt, enkelt, men tillika med konstsinne vårdadt framställningssätt, skall vid läsningens slut göra den erfarenhet, som de nymodiga orationerna sällan skänka, att han vet något mera än han visste förut; om ej annat, åtminstone hvad en interessant personlighet — Talarens — på ärligt allvar vill och menar.

Den punkt, hvarifrån Förf. utgår, är insigten, att rätta upplösningen af Uppfostrings-lärans problemer beror på rätta upplösningen af Philosophiens problemer — hvilka i sig innefatta det primitiva af alla kunskapers problemer, och således förvara antingen möjligheten eller omöjlighe-

ten af dessas „fullt tillfredsställande" lösning. I dialektiskt afseende skulle väl ett och annat kunna finnas bristande vid den summariska skildring, som Förf. sidd. 10–13 gifver af Philosophiens nuvarande tillstånd, hvilket han (med skäl) anser vara en öfvergång från blott theoretisk speculation till philosopherande (Menniske- och Natur-) Historia. Men huru rigtigt Förf. begriper sjelfva saken, eller det, hvarom nu i Philosophiens vetenskap är fråga, visa t. ex. följande yttringar: „Det gifves ett factum, hvilket, såsom sådant, löser Philosophiens problem, och i en factisk framställning förenar alla de motsatser, som äro för reflexionen oupplösliga. Detta factum är Menniskan — hvars idee innehåller och uttömmer alla andra." — „Förtjensten af Schellings lära ligger ej deruti, att den löser problemet, utan deri, att den fullständigt uppfattat detsamma, eller att den fullständigt uppfattat menniskans idee". Den stödjer sig derföre på „ett rent postulat". — I den högre reflexions-art, eller det åskådningssätt, som denna lära kallar det intellectuella, ser Förf. det sinnliga ögats andliga motbild, och säger den vara „förmågan att uppfatta hela menniskans idee, såsom ett factum, så vidt den uppenbarar sig deri — förmågan att öfverallt uppfatta det menskliga i tingen". I sjelfva verket är detta yttrande, för hvar och en som förstår huru mycket det innebär, ett af de skarpsinnigaste, i hvilka den intellectuella åskådningens väsende någonsin blifvit uttryckt. Att Schelling, då han „bestämt Philosophiens problem såsom ett factum, derigenom tillstängt all möjlighet för Philosophien, att på en blott theoretisk väg komma längre", och att Philosophien nu förvandlat sig till „Historiens Genius", äro mellertid öfvertygelser, som hade bort framställas med en tydligare utredning, en noggrannare beteckning, än den som på sidd. 13 och 14 gifves oss. Vi märka, och vi gilla Förf:s åsigt: men hos mången läsare skulle den lätt kunna drabbas af samma missförstånd, som drabbat det ur Geijers Thorild anförda uttrycket, — nemligen att gälla för en afkunnad dödsdom öfver all Philosophi och all philosophisk vetenskaplighet.

Ifrån sid. 15 till sid. 35 meddelar Förf. en följd af

betraktelser öfver den historiska gången af Mennisko-naturens utveckling: "för att få betrakta Menniskoslägtet i det hela såsom ett stort Individuum, ur hvars lefnads-annaler man endast kan finna idealet och de allmänna reglorna för all enskild uppfostran". Mennisko-naturen, tvåfaldig liksom all Natur, uppenbarar den allmänna tvåfaldigheten i dess högsta kraft och betydelse: man och qvinna — öfvervigt af hufvud eller hjerta — af tanke eller känsla; Tanken är Mannen i sin allmänna idee, Känslan är Qvinnan. Utgående från denna tvåfaldighet, söker Förf. visa, huru Tankens utveckling är den, som framställer sig i Vetenskapens historia, Känslans deremot den, som framställer sig i de Sköna Konsternas. — Rummet nekar oss att följa Förf. på spåren i den öfversigt, hvarmed han nu söker sammanfatta begreppen af hvarje särskild Kunskap och Konst, för att uppdaga hvars och ens egendomliga betydelse, sådan som den innehålles i allas organiskt-systematiska frändskapsband. Vetenskapernas häfder uppvisa, huru detta samband, med oupphörligt växande kraft, syftar att igenom allas gemensamma bemödanden återställa den för alla ursprungliga enheten. (I samma mån, som detta genom fri själsodling tillvägabragta återställande sker, är Culturens ideal realiseradt.) Förträffliga tankar förekomma här öfverallt, ehuru någongång afbrutna genom nog mycket fragmentariska påståenden och sammanbindningar. Så är t. ex. det, som säges om det äldsta Språket (s. 20—22), visserligen mera vackert sagdt, än grundligt och undervisande. Åtskilligt kunde ock invändas mot en och annan sats; t. ex. den, att "Skön Konst uppkommer, när Känslan väljer ett föremål under sig sjelf, för att i detsamma inpregla sin bild och öfverföra sitt lif" (s. 31). Om här ej med "föremål" menas det materiella villkoret för technisk form och åskådlighet, — hvilket väl icke gerna kan vara Förf:s mening, — så har Känslan, äfven i egenskap af ästhetisk själsverksamhet, onekligen sitt föremål lika mycket antingen öfver sig eller jemlikt sig, som i de besläktade verksamheter, dem han nyss förut beskrifvit såsom Andakt och Kärlek. Egentligen är Kärleken mindre hennes begär, att "omfatta ett föremål beslägtadt med sig sjelf" blott såsom sådant: utan snarare ett begär, att i det älskade före-

målet omfatta något fullkomligare än hennes eget subject innebär; en egenskap, i hvilken Kärleken tillhör, såsom lifvande själ, ej mindre Konst-ingifvelsen än Andakten. Den kärlek, som älskar det ringare, är Barmhertighet (hvilken derföre, af alla slags kärlek, liknar närmast det sätt, på hvilket Gud älskar verlden); men denna kan icke äga rum i förhållandet mellan Konstnärn och hans ästhetiska Idee, om icke på den sednares sida, när hon i en någorlunda trogen afspegling nedlåter sig till hans åtrå. — Föröfrigt har man svårt att inse, huru Förf:s construction tryggar Religionen, hvars spher dock är en långt innerligare och högre, för vådan att såsom en blott skön sinnesstämning falla under Åsthetikens herravälde. Också nämner han knapt någonting om detta ämne, så vigtigt att bestämdt utreda; det är en alltifrån paradisets tid bekant sak, att det Onda, när det vill verka mest omotståndligt, framsmyger sig i skepnader af ästhetiska retelser.

Vid Förf:s öfversigt af de Sköna Konsterna kunde i allmänhet anmärkas, att "Känslan" ej är en så tillräcklig expression för ästhetisk verksamhet, som Förf. tyckes föreställa sig. Denna otillräcklighet har derföre ock haft en menlig inflytelse på hans sätt att construera dem. I Musiken ser han blott känsla och lidelse; och likväl är denna konst, i sina skapelsers egentliga mysterier, kanske den strängast vetenskapliga bland alla sina syskon. Den enda, som häruti med henne täflar, Architekturen, huru är den icke oändligen djuptänkt! Men också har denna "kosmiska" konst (såsom Oken ganska rigtigt kallar den), denna mathematiska plastik blifvit af Förf. alldeles förbigången. Endast i Poesien, hvars form är "melodiskt språk", ser Förf. en "framställning af Tankens och Känslans förbund."

Efter "en kort allmänlig jemförelse mellan menniskan, betraktad som person, och såsom slägte" (s. 35—40), slutar Förf. med en varm bön till Gud sitt Tal, hvars pädagogiska resultat är följande (s. 30): "Man har mer än orätt, då man anser en menniskas uppfostran fullbordad genom att endast sörja för dess intellectuella bildning, under det man helt och hållet vårdslösar den ästhetiska, glömmande att man äger ej blott ett hufvud, utan äfven ett hjerta, att uppfostra. Klart Ljus och ren Värma, sammanparade,

utgöra Naturens lif, och kunna ej heller hos Menniskan (den concentrerade Verlden) från hvarandra skiljas, utan att stympa Guds Beläte".

12) Tankar om Menniskans Frihet m. m. af Emanuel Svedenborg. Öfvers. Sthm. Delén. 1825. 18 sidd. 12:o.

Sannolikt har mången, bedragen af titeln, inbillat sig att denna lilla bok vore något verk af Svedenborg sjelf, som här, i en så utomordentlig korthet, sammanfattat sin läras hufvudsatser om det vigtigaste bland alla den philosopherande forskningens föremål. Långt derifrån! En onämnd har tillåtit sig, att med ett firma, som för talrika läsare är vördnadsvärdt, och för de öfriga åtminstone märkvärdigt, stämpla en löslig sammanplockning af yttranden, ryckta ur den namngifnes arbeten utan afseende på den systematiska förbindelse ur hvilken de blifvit slitna, och samlade i uppsåt att göra den sålunda misshandlade Theosophen skyldig till en Fatalism, af värre än islamitisk beskaffenhet. Det egna härvid är, att detta företag icke skett i fiendtlig afsigt, utan af en person, som tydligen betecknar sig såsom en Svedenborgs lärjunge, och på sitt vis flitigt studerat hans skrifter. Ett nytt intyg för den gamla sanning, att "bokstafven dödar, men anden gör lefvande!"

Dem, som önska veta, hvad den oförfalskade Svedenborg tänker om Friheten, om Viljan och Tillräkningen, hänvisa vi till afhandlingen *de Libero Hominis*, Arcana Caelestia P. III. p. 72—78, eller n. 2870—2893; dessutom till Vera Christiana Religio Cap. VIII. *de libero Arbitrio*, p. 301—321. Man finner här i synnerhet följande satser demonstrerade: "Quod homo, quamdiu vivit in mundo, teneatur in medio inter caelum et infernum, et ibi in aequilibrio spirituali, quod est liberum arbitrium (n. 475—478). Quod ex permissione Mali, in quâ cujusvis internus homo est, evidenter pateat, quod homini liberum arbitrium in spiritualibus sit (n. 479—482). Quod absque libero arbitrio in spiritualibus, Verbum non foret alicujus usus, consequenter Ecclesia nec aliquid (n. 483—484). *Quod absque libero arbitrio in spiritualibus, non foret aliquid hominis, per quod se vicissim*

conjungat Domino, et inde non Imputatio, sed mera Praedestinatio, quae detestabilis est (n. 485—488). *Quod absque libero arbitrio in spiritualibus, Deus foret in causa Mali, et sic nulla Imputatio* (n. 489 - 492). Quod omne spirituale ecclesiae, quod in libero intrat, et ex libero recipitur, maneat — non autem quod vicissim (n. 493—496). Quod Voluntas et Intellectus hominis in hoc libero Arbitrio sint, sed quod facere malum — in utroque mundo, spirituali et naturali — per leges coercitum sit, quoniam alioquin societas utrinque periret (n. 497—499). Quod si hominibus non foret liberum arbitrium in spiritualibus, potuissent omnes in universo terrarum orbe intra unum diem adduci ad credendum in Dominum; sed quod hoc non fieri possit, est causa, quia id, quod non ex libero Arbitrio recipitur ab homine, non maneat (n. 500—502)".

Mycket kunde tilläggas; det anförda synes oss tillräckligt för det närmaste ändamålet. Schelling säger i sin afhandling om menskliga Friheten: "Ein System, das den heiligsten Gefühlen, das dem Gemüth und sittlichen Bewusstseyn widerspricht, kann nie ein System der Vernunft, sondern nur der Unvernunft heissen". — Huru man än föröfrigt må dömma öfver Svedenborg: i denna del af hans lära må det åtminstone tillåtas honom att vara förnuftig.

* 13) Revisionens öfver Rikets Elementar-Läroverk Underdåniga Berättelse om verkställd granskning af Allmänna Undervisningens tillstånd, med Bilagor. Sthm. Nordström. 1825. 102, 46 sidd. utom bilagor. 4:o.

Historia, Biographi och Politik.

14) Konung Carl X Gustafs Historia af J. F. af Lundblad, D. I. Sthm. Eckstein. 1825. 158 sidd. 8:o.

Det vore orätt att vilja fälla ett fullständigt omdöme om en ej fullständigt utgifven bok. Rec. anser sig likväl genom närvarande historiska arbetes första del fullt berättigad till det yttrande, att det är ett med skicklighet gjordt sammandrag af de förnämsta hittills kända och tillgängliga, men genom sin vidlöftighet för den större allmänheten ej rigtigt

brukbara källor, och att författarens stil och framställning, genom den underlåtna jagten efter ordprål och pikanta uttryck, som i hans förut utkomna Biographier stundom förråder sig, vunnit i klarhet och enkelt behag, ehuru sjelfva språket icke alltid är grammatiskt rigtigt. Historien går i denna del ej längre än till år 1654, och stannar vid Christinas thronafsägelse och Carl Gustafs kröning.

15) Några ord om Publicitetens uppkomst i Sverige, isynnerhet mellan 1719 och 1772, jemte en blick på detta Tidehvarf. Sthm. Nestius. 1824. 103 sidd. 8:o. (Rec. i Sv. Litt. Tidn. 1824 N:o 89).

16) Hemliga Handlingar hörande till Sveriges Historia efter Konung Gustaf III:s anträde till Regeringen. Tredje Delen. Sthm. Eckstein. 1825. 360 sidd. 8:o. (Rec. i Svea VII:11, sidd. 257—290).

Åminnelse-Tal öfver N. von Rosenstein
Minnes-Ord öfver P. U. Kernell } se Vitterhet.

Öfversättningar.

17) Nittonde Århundradets Krönika af Carl Venturini. Fjortonde Bandet, innefattande Året 1815. Örebro. Lindh. 1824. (27 H.) 228 Sidd. 8:o.

Efter en pragmatiserande öfversigt af 1815 års händelser, s. 1—75, öfvergår Förf. till den egentligen historiska skildringen. Närvarande Häfte innefattar: 1) Wienska Kongressen och Dess Resultater, s. 75—107; 2) Den Stora Katastrofen i Frankrike genom Napoleons återkomst, s. 107—190; 3) Kriget år 1815. Förspel uti Italien: Murats undergång såsom Konung af Neapel. — Då flera af detta verks föregående häften i Sv. Litteratur-Tidning blifvit recenserade och sjelfva arbetets charakter der angifven, är det öfverflödigt att vidlyftigare sysselsätta sig med detta häfte, som har ett omisskänneligt syskontycke med sina äldre bröder, och med

denne Författares öfriga historiska foster. Man igenkänner äfven här hans vanliga stortaliga ton, liksom stode han en väktare på höjden af forskningens vårdtorn, förkunnande derifrån med rhetoriskt pathos: hvad tiden är liden; ehuru han på sin höjd är en väderflagga, som med synnerlig rörlighet vrider sig efter den rådande opinionens växlande väder. — Öfversättningen bär alla märken af den Lindhska Öfversättare-fabrikens brådskande fuskeri. Så talas s. 54 om pappersnöden, hvarmed icke, som man skulle tro, menas brist på papper, utan för stort öfverflöd på papper eller pappersmynt. S. 47 har språket blifvit riktadt med det nya ordet liderling. S. 147 säges att General Decaen vände sig tvetydigt (ett i sanning tvetydigt uttryck). Öfvers. måtte stå i ett synnerligen förtroligt förhållande till sin Förf.; ty i en not s. 161 ställer han till honom detta tilltal: Men min kära Venturini!

18) Den heliga Alliancen och Folkslagen på Congressen i Verona, af Görres. Sthm. Holm. 1825. 162 sidd. 8:o. (Rec. i Sv. Litt. Tidn. 1824. N:o 192 o. f.).

19) Utdrag af General Minas lefverne, utgifvet af honom sjelf. Öfs. af J. P. Wåhlin. Sthm. Rumstedt. 1825. 31 sidd. 8:o.

Såsom Sjelfbiographi, öfver en af Samtidens namnkunnigaste män, ganska märkvärdig. Den är dock blott ett register på de vigtigaste data i en innehållsrik lefnad. Förf. har i företalet låfvat, att framdeles utgifva sin fullständiga lefnadshistoria, hvaraf närvarande brochur är ett utdrag.

20) Mac-Benac eller det Positiva i Frimureriet, af F. W. Lindner. Öfvers. från Tredje Tyska Upplagan. Sth. Marquardska Tryckeriet 1825. 176 sidd. 8:o.

Hufvudtanken i denna bok: att med Christendomen Mysteriernas tid är förbi — att med det i Christo uppenbarade Ordet Religionen hvarken mer kan erkänna någon hemlig lära eller något hemligt för menskligheten vigtigt

ändamål — att hvarje förening, som föresätter sig ett sådant ändamål, men likväl höljer sig i hemlighetens slöja, är ej blott öfverflödig utan tadelvärd — denna sanning är i närvarande skrift väl utförd; så väl i allmänhet, som enkannerligen med hänsigt på Frimureriet, om hvilket man här (enl. Förf:s uppgift) hörer en af samvetet drifven invigd tala. — Denna Orden har redan en så talrik, exoterisk, för hvar och en tillgängelig Litteratur, att blotta nyfikenheten derigenom troligen kan finna sig tillräckligt tillfredsställd. Interessantast äro de nyare undersökningarna om Frimureriets Historia, hvilkas slutsatser likväl föga lära öfverensstämma med den inom Orden sjelf antagna. Enligt dessa undersökningar skola det nuvarande Frimureriets förnämsta symboler och bruk härstamma från Medeltidens Byggnads-Corporationer; och den, som betänker huru innerligt det Allegoriska låg i hela denna tidsålders anda, huru djupt och konstrikt det uttrycker sig i den Göthiska byggnadskonstens stora monumenter — dessa tempel, som man kunde kalla kolossala Christeliga Allegorier, — huru nära alltid jemnförelsen låg emellan Architekturen (den äldsta och sublimaste af alla konster, hvars hela förmåga af ålder förnämligast egnades åt heliga och offenteliga föremål) samt Verldsbyggnadens Harmoni och dess Verkmästares Vishet — den, säga vi, som betänker allt detta, skall redan, om det ej vore historiskt visst, finna sannolikt, att desse gamle Byggmästare, (till en del sjelfve Andelige) betraktade sin konst såsom en sinnebild af både Religionen och Vetenskapen, samt kunde anse sjelfva handtverkets attributer såsom medel och uttryck för en högre lefnadsvishet. Också är det bevisligt, att friare, renare, tålsammare christeliga tänkesätt inom dessa föreningar fostrades; hvarföre man ibland de mångfaldiga prydnaderna på deras byggnadsverk ej sällan träffar sådana framställningar, som — mer och mindre förtäckt — röja en opposition mot den herrskande Hierarchien. De äldsta skrifteliga Urkunder om detta gamla Frimureri, — som, grundadt på en verkelig utöfning af Konsten, för sig sjelf prydde och förädlade denna utöfning, genom att ge den tillika en Allegorisk betydelse, — äro från England. Grundsatserna och Ritualen bibehöllos sedermera, i det väsendtliga, inom skrået; ehuru den fordna andan med tiden flydde.

Men den allegoriska, mer omfattande tydningen gjorde sig småningom deremot på det sättet gällande, att andra, älven icke Konstförståndige (under namn af Accepted Masons), i föreningen intogos. Från dessa utgick sluteligen idéen om det nyare Frimureriet, såsom en Orden (äfven i England år 1717), som, utan egentelig praktisk basis, blott upptog och vidare utbildade det gamlas allegoriska ceremonier, och i denna symboliska drägt inklädde vissa Religiösa och Philantropiska sanningar; hvilka likväl äfven, ehuru ej så allmänt och bestämdt uttalade, kunna uppvisas i det äldre Frimureriets författning. — En gång en Orden, har Frimureriet från England och Skottland spridt sig öfver verlden, samt på åtskilligt sätt blifvit tillökt och modificeradt, med anledning af andra Ordens-föreningar i äldre och nyare tider; bland hvilka isynnerhet Tempelherre-Orden, med hvilken man förment sig stå i någon slägtskap, må nämnas. Närvarande skrift är särdeles i fråga om dessa sednare modificationer upplysande.

"Böra vi följakteligen upplösa vårt samfund?" — frågar Författaren; sedan han tillräckligen visat, att i menskligheténs högre angelägenheter nu mera ej något Hemlighetskrämeri kan äga rum. "Nej!" är det temligen oförmodade svaret. Framträden — tillropar han sina bröder — hand i hand och bekännen inför hela verlden m. m. Striden inför hela verlden på ljusa dagen med evangelisk frihet och christeligt saktmod m. m. Tillsluten edra Loger, men förblifven förenade, och sägen Furstarne m. m. Vill Kyrkan ej mera tjena Gud, utan hålla allt i träldom under sig, så demaskeren lögnerskan med Evangelii sanning m. m. Allt menskligt måste förstumma och det Gudomliga ensamt regera m. m. Regent och folk, prest och lekman, lärare och lärjunge skola vända sig till eder såsom de sanna räddarne m. m. — ss. 142—145. Vilja nu Bröderna ej härtill samtycka, så måste Författaren (säger han) instämma i Fredrik IIs omdöme om Frimureriet: C'est un grand rien. — — Således i stället för det hittills varande Frimureriet — ett Offentligt Förbund af Verldsförbättrare! — Det vore i vår tanka något sämre, än un grand rien.

Författaren tar saken för allvarsamt — och blir, såsom vanligen, då man med all makt vill göra någonting i sig

sjelft ovigtigt till vigtigt — svärmare. — Om Frimureriet visserligen är öfverflödigt, så kan likväl äfven detta öfverflöd, liksom så mycken lux i sammanlefnaden, ha sin grund och på visst sätt sin nödvändighet; och, för att bedömma det billigt, måste man betrakta det ur denna synpunkt. Ty, så mycket Rec. kunnat studera sig in i detta ämne, förekommer det honom afgjordt, att det nyare Frimureriet egentl. hör till Sällskapslifvets och Nöjenas historia. Kyrka, Stat, ja Naturen sjelf förbinder ej menniskorna utan att tillika söndra dem, och civilisationens utbildning mångfaldigar distinctionerna. Nu hindra väl dessa sällan någon att både i handlings- och tänkesätt visa sig såsom en sann menniska, och man befordrar det verkligen menskligt goda i samma mån säkrare och sannare, som man i detta bemödande utgår från sin distinctiva plats i samhället, och der uppfyller sin pligt. Men om distinctionerna i handlingens verld äro nödvändiga, så önskade man dem dock borta för umgängets; och det blir ett naturligt och eget nöje, att för ögnablicket, liksom genom ett maktspråk, tillintetgöra dem och försätta sig i ett idealiskt tillstånd af likhet. Detta öfverenskomna maktspråk skiljer de sålunda förbundna äfven för ögnablicket från den yttre verlden. Man leker bröder med hvarandra, såsom barnen leka främmande. Det är första steget. Man går vidare, och för att ytterligare för sig sjelf vitsorda oberoendet af de borgerliga distinctionerna, uppfinner man egna, blott inom sällskapet gällande. Dessa bli redan för sjelfva umgängets ordning nödvändiga (ty allt fordrar sin ordning). Men då denna ej alltid ger tillräcklig sysselsättning, kommer något annat oskadligt och angenämt ändamål dertill, som genom dessa distinctioner och deras genomgående skall vinnas eller befordras: — detta är i praktiskt afseende vanligen Välgörenhet, i theoretiskt afseende ett sinnbildligt föredrag eller framställning af vissa allmänna sanningar, som derigenom få nyhet och leka främmande med sällskapet, liksom sällskapet leker bröder. Det är det andra steget: och man har en Orden, med sina receptioner, grader, ämbetsmän, ceremonier, hemligheter! — Det torde vara alla tillåtna och tillåtliga Ordnars Natural-Historia; hvilka just derigenom, såsom Maskeraderna, tillhöra Sällskapslifvets och Nöjenas verld. Ty

en hemlig förening på allvare för något egenteligen praktiskt ändamål, kan Staten ej, i sin närvarande utbildning och sakernas vanliga ordning, tillåta; och tillåter den ej heller. I sällskapslifvet, deras egenteliga krets, ser man derföre Ordnarna beständigt reproducera sig; och skulle vi bedraga oss, om vi anse det nyare Frimureriet såsom det eminentaste och constantaste tecknet af detta societets-behof? Tillåten är denna Orden öfverallt, der man ej genom särskilda omständigheter blifvit så uppskrämd, att misstänksamheten griper in i sjelfva sällskapslifvet; således tillåtelig, således oskyldig. — I praktiskt hänseende göra Frimurarne ingen hemlighet af, att deras hemlighet är den uppenbara af broderlig kärlek, välgörande tolerans och lydnad för all borgerlig ordning. Att deras theoretiska hemlighet ej mindre i sig sjelf är en uppenbar, — derpå tvifla vi ej; och huru de för sitt eget nöje förkläda alldagliga sanningar, derpå äre vi ej nyfikne.

Geographi.

Öfversättning:

21) Columbia. Med en Charta Sthm. Hörberg. 1824. 19 sidd. 8:o. (Rec. i Svensk Litt. Tidn. 1824. N:o 100).

Philologi.

22) Svenskt och Latinskt Handlexikon af Carl Heinrich. Örebro N. M. Lindh. 1825. 1035 sidd. 8:o.

Förf. har i allmänhet med flit och skicklighet sammandragit de bästa Lexikographer. Boken hade säkert vunnit ännu mer, om Förf. haft tillfälle att begagna sednare delen af vår Lindfors's förträffliga arbete. Vissa artiklar hos Hr H. — i synnerhet mot slutet — äro väl rikhaltigare än hos Lindfors; men denna rikhaltighet strider ofta mot den behöriga proportionen till företagets vidd och bestämmelse. Så till ex. Artik. Skada (verb) — vid öfvergången öfver bergen nedstörtade många lastkreatur, och menniskor blefvo skadade, in transitu montium jumenta multa ex agmine præcipitata cum ipsis oneribus sunt, et homines vexati *Liv.* Umgälla — huru än Konungar rasa, få Grekerne u. det, quidquid

delirant Reges &c. *Hor.* (quidquid är dessutom icke *huru än*, utan *hvad än*, *ehvad*, *allt hvad*, qvantitatift icke qvalitatift begrepp). Veke — hålla en utblåst veke under näsan på någon, admoveo naribus exstinctum ex lucerna linamentum *Cels.* — utom en hel mängd dylika, aldeles individuella exempel, hvilka äfven ur ordböcker, som bära namn af fullständiga, äro med skäl förvista. Rec. vill ej så hårdt tillräkna Förf. att vissa — äfven vanliga ord — ej finnas upptagna (t. ex. banna, befrämja, inbunden, pünktlig, småaktig); men kan ej underlåta att nämna den obeqvämlighet man är underkastad, vid upsökandet af hvad som finnes. Brist på sträng planmessighet röjes nämligen, genom vacklandet mellan den alphabetiska och den genealogiska uppställningen. Så t. ex. är Återkalla upptaget under Kalla, men Påkalla står i den alphabetiska rangordningen. Afböja, adverto (bör vara averto), prohibeo förekommer såsom Böja af under Böja; men Inböja står för sig sjelft. Tillskynda står under Skynda, men icke Påskynda. Taga inrymmer alla sina möjliga composita, men af dem finnas också här och der dupletter på egna platser. Dessa olägenheter skulle hafva varit någorlunda afhjelpta genom hänvisningar, hvilka säkert ej tagit större rum, än de dubbla artiklarna. — Imedlertid äro bokens brister ej större, än att man af den kan hoppas mycket gagn för scholorna.

23) Svenskt och Tyskt Hand-Lexikon af Carl Heinrich. Andra förbättrade och med 5 Ark tillökta Uppl. Örebro, Lindh 1825. 592 sidd. 12:o.

Utarbetandet af ett Lexikon öfver tvenne språk förutsätter en mycket djupare insigt i bägge, än som fordras af en vanlig öfversättare. Den förre har icke hjelp af sammanhanget i en text, utan han måste för hvarje fall hafva en nog innerlig bekantskap med bägge språken, för att med säker känsla kunna urskilja, i hvad mån ett ord i det ena motsvarar ett ord i det andra, och nog förmåga att kort och skarpt kunna bestämma denna skillnad i de händelser, der det ej är tillräckligt att det motsvarande ordet helt naket anföres. Det inträffar nämligen ofta nog, att ett ord i ett språk

blott till hälften, fjerdedelen eller ännu mindre motsvarar ett ord i ett annat; men deremot med den öfriga delen af sin omfattning (om ett så materielt uttryck får tillåtas) utsträcker sig till helt andra begrepp. Förklaras ej detta med korta men tydliga ord, så kan man vara säker på att en nybörjare, så länge han vid ordvalet endast ledes af slumpen, i de flesta fall skall misstaga sig. Förf. har på flera ställen lemnat sådana förklaringar, men icke alltid med full framgång, och dessutom sparsammare, än man till och med af ett Handlexikon kan äga rätt att fordra. Huru stor ordtillgång i ett Handlexikon kan och bör inrymmas, det beror naturligtvis på Förf:s för sig uppgjorda plan; men det tyckes dock att en mängd t. ex. franska ord, hvilka förekomma i svenskan och ej med tyska ord, utan ofta med sig sjelfva, af Förf. öfversättas, äro öfverflödiga och ej behöft upptagas. Detta gäller äfven om sådana ord, som väl enligt Analogi kunna bildas, men ännu icke verkligen förefinnas såsom brukliga i språket; samt om många sammansättningar, som äro alltför tydliga för att behöfva anföras. Deremot saknas flera vanliga eller angelägna ord, som man just behöfde här finna. Det värsta är, när ett ord blifvit origtigt öfversatt, och derpå saknas icke alldeles exempel inom detta Handlexikon. Rec. vill till bevisande af sina anmärkningars pålitlighet anföra några ställen ur boken. Flera kunde utan möda uppräknas. Aflägga (gamla seder), abschaffen. Föråldras, sich einschleichen (von üblen Gewohnheiten). Föråldras betyder just tvertom *komma ur bruk*. Fjoll, obrukligt, borde rätteligen heta fjolleri, hvilket här är omtaget. Fjolla v. n. bör heta *fjollas*. Fira v. a. feyern, tillägg: äfv. preisen, loben. Filbågen, läs Filbåge. Drönare se Drumlare. Att bihannarne eller vattenbien kallas drönare; tyckes Förf. ej vetat. Fösa bort flugor, Fliegen Verscheuchen. Detta verbum betyder ju i allmänhet fösa (skräma) bort, således ej endast om flugor? Gadda sig är osvenskt. Det brukas endast med ordet tillsamman, i st. f. sammangadda sig. Gaffeltistel Gabeldeichsel, heter vanligare Gaffelstång, (eller blott Gaffel) hvilket här ej förekommer. Under ordet bryta upptages ej hvad det heter: att bryta (såra) en häst. Vid ordet värja fattas: hafva i sin värjo (förvar). Förevettande

(förhållande) saknas. Loford förtjenar det, att Förf. vid nomina bestämt deras decl. efter en för hand varande grammatica (sin egen), vid verba anfört deras construction med seyn eller haben, samt icke alldeles utslutit phraseologi. Närvarande upplaga visar, att Förf. söker fullkomna sitt arbete, och att det har god afsättning, hvartill det genom sin vighet, sitt ringa pris, och, i flera fall, genom sin relativa fullständighet framför sina hittilsvarande medtäflare gjort sig förtjent.

24) Carl Stridsbergs Lärobok för begynnare i Tyska Språket. Nionde Uppl. Sthm. Rumstedt. 1824. 173 sidd 8:o.

Förut nog allmänt känd, för att ej fordra en särskild anmälan.

Vitterhet och Skön Konst.

25) Carl Knutssons Död. Tragedi i 3 Akter. Sthm. Elmén och Granberg. 1823. 53 sidd. utom företalet. (Rec. i Sv. Litt. Tidn. 1824. N:o 100).

26) Spader Dame. En berättelse i bref, funnen på Danviken. Sthm. Hörberg. 1824. 192 sidd. 8:o. (Rec. i Sv. Litt. Tidn. 1824. N:o 97).

27) Babels Torn. En Rymdskrift Norrut. Andra Uppl. Sthm. Marquard. 1825. 61 sidd. 8:o (Rec. i Sv. Litt. Tidn. 1824. N:o 91).

28) Åminnelse-Tal öfver Landshöfdingen m. m. Nils von Rosenstein, hållet vid inträdet i Svenska Akademien d. 21 Febr. 1825 af L. M. Enberg. Sthm. Hörberg. 56 sidd. 8:o.

Den Aflidnes förtjenster voro alltför utmärkta och mångfaldiga, för att öfver sin egen glans behöfva panegyrikens fernissa. De hade klarast skolat framträda i en enkel och osökt framställning. Närvarande Åminnelse-Tal är der-

emot ett Åreminne i den vanliga formen, med vanliga charaktersdrag: drifvor af skimrande ord, stelhet och köld. Denna art af vitterhet medför isynnerhet en stor svårighet, som äfven den mest öfvade talare ej alltid förmår besegra. Innehållet, och i synnerhet det som i ämnet är lefvande, blir vanligen genom det tjocka täckelset af utsökta ord och prydliga talesätt så inhöljdt och qväfdt, att man ej utan möda kan framdraga det i ljuset. Man blir derföre under läsningen af sådana arbeten ungefär så till mods, som när en till utseendet tjock och duglig figur, efter afklädandet af en mängd pälsar, pekescher, rockar &c. framställer sig för åskådarens förvånade blick, såsom en ganska spenslig och oansenlig person. En sådan reflexion har på mer än ett ställe ovillkorligt trängt sig på Recensenten. — Man skulle, med anledning af detta Åminnelse-Tal, kunna indela den prosaiska stilen i tvenne classer: den höga vältaligheten, som Rec. efter Homerus ville kalla "gudarnes språk", samt prosan rätt och slätt, hvilken enligt samma auctoritet skulle heta "menniskors språk". Förf. har, med anledning af den gamla regeln, att vägen genom exempel är kort, anfört prof på bägge classerna, på den första i texten, på den sednare i noterna. Så läse vi, sid. 16: "Rosenstein emottog af egentliga embeten tvenne: det ena, då han nämndes till ledamot i det verk, som granskar och bereder allmänna ärenden till den styrande maktens slutliga afgörande"; hvilket i noten sålunda förklaras: "År 1796 utnämndes han till Ledamot af Rikets Allmänna Ärenders Beredning samt af Pommerska Beredningen", samt vidare: "det andra, då han förordnades att inför Thronen föredraga de mål, som röra Religionen, Allmänna Undervisningen, och den vård Staten tager om plågans eller behofvets olyckliga offer", hvilket i noten låter kort och godt: "Tillförordnad Stats-Secreterare för Eklesiastikärenderna år 1809". Stundom hade det varit behöfligt, att sådana förklaringar på de dödliges språk blifvit bifogade; ty när det sid. 13 heter: "Äfven det lärda samhälle, som har till föremål den djupa forskningen, de nyttiga kunskapernes fullkomnande och utbredande i fäderneslandet m. m." så torde ingen af stoftets söner strax inse, att dermed helt enkelt menas "Vettenskaps-Akademien". Ibland tankedigra ställen i detta tal, böra utmärkas sidd. 17 o. 18,

der Förf. upplyser hvad som menas med en "filosof," och sidd. 20—22, der man finner hans tankar om "naturfilosofien." Rec. kan ej afhålla sig att afskrifva det ställe, sid. 35, der talaren framställer en egen, på sjelfständig historisk forskning grundad åsigt af våra stamfäders naturanlag, enligt hvilken de skulle komma att intaga en hedersplats bredvid Lappar, Eskimåer, och andra för mensklig odling lika skickliga stammar. Förf:s ord äro följande: "I sanning, då jag för min tanke återkallar ur hvilket barbari vi framgått, och till hvad förädling vi hunnit, tycker jag mig hvarken nog kunna beundra den höjd vitterheten uppnått i Sverige, eller nog vörda de store mästare, som dit upplyftat den. Är icke detta land det fordna Thule, det mörka, yttersta gränslandet i norden, framskymtande endast ur sagors töcken för den bildade forntiden? Var icke detta folk en stam af råa Göter, med ett språk, länge hårdt som dess fjällar, med sånger, vilda och entoniga, som böljans dofva slag mot den ödsliga stranden, ohyfsadt, känslolöst för smakens finare nöjen? Hvem skulle någonsin vänta att hos detta folk fägnas af odlingens högsta och ädlaste njutningar? Det har likväl inträffat." — Rosensteins ämbetsmanna-förtjenster och klara kraftfulla vältalighet äro af talaren med rättvisa loford upphöjda, ehuru tillika med den öfverdrift i uttryck, som är egen för skrifter af denna art. En klar och åskådlig skildring af den hängångnes personlighet må man således här icke vänta sig. Den tillhör ej Äreminnet, hvars egentliga problem ej är detsamma som Biographiens, att måla en trogen och lefvande bild, utan att med alla möjliga öfverlastade prydnader vanställa en mer eller mindre obestämd och undulerande teckning. Förf. har tillåtit sig ett djerft afsteg från den för sådana tal vanliga formen. Den annars i inledningen nödvändiga variationen af themat: Mig ovärdigan och enfaldigan har, genom eder nåd och ynnest, den stora ära helt plötsligen träffat, att få intaga platsen efter en högst förtjent och snillrik man, &c. har han förvisat till slutet. Denna del af talet utmärker sig ock fördelaktigt genom korthet och en hjertlighet, som skimrar fram genom sjelfva orddimmorna.

29) Minnes-Ord öfver Per Ulrik Kernell, talade på Östgötha Nations Sal i Upsala d. 22 Maj 1824.

Af Atterbom. Andra Uppl. Upsala. Palmblad & Comp. 1825. 118 sidd. 8:o.

Vanligen är det de Hädangångnes förtjenster, hemburna åt Fosterlandet, Konsten och Vetenskapen, som kring deras bår samla de saknande och uppmana Talaren, att upplifva minnet af emottagna välgerningar. Anledningen till denna sorgefest var en helt annan, en mindre högtidlig, en mindre glänsande, men en så mycket mera innerlig. Afbruten blef den Aflidnes lefnadsbana, innan det ännu var honom tillåtet, att "till medborgerlig vinst utveckla de förmögenheter, dem Naturen, nästan med öfverflöd af moderlig frikostighet, gladt sig att tilldela sin gunstling," — innan han ännu hann "upplefva sommaren af en kraftfull mandom". Det var den personliga tillgifvenheten, vänskapen och känslan, som här på minnets altar nedlade några af tårar stänkta blommor.

Men det är icke endast anledningen, som gjort att dessa Minnes-Ord i betydlig mån skilja sig från det föregående Äreminnet, liksom från de flesta vanliga Vältalighetsstycken. Vältaligheten ligger här icke endast på ytan, i orden; den ligger lika mycket i det inre, i innehållet: icke blott i talets yttre form, utan i dess anda. Det är på engång hufvudets klara och hjertats varma vältalighet. Föredraget är blomstrande; dock likväl sällan blänkande i yppig färgprakt, utan merendels med sakta försmältande nuancering. Dess blommor äro icke konstgjorda, sådana man beställer, för att i societetslifvet smycka sig med, och som på afstånd och för en ovan blick härma de verkliga. De äro friska, lefvande och naturliga; skapade af en sann diktningsförmåga. Också hölja och fördunkla de icke den bild de skulle pryda; utan genom denna tunna och genomskinliga blomsterslöja framträder han ljus, klar och fullkomlig. Talets grundton är alltigenom en stilla klagan, som aldrig höjer sig till jämmer, men också aldrig, äfven under glädjens mellanstunder, alldeles bortdör. Den klingar sakta från alla hjertats strängar, och återsvaras af ett harmoniskt genljud från hvarje annat känslofullt hjerta. Man stämmes ovillkorligt till fromhet och andakt. För själens öga framställer sig i lefvande verklighet det ideal af godhet, oskuld och fromhet, som mer eller mindre gömdt och fördunkladt hvilar i hvarje

menniskosinne. Mången har ansett denna bild till större delen vara en skapelse af phantasien. Den hädangångnes vänner — och det är en af dem, som skrifver detta — igenkänna dock i hvarje drag den oförgätlige, och glädjas öfver bildens trohet och sanning. Till så mycket starkare öfvertygelse har den Aflidne sjelf, i de reseanteckningar och bref, som han blott för egen och sina närmaste vänners skull skrifvit, och som nyligen af trycket utkommit, fullkomligen dragit floret från sin liljehvita själ och i all sin renhet visat sig, sådan han var under sitt jordiska lif. Hr A. har i detta Tal skapat en skön vård åt sin bortgångne väns och lärjunges hågkomst; och mången, som aldrig förr hört Kernells namn, har, efter den hjertliga inskriftens läsning, känt sig intagen af kärlek för den tidigt skördade och offrat en tår åt hans minne. Det har också väckt en välförtjent uppmärksamhet och blifvit med nog allmän välvilja emottaget, för att ej påkalla någon utförligare granskning. Rec. vill likväl icke dölja, att stilen, ehuru i det hela ren och välljudande, på ett eller annat ställe tyckts honom något konstlad och tung, och att de förekommande reflexionerna, ehuru oftast sinnrika och träffande, stundom varit förmycket rent vetenskapliga, för att i så korta ord erhålla tillräcklig populär klarhet.

30) Theater-Almanach för 1825, med plancher. Sthm. Hörberg. 27 sidd. 12:o.

Innehåller: 1:o Calendarium med Ephemerider, hvilka dock icke angå theatern, ty t. ex. vid d. 1 Jan. läses: 1801. Upptäckandet af Planeten Ceres, och vid d. 31 Dec. 1798. Marmontels död. 2:o Förteckning på Theaterns personal. 3:o Förteckning på platserna och deras priser. De tvenne plancherna i stentryck framställa grundritningar af bägge de Kgl. Theatrarne.

Öfversättningar:

31) Första Sången af Lucani Pharsalia. Öfversättning af A. F. Skjöldebrand. Sthm. Hörberg. 1824. 28 sidd. 8:o.

Bland det nyare Europas språk torde det vara svårt att träffa något, som bättre än vårt lämpar sig till öfversättning

af Romerska författare. Latinen och Svenskan röja en icke obetydlig likhet i lynne: hård och ren klang, allvar, fåordig sinnrikhet, och en viss rhetorisk stolthet utmärka dem båda. — Denna anmärkning finner Rec. äfven bekräftad i närvarande öfversättningsprof af Lucanus, hvars ton ej illa stämmer med Originalets. För öfrigt är stilen ren och vacker, och tolkningen, ehuru oftare fri än verbal, återger meningen merendels troget. Bland de ställen, der misstag likväl insmygt sig, kan man anföra

v. 178.

Sectorque favoris
Ipse sui populus.

enhvar af yrande hopen
Sökte nu mängdens gunst.

Meningen är, såsom man ser, att mängden sålde sjelf sin gunst åt den mestbjudande, liksom på Auction (sector). — Versen lider nog ofta af en viss lamhet i sin gång, och den, som har sinne för det välljudande i hexametern, kan ej annat än stötas af den så kallade priapiska rhythmen, hvilken här och der förekommer, då nämligen hufvud-incisionen inträffar i slutet af tredje tacten, och versen derigenom sönderfaller i tvenne lika hälfter; t. ex.

Mutinas fasor och blodbad, stridande flottor vid Leucas, ...
Fasa höfdingen anföll; håren restes, och matthet . . . .

Metern är föröfrigt efter det fria system, som beropar sig på blotta gehöret; — men då man i vår nyare vitterhet fört långvariga fejder om detta ämne, lemnar Rec. det utan vidare anmärkning.

52) Sappho, Sorgespel i Fem Akter af Frans Grillparzer. Öfvers. af O. E. Bergius. Strengnäs. Ekmarck. 1825. 112 sidd. 8:o.

Grillparzer har vunnit anseende såsom en af Tysklands nuvarande förnämsta theater-författare. Hans Sorgespel Stamfrun, i den romantiska tonarten, utkom redan för några år sedan i svensk öfversättning. Sappho, som vi nu anmäle, öfverträffar detta vida i förtjenst. Det sednare har till ämne ett classiskt föremål, hvilket blifvit utfördt med nästan classisk klarhet och lugn. Öfversättaren har ej lyckats

att återgifva originalets sköna, välljudande språk och verser. Så är t. ex. rhythmen i Sapphos sång, i slutet af första acten, alldeles förfelad. I sjette Scenen af andra acten, heter det i originalet:

Phaon.

Ich höre: Liebe quält.

Sappho.

Wohl quält sie!

hvilket öfversättningen således återger:

Phaon.

Jo vist, jag hörer: "Kärleken marterar."

Sappho.

Ja visserlig, det gör den! —

Misstag om meningen saknas icke. På nyssnämda ställe heter en vers i öfversättningen:

och hur den kärlek, man försmår, marterar.

rättare: *som försmås*, ty originalet har:

Und wie verschmähte Liebe nagend quält.

Sid. 80 i öfvers. läses:

Mig tycktes det var hennes röst.

bör tvertom heta hans, ty i originalet står: Seine Stimme.

Huru förhastad denna öfversättning är, kan äfven synas deraf, att i sjette scenen af andra acten äro flera vackra verser, som framställa en träffande bild, alldeles öfverhoppade.

33) Gabriela. Roman af Johanna Schopenhauer. Fjerde Delen. Upsala. Bruzelius 1825. 76 sidd. 8:o.

Det vill synas som skulle Romanzo, Skaldgudinnans yngste broder, sedan ett halft århundrade bosatt i Tyskland, redan börjat packa in, för att med allvar sätta sig ned i Walter Scotts fädernesland; hvarifrån han redan, förmodligen för att begagna den lätta Ångfarts-communicationen, gjort några flygtiga utfarter till den nya Verld, som är belägen bakom det haf, hvarunder det gamla Atlantis är begrafvet. Så länge likväl den ädla Johanna Schopenhauer förer penseln, har Tyskland ej att befara, att denne Genius helt och hållet skall öfvergifva detta land. Rik är emellertid icke denna författarinna på romantiska skapelser: hittills äger

man af henne blott tvenne: Gabriele och Die Tante, båda af olika syftning, men nästan lika värde; — båda äro äfven, fastän med olika lycka, öfverflyttade på vårt språk. Dock det är endast den förstnämda, om hvilken det tillkommer oss, att här fälla ett yttrande. — Gabriele är en yngre syster af Corinne: man upptäcker dem emellan ett tydligt syskontycke, ehuru båda uppträda under en olika himmel, i olika omgifningar, i olika förhållanden, och till en del uttrycka helt olika ideer. Det vore således orättvist att påstå, att den förra är en copia af den sednare. Den tyska Corinne framstår i mindre glans, mindre omgifven af snillets blixtar; men hon står helt och hållet inom den sköna qvinlighetens krets, öfver hvilken den hänförande Romarinnan såsom en strålande meteor djerft uppsvingar sig; hon är ett med verlden och sin pligt närmare befryndadt väsen. Det är en verklig qvinna sådan hon bör vara, utan affectation, utan pedanteri; en qvinna, som ej, liksom en mängd tyska och engelska hjeltinnor, drifver dygden med ett slags virtuositet, såsom en genom öfning och med mycken möda förvärfvad konst: det är en ovanlig, men ingen utomordentlig qvinna. Hennes äldre syster visar sig deremot såsom ett slags undantag, ja nästan såsom en omöjlighet. Fru Staels konst är måhända mera prisvärd, ty hon har förmått, att hos läsaren väcka ej blott beundran, utan äfven den innerligaste kärlek för sin hjeltinna; ehuru denna synes nästan alltför fullkomlig för att älskas. Också står hon i sin verld helt och hållet ensam: hennes tillgifvenhet för en sådan torr, ljum, svag varelse som Osvald måste förekomma oss såsom hennes enda fel; såsom en förvillelse förefaller oss äfven hennes förhoppning, att under en för Konsten och Snillet oblidare himmel, inom huslighetens ljufva men trånga krets finna en lycka, som endast skulle blifva en graf för hennes snille. Säker och naturlig är deremot Gabrieles ställning till den omgifvande verlden: den man, för hvilken hon ursprungligen var skapad, är henne fullkomligt värdig: den unge, älskvärde Hippolyt är mästerligt målad, och de älskandes förhållande till hvarandra ädelt, rörande, innerligt. Dock vi vilja ej längre fullfölja dessa jemförelser: kort, denna Roman hörer till en af de yppersta i sitt slag: den är djupt rörande, rik på lärdomar, särdeles för den fina verldens döttrar,

en verkligen moralisk spegel, framför hvilken all flärd, ihålighet, behagsjuka måste studsa tillbaka, men framför hvilken den rena, sminklösa sanningen igenkänner sin adel, känner sina grundsatser stärkas, sina åsigter klarna. — I öfversättningen skall man dock blott finna grundformen af denna herrliga dikt. I aftrycket på kongligt svenskt gråpapper har originalets ætheriska doft bortdunstat; dess marmorglatta, ända i sina minsta delar afslipade yta är i detta aftryck rå och kantig, full af reflor och skråfligheter. Bland otaliga blott några få prof: Sid. 3. *Hon förmådde icke vägra Hippolit dansen, som denne utbad sig af henne.* — S. 6. *Van vid sådana utlåtelser af sin i beskyddtagna.* — S. 10. *Med godt fog och skäl.* — S. 29. *Han uppför med uttryck af ett förskräckligt eftersinnande* (läs: en förfärlig hågkomst). — S. 31. *Den kalkens bitterhet, som hon icke mer kunde föra henne förbi.* — S. 35. *Och såg ut, som den aftonen, då han ifrån första sällskapet kom till fru Grefvinnan* (läs: . . . då han första gången kom från sällskapet hos fru Grefvinnan) m. m.

34—38) Romaner af Walter Scott:

I. Bruden. Öfs. från Originalspråket af Theodor Sundler. D. 1. Götheborg. 1824. 221 sidd. (utom anmälan och plan). Fickformat, med en vignett. (äfven under titel: Romantiska Berättelser. Periodisk Samling. IV. häftet).

II. Kenilworth. D. 1, 1824. 222 sidd. D. 2, 1825. 223 sidd. D. 3, 1825. 247 sidd. Sthm. Nordström. 8:o.

III. Midlothians Hjerta. D. 2, 1824. 132 sidd. D. 3, 1824. 145 sidd. Sthm. Scheutz. 8:o.

IV. Rob Roy. Öfs. efter engelska originalet. D. 2, Sthm. Scheutz. 1824. 8:o.

V. Halidon Hill. Romantisk Riddarhandling från femtonde århundradet. Sthm. Wennlund. 1825. 58 sidd. 8:o. (Rec. i Sv. Lit. Tidn. 1824 N:o 96).

Ändtligen hafva Walter Scotts Romaner äfven hos oss hunnit blifva modeläsning, och Svenska öfversättningar af dem följa brådt på hvarandra. Denne Förf. får dock ganska dyrt plikta för sin hastiga popularitet hos oss; ty hans snillefoster framställas för vår allmänhet till större delen i slarfvig och nedsmutsad drägt, eller, hvilket är ännu värre, lemlytta och vanställda. En beundrare och speculant, som känner något litet engelska, eller, i brist deraf, franska och tyska språken, tror sig strax vara vuxen att efterbilda en af vårt tidehvarfs största författares mästerverk, ja till och med att genom utslutningar och förändringar förbättra dem. För att tydligen blotta, hvilken missaktning förläggare och öfversättare visat på engång för författaren och allmänheten, hafve vi något utförligare granskat dessa öfversättningar, än som annars ingår i planen för denna öfversigt.

1. Det vore obilligt neka Hr S. den rättvisan, att han åtminstone sökt följa "Originalspråket" i spåren. Öfverallt visar jemnförelsen mellan text och öfversättning, att han gjort sig mycket besvär och verkligen bråkat sin hjerna, för att återge Originalet *ord för ord*; och om detta ibland råkat ske på sitt eget sätt, om Hr S. i sin olyckliga ordjagt till och med ofta tappat spåret, så tyckes allt detta mindre vara en följd af felande god vilja och ifver, än af brist på egentligt väderkorn. Vi ha trott oss upptäcka, att orsaken till dessa motgångar ej så mycket ligger hos Hr S. sjelf, som i den olyckan att hafva haft framför sig en Originalupplaga, hvilken väl möjligen kan vara den nyaste, men som innehåller så olika läsarter mot de vanliga äldre, att meningen ofta blifvit omstöpt, ja oigenkännlig. Detta är ännu blott en gissning af oss, men grundad på så starka anledningar, att, om vår förmodan vore falsk, vete vi icke, hvad vi skole tro om Hr S:s språkkunskap och urskillning. Vi gisse alltså, att Hr S:s text t. ex. s. 38. haft *mercery* i stället för *mercy*, emedan "*handelsväg*", hvarmed det blifvit öfversatt, i alla fall är mera slägt med *kramvaror* än med konglig "*nåd*". — s. 60. talas om "fenstrens *stenglas*"; alltså tycks S. haft *stone-glass* för ögonen, då vi läsa *stained glass*, eller gamla Göthiska färginbrända fönsterrutor. — s. 84 berättas en mördare "skryta öfver den döde" (dead), i stället för *öfver sin gerning* (deed) — s. 167. har öfs. i stället för

några guldstycken (wee pickle gowd) stoppat "en liten lustig gök" (gowk) i en penningepung. — Hade Hr S:s. upplaga haft ett frågetecken vid öfverskriften till IX Capitlet, så hade läsaren säkert ej behöft fundera på möjligheten, hur "Jägarens skrämda rof kan brinna af blodets glödheta svall" och på samma gång "smyga sig undan, likt en liflös klump, kall (kallt) för lifvet och känslan af skapelsen". — På sista sidan har Rec:s text: . . . . . a crew, that will expect to find brandy as plenty as *ditch-water*, under det troligen Hr S. läst *dish-water*, emedan det säges att de vilja "att bränvin skall rinna som *diskvatten.*"

Men utom dessa och dylika troligen varierande läsarter och i följe deraf varierande tolkningar, finnes en annan class, åt hvilken Rec:s. gissningsförmåga ej hittills varit i stånd att uppleta samma auctoritet, och som vi, till vidare upplysning, måste anse såsom antingen djerfva, egenmäktiga snedsprång från originalet, eller åtminstone såsom mot svenska språket vågade tolkningsförsök. Denna class är ganska stor, och större än man borde vänta äfven af en medelmåttig öfversättare. Se här några få exempel: rummet och tålamodet tillåta blott att anföra några af de kortaste och mest frappanta. Sid. 41. står: "Lady Ashton . . . . . förstod att ända till det yttersta begagna (denna fördel) för att *vinna* och öka sin mans välde öfver andra, och, *om hon ej var mycket säker*, sitt eget öfver honom". De utmärkta orden böra läsas: *bibehålla*, — *så vida man ej alltför mycket förtalat henne.* S. s. "Med allvar och noggranhet iakttog hon *de yttre formerna, åtminstone* i Religion" — Läs: åtminstone de yttre formerna i Religion. — S. 42. "Äfven påstod ryktet, att hennes man, på hvars *sinne*, hon genom sina talanger *ägde* ett *likaså eftertryckligt* inflytande" — läs: yttre lyckliga omständigheter — hade haft — så mäktigt. — S. 44. är Allan (ett namn) öfversatt med endast (!) — S. 45. "Standar vid Standar med åtskillige valspråk och *drägter af hans gamla familj* . . . . . tågade efter hvarandra" — läs: den gamla familjens sköldemärken. — S. 48. är the chief mourner (den närmaste slägtingen i sorgen) återgifvet med "*Prestaf*". S. 50. får man veta att förmodligen i Skottlands äldre tider, en arfvinge "genom confiscation blifvit ägare af sin faders titel". — Rec:s text säger just motsatsen. — Men

detta må vara nog. Dessa exempel, alla hämtade ur första capitlet af sjelfva Romanen, och som lätt kunna mångdubblas, gifva läsaren ett eget, tragi-comiskt nöje, hvilket dock illa passar mot den dystra colorit, som hvilar öfver hela berättelsen. Olycklig i allt hvad Hr S. efterhärmat, måste han äfven genom Vignetten — stucken efter ett vid Schumanns Edition häftadt högst medelmåttigt kopparstycke — väcka hvarje läsares ömkan och löje. Måtte dess ytterliga fulhet varna rätt många, såsom en skylt, hvilken tillkännager bokens inre värde!

Ganska billigt har derföre den så skändligt narrade Allmänheten rätt att vänta, att "den väsendtliga förändring", som de Romantiska berättelserna med denna fjerde del undergått till det yttre (se Planen. Vignetten måtte ej kunna räknas till förbättringar), i den nästa äfven måtte sträcka sig till det inre. I motsatt fall bör öfversättaren ej ta illa opp, om han påminnes om det gamla ordspråket om *skomakaren* och *lästen*.

11. Ett utdrag af Nightingale's historiska upplysningar om Slottet Kenilworth, samt om Grefve Leicester, utgör inledning till denna öfversättning, hvarigenom läsaren sättes i tillfälle att bedömma, med hur mycken dikt Walter Scott utsmyckat historien. Öfversättningen är trogen och sann, ehuru den förräder en ovan hand, som genom ett alltför märkbart arbete och ett trälaktigt bemödande, att noga sluta sig till de engelska språkformerna, gjort originalets rundade och fulla diction kantig och kärf, samt här och der osvensk. Ganska ofta stöter man på sådana, snarare oegentligheter än fel, som t. ex. första delen sid. 92. "Jag är mer rask att verkställa, mer *fruktsam* (rik) på utvägar." Sid. 93. "din panna är så *orubblig*, som om den vore betäckt med en Milanesisk hjelm" (ogenomtränglig som en Milanesisk hjelm). Andra del. sid. 66 "en skrynklig man" (snarare en tunn, upptorkad gestalt). Tredje del. sid. 136. "Waylands samvete sade honom, att det härrörde från hans sista *underhandling*" (företag eller skälmstycke). Sid. 165. när ett plumt skämt, liksom en *skottkolf* (Sic! läs volang) flög". Sid. 200. 'Med hvilke' nesligt namn, Herre, vågar ni, *i er bålhet*, bränmärka Lady" (Leicester); läs: förmätet — o. s. v. Mot slutet försvinna dock dylika oegentligheter mer och mer.

III. Det kan verkligen sättas i fråga, hvilken öfversättning förtjenar mest tadel, antingen den, i hvilken hvarje sida, lik en illa efterapad banco-sedel, förråder äfven för den svagsyntaste en plump oskicklighet och en obegriplig brist på sundt förstånd; eller den, hvari det falska myntet äger en till större delen tadelfri yta, som möjligen kan för ett ovant öga dölja den inre halten, och hvars bedräglighet blott yppar sig i hela sin vidd för den, som förut skådat den pregel, hvarefter detta är härmadt. På det förra slaget är Bruden ett exempel; till det senare måste vi, ej utan harm, föra denna öfversättning af Midlothians hjerta. Minst en fjerdedel af originalet — näst Peveril of the Peak den längsta af de Skottska Novellerna — har småningom blifvit bortskuren, och åt den svenska allmänheten har öfversättaren knapt lemnat mera än hvad som gör sjelfva berättelsen — skelettet — sammanhängande. Oberäknadt de naturliga följderna häraf, såsom ojemnhet i berättelsens gång, luckor i sammanhanget (Man frågar t. ex. i Första Cap. Andra Delen förgäfves, hur och när Butler kommit in i Ratcliffs fängelserum) o. s. v.; är det klart, att genom ett sådant miniatur-manér, (der ofta *hela sidor* sjunkit ihop till *meningar*), i synnerhet månget charakteristiskt drag af personernas *inre* portraiter gått förloradt, och att denna själarnes genomskinlighet, som utgör Walter Scotts största triumph, ofta blifvit fördunklad. Och å en motsatt sida är äfven lika klart, att då Öfs. blott fästat afseende på facta, många *sådana* måste förefalla öfverflödiga eller åtminstone obetydliga, just emedan deras förklaringsgrund är bortlemnad. Den nakna uppgiften t. ex., att Johanna Deans under sin resa till London bortbytte sitt skottska hufvudkläde mot en engelsk halmhatt, och att hon under denna vandring slutligen nyttjade strumpor och skor, skall utan tvifvel hvarje läsare finna högst likgiltig, eller om någon ger akt derpå, är det mer att undra, hur ett sådant lappri kunnat få plats här. Men hvilken, som läst originalet, kan väl någonsin glömma dessa småsaker, som författaren så lyckligt begagnat, för att låta sin Johannas rena själ afslöja sig äfven vid de minsta omständigheter? På samma sätt ligger icke mycken vigt på, att hon från York skref ett bref till Butler om det eller det; hvad som gör denna brefvexling interessant, är sättet, hvar-

på hennes enfald uttrycker de mest grannlaga känslor, och som på samma gång framkallar ett småleende på läpparna och en djup rörelse i hjertat. — Till dessa förkortningar, hvarpå hvarje sida kan lemna något exempel, höra, såsom stående artiklar, nästan alla djupare antydningar på skottska sederna, eller i allmänhet allt hvad som är synnerligt för Skottland, dess historia, religiösa partier, landskaps trägter, vapen, o. s. v., hvarigenom de förnämsta charaktererna, som så innerligt äro rotade i sitt lands vanor och bruk, samt fordna och närvarande politiska ställning, förlorat halfva sitt lif. Förmodligen har öfversättaren haft denna afsigt att delocalisera för ögonen, då han förbytt skottska namnen Sharpitlaw &c. i Stadsfiscal Lurander, Sekter Trasselman, Lord Stummendam, Skolmästar Stutlund o. s. v. Men ehuru beqvämt än öfversättaren hoppat öfver allt hvad som han ej tyckte förtjena upptagas, och hvarigenom han borde hafva haft så mycket mera tid att rätt återge det återstående, så hafva likväl ganska många och vigtiga fel mot språk och mening insmygt sig. Ibland de hufvudsakligaste hörer väl förklaringen af Bokens titel (Andra Del. sid. 50). Om ej öfversättaren läst inledningen, så borde han åtminstone af sammanhanget på många ställen kunna sluta, att "the Heart of Mid-Lothian" ej vore *Rådhuset*, utan *Stadsfängelset*, hvari t. ex. Effie förvarades. Han hade blott behöft göra sig möda att genomläsa *samma* sida i originalet, som motsvarar denna not, för att bli öfvertygad, att de voro tvenne olika byggnader. — Märkvärdigt är också, att öfversättaren misstagit sig om Effies dom: sid. 64. yttras nemligen i hennes dom, att hon på afrättsplatsen skulle "mista lif sitt genom strypning." Då i originalet både *hänga* och *galge* omtalas, är det besynnerligt, hur detta kunnat uppkomma. — Rummet tillåter oss blott nämna en gissning: skulle denna öfversättning ej vara gjord från någon af de många tyska? Dertill har ledt oss, bland annat, Kappa (*Kappe* el. *Käppchen*), i stället för hufvudbonad, snustobak (*Schnupftaback*), dertillmed (*dazumit*), "han aftackade dem för denna natten" (*abdankte*) o. s. v. Språket är ledigt behandladt.

Då Rec. ännu en gång för sig sjelf eftersinnar det lömska bedrägeriet med denna öfversättning, vet han ännu icke om Öfvers. derigenom vill visa sitt förakt mot allmänheten,

såsom ovärdig något bättre, eller mot författaren, såsom oförtjent att sådan han är öfverlemnas i läsares händer. Det må vara med den första förmodan hur som helst; men säkert är, att om man, i stället för W. Scotts *lugna allvar* i gången af sin berättelse, sätter en brådstörtande lättsinnighet; om man från hans charakterer bortplockar alla smärre bestämningar, som fullända deras helgjutenhet och göra att de mera uppbära händelsen än händelsen dem: så har man antingen ej fattat författarens anda, eller ock ogillat den — och i hvilketdera fallet som helst, är man visst ej skicklig att framträda såsom hans öfversättare.

IV. De 17 första sidorna upptagas af en historisk Inledning till denna Roman, hämtad ur den berömde tyske Öfversättaren Lindaus förarbetningar. Öfversättningen är, ehuru något fri, den bästa och lättlästaste af dessa fyra. Spåket är rent, fritt från Anglicismer och flytande. Några fel mot originalets mening tyckas mera hafva uppkommit genom vårdslöshet, än okunnighet. Här anföre vi blott några, som alldeles vanställa meningen. Sid. 120. "Han solver, (säger Dugald) — "Han! Hvem? kan det vara Diana Vernon?" — Ingen begriper, hur Frans kan tro sig finna Diana i fängelset. Hade öfs. låtit Dugald, liksom i originalet, på sin högskottska dialekt kalla alla menniskor *Hon*, så hade det fallit naturligare. Sid. 125. "Ty värr! vägde handelsvågen alltför betydligt till det Engelska husets förmån." Bör vara alldeles tvärtom: emot (against) Sid. 140. "Men om *det* ej vore, jag hade ej kunnat fånga någon bättre karl i hela höglanden, det måste ni sjelf tillstå." "Ja, det tror jag nog, det vet jag ganska väl." Originalet har: "Men Ni måste medge, vore det ej just Ni sjelf, skulle jag ej krusat att fängsla Er, om Ni ock varit den värsta satan i hela Höglanden." "Ni skulle nog försökt, det vet jag väl." S. s. "Ja, frände, ni måste ändå gå svartklädd vid min begrafning". "Ej en svart tråd dervid, Robert. Korpar och kråkor de må bli svarta". Läs: "Tack cousin, Ni drar väl en svart råck på Er ändå vid min begrafning?" "Jo visst! Dit kommer ingen i svart råck, Robert, utom korpar och kråkor." — Sid. 146. (Detta) "erinrade mig gamla Marthas berättelser om de jettar, som i fordna tider härjade Northumberland". — Jettarnes storlek passar illa mot den nyss anförda beskrifnin-

gen på de vanligen småväxta Högländarne. Originalet har Picter. — Sid. 153. "Han sökte utverka en befallning att en offentlig kallelse måtte utgå i staden för er skull" — läs: han sökte utverka en offentlig lysning i staden efter er. — Sid. 163. "Mången har gått strängt åt honom, af hvilken han förtjent mycket bättre: och sina pengar har han ock mistat." Läs: Han har blifvit illa medfaren af dem han bordt vänta sig annat; och mer af sina penningar ha de ej fått för det. — Sid. 201 . . . . . "på det de kunde underhålla sina band och föda dem af sina arbetare, som ej saknade arbetsförtjenst". — Meningen är tvärtom: som saknade arbetsförtjenst (that work nae work).

Rec. är öfvertygad att sista delen skall bli mindre belastad med sådana fel.

39) Ourika. Sthm. Hörberg. 1824. 102 sidd. 8:o.

Denna Roman, hvars onämda författarinna lärer vara Hertiginnan Villars, gjorde för några år sedan ett stort uppseende i Paris. Dess idé är den, att framställa de vådor, som uppkomma genom den finare uppfostran, den välgörenheten någon gång egnar åt barn, hvilka, i följd af en ringare börd och yttre omständigheter, omöjligen i en framtid kunna intaga det rum i samhället, hvartill deras bildning berättigar dem. Denna idé är på ett temligen skärande sätt utförd. Man finner här en enda rörande scen: det öfriga är trivialt och halkar alldeles förbi läsarens hjerta.

40) 1. Malteser-Riddaren af Van der Velde. Sthm. Ecksteinska Tryckeriet, 1825. sidd. 253—512. 8:o.

41) 2. Kortare Berättelser och Lustiga äfventyr af Clauren, innehållande Pistol-lektionen, Resan till lägret, Utseendet bedrager ofta, Korfbalen, Paulowna, Den Holländska Juden m. fl. Sthm. ders. 1825. sidd. 513—644. 8:o.

Båda dessa Novell-samlingar, hvilka här sammanställas, hafva det med hvarandra gemensamt, att endast deras titelblad tillhör det innevarande året: allt det öfriga är sammanhäftade N:r af den förlidet år utgifna *Tidskrift för Littera-*

tur, Konst, Luxe och Moder, hvilken måst upphöra, "emedan det icke lyckats Redactionen, oaktadt alla sina bemödanden att göra den så intressant som möjligt, att åt den bereda en afsättning, som ens till hälften kunnat betäcka kostnaderna." I sjelfva verket borde Redactionen derföfver icke mycket förundra sig: ingen läsare kan finna sig belåten, att under hela månader se till sig i små portioner utminuterad en Roman, hvaraf han kan hinna glömma början, innan han kommit till slutet. Annorlunda är förhållandet, sedan dessa romaner nu blifvit förenade till ett helt, ehuru den nya formen medfört den olägenheten, att man här träffar ett par noveller (*Patricierne* af Van der Velde, — *Musikalisk Mot- och Medgång* af Tieck), hvartill inom dessa häften hvarken finnes början eller slut: också står *Pistol-lectionen*, som är upptagen på titelbladet till N:o II., icke der, utan i N:o I. Föröfrigt äro dessa små romaner nätta och angenämt berättade, och skola, på en ledig stund, ej läsas utan nöje. Ännu högre anspråk äger *Malteser-Riddaren* af den bekante, nu mera aflidne Van der Velde, en författare, som i visst hänseende har någon, ehuru aflägsen likhet med Walter Scott. Betänkligt anser Rec., att i en Tidskrift, som egentligen tyckes varit egnad åt Damer, upptaga noveller af en så slipprig art som *Resan till Lägret*, ehuru den kanske är den bästa bland alla här meddelade af Clauren, en författare som, genom en pikant och kittlande framställning, i sitt fäderneland förstår skaffa sig läsare. Hans verkliga namn är Heune. Han är Redactör af *Berliner StaatsZeitung*.

42) Vela, eller den osynliga Ledsagerskan. Dels Familj-händelse, dels Robinsonade. Sthm. Marquard, 1825. 47 sidd. 8:o.

En ganska dålig Roman; planen full af orimligheter, stilen trög och sömngifvande.

43) Afhandling öfver Theater, Musik och Sång. Sthm. 1825. 54 sidd. 8:o.

I första afdelningen: om Theatern, yttrar Förf. (s. 1.) "Vår natur, lika oskicklig, att länge uthärda i djurets belä-

genhet, som att fortsätta förståendets finare värf, åstundade ett medel-tillstånd, som förenar dessa båda stridigheter. — Denna nytta vinna vi i allmänhet af det ästetiska sinnet". — Förf. söker att ådagalägga de mångfaldiga nyttorna af Theatern. Men sedan han visat, att Theatern är ett stöd för lagarne, religionen och moralen, yttrar han (sid. 9) helt oförmodadt, att han sjelf ej tror, att någon af den blifvit förbättrad, men att "om han hvarken utplånar eller förminskar lasternas summa, har den likväl gjort oss bekantare med dem." Bland Theaterns flera nyttor anföres äfven den, att den kunde "lifva industri och uppfinningsanda." (S. 15) — Sedan Förf. i andra afdeln.: Musik, uppräknat flera slag af denna konst, fäller han den hårda domen, (S. 39) "att konserter, symfonier, soloër, gemenligen föreställa ett lifligt och icke oangenämt buller" och blott tjena till tidsfördrif och öfning. — Tredje Afdelningen handlar om Sånger (Visor), ej om Sång, såsom på titelbladet säges. — Denna obetydliga bok innehåller en mängd dels sanna, dels halfsanna, dels origtiga anmärkningar, mellan hvilka föröfrigt ej det ringaste samband kan förspörjas, så att Svenska Litteraturens förlust ej skulle hafva varit synnerligt stor, om ingen befattat sig med dess öfversättande.

44) Praktisk Lärobok för Nybegynnare i Forte-Piano Spelning efter Cramers, Dusseks och Steibelts Methoder, öfs. af C. G. Kjellström. Sthm. Stentryck af C. G. Kjellström. 56 sidd. Tvär 8:o.

Det är ej så svårt att inse, hvarföre denna Lärobok kallas en Öfversättning efter Cramers, Dusseks och Steibelts Methoder, som hvarföre ej ännu tre, fyra berömda namn, t. ex. Clementis, Müllers m. fl. blifvit tillagda, hvarigenom den granna titeln blifvit ännu präktigare utstyrd. Ty i hvarje Klaver-Schola, den må vara tryckt eller skrifven, och efter hvad method som helst, måste nödvändigt samma saker förekomma, så snart man ej öfverskrider det vanliga musikaliska A. B. C., t. ex. scalor, pauser m. m. De tillagda småstyckena, äro valda med mindre afseende på den progressiva öfningen, än som skett i den, vid Privilegierade Nottryckeriet, för flera år sedan utkomna Claver-Scholan. För dem, som vilja lära sig spela Forte-Piano, utan instrument

eller utan Lärmästare, är en artig teckning af ett Claviatur (S. 5) bifogad. Öfversättningen af Finale med Slutsats (S. 12) torde kunna ge anledning till missförstånd. Stentrycket är vackrare än de vanliga.

Naturvetenskap.

45) Svensk Botanik utgifven af Kongl. Wetenskaps-Academien i Stockholm. Häftena 103, 104 och 105. Ups. Palmblad & C. 1825. sid 615-630. 8:o.

Få arbeten af så vidtomfattande plan, som Svensk Botanik, hafva visat sig på vårt lands litterära horizont, och kanhända ännu färre med samma rätt förtjent allmänhetens uppmuntran. Om än i praktfullhet sina syskon English Botany, Flora Danica m. fl. underlägsen, har den dock i en naturenlig framställning af Fäderneslandets växtalster ingalunda gifvit dem efter. Sådana teckningar, som Prof. Swartz och Ryttm. Palmstruch lemnat, skola alltid bibehålla sitt värde. Först efter desse mäns bortgång träffas, i de sista af första hundradets häften, en eller annan mindre tillförlitlig figur. De anmärkningar, som för öfrigt med skäl blifvit gjorda, bestå hufvudsakligen deri, att någon gång nog problematiska species vunnit inträde, samt att figurerna ej alltid blifvit tecknade efter vildt växande exemplar. — Oaktadt detta arbetes verkliga förtjenster, har man dock länge och icke utan all anledning behöft frukta, att det förr eller sednare för bristande afsättning skulle afstanna. Med så mycket större glädje har visserligen hvarje Floras vän inom vårt land, och kanhända äfven mången utom detsamma, sett det tagas under en Auctoritets hägn, som garanterar dess fortfarande värde och oafbrutna fortsättande; och icke mindre fägnande är, att af dess nuvarande beskaffenhet igenkänna en välbekant Mästares hand och grundliga omdöme. Det är med sitt hundrade häfte Svensk Botanik börjar sin nya bana, och derifrån borde äfven vår uppmärksamhet följa den; men då vår tidskrift sjelf först sednare framträdt i sitt nya skick och den blott ämnar vidröra de arbeten som efter dess egen uppkomst utkommit, vilja vi, hvad 100, 101 och 102 häftena angår, endast nämna, att de allmänna anmärkningar vi nu gå att göra vid de trenne sist utgifna häftena, äfven tillhöra dessa närmast föregående.

Den säkra teckning och träffande likhet, som under arbetets förra period i allmänhet så förmånligt utmärkt de deri införda figurer, har i intet hänseende försämrats, men väl vunnit genom en noggrannare detaille af växternas charakteriserande delar; äfvensom det hela erhållit ett nitidare utseende, så väl genom en mera omsorgsfull och finare gravure, som genom textens vackrare stilar. Det förhastande i val af växter, som förr någon gång skett, har man numera icke märkt, och de säkra charakterer och många högst interessanta växt-geographiska uppgifter, som öfver allt möta, äro sin författare fullkomligt värdiga. Alla i dessa häften införda växter äro tecknade efter vilda Specimina, från de ställen der de tyckas som bäst hemmastadda. Häftena 103, 104 och 105 innefatta, till större delen Skånska växter: *Dianthus arenarius*, *Poa sudetica*, *Juncus obtusiflorus*, *Trifolium striatum*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Bupleurum tenuisssimum*, *Oenanthe fistulosa*, *Sium angustifolium*, *S. Falcaria*, *Ligusticum scoticum*, *Raphanus Raphanistrum*, *Nasturtium aquaticum*, *Saxifraga Hirculus*, *Atriplex laciniata*, *A. hastata*, *A. latifolia*, *Campanula Rapunculus* och *Zanichellia palustris*. Att särskildt genomgå hvarje af dessa växter tillåter hvarken rummet, eller ingår det i vår plan, som endast är att lemna en allmän öfversigt af arbetets närvarande skick. Dock kunne vi icke underlåta, att yttra vår fägnad öfver de flera vackra och fullständiga figurer på sällsyntare *Umbellater*, äfvensom öfver de teckningar och observationer på oljecanalerna i deras frön, hvilka här fått en så välförtjent plats. Af ej mindre interesse äro de trenne så ofta förvexlade *Atriplices*, som Förf. genom säkra figurer och differentier åtskiljer. Den här afbildade formen af *Atriplex latifolia* är den som i *Wahlbergs Flora Gothob.* kallas *A. patula γ stricta* och hvilken otvifvelaktigt är den mest egna. Bifogades framdeles äfven den utbredda, starkt pulverulenta strandformen, (*A. patula β prostrata Wahlb. Fl. Goth.*) som stundom blifvit förvexlad med *A. laciniata*, och den till *A. hastata* sig närmande upprätta, gröna, flikvalviga, (*A. latifolia β elatior Wahlenb. Fl. Svec.*) som träffas i det inre af landet, skulle derigenom de misstag, som ännu äro möjliga att begå, säkrast förebyggas.

Oekonomi.

46) Berättelse och Utlåtande om det nya Svenska Kolningssättet. Till Herrar Fullmägtige i Jern-Contoiret, ingifna af Frih. August Anckarsvärd och C. D. af Uhr. Sthm. Grahn. 1825. 47 sidd. 8:o. med pl.

1. Frih. Anckarsvärds Berättelse om Kolningsförsöken vid Brefvens Bruk (med 3 Tabb. öfver Brefvens kolugn). 2. Utlåtande om det nya Kolningssättet af C. D. af Uhr (med 3 Tabb. öfver Anckarsrums kolugn).

Dessa Afhandlingar lemna en öfversigt af de hittills brukliga kolningsmethoderna, såsom Funcks Kolningsugn, Kolnings-Ugnen vid Anckarsrum, som Hr af Uhr utförligt beskrifvit, de i Jern-Contoirets Annaler 1820 beskrifna utländska kolningssätten samt de i Sverige brukliga Res- och Ligg-milorna. I Frih. Anckarsvärds Afhandling beskrifves sedan med mycken noggrannhet kolningarne i den nya, efter Öfver-Direktören Schwartz's anvisning och ledning byggda, Kolningsugnen vid Brefven. Det egna och utmärkande af kolningen i en sådan ugn är, att eldningen sker i särskilda eldstäder, så att lågen omedelbart verkar på vedmassan, utan att någon del deraf kan få förbrinna på bekostnad af luftens syre. Under påstående operation igentäppas alla sprickor, som uppkomma på ugnen, så att ingen atmospherisk luft må få inträngа. Eldningen fortsättes tills en blå låge visar sig i ugnsskorsten, då veden är fullt kolad. Då igenmuras eldstäderne och genom tvänne på ugnen befintliga små hål insprutas vatten för att släcka kolen. Genom afledningsrör ifrån Kolugnen uppsamlas tjäran i särskilda kärl, och tjäroljan och trädsyran i andra. — Trädsyran mättades med kalk och lösningen inkokades till torrhet; något sätt att rena trädsyran har Frih. A. ej försökt. — Denna Kolningsmethod utmärker sig framför de kända utländska kolningarne i ugnar, utom i andra afseenden, förnämligast derigenom, att Kolnings-processen kan ske mycket mera i stort; framför de i Sverige vanliga kolningarne i milor utmärker den sig derigenom, att man af samma quantitet ved erhåller mycket mera kol; att ugns-kolen äro tätare och således bättre till smides-kol; att kolningen är oberoende af väderleken,

sker på kortare tid, med mindre arbete och är mindre beroende af arbetarens skicklighet; vidare derigenom, att vid kolningen i ugn alldeles rå ved kan begagnas och att tjära och trädättika erhållas såsom biproducter. Olägenheterna deremot af det nya kolningssättet äro: dels den betydligare kostnaden af vedens forsling till ugnen än af kolens ifrån den i skogen belägna milan; dels kostnaden af ugnens byggnad. Friherre Anckarsvärds ugn kostade något öfver 1,400 R:dr Banco. Öfver-Direktören Schwartz har föreslagit slaggtegel och för mindre ugnar grästorf och sand blandad med lera såsom mindre dyra byggnadsmaterialier, samt i allmänhet en förbättrad form på ugnarne för att förekomma de sprickor, som så lätt uppkomma under eldningen.

Öfversättningar:

47) Underrättelse för Landtmannen om sättet att bereda Lin och Hampa utan rötning, af Christian. Upl. 2. Sthm. Delén. 1824. 35 sidd. 4:o. med 6 grav. Tabeller.

Af de hos oss hittills brukliga 2:ne sätten, att antingen land- eller sjöröta Lin och Hampa, är det sednare visserligen fullständigare och mer gifvande; men derjemte så besvärligt och för både ämnet och arbetarne så farligt, att hvarje utväg, till undvikande af all slags rötning, måste vara högst kärkommen. De i mechanisk väg så uppfinningsrike Britterne hafva ej lemnat denna vigtiga hushålls-angelägenhet ur sigte. Kongl. Landtbruks-Akademien har uti förra Häftet af 1818 års Annaler sid. 220 gjort Svenska Landtmannen bekant med de machiner, som Herrar Hill och Bundy uppfunnit, för att undvika den vanliga vatturötningen, nemligen en för Bråkning och en för Gnuggning (Rubbing). Jemför man härmed Herr Christians machin, så synes denna vara både enklare och ändamålsenligare — äfven derföre enklare, att man på en enda machin vinner bägge dessa ändamål.

Sedan Förf. ordat om rötningen, dess olägenheter och faror, börjar han sid. 7. en undersökning, huru man kan umbära denna rötning genom bruket af hans machin; hvarpå han beskrifver sättet att deraf betjena sig, jemte fördelarne af denna uppfinning. Sid. 15. påstås, "att ett barn, som

sticker in linstjelkarne och en karl som vrider omkring hjulet på machinen, leverera på dagen, räknad till 12 timmar, mellan 40 och 50 skålp. trådar, vare sig Lin eller Hampa, och stundom mer, allt efter sortens beskaffenhet och barnets färdighet. Vanan att nyttja machinen, som lätt förvärfvas, bidrager, som man väl kan tänka, mycket till arbetets skyndsamma gång". Genom machinens bruk har Förf. vunnit ifrån 20 till 100 procent mer af rött, än af orött Lin och Hampa. — "Genom denna nya method får man en större mängd långa trådar än man kan få af samma vigt rött Lin eller Hampa, derföre att machinen ej förstör någon enda tråd."

Sid. 19. lemnar Förf. en genom detalj-ritningar upplysande och nyttig 'underrättelse för machinister, snickare, timmermän eller vagnmakare, samt för öfrigt hvar och en som skulle vilja under sin egen uppsigt låta förfärdiga machiner till Linets och Hampans beredning". En underrättelse som för våre skicklige och träsluge handaslöjdare bör blifva af mycken nytta; äfven derföre, att Förf. genom ritning visat, huru instrumenter kunna göras till machinens desto lättare och säkrare förfärdigande. Afhandlingen slutas med en uppgift om "sättet att göra allt slags Hampa och Lin utmärkt fint, smidigt, och mycket hvitt", för att betydligen förkorta den sinksamma och till en viss grad alltid tygslitande solblekningen. Då Svenska Öfversättningen kunnat visa sig i en ny upplaga, vittnar sådant, att Allmänhetens uppmärksamma bevågenhet nu mera torde äfven för det nyttiga kunna påräknas, blott det nöjsamma publicistiska får uttaga sin tillständiga lott. Rec. förmodar, att Allmänheten har Kongl. Landtbruks-Akademiens försorg att tacka för kännedomen af denna nyttiga afhandling, ehuru derom ingenting förmäles å Titelbladet. I Rec:s tanka uppfyller den Kongl. Akademien en vigtig del af sin bestämmelse, då den genom sin correspondance, sina relationer, (hvarmed Rec. menar annat än årsberättelser!) sina anslagna medel söker göra allmänheten uppmärksam på och bekant med de vederbörligen constaterade förbättringar, inhemska eller utländska, som i hvarje industri-gren kunna vara åtkomliga. Rec. sänker då gerna sina anspråk på något synnerligen lärorikt resultat af Akademiens experimental-hushållning i Landtbruksväg. I Rec:s

hufvud har ideen om Landthushållning i en Hufvudstad icke just velat vara bland de rimliga: har likväl ingenting emot, om den rimar sig bättre i verkligheten. Det torde för en och annan Hufvudstadsbo i alla fall vara nöjsamt, att någon gång få se hur gräset gror och kornet växer.

48) Säkra och tillförlitliga medel till att bortdrifva och utrota alla slag af ohyra och skaddjur ur hus, kläder, trädgårdar, åkrar, skogar, ängar och fält: såsom . . . . . (här uppräknas nu specifice flera än alla Egyptiska plågorna tillsammanstagna) med ett Bihang innehållande åtskilliga för Ekonomer nyttiga uppgifter. Öfs. från 4:de Orig. upplagan. Götheborg. Torbjörnsson. 1824. 88 sidd. 8:o

En stor bok är ett stort ondt (μεγα βιβλιον μεγα κακον), säger ett gammalt ordspråk; men deraf följer alldeles icke, att en liten bok derföre är en god bok. Öfver de stora synes man hos oss nu förtiden sällan böra klaga; men desto mera öfver de små med stora titlar, och deribland närvarande fuskarbete från det tyska bokmakeriet. — Svenska Förläggaren tror, "att den starka afsättning boken vunnit i sitt fädernesland, och som inom ganska kort tid påkallat fyra stora (?) upplagor, borgar för uppgifternas pålitlighet." Liksom det icke vore ett vanligt knep med sådana skrifter, att omtrycka, ej boken, utan titelbladet; så att man må undra, hvarföre denna ännu ej hunnit längre än till fjerde upplagan.

Rec. nekar ej, att ett och annat Recept kan vara dugligt; men då är det hos oss förut tämmeligen allmänt kändt, eller kan det redan läsas hos Hochheimer i dess Schene Raritets Magazin; men då man t. ex. sid. 36 såsom medel mot syrsor i hus finner anfördt "att man samlar sig en hop små fält gräshoppor (eller som de på ett annat ställe här öfversättas med höskräckor), så uppäta dessa och fördrifva alla syrsorna. Dock bör detta målet (utväg?) aldrig begagnas, emedan gräshopporna inqvartera sig ger-

na sjelfva i stället och detta är således att bota ett ondt med hälften värre," så blir läsaren tvehågse om han skall le eller harmas öfver en så godmodig dumhet.

Uti Bihanget får Oekonomen lära sig bota tandvärk och göra blanksmörja, klara dricka och bota sömnlöshet, förekomma mögel på bröd och curera ryggvärk, nyttja solrosor och sköta höns: och som genom en sådan blandning af det nöjsamma med det nyttiga, Förf. har förutsett, att ref eller magsjuka möjligen kunde uppstå, så uppgifves slutligen ett medel deremot: nemligen, att, efter olika complexioner, intaga Ethiops (Æthiops?) Mineralis i gammal ost. "Ju gamlare, ju bättre."

Skrifter af blandadt innehåll.

49) Pris-Skrifter, belönte af Samfundet Pro Fide & Christianismo 1824. Sthm. Rumstedt. 1825. 183 sidd. 8:o.

1. Svar på Frågan: Då den oseden i vissa samhällskretsar synbarligen tilltagit, att Man och Qvinna sammanlefva utan lagligt ägtenskap, så frågas: hvilka äro orsakerna till detta förakt för gudomliga lagar, hvilka följder härflyta deraf för slägtets moralité och uppfostran, och hvilka medel kunna påtänkas till en bättre lefnads-ordning? af Martin Elmgren Collin, Ph. Mag., Prest och Con-Rector vid Malmö högre Lärdoms-Skola.

2. Svar på Frågan: Då sednare tiders erfarenhet visat, att personer, offentligen bestraffade för gröfre förbrytelser, kunna, äfven efter en i hög grad lastbar vandel, genom ett ömmare behandlingssätt, blifva nära fullkomligt förbättrade, och åter, att andra, isynnerhet ungdom, redan vid de första obeydligaste brott, genom offentligt häktande och straff, blifvit af skam och vanära bragta till gröfre laster och förbrytelser, så frågas: hvilka de bästa medlen äro till sådana brottslingars förbättring? af Daniel Malmberg, Med. D. och Slotts-Predikant i Upsala.

Båda skrifterna utmärka sig genom ädel värma för gudsfruktan och sedlighet, samt ett allvarligt nit för befrämjandet deraf, och förtjena således att läsas och begrundas. Vid

den förra skriften anser sig Rec. likväl böra anföra tvenne hufvudsakliga anmärkningar: den ena, att Förf. uppger "yttersta grunden till concubinatet vara ett ondt hjerta och en otyglad sinnlighet," ehuru denna grund egentligen bör sökas i brist på religiositet och ett i följd deraf genom utsväfningar eller förvända grundsatser förderfvadt hjerta. Förf. synes äfven sjelf antaga det sednare, då han såsom första botemedlet uppgifver ungdomens undervisning "till sann gudsfruktan, dygd och rena seder." Den andra anmärkningen rörer Förfs förslag om ett censors-ämbetes inrättande i hvarje län. Innehafvaren af ett sådant ämbete skulle vara "en ansedd egendomsherre inom länet, utan annat ämbete," samt vara af presterskapet inom samma län vald för 5 år. Hans åliggande vore, att, sedan han genom Presten i Församlingen låtit varna den brottslige, sjelf gifva honom en kraftig varning, om den förra varit utan verkan, samt slutligen angifva de i sin brottslighet framhärdande hos General-Censorn, hvilken hos Konungen borde anmäla de mest brottslige till *ignominia civilis*. Ehuru Rec. alldeles icke med Samfundet tror, att concubinats-lasten är i tilltagande, om man undantager Stockholm, der allt slags sede-förderf i likhet med andra hufvudstäder torde vara i beständig tillväxt, utan tvärtom äger den mera glädjande öfvertygelsen, att denna last är i aftagande i andra städer och i landsorterna, så anser likväl Rec. den föreslagna allmänna sede-censuren åtminstone ännu vara alldeles overkställbar; ty dertill erfordras en mycket allmännare sedlighet ej endast i detta, utan i alla afseenden, hvarförutan den alltid skulle hafva opinionen för mycket emot sig och således icke kunna uppfylla sitt ändamål.

Förf. af den sednare skriften anser med rätta brist på en rätt religions-undervisning, som ej består blott i minnesläsning, utan verkar på hjertat, samt sysslolöshet i yngre åren såsom hufvudsakligast bidragande till brottslingars danande. Då man antager detta, så följer, att just motsatsen, eller en ändamålsenlig religions-undervisning och ett allvarligt tillhållande till arbete, både för äldre och yngre brottslingar, bör användas till deras förbättring. Sådant är idealet för alla corrections-anstalter, hvilka icke särdeles lyckats i vårt fädernesland, förmodligen just för det man ej rätt förstått huru de i religiöst och ekonomiskt afseende böra vara inrättade.

50) Protocoll hållet vid Synodal-mötet i Westerås den 4, 5 och 6 Octob. år 1824. Westerås. Björkbom. 1825. 44 sidd. 4:o med en Tabell ½ ark.

För att öfvervara Westerås Gymnasii Jubilæum, i anledning af dess instiftelse för 200 år sedan, hade Presterskapet blifvit sammankalladt till Synodalmöte. De förnämsta Öfverläggningsämnen dervid voro Enkehjelpen och Riksdagsmedlen. I afseende på den förra åtog sig Presterskapet, på ett detsamma hedrande sätt, en betydande bevillning. Enligt af ålder vidtagna författningar betalar hvarje Pastor i Stiftet en Tunna Råg. Efter detta mötes beslut beräknas denna afgift för en Löneinkomst af 500 Rdlr B:co, och utgår äfven af Pastorer, hvilkas Löner efter Taxeringen möjligen icke uppgå till denna summa. För hvarje ytterligare 500 Rdlr betalar hvarje Pastor ½ Tunna och i proportion derefter för de mindre summor, hvarmed Lönen öfverstiger de nämnda jemna 500talen. Hvarje Comminister betalar ⅓ Tunna, som beräknas för en inkomst af 300 Rdlr B:co, men erlägges fullt jemväl af de Comministrar, hvilkas löner efter Taxeringen icke uppgå till detta belopp. För hvarje 300 Rdlr, hvarmed Lönerna öfverstiga förenämda summa, erlägges ⅓ Tunna och så i proportion för de mindre summor, som öfverskjuta de jemna 300talen. Efter samma grunder erlägges Enkehjelpen af Scholælärare och öfrige till Ecclesiastikstaten hörande personer, såsom Protocollet vidare innehåller. Adjuncter i första Classens Pastorater erlägga 1 Rdlr, i 2:dra Classens 32 sk., och i 3:dje Classens 16 sk. B:co. Sammanskottet beräknas såsom förut i Råg, och löses af vederbörande efter medium af Westerås, Fahlu och Örebro Läns markegång. För verkställigheten af detta beslut, kommer ConsistoriiNotarien att, enligt de från Konungens Befallningshafvande, i afseende på Centonalberäkningen, årligen inkommande Förteckningar på Ecclesiastikstatens taxerade Löner, uträkna och tillställa vederbörande ContractsProstar uträkning å de bidrag, som en hvar åligger att utgöra, hvarföre Notarien ock har att beräkna sig 2 procent af uppbörden.

Till grund för Riksdagsmedlens utgörande antogs Pastoraternas Löneinkomster, bestämda efter 1823 års Taxerings- och Pröfnings-Committeer. Riksdagsmanna-arfvodet fastställdes till 3 Rdlr B:co om dagen och 40 Rdlr i respenningar.

I afseende på myntets förändring antogs En Rdlr HamburgerBanco till norm för detta arfvode, så att då cursen noteras med 128 sk. utgår dagtractamentet med fastställda 3 Rdlr, men ökas eller minskas i proportion för hvarje 8 sk. som cursförhållandet förändras, dock så att det arfvode, som enligt denna grund bestämmes vid en Riksdags början, kommer att till lika belopp under hela Riksdagen fortfara, i anseende till större lätthet och redighet vid arfvodets uträkning och inbetalning.

51) Athenæum. Månadsskrift för det Nyaste i Litteratur, Dramatik, Konst och Moder. Första årgången. Sthm. Hörberg. 1825. N:o I. sidd. 1—48 med 3 plancher. N:o II. sidd. 49—96. m. 3 pll.

Titeln låter stort, men man må ej deraf låta blända sig. Det är icke så allvarsamt menadt. Athenæum synes hafva ett dubbelt ändamål: 1:o att gagna med underrättelser om de nyaste Moder, 2:o att roa genom åtskillig litteratur, öfversatt från Franska, Engelska och Tyska Vitterhetsarbeten, Resor, och Tidskrifter. Dessa bägge första häften innehålla: 1. Tamina, berättelse af Fredrica Lohmann. Rätt läsbar. 2 Några bref ur Francisca Wrights Resa i Norra Amerikas Förenade Stater. Förf. är en afgjord beundrarinna af allt i dessa länder, och det till den grad, att åtskilliga obeqvämligheter, som i Europa säkert skulle hafva bragt henne i elakt lynne, här tvertom synas hafva ökat nöjet för den resande. Denna Resebeskrifning, ehuru ytterst ensidig, och, att sluta af här lemnade prof, icke utmärkt genom någon särdeles god stil och framställningsgåfva, låter dock rätt väl läsa sig. Emedan den i Tidningarne redan är anmäld, såsom hel och hållen utkommande i öfversättning, kan ett utförligare omdöme till dess sparas. 3. Rossini. En skildring, af hans lefnad och musikaliska verk, efter Stendhal. Ännu ej fulländad. 4. Anecdoter, Moder, och annat smått. Plancherna framställa Vattenfallet i Niagarafloden, Modecostumer, Symönster, och Musik ur Snöfallet, alla ovanligt snyggt och väl graverade. Skriften är utmärkt genom ett vackert och klart tryck, såsom allt det, som från Hörbergs tryckeri utkommer. Rec. anmärker, med ett verkligt nöje, denna i vårt land ganska sällsynta förtjenst.

Folks-Skrifter.

Vi vilje till sluts icke alldeles förbigå det slags skrifter, som utgöra de mindre bildade samhälls-classernas uppbyggelse och ro. Dock är det ingalunda meningen, att här underkasta dem en utförlig och noga granskning. För en sådan skulle sannolikt de flesta, kanske alla, denna Tidskrifts läsare föga intressera sig; och det blefve dessutom ett rätt vidlöftigt och besvärligt arbete, sedan åtskillige Boktryckare och Förläggare, isynnerhet Hrr Björnståhl och Götrek, med särdeles nit och flit ökat dessa skrifter till en så ofantlig massa. För vårt ändamål är det nog, att kasta en hastig öfverblick öfver denna lägre litteraturs nuvarande tillstånd — hvarvid vi likväl icke inskränke oss till de för det öfriga bestämda trenne månaders tidrymd — samt att dertill foga en eller annan anmärkning.

De Skrifter, som egentligen utgöra folkets läsning, kunna indelas i fyra classer: 1:o Bibeln och Psalmboken, hvilka likväl, såsom utgörande en gemensam tillhörighet för alla, både bildade och obildade, icke i inskränkt mening höra hit. 2:o Smärre strödda Andaktsskrifter. 3:o Visor. 4:o Sagor. Den första classen torde vi, ur nyss anförda skäl, här kunna alldeles förbigå Den andra innefattar hufvudsakligen Evangeliska Sällskapets uppbyggelse-skrifter, samt, för vissa trakter i vestra provinserna, en mängd strödda predikningar och andra andliga tal af Hoof, Linderoth m. fl., hvilka de sista åren från Torbjörnssonska Tryckeriet i Götheborg utkommit. De hithörande Skrifter hafva icke hunnit blifva en fullkomligt allmän läsning, utan deras större eller mindre publicum har berott af den flit, hvarmed de blifvit utspridda, eller på den uppmärksamhet de i särskilda trakter råkat väcka. Ur tredje classen försvinna de egentligen så kallade folk-visorna mer och mer. Sällan ser man något i sista åren tryckt flygande blad innehålla en eller annan af dessa vår Medeltids Romanzer. Deras tid är förbi. Ehuru högt man än må uppskatta deras poetiska värde, är det dock fåfängt att söka hindra deras bortdöende från den lefvande traditionen, sedan tycket för dem redan hunnit allmänt bortdö. För att således, så mycket möjligt är, rädda dem från den allmänna glömska, hvilken de nu allt

närmare skynda till mötes, bör omtanken med snaraste rigtas derhän, att samla de återstående och göra dem tillgängliga för de bildade classerna, hvilka lärt sig att, åtminstone ur en historisk synpunkt sedda, tillerkänna dem något värde. Ibland Visor tryckta i år hafva Bellmans Bachanaliska Sånger nu börjat intaga en betydande plats. Om till särdeles båtnad för sjelfva detta nyförvärfvade publicum, derpå kan med skäl tvifflas, då det ej är de idylliska eller, öfverhufvud taget, de till innehållet oskyldigare, utan just de råare, såsom t. e. "Kors utan glas du ser ut din Canaille" m. fl. dyl., hvilka företrädesvis blifvit valda. Oförnekligt är, att dessa snillrika qväden utgöra den mest originella Svenska poesi, och att de, isynnerhet med musik och mimik, kunna bereda den bildade ett stort och eget nöje; men lika oförnekligt är det också, att de för det lägre folket äro en otjenlig läsning, och när de på krogen framskrålas af hesa strupar skola detta slags åhörare icke deruti förstå något annat, än det tydliga rådet, "att taga sig en sup, och dito en, dito två, dito tre" &c., hvilket, i sig sjelf nog lusteligt och förledande, blir dubbelt öfvertygande när det läses i pränt. De andliga visornas antal aftager, hvaremot Kärleksvisornas så mycket mer tillväxer. Ej allenast bibehållas de flesta äldre, hvilka engång vunnit burskap; utan den närvarande dagens söta, känslosamma eller lättfärdiga compositioner vandra oafbrutet ur Frökens och Mamsells kammare, der de från små nätta munnar klingat vid fortepianot eller klaveret, ut i pigkammaren och köket, för att slutligen, i skog och mark under Guds fria himmel, på sitt eget sätt exequeras af gäntornas gälla röster, vid accompagnement af lärkor och talltrastar. Nästan hvar och en nyare Svensk poet, utan all skillnad mellan Scholor, har med en eller annan visa fått contribuera till ökandet af allmogens visböcker. Alla nya Sångpiecer hafva i samma afsigt blifvit plundrade, och "Jag heter Papageno jag," "Ja! verlden är en stor orchester" m. fl. dyl. hafva försökt små utfärder åt landsbygden, der de likväl, för sin ovanliga och brokiga drägt, endast med förundran ses, utan att kunna göra några rätt varagtiga och förtroliga bekantskaper. — Bland Sagorna får man förnya bekantskapen med många längesedan förgätna barndomsvänner. Än fortfar Ulspegel att roa med sina gycklerier och

plumpa skämt; än framlockar alltid den rörande berättelsen om Carsus och Moderus deltagandets tårar. Sagorna om den sköna Helena, Blåskägg, Katten i stöflar, Lycksalighetens Ö, HobergsGubben, Prinsessan Snöhvit m. fl. förekomma beständigt i nya upplagor. Den sistnämda, sådan hon blifvit utgifven från Marquardska tryckeriet 1824, förtjenar genom det poetiska innehållets rigtiga uppfattning och den osökta enkelheten i framställning, att nämnas såsom ett mönster för sådana folksskrifter. Mången nykomling har äfven sällat sig till det gamla Sällskapet, stundom förrådande tydligt Syskontycke med sina äldre bröder, stundom åter påminnande om den närvarande tidens uppträden och tänkesätt, såsom t. e. en mängd af Stockholms sqvallerhistorier, hvilka, såsom tjenlig och bildande läsning för den okunnigare hopen, blifvit dit utskickade genom vederbörandes föraktliga begär efter slem vinning.

Förtjenar folksläsningen alldeles icke att man deråt egnar en större uppmärksamhet, än som hittills vanligen skett? Är det fullkomligt rätt att den högre, egentligen såkallade litteraturen, endast med förnäm axelryckning ser ner på sin obildade broder, och sorgfälligt aktar sig att med honom komma i någon närmare beröring, liksom mången parvenu efter sin upphöjelse skäms för sina gamla bekanta? Man bör likväl besinna, att det är just dessa första, till formen ofta plumpa och skrofliga, men till innehållet ej sällan rätt poetiska försök, som hos den stora råare massan af folket ger phantasien luft och sysselsättning, och hvilka, liksom de tydligt blotta och charakterisera denna massas tänkesätt, äfven småningom men säkert bidraga till detta tänkesätts böjande och förändring. Ofta verkar en visa kraftigare, än andra till utseendet långt mäktigare medel. Så har t. e. Visan om den undergörande pigan ifrån Grans Socken i Upland, på flera ställen skadat hennes credit mycket mera, än policens och presterskapets förenade bemödanden. Det kan ge anledning till åtskilliga allvarsamma betraktelser öfver Allmogens förändrade tänkesätt och smak, att de förr så omtyckta andliga visorna och andra dylika uppbyggelseskrifter nu alldeles upphört att efterfrågas, och i följe deraf att vidare uppläggas. Af hithörande skrifter är det endast en mängd visor öfver gröfre missdådare eller öfver stora olyckshändelser, som ly-

kats att vinna eller också bibehållit en redan vunnen gunst. Ibland dessa visor, ehuru mindre egentligen dithörande, må särskildt nämnas: "Stå stilla, du Yngling och se dig väl före," hvilken inom kort tid blifvit upplagd vid många Boktryckerier och således kan anses för allmänt känd och omtyckt. Vore än sannt, som vi hört påstås, att en nog öfverflödig utdelning af Evangeliska Sällskapets brochurer verkat liknöjdhet för läsning af andliga skrifter, hvilket dock icke är bevisadt, så skulle detta factum ändå blott till en del kunna förklara anledningen till denna förändring i tycke. Orsaken ligger säkert djupare och har utan tvifvel länge, ehuru omärkligt verkat. Bland alla folksskrifter äro kärleksvisorna de mest omtyckta, och följaktligen de som mest köpas. Denna smak är naturlig och således i och för sig sjelf oskyldig. Men undersöker man deras beskaffenhet, som ifrigast blifva efterfrågade, då får saken ett helt annat utseende. Det är nämligen isynnerhet de osedliga, som kunna räkna på säker afsättning. I denna punkt är den förändrade behandlingen också särdeles märkbar. Förr låg det osedliga endast i ett eller annat plumpt och oanständigt uttryck, som vid läsningen lätt kunde öfverhoppas, eller, om blicken fastnade dervid, såg den med en barnslig förundran sådant tryckt, som örat förut endast i sjelfsvåldiga ögonblick förstulet hört yttras. Nu äro alla oanständiga uttryck ur sådana nyare skrifter utslutna, men i somliga deremot är, under en mera polerad yta, en osedlig charakter alltigenom så skickligt bibehållen, att de nödvändigt på det förderfligaste sätt måste verka på inbillningskraften och sederna. Den skrifvande har just i detta ögonblick ett sådant flygande blad framför sig, hvarur han skulle kunna anföra tillräckligt öfvertygande prof, om han ej ville undvika att dermed nersmutsa ett blad. Man kan häraf se, att ehuru stort svalget mellan de högre och lägre ståndens litteratur än är, så råder dock dem emellan en nog tydlig analogi. Äfven hos de sednare delar isynnerhet det sinnligt tjusande och det rysligt skakande mängdens gunst. Men de farliga följderna äro på bägge ställena något olika. I de högre classerna är den förfinade sinnlighetens gift, som oupphörligt i små portioner intages, det culturens aqua tophana, som omärkligt uppfräter alla själens nerver, om ej religiösa, moraliska och andra ädla

medel, hvilka för dem i mängd ligga nära tillhands, deremot kraftigt användas. Derföre känner man också instinctlikt behofvet af det gräsliga och skakande, såsom ett för ögonblicket häftigt verkande motgift mot det sinnligas förslappande inflytelse. Men om äfven detta onda får framgång, äro dess verkningar ej så farliga, ty de träda synbarare i dagen och kunna derföre lättare motarbetas och afledas. När en qvist eller gren på ett lummigt träd af röta blifvit angripen, så torkar den antingen sjelf bort, eller kan den i tid till det helas frälsning botas eller borttagas, och det förlorade ersättes snart genom friska safter och frodiga nya skott från rot eller stam. Men anfaller sjukdomen kärnan eller roten, då blir dess beskaffenhet svårare att lära känna, nästan omöjlig att bota, och slutas, ehuru långsamt den ock sprider sig, säkert med det helas förstöring.

Man har i de sista åren med aktningsvärd och berömlig ifver sökt allmänt sprida kunskapen i innanläsning bland allmogen. Men är väl detta nog? Bör man icke också, i samma mån som denna förmåga att inhämta kunskaper blir allmännare, tillika vara betänkt derpå, att den genom tillgång på tjenlig läsning blir nyttig och fruktbärande, eller åtminstone söka hindra de menliga följder, som genom dess missbruk kunna uppkomma? Visserligen kan ett för långt utsträckt förmynderskap bli skadligt, emedan det förqväfver den fria utvecklingen. Men i detta fall är det dock nödigt, att de, hvilka skola befordra den sanna upplysningen, hafva ett vaksamt öga på det, som meddelas de lägre folkclasserna. De hafva sjelfva icke nog klara insigter, för att alltid med säkerhet kunna bestämma, hvad för dem är helsosamt och gagneligt, och kunna ej nog akta sig för det under en oskyldig yta framsmygande onda. Bör det väl endast bero på Boktryckares, ofta endast af en låg omtanka för egen fördel bestämda val, hvad allmogen skall få läsa eller icke läsa? När en Skrift eller en Tidningsartikel, som egentligen blott för de mera bildade är tillgänglig, anses för osedlig eller i något annat bestämdt afseende brottslig, så lägger sig lagen hindrande emellan. En sådan artikel kan dock likväl mycket obetydligare skada. Ty dels bör man oftast hos sådana läsare förutsätta tillräckligen sundt omdöme, för att ej så lätt kunna förledas; dels är dess verkan inskränkt till en kort tid; ty den retande kraften för-

svinner vanligen, när nyheten är förbi och när man hunnit tala ett visst qvantum deröfver. Dessutom är detta onda uppenbart och står således under publicitetens aga. Men det som i folksskrifter är skadligt och förledande, sprider sig långsamt och smygande. Dess verkningstid och verkningskrets är lång och vidsträckt, och dess följder blifva äfven i samma mån varaktigare och förderfligare.

Det är ur dessa skäl vi trott det angeläget att fästa uppmärksamheten på ett så vigtigt, men tillika hittills så föga aktadt, att ej säga föraktadt ämne, och vi skulle anse det rätt lyckligt, om vi derigenom gifvit anledning till dess behjertande och nogare undersökande.

Härmed hafve vi afslutat öfversigten öfver första fjerdedels-årets litteratur, så fullständigt som bokhandelns närvarande beskaffenhet kunnat tillåta. Flera skrifter torde kanske deri saknas; men vi kunne försäkra, att sådana utlemningar icke skett genom vårt förvållande. Man ser af denna öfversigt, att bland de utkomna skrifterna få varit originaler; och af dessa blott några af verkligt värde. Öfversättningarne, hvilka, som vanligt, utgöra det vida större antalet, tyckas i allmänhet icke vara besörjda för att rikta vår litteratur med någon vigtig tillökning eller öfversättarne med ära, utan snarare för att rikta Boktryckare och Sättare med tillräcklig arbetsförtjenst. Då vår litteratur genom många verkligen vigtiga utländska verks öfverflyttande på vårt språk skulle kunna vinna en båtande tillväxt, hvilken den i brist af originalarbeten rätt väl behöfver, så vore det ej illa, om Förläggarne vid valet visade mera urskillning och renare nit, och Öfversättarne litet mera kunskaper, smak och samvetsgrannhet. Vi skole i det följande, under det vi fäste mesta uppmärksamheten på utkomna originalskrifter, ingalunda underlåta att åt öfversättningarne egna en granskande blick. — I nästa års första nummer af Svea skall fortsättningen af Öfversigten (för de sednare nio månaderna af 1825) följa.

Litterära och Konst-Nyheter.

Näsby Sätesgård i Södermanland, utmärkt för sitt sköna läge vid Mälaren (vid början af Mariefreds-viken) och sin vackra smakfulla åbyggnad, har nästledne sommar vunnit ett högt intresse för hvarje Konstens vän, genom Holtermanska Samlingens öfverflyttande dit ifrån Forssby. Denna Samling — i sin art en af de betydligaste i Sverige — har tillfallit Näsby ägare, BergsRådet A. von Wahrendorff och dess Fru, född Holterman, i arf efter dess grundläggare afl. Brukspatronen N. M. Holterman, som förordnat, att den alltid skall bibehållas oförskingrad och sådan öfverlemnas åt följande ägare. Den innehåller af Sculptur-arbeten blott tvänne: Oskulden, figur i Marmor af Byström, (hvilken för ett par år sedan med allmän beundran sågs på en exposition i Stockholm) och Psyche lyftad till Olympen af trenne genier, grupp i bronze af okänd mästare. Psyches figur är mindre än i naturlig storlek. Denna herrliga grupp är väl icke någon antik, men också icke något nytt arbete. Kanske härstammar den från någon äldre Italiensk mästare. Till Sverige har den vid 30-åriga kriget blifvit hemförd af Königsmark. Antalet af oljefärgstaflor är betydligt (omkring 100), ehuru flera deribland af ringa värde. Ifall det enligt Stiftarens förordnande vore tillåtet, skulle samlingen vinna i anseende genom frånskiljande af en mängd medelmåttiga eller dåliga stycken. Den innefattar mestadels taflor ur Flamandska Scholan. De bästa äro uppsatta i Salongen, ett stort och utmärkt vackert rum. Ber. vill uppräkna dem, som förekommit honom märkvärdigast. Först af alla fästes uppmärksamheten på en tafla af Wouvermans, föreställande ett skjul med diverse packvagnar, ryttare o. fl. figurer. Den är i alla afseenden ett mästerstycke. Hästarne äro på denna, som på alla denne mästares taflor, det förnämsta partiet; men den sköna luften, figurernas gruppering och det charakteristiska deri förtjenar äfven beundran. Trenne architektoniska taflor: 1. Det inre af en Catholsk kyrka af Stenwyk; 2. Ett dylikt ämne, med största fulländning utförd af Peter Neeffs; samt 3. En praktsal med några präktigt klädda spisande personer omkring ett bord af Dirck van Delen, äro stycken, som skulle pryda hvarje samling. Tvenne stora blomster- och frukt-stycken af Van Huysum och van Os fängsla uppmärksamheten både genom compositionens rikedom och skönheten i utförandet. I ett tredje, äfven förträffligt blomsterstycke af Pater Seghers, har artisten genom en midt ibland blommorna placerad barnfigur, som i ena handen håller en dödskalle, i den andra en pipa

för att dermed blåsa såpbubblor, på ett träffande sätt antydt det skönas förgänglighet på jorden. Ett sjöstycke af Guill. van den Velde, föreställande ett lugnt haf med seglande fartyg, är ett litet herrligt stycke, värdigt sin i denna gren af måleriet berömda mästare. Ett annat sjöstycke med månljus af Vernet, ser man äfven med nöje. Ett större stycke af någon mästare ur Venetianska Scholan, föreställande ett liggande barn, som i ena handen håller en blomma och hvilar den andra på en tillknäppt bok, hvilken hålles af en framföre stående gubbe i half figur (Simeon och Jesusbarnet)? har Ber. med hänryckning åskådat. Det är ett gudomligt barn, ur hvars klara ögn glädje och oskuld strålar, och hvars fina något rödletta hy, ännu mera förhöjd af det röda sängtäcke, som till mer än hälften höljer dess nakna kropp, påminner om en frisk rosenknopp. En skarp motsats bildar gubben med sitt allvarliga men milda ansigte, och sin mörka drägt (blå rock och brun kappa). En liten tafla af Gerard Dow, föreställande en Gubbe som dricker, har särdeles behagat Ber. för den trohet och flit, hvarmed det blifvit utfördt. En Gumma af Ostade (en helt liten tafla) bör ej eller förbises. Två upphängda kramsfoglar af någon Flamandsk mästare, och en qvinna med diverse kärl vid en pump af Peter van Slingelandt, härma naturen till en grad, att man knappt tror dem vara målade. Af Landskap förtjenar isynnerhet en stor tafla af Ad. Pynacker att utmärkas. Dessutom finnas Landskaper af Joh. van Goyen, Molenaer, van Uhden, Swanevelt, m. fl. En tafla af van der Poel, föreställande ett hus med diverse kärl, husfoglar m. fl. figurer, är märkvärdig för sin sällsynthet, emedan denne mästare nästan endast målade eldstycken o. dyl. Af Svenska Artisters arbeten finnas: Trenne taflor af Fahlcrantz, som likväl icke äro af hans nyare; ett större Landskap af Martin, ibland de bästa af denne mästare; trenne taflor af Sandberg, nämligen: Soop räddar Gustaf Adolph, samt en Österåkers flicka i sin högtidsdrägt, och en gosse med en blomsterkorg på hufvudet; tvänne äldre eldstycken af Lauraeus, samt en qvinna, som på en åsna förer vindrufvor, hvaraf hon säljer åt tvänne Savojardgossar, målad i Paris af samme artist, och märkvärdig, såsom visande öfvergången till det manér, som råder i hans Romerska taflor; samt af Hörberg, Samuel smörjande Saul, särdeles fint måladt i jämförelse med denne mästares vanliga arbeten. Samlingen af encadrerade gravurer är vacker. Deribland må nämnas: Bataillen vid Austerlitz, efter Gerard grav. af Godefroy; Raphaels Transfiguration af R. Morghen; S. Cecile efter Raphael grav. af Massard; Dens. Madonna Sistina af

Müller; Dens. Madonna della Sedia af Morghen (avant la lettre); Correggios Magdalena af Longhi; Van Dyks Marquisen af Moncada af Morghen (ovanligt vackert aftryck); Leonardo da Vincis Nattvard af Morghen; La femme hydropique af G. Dow grav. af L. A. Claessens; samt nedtagandet från korset af Rubens grav. af Densamme. Bibliotheket är väl icke stort, men består af goda verk i historien och vitterheten, samt isynnerhet praktverk, hvaribland t. ex. Daniells Indiska vuer, Labordes Resa i Spanien, Galerie du Musée Napoléon, m. fl.

Upsala. Ibland de böcker, som nyligen blifvit skänkta till Akademiska Bibliotheket, förtjena följande särskildt anmärkas:

The Seven Seas, a Dictionary and Grammar of the Persian Language, by his Majesty the King of Oude, in seven parts, printed at his Majestys press in the city of Lucknow, 1822. Voll. II. Fol.

Föräradt till Upsala Universitet af Engelska Ostindiska Compagniet, å Konungens af Oude vägnar.

---

1. Topography illustrative of The Battle of Platæa, by John Spencer Stanhope, London 1817, 8:o.

2. Olympia or Topography illustrative of the Actual State of the Plain of Olympia and of the Ruins of the City of Elis, by John Spencer Stanhope, London 1824, Stor Folio. (I samma band äfven plancherna till föregående arbete).

Ofvanstående dyrbara och praktfulla verk hafva, genom Svenska Ministerns vid Engelska Hofvet m. m. Hr. Baron Stjernelds benägna försorg, i dessa dagar kommit Bibliotheket tillhanda.

---

1. The Ramayuna of Valmeeki, in the original Sungskrit. With a Prose Translation and explanatory notes, by William Carey and Joshua Marshman. Vol. I. containing the first book (mera lärer icke vara utkommet). Serampore 1806. 4:o.

2. The Works of Confucius; containing the original Text, with a Translation. In five volumes. Vol. I. to wich is prefixed a dissertation on the Chinese Language and Character, by Joshua Marshman. Serampore 1809. 4:o.

3. Clavis Sinica, or Elements of Chinese Grammar, by J. Marshman. Serampore 1814. 4:o.

4. The New Testament of our Lord and Saviour Jesus Christ translated into the Hindostanee Language from the

Original Greek. By the Missionaries at Serampore. Serampore 1811. 4:o.

5. The Holy Bible, containing the Old Testament and the New, translated into the Ootkula Language by the Serampore Missionaries. Vol. 3 & 4. contain. The Prophetical Books. Voll. II. 8:o.

6. Orissa Pentateuchus. Historical Books. New Testament. Voll. III. 8:o.

7. The Holy Bible containing The Old Testament and the New, translated into The Mahratta Language by the Serampore Missionaries. Serampore 1811. Pentateuchus, och Vol. V. The New Testament. Voll. II. 8:o.

8. Hindee Historical Books. 8:o.

9. The first Book of Virgils Aeneid, translated into the Bengalee Language. By H. Sargent Esqv. Serampore 1810. 8:o.

10. The Book of Genesis. (enligt handskrifven anmärkning öfs. af J. Marshman, och tryckt i Serampore med rörliga metalltyper).

Dessa 10 verk, jemte flera smärre skrifter rörande Indien, hafva i 2 remisser blifvit öfversända af H:r Rootsey i Bristol, till mine af ett besök i Upsala.

---

1. The History, Civil and Commercial oft he Brittish Colonies in the WestIndies by Bryan Edwards. 4:th ed. Philadelphia 1805, 6. Voll. IV. 8:o med Atlas in 4:o.

2. The Geographical, Natural and Civil History of Chili. Transl. by Don J. Ignatius Molina. Middletown 1808. Voll. II. 8:o.

3. Spanish America, or a descriptive, historical and geographical account of the Dominions of Spain in the Western Hemisphere, by R. H. Bonnycastle. Philadelphia 1819. 8:o.

4. Account of a Voyage of Discovery to the West Coast of Corea and the great Loo-Choo Island, with two charts, by Basil Hall. Philad. 1818. 8:o.

5. Zoonomia, by Erasmus Darwin, 4:th. American ed. Philad. 1818. Voll. II. 8:o.

Dessa 5 verk. med flera andra, dels till Ak. Bibliotheket, dels till K. Wetenskaps Societetens och Uplands Nations Bibliothek, hafva blifvit förärade af vår för fäderneslandet alltid varmt nitälskande Landsman, Prosten D:r N. Collin i Philadelphia.

— — — Akademien har flyligen rönt ett förnyadt vedermäle af sin höge Cancellers huldа omvårdnad om vetenskaperna, i det att H. K. H. behagat inköpa och till Akademien förära aflidne Directeuren E. T. Svedenstjernas efterlemnade Mineralsamling. Den förre ägarens kända nit för sin Samlings ökande, dess resor i flera länder af Europa och dess vidsträckta förbindelser med Mineraloger och Mineralhandlare så väl uti som utom denna verldsdel, berättigade till den förmodan, att dess efterlemnade Samling skulle vara af en utmärkt beskaffenhet. Denna förmodan har också i sjelfva verket blifvit bekräftad.

Samlingen kan anses bestå af 2:ne delar: en Oryktognostisk af ungefär 3 à 4000 stuff (antalet kan ännu icke närmare bestämmas), samt en ännu större af Dupletter, hvilket likväl är så att förstå, att uti den sednare finnas flera dels sjelfständiga Mineral-Species dels varieteter, som saknas i den förra, och nu komma att dit flyttas. Den Oryktognostiska Samlingen utgöres till det mesta af valda, utmärkt vackra och charakteristiska exemplar, är ganska rik på särskilda Species och ännu rikare på varieteter, samt innehåller åtskilliga högst sällsynta Fossilier och en betydlig myckenhet Chrystallisationer. I afseende på antalet af Species torde den icke öfverträffas af någon Svensk Samling. — Duplett-Samlingen innefattar en stor myckenhet så väl In- som Utländska Mineralier, och deribland många mer och mindre sällsynta. Hvad som deraf ej behöfves till completterande af Akademiens Localsamling, kommer att användas till utbyte, och äger i detta hänseende ett ganska väsendtligt värde. Någon särskild Localsamling öfver Sverige, som Hausmann i sin Reise durch Skandinavien III. 309, omtalar att Svedenstjerna ägde, fanns nu ej; men väl lemnar Duplett-Samlingen rika Materialier till en sådan.

Efter denna Samlings införlifvande med Akademiens förut stora Mineralsamlingar, och sedan det hela hunnit att på ett ändamålsenligt sätt iordningställas, torde man med skäl kunna hoppas, att Upsala Akademies Mineral-Samling skall kunna mäta sig med hvilken som helst inom Fäderneslandet, och icke eller behöfva blygas vid jemförelsen med flera bland de större utländska.

BÖCKER,

UTKOMNA I JUNI, JULI, AUGUSTI OCH SEPTEMBER MÅNADER 1825.

Jemförelse emellan Englands och Rysslands makt i hänseende till Europa; af de Pradt, f. d. ErkeBiskop i Mecheln. Öfversättning. Sthm 1825. Marqvardska Tryckeriet. 136 sidor 8:o. 56 sk.

Grunddragen af Philosophiens Historia från de äldsta till närvarande Tider, af L. Hammarsköld. Första Afdelningen. Sthm Holm. 1825. 406 sidd. 8:o. 2: 12.

Jocko; en Indisk händelse berättad af Pougens. Öfversättning af F. W. B. Strengnäs 1825. Ekmarck. 95 sidd. 12:o. 24 sk.

Första Begreppen af de nödigaste Vettenskaper. Till Svenska barns tjenst, utgifne af Gustaf Regnér. Åttonde å nyo öfversedda, betydeligen ökta och till en del omarbetade uplagan. Sthm 1825. Ecksteinska Tryckeriet. 2:ne del. 451 s. 8:o. v.b. 1: 40.

Julie de St. Julien, eller Frihetsbilden. Symboliserad Historie af F. M. Franzén. Örebro 1825. N. M. Lindh. 160 s. 8:o. 1 R.

Mätressväldet i Upplysningens Århundrade. Af D. H. Stöver. Sthm 1825, tryckt i Marquardska Tryckeriet. 100 sidor 8:o. 28 sk.

Babels Torn. Söder ut. Sthm 1825. Tryckt i Marquardska Boktryckeriet. 46 sidor 8:o. 16 sk.

Fredsförslag imellan Hans Publicistiska Majestät Argus den Tredje och Argusiska Dynastien, å ena, samt de med honom krigande Dagblads-Furstar, å andra sidan. Sthm 1825. Haeggström. 16 sidor 8:o. 6 sk.

Sällskaps-Theatern. Samling af äldre och nyare Theaterstycken, till bruk för Privat-Theatrar. Första Bandet, Femte Häftet. Innehållande: Incognito, Komedie i 2 Akter af Aug. v. Kotzebue. Öfversättning. Sthm 1825. Wennlundska Boktryckeriet. 56 sidd. 8:o. 16 sk.

Första Bandet, Sjette Häftet, innehållande: De begge Tankspridde, Komedie i 1 Akt af Aug. von Kotzebue. Öfversättning. Sthm 1825. Wennlundska Boktr. 40 sidd. 8:o. 12 sk.

Huru skola Bankrutter förekommas, Wingleriet och Ockret utrötas? Sthm 1825, Deleen. 31 sidor 8:o. 12 sk.

Grundreglor och Tankar af Fången på St. Helena. Manuscript funnet ibland Las Cases Papper. Öfversättning. Sthm 1825, Deleen. 84 sidor 8:o. 24 sk.

Anteckningar, rörande Drottning Marie Antoinettes af Frankrike och Navarra enskilda Lefnad af Fru Campan, Föreläserska hos Prinsessorna och Drottningens Första Kammarfru, ordnade, utgifna och med tillägg försedda af F. C. Barrière. Öfversättning. Första Delen. Mariefred 1825, Collin & C. 335 sidor 8:o. 44 sk.

De första Orden till St. Claræ Församling i Sthm af deras Kyrkoherde F. M. Franzén. Sthm 1825. Grahn, 62 sidor 8:o. 16 sk.

Pehrmässefärden eller Daniels Resehändelser. Komisk Original-Roman af Frans Filibert Törntagg. Andra Delen. Göteborg 1824. Torbjörnsson. 240 sidor 12:o. 32 sk.

Ett ogudaktigt Väsende uppå rättvisans säte; föreställdt uti en välment Tings Predikan vid Herr Lagman Leonard Rääfs Domsäte i Kisa d. 5 Oct. 1796 utaf Daniel Calén, Pastor i Kettilstad och Tjärstad. Andra Upplagan. Sthm 1825, Ecksteinska Boktr. 28 sidor 8:o. 8 sk.

Anteckningar om Wadstena Kloster. Till upplysande af den deröfver utgifna Plan- och Profilritning. Sthm 1825, Nordstedt & Söner. 18 sidor 8:o med 1 Charta. 24 sk.

Ludvig XIV:s Tidehvarf. Af C. D. Voss. Öfversättning. 2 Delar. Sthm, Deleen. Företal XIV. del. 1. 222. d. 2. 222 sidor med 6 Portr. 5 R:dr 16 sk.

Undersökningar om möjligheten att förekomma Wenerns öfversvämningar. Till åtlydnad af Kongl. Maj:ts allernådigste förordnande d. 9 Dec. 1817 förrättade åren 1818 och 1820. af Eric Hagström, Öfv. Direct. R. W. O. På Kongl. Maj:ts nådigste befallning till trycket utgifne. Sthm, Elmén & Granberg. 8:o 42 sid. med 1 stor Charta. 1 R:dr.

Gripsholms Slott. Sthm 1825, Hörberg. 147 sid. 8:o. 1 R:dr.

Handbok i Grek. Antiqviteterna till Sv. Ungdomens tjenst utgifven af A. G. Loenbom. Sthm 1825, Nordström. 198 sid. 8:o. 1 ; 4.

Midsommars-sång. Sthm 1825, Holm. 4 sid. 8:o. 1 sk.

Sjuttiosex Historier ur den namnkunniga Ulspegels märkvärdiga Lefnad. Sthm 1825, Wennlundska Boktr. 72 sid. 8:o. 24 sk.

Anekdoter om Napoleon, till upplysning af hans handlingar och karakter, utgifne efter de af W. H. Ireland och flera andra på Engelska och Franska författade arbeten. Första Häftet. Öfversättning. Strengnäs 1825. Ekmarck. 172 sid. 8 o. 1 R:dr.

Svea Rikes Häfder af Eric Gustaf Geijer. Första Delen. Upsala 1825. Palmblad & C. 605 sid. 8:o. 3 R:dr. 24 sk.

Gabriela; Roman af Johanna Schopenhauer. Öfversättning. Femte Delen: Upsala 1825. Bruzelius. 87 sid. 8 o. 28 sk.

Svensk Språklära till Scholornas tjenst utgifven af And. Fryxell. Andra Uplagan. Sthm 1825. Nestius. 89 sid. 8:o. 16 sk.

Franska Kocken eller Kokkonsten i sin fullkomlighet. Sammandrag af de nyaste och bäst kända författare. Efter Franskan af Gustava Schartau. Sthm 1825. Nordström. 297 sid. 8:o. 1 R:dr 24 sk.

Sju år. Bidrag till ett Nordiskt Rikes hemliga Hof-Historia; ur en afliden Diplomats Portfölj. År 1824 utgifvet af L. Kruse. Öfversättning. Tredje Delen. Sthm 1825. Marquardska Tryckeriet. 154 sid. 8:o. 40 sk.

Tanten. Roman af Johanna Schopenhauer. Öfversättning. Förra Delen. Upsala 1825. Palmblad & C. 234 sidor 8:o 1 R:dr 16 sk.

Swea Rikes Historia från de äldsta tider till Konung Carl XII:s död af Fr. Rühs. Tredje Delen. Öfversatt af A. M. Strinnholm. Sthm 1825. Hæggström. 375 sid. 8.o 3 R:dr 40 sk.

Theophrosyne. Läsning för Kyrkans och Skolornas Vänner. Andra Häftet. Med portr. af Laurentius Petri d. ä. Sthm 1825. Nestius. 298 sid. 8:o 1 R:dr 28 sk.

Conversations-Lexicon. Sjette Häftet. Q--S. Örebro 1825, N. M. Lindh. sid. 381--716 i 8:o 2 R:dr.

Napoleons och Stora Arméens Historia år 1812, af Generalen Grefve de Segur. Öfversättning: Första Delen. Sthm 1825. Joh. Hæggström. 372 sid. 8:o med 1 Charta. 3 R:dr.

Oratio Arosiæ habita festo Gymnasii sæculari die 5 Oct. 1824 ab Elavo Jedeur. Arosiæ 1825. Björkbom. 45 sid. 8:o. 12 sk.

Tal, hållit efter slutad Examen i Jönköpings högre Lärdoms-Skola d. 2 Junii 1825 af Es. Tegnér. Jönköping 1825. Lundström. 12 sid. 8:o. 5 sk. 4 rst.

Till Officers-Corpsen vid K:gl. LifRegementets Husarer." Af Carl Henrik Ankarsvärd. Sthm 1825. Scheutz. 8 sid. 8:o. 2 sk.

Lady Morgans Resa uti Italien. Fjerde och sista Delen. Sthm 1825. Häggström 478 sidor 8:o. 2 R:dr 24 sk.

Redovisning och berättelser, aflemnade vid Allmänna Års-sammankomsten i Sällskapet för Vexel-undervisningens befrämjande d. 26:e Maji 1825. Sthm Nestius. 72 sidor; tillsammans med

Tal hållit i Sällskapet för Vexel-undervisningens befrämjande inom Fäderneslandet år 1825 d. 25 Maji af J. P. Lefrén. Sthm Nestius. 76 sid. 8:o. 16 sk.

Phalena eller lifvet, döden och uppståndelsen. Ett försök att stärka tron på Själens odödlighet genom uppmärksamhet på den öfverallt herrskande ordning i den synliga verlden af Theodor Henrik Friedrich, försvunnen och efter all sannolikhet sjelfspilling. Jemte underrättelser om Författarens lefnad och försvinnande. Öfversättning. Sthm 1825, Joh. Hæggström 104 sid. 8:o. 32 sk.

Förslag till lösdrifveriets förminskande och Brottslingarnes förbättring vid Corrections-Inrättningarne i Sverige. Sthm 1825. Delén. 26 sid. 8:o. 12 sk.

Deutsches Handwörterbuch für die Aussprache, Orthographie, Biegung, Ableitung, Bedeutung und Verbindung. Tyskt och Svenskt Hand-Lexicon med Grammatikaliska upplysningar jemte ett Svenskt och Tyskt Ordregister utarbetadt af Carl Fr. Vierech, Lärare i Tyska och Franska Språken vid Elementarskolan i Gefle. Sthm 1356 sid. 12:o vb. 2 R:dr 32 sk.

Anteckningar och upplysningar hörande till Historien om Sveriges Jordbruk, Handel och Näringar från äldsta till närvarande tid. Sthm 1825. Ecksteinska Boktryckeriet. 293 sidor 8:o. 1 R:dr 32 sk.

Arcana Coelestia d. ä. himmelska lönligheter, som finnas i den Hel. Skrift eller Herrans Ord upptäckte. Första MoseBok. Jemte det undransvärda som blifvit sett i Andarnas verld och i Englarnes himmel. II. Delen V. Stycket. Öfversättning från Latinska urskriften som utkom 1749. Sthm 1825. Delén. sidd. 304--390. 8:o. 16 sk.

Draf-Slottet eller några Rosor och blad plockade ur lidandets ymnighetshorn och strödde på oförskämdhetens väg. -- Också en Rymdskrift Söderut, Pendant till Babels Torn, utan intrång

i Ord. Babyloniske Byggmästarens i Rymden fri och rättigheter. Sthm 1825. Wennlundska Tryckeriet. 12 sid. 4:o med 3 pl. 24 sk.

Den svarte Dvärgen, den första af Wärdshusvärdens berättelser; En Skotsk Folksaga af Walter Scott. Öfversättning. 2:ne Delar. Mariefred 1825. Collin & C. 1:a del. 154 sid. 2:a del. 173 sidor 12:o. 1 R:dr.

Predikningar af Jacob Chr. Forssberg. 2:a del. 2:a upplagan. Upsala 1825. Palmblad & C. 114 sid. 4:o. 1 R:dr.

Sveriges Kyrkoförfattning och Läroverk för äldre och nyare tid beskrifne af Fr. Wilh. von Schubert, Th. Doctor och Professor. Öfversättning med anmärkningar och tillägg af Abr. Z. Pettersson, Præf. Semin. Prost och Kyrkoherde. Andra Delen. Lund 1825. Berlingska Boktr. 428 sid. 8:o samt

Supplement och Register till Fr. Wilh. von Schuberts Sveriges Kyrko-Författning och Läroverk m. m. af A. Z. Pettersson. ibid. 280 sid. 8:o tills. 2 R:dr 32 sk.

Års-Berättelser om Wettenskapernes framsteg, afgifne af Kongl. Wettenskaps-Academiens Embetsmän d. 31 Maji 1825. Sthm. Norstedt & Söner. 552 sid. 8:o. 2 R:dr 6 sk.

Napoleon Bounaparte tecknad efter Grefve Las Cases Dagbok, af Henrik Escher. Öfversättning från Tyskan. Sthm 1825, Marquardska Tryckeriet. 130 sid. 8:o. 32 sk.

Christendomens och Salighetens Visshet emot denna Verldens tvifvlan och lättsinnighet, föreställd i åtskilliga uppbyggeliga Samtal emellan en Theologiæ Doctor och en enfaldig Resande. Tredje Uplagan. Sthm 1825. Marquardska Tryckeriet. 47 sid. 8:o. 12 sk.

Pehr Ulrik Kernells Anteckningar under en resa i det Sydliga Europa. Utur hans bref och efterlemnade Dagbok utgifne af Chr. Stenhammar. Linköping 1825. Petré. 280 sid. 8:o. 1 R:dr 24 sk.

Haji Baba från Ispahan. Romantisk skildring af Persien. Af James Morier. Öfversättning. 2:a Delen. Sthm 1825. Scheutz. 282 sid. 8:o. 1 R:dr 24 sk.

General Repetitionen, Farce i 2 Akter, att uppföras vid glada tillfällen inom Familjer. Öfversättning. Sthm 1825. Wennlundska Tryckeriet. 54 sid. 8:o. 16 sk.

Historia om Romerska Kejsaredömets aftagande och fall af Edward Gibbon, Esqu. Öfversättning af C. G. Wadström och

J. F. Hedblad. 8:e Delen. Örebro 1825, N. M. Lindh. 283 sid. 8:o. 1 R:dr.

Skrifkonsten och sympathiska bläcksorters tillredande till undervisning och nöje. Af H. Lübner. Öfversättning. Christianstad 1825, Cedergren. 39 sid. 12:o. 8 sk.

Handbok i högre Magien för älskare af sann visdom och högre kunskaper, utgifven af några medlemmar af den Afrikanska Byggmästare-Logen. Öfversättning. Christianstad 1825, Cedergren. 107 sid. 8:o. 28 sk.

Den erfarne husvännen. En nöd och hjelpebok i flera hushållsgrenar. Utgifven af M. S. Hansen; Stud. Med. Öfversättn. Christianstad 1825, Cedergren. 86 sid. 12:o. 20 sk.

Nattvards-Predikningar af G. J. Zollikofer. Öfversättning. Christianstad 1825, Cedergren. 151 sid. 8:o. 32 sk.

Tanten. Roman af Johanna Schopenhauer. Öfversättning. Sednare Delen. Upsala 1825, Palmblad & C. 249 sid. 8:o. 1 R:dr 16 sk.

Lärobok i den Physiska och Politiska, Äldre och Nyare Geographien. Af W. F. Palmblad. I 2:ne Courser. Upsala 1825, Palmblad & C. 284 sid. 12:o. 44 sk.

Tidens Ande. Skådedikt. Sthm 1825, Delén. 120 sid. 12:o. 32 sk.

Universal-Arfvingen, Komedi af Regnard i Fem akter på Vers. Öfversatt af H. A. Kullberg. Första gången uppförd på Kongl. Mindre Theatern d. 31 Aug. 1825. Sthm 1825. Marquardska Boktryckeriet. 93 sid. 8:o. 24 sk.

Samling af de mäst interessanta bland senare årens upptäckter i Chemien, Physiken, Geologien, Natural-Historien och Medicinen, jemte strödda anteckningar uti Wettenskapliga ämnen. 1:a häftet. Upsala 1825, Bruzelius. 72 sid. 8:o. 24 sk.

De muntra Fruarne i Windsor. Lustspel af William Shakespeare. Öfversättning af Joh. Henr. Thomander. Sthm 1825, Scheutz. 201 sid. 8:o. 1 R:dr 16 sk.

Som ni behagar. Skådespel af William Shakespeare. öfversättning af Joh. Henr. Thomander. Sthm 1825, Scheutz 178 sid. 8:o. 1 R:dr 4 sk.

Lag-Lexicon eller Förklaring öfver de i vår Allmänna Lag och Författningar brukade Ordasätt och Termer i alphabetisk ordning. Sthm 1825, Ecksteinska Tryckeriet. 96 sid. 8:o. 24 sk.

Rameaus Brorson, Dialog af Diderot; Ett bidrag till Frankrikes Litteratur- och Sede-Historia under sist förflutna Århundrade. Öfversättning efter Goethes bearbetning af det af honom upptäckta manuscriptet; jemte hans bifogade anmärkningar och afhandlingar samt de dervid af en Fransk Författare nyligen gjorde erinringar. Sthm 1825. Tryckt i Ecksteinska Boktryckeriet. 156 sid. 12:o. 1 R:dr.

Physiographiska Sällskapets Års-berättelse, aflemnad af dess Secreterare d. 1 Oct. 1824. Lund 1825. Tryckt i Berlingska Boktryckeriet. 103 sid. 8:o. 32 sk.

Maria Eleonora, Gustaf II. Adolfs Gemål. Af Friedrich Rühs. Öfversättning. Sthm 1825. J. F. Walters Förlag. Tryckt i Ecksteinska Boktryckeriet. 64 sid. 8:o. 32 sk.

Sveriges Historia för Ungdom; af M. Bruzelius. Andra Upplagan. Lund 1824. Tryckt uti Berlingska Tryckeriet. 336 sidor 8:o 1 R:dr.

Något nyttigt för omtänksamma Husmödrar eller anvisning att inlägga och förvara åtskilliga födoämnen; jemte konsten att tillreda några läckra glacer. Sthm 1825. Hörberg. 19 sid. 8:o. 8 sk.

Irländska Melodier och Dikter af Thomas Moore och en Saga af Novalis jemte en af Öfversättaren lemnad Charakteristik öfver förstnämnde Skald. Sthm 1825. Roselli & C. 27 sidor 8:o. 40 sk.

Blumauers Aeneis. Fri öfversättning af J. M. Stjernstolpe. Andra Upplagan, öfversedd och förändrad, samt med tillägg af Aeneidens trenne sista böcker efter Virgilius. Med 2 kopparstick. Sthm 1825. Hörberg. På A. G. Probst's förlag. 240 sidor 8:o. 1 R:dr 36 sk.

Högmässo-Predikningar af Carl P. Hagberg. Tvänne Delar. Fjerde Upplagan. Sthm 1825. Förra Delen 414 sid. 8:o. Nordström. Andra Delen 433 sid. 8:o. Rumstedt. pb. 5 R:dr.

Witterhets-Försök af Elof Jedeur. Fahlun 1825. Arborelius & C. 186 sid. 8:o. 1 R:dr 12 sk.

Anteckningar rörande Drottning Marie Antoinettes af Frankrike och Navarra enskilda lefnad af Fru Campan, Föreläserska hos Prinsessorna och Drottningens Första Kammarfru, ordnade, utgifna och med tillägg försedda af F. Barrière. Öfversättning. Andra delen. Mariefred 1825. Collin & C. 299 sid. 8:o 1 R:dr.

Benj. C. H. Höijers samlade Skrifter. Andra Delen. Sthm 1826. Hörberg. 412 sid. 8:o 2 R:dr 16 sk.

Don Sebastian, Konung af Portugal. Historisk Riddare-Roman af Miss Anna Maria Porter. Jemte ett bihang innehållande utdrag ur Portugals Historia för åren 1557--1589. Öfversättning. Förra Delen. Sthm 1825. Nestius. 179 sid. 12:o med en gravure. 1 R:dr.

Napoleons och Stora Armeens Historia år 1812 af Generalen Grefve de Segur. Öfversättning. Andra Delen. Sthm 1825. Johan Hæggström. 369 sid. 8:o. 2 R:dr 12 sk.

Tassos befriade Jerusalem. Öfversättning af A. F. Skjöldebrand. Tvänne Band. Sthm. 1825. Hörberg. 492 sid. 8:o. 2 R:dr 24 sk.

Biblisk Almanach. Sthm 1825. Tryckt i Marquardska Boktryckeriet. 14 sid. 8:o. 4 sk.

Mac Benac, eller det positiva i Frimureriet af F. W. Lindner. Öfversättning. Andra Upplagan. Sthm 1825. Tryckt i Marquardska Tryckeriet. 176 sid. 8:o. 1 R:dr 8 sk.

Kort Chronologisk framställning af Sveriges Historia. Strengnäs 1825. Ekmarck. 160 sid. 8:o. 32 sk.

Drottning Carolinas af Stora Brittanien och hennes Kammarherre Baron Bergamis Resor uti Tyskland, Italien, Sicilien och Grekland, samt till Constantinopel, Smyrna, Alexandria, Jerusalem, Jaffa, Tunis o. s. v. åren 1814--1820, med dertill hörande märkvärdiga Anekdoter; utgifne af Termini Almerthé. Öfversättning. Strengnäs 1825. Ekmarck 161 sid. 8:o. 40 sk.

Rang-Rulla öfver Befälet vid Svenska Krigsmagten till lands år 1825 på Konungens Nådigste Befallning upprättad af dess General-Adjutants Expedition för Armeen. Lagd under trycket d. 1 Jan. 1825. Sthm 1825. Kongl. Tryckeriet. 182 sid. utom Register 2 R:dr.

Berättelse och Redovisning af Svenska Bibel-Sällskapets Comité för 1824. Sthm 1825, Rumstedt 27 sid. utom Tabeller m. m.

Tal vid Svenska Bibel-Sällskapets allmänna sammankomst på Stora Börs-Salen i Stockholm d. 18 Maji 1825 af Joh. Jac. Hedrén, Sällskapets Secreterare. Sthm 1825. Rumstedt. 20 sid. 8:o.

Handlingar rörande Skandinaviens Historia; Tolfte Delen. (Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia, Andra Delen) Sthm. 1825. Elméns och Granbergs Tryckeri. 370 sid. 8:o utom Titel

m, m, samt Catalog öfver Manuscripterne i Braheska Bibliotheket på Skokloster, af J. H. Schröder. 16 sid. 2 R:dr 4 sk.

Lök på Laxen, eller bihang till Rymdskriften i allmänhet och Draf-Slottet i synnerhet. Med en planche i stentryck. Sthm 1825, Marquardska Tryckeriet. 1/2 Ark. 4:o 12 sk.

Den himmelska Löparen, eller beskrifning af en menniska, som sträfvar efter himmelen och vinner sitt ändamål, tillika med vägen hvarpå hon löper, och fotspåren, dem hon efterföljer, jemte några anvisningar, huru hon skall inrätta sitt löpande att hon måtte undfå klenoden. Korteligen författad och fordom i det Engelska Språket beskrifven af Johan Bunjan. Men nu till att uppväcka de säkra från sin syndasömn på Svenska öfversatt. Andra Uplagan. Sthm 1825, Marquardska Tryckeriet. 78 sid. 8:o

Handbok för Ång-Fartygens passagerare under resorne till Upsala, Mariefred, Strengnäs, Westerås och Arboga, jemte korta underrättelser om de förnämsta ställen, vid hvilka Ångfartygen dels lägga till och dels passera förbi. Sthm, Wennlundska Boktryckeriet. 46 sid. 12:o. 24 sk.

Åminnelsetal öfver framlidne Ordföranden i Kongl. Krigs-Hof-Rätten Herr Carl Pontus Gahn af Colquhoun, då dess Sköldemärke krossades vid griften af Gouvernören vid Krigs-Academien Joh. Pehr Lefrén d. 19 Maji 1825. Sthm 1825, Scheutz. 15 sid. 8:o.

Lärobok för begynnare uti Allm. Historien. Utgifven af Eric Michael Fant. Sjunde Uplagan tillökt till närvarande tid. Sthm 1825, Rumstedt. 79 sid. 12:o. 12 sk.

Försök till en Lärobok för nybegynnare i Allmänna och Svenska Grammatiken, Innefattande tillika någon underrättelse för utländningar om vårt Språks uttal och beskaffenhet. Af Peter Moberg, Professor, Lärare vid Kongl. Krigs-Academien R. W. O. Andra uplagan af Författaren i lifstiden egenhändigt tillökt och förbättrad. Sthm 1825, Marquardska Boktryckeriet. 312 sid. 8:o. 1 R:dr.

Berättelse om de på Bruks-Societetens bekostnad åren 1819--1822 vid Skebo Bruk verkställda Puddlings-Försök jemte några upplysningar om Jerntillverkningen i England af C. D. af Uhr. Sthm 1825, Nordström. 287 sid. 8:o med 8 pl. 1 R:dr 32 sk.

Jern-Kontorets Annaler 1824. Åttonde Årgången. Sthm 1825, Nordström. 391 sid. 8:o (Pl. 37--40) 2 R:dr.

Beskrifning öfver Wårdinge Socken i Stockholms Län och Södermanland; med strödda oeconomiska anteckningar, 2:ne tabeller och 1 Charta. Till förmån för en blifvande undervisnings-anstalt för allmogens barn i denna Socken. Af P. Sahlström. Strengnäs 1825, Ekmarck. 48 sid. 8:o. 32 sk.

Svenska Läkare-Sällskapets Handlingar. Tionde Bandet. Sthm 1825, Nestius. 448 sid. 8:o. 2 R:dr 24 sk.

Lehnbergs Gedächtnissen über Birger Jarl und Carl Carlsson Gyllenhjelm mit der Eintrittsrede des Verfassers in die Schwedische Academie den 17:ten Martii 1790, aus dem Schwedischen ins Deutsche übersetzt von G. G. Bauch, Lehrer in der Deutschen Sprache an der Königl. Academie in Lund. Erste Abtheilung. Gedächtnissrede über Birger Jarl. Lund 1825, Berling. 72 sid. 8:o. 24 sk.

Tal, hållet på Wexiö Gymnasium efter slutad examen d. 17 Junii 1825, af Esaias Tegnér, Biskop m. m. Wexiö, K:gl. Gymnasii Boktr. 15 sid. 8:o. 5 1/3. sk.

Register öfver Nionde Samlingen af Bihang till Riks-Ståndens Protocoller. Sthm 1825, Holm. 191 sid. 8:o. 12 sk.

Tal, hållet i Thorshälla Kyrka d. 28:e Augusti, då K:gl. Sällskapets Pro Patria större belönings Medaille öfverlemnades till Rättaren Jöns Åhrlund för 24 års oafbruten berömvärd tjenst hos en och samma Matmoder af Birger Fr. Rothoff. På det samma dag hos Rättarens Matmoder talrikt församlade Sällskapets och fleres begäran från trycket utgifvet. Strengnäs 1825, Ekmarck. 16 sid. 8:o. 4 sk.

Grekisk Schol-Grammatik af Ph. Buttman. Öfvers. efter 7:de förbättrade Uppl. af J. Faxe. Lund 1825, Berling. 347 s. 8:o. 1 R:dr 28 sk.

Tillägg.

Skrifter, som ej blifvit annoncerade i Stockholms Bokhandel, eller alldeles icke säljas.

Strödda Anmärkningar om Lagens rätta förstånd och tillämpning. H. 1. af J. Holmbergson. Lund, 1825. Berling. 44 sid. 8:o.

Strödda Anmärkningar rörande Skånska Åkerbruket, af J. Rabén. Lund, Berling 1825. 38 sidd. 8:o.

En ropande Röst i öknen. Ny uppl. Carlskrona, Flygare (på Syréens förlag) 1825. 125 sidd. 8:o.

Afskeds-Predikan på Annandag Påsk, af Carl Holm. Carlskrona, Flygare, 1825. 29 sidd. 8:o.

Berättelse, uppläst uti Kongl. Landtbruks-Akademiens offentliga Sammankomst d. 28 Jan. 1823, af A. G. Mörner. Sthm H. A. Nordström. 48 sidd. 8:o.

D:o d. 28 Jan. 1824 af Dens. ib. 43 sidd. 8:o.

D:o d. 28 Jan. 1825 af Dens. ib. 48 sidd. 8:o.

Geografi för Begynnare, af J. P. Wåhlin, Uppl. 3. Sthm, Elmén och Granberg. 168 sidd. 8:o.

Sättet, huru en syndare, som förlorat sin frälsare, bör återsöka. Honom, om han genom Honom skall lefva. Predikan, af Carl C. M. Wrangel. Sthm Wennlund. 32 sidd. 8:o.

Lunds Bibelsällskaps Nionde Årsberättelse för år 1824. Lund, Berling. 29 sidd. 8:o.

En Christelig Varning för den kraftiga villfarelse, som mer och mer griper omkring sig i vår tid. Profpredikan på 8:de Sönd. efter Trin. 1825 af B. J. Bergquist. Lund Berling. 60 s. 8:o.

Om Tids-Bestämmelse genom observerade lika och correspondérande Solhöjder af S. A. Cronstrand. Sthm Norstedt & Söner. 30 sidd. 8:o.

DISPUTATIONER

UTGIFNA I LUND, VÅR-TERMINEN 1825.

Under Med. Theor. Prof. Doct. Eberh. Zach. Munk af Rosenschöld:

Observationes in Zonam, Morbi Casibus illustratæ. N. O. Schagerström. 1, 3-4 ark 4:o.

Under Med. Pract. Prof. Doct. Jac. Sönnerberg:

De Sanitate Mari tuenda. C. O. Marin. 2, 1-4 ark 4:o.

Under Math. Prof. Mag. C. E. Kjellin:

In Tractatum Newtoni de Quadratura Curvarum Annotationes, P. IV. D. Aurelius. 1, 1-4 ark 4:o.

Under Hist. Nat. Prof. Mag. Prof. Mag. C. F. Fallén:

Monographia Muscidum Sveciæ. P. VIII. & IX. L. P. & E. G. Brunnér. 3, 1-4 ark 4:o.

Under Bot. & Oecon. Prof. L. N. O. Mag. C. A. Agardh:

Aphorismi Botanici. P. XIV & XV. L. A. Wadstein & G. J. Tönningh. 2, 3-8 ark 8:o.

Classes Plantarum. P. I & II. L. P. Holmberg & P. M. Lundström. 2, 5-8 ark 8:o.

Under Eloqu. & Poës. Prof. E. Lidfors:

Aphorismorum de Pretio remotissimæ Historiæ Romanæ, Part. I & II. C. F. Kjellberg & J. M. Löfmarck. 1 ark 4:o.

Under Philos. Theor. Prof. Mag. Ebbe Sam. Bring:

De veterum Svecorum & Gothorum præcipuis, quæ Rempublicam spectant, Institutis. P. XVII. N. Wetterberg. 2 ark 4:o.

Aphorismi. M. A. Palmgren & R. Wollin. 1 ark 4:o.

De ratione, qua Philosophia cum Scientia Naturæ continetur, Meditationes. P. I, II, III. H. Holmblad, M. C. Runkrantz & J. P. Hörlander. 4 ark 4:o.

Under Prof. och Bot. Adj. Mag. El. M. Fries:

Schedulæ Criticæ de Lichenibus Suecanis. P. III. L. A. Boström. 1, 1-4 ark 4:o.

Stirpes Agri Femsionensis. Cont. I, II, III. M. G. Winding, J. G. Arrhenius, N. Hemmes & S. L. Lovén. 4 ark 4:o.

Under Astron. Observatorn Mag. C. J. D. Hill:

Meditationum Mathematicarum Prima. G. C. A. Söderbergh. 1, 1-4 *ark* 4:o.

Under LL. OO. Adj. Mag. Åke Kahl:

De Vaticiniis Messianis illorumque justa Æstimatione. P. I, II, III. O. C. Schlyter, S. J. Stille & A. G. Schröder. 3, 3-4 *ark* 8:o.

Under Philos. Pract. Adj. Mag. L. G. Palmqvist:

De Fine Civitatis. P. I, II, III. P. N. Malmberg, P. Linnér & S. H. Almqvist. 3, 3-4 *ark* 4:o.

Under Theol. Docens Mag. Joh. Pettersson:

De Nominum Hebræorum Flexione. P. I & II. C. F. Agrell & Z. F. A. Stenkula. 3 *ark* 8:o.

Under Jur. Utr. Docens Mag. Fr. G. Georg Schrevelius:

De Vi Juris Romani in Jus Suecanum. P. III & IV. L. P. Hanssén & J. Ohlsson. 2, 1-2 *ark* 4:o.

Under Mag. A. Sandberg:

Altitudinis Montium ope Barometri æstimandæ Methodus. P. I. J. M. Runkrantz. 1, 1-2 *ark* 4:o.

Under Mag C. A. Bergman:

Observationes nonnullæ, Vulgarem in Classe Suprema Elementariæ, præsertim frequentioris, Instituendi Rationem corrigentes. N. P. Paulson. 1, 1-4 *ark* 4:o.

ANMODAN.

I de trenne under innevarande år utgifna numror af Svea hafve vi lemnat förteckningar på de under samma tid utkomne Svenska böcker, med en fullständighet, för hvilken vi och, så vida något förtjenstfullt ligger i detta företag, äfven Allmänheten står i förbindelse hos en af Hrr Bokhandlare i Stockholm, hvilken med de mesta dithörande uppgifter biträdt oss. Vi tro att detta företag verkligen icke skall blifva utan nytta, emedan köpare derigenom på en gång kunna öfverse hvad nytt inom en viss kortare tidrymd utkommit, utan att behöfva sammanleta det ur Allmänna Tidningarne, der det, och derjemte ganska ofullständigt, ligger insvept i en oordentlig massa af annoncer om nytt och gammalt utan åtskillnad. Äfven för Förläggare bör det å andra sidan vara en fördel att ha alla sina nya artiklar på ett ställe till salu annoncerade. Slutligen måste också en sådan förteckning, så vida den är pålitlig, för Samlaren och Litteratur-Historiens Älskare vara en angenäm skänk. Men vi måste beklaga, att, med de utvägar som hittills stått oss öppna, endast hafva kunnat åstadkomma en relatif fullständighet och noggranhet. Ty dels komma flere skrifter, isynnerhet de som utgifvas från aflägsna Boktryckerier, sent eller aldrig i Stockholms bokhandel, dels äro somliga endast till utdelning bestämda, hvilkas tillvaro i följe deraf icke genom bokhandeln kan bli bekant. För att således kunna gifva vår förteckning den grad af fullständighet och pålitlighet, som är ett nödvändigt villkor för dess säkra begagnande, vände vi oss till Hrr Boktryckare, Förläggare, Utgifvare och Författare, samt andra, för hvilka det kan vara af någon vigt att deras arbeten säkert och så fort möjligt blifva kände, isynnerhet de utom Stockholm boende, med anhållan, att de behagade biträda oss med hithörande upplysningar. Vi önske erhålla, åtminstone hvar tredje månad, skriftliga förteckningar på alla under nästförflutna månader eller veckor utkomna nya arbeten, med fullständigt utförda titlar, tryckningsort och år, sidotal, format, tillhörande graverade eller lithographerade plancher, boklådspris, samt uppgift i hvad månad boken blifvit utgifven, då dessa underrättelser i nästföljande nummer af Svea samvetsgrannt skola begagnas. Men som vi ej kunne hoppas, att alla skola skänka bifall åt denna

vår begäran, utan möjligtvis en eller annan helldre torde låta bero vid det gamla, så vände vi oss tillika med samma anhållan till HofCanzlers Embetets Hrr Ombud i landsorterna, i den fulla öfvertygelse, att deras upplysning och nit för litteraturen icke skall låta oss förgäfves af dem hoppas bistånd i ett företag, om i något afseende har litteraturens gagn till föremål. De kostnader, som med de begärda förteckningarnas insändande äro förenade, vilje vi gärna ersätta, om de för oss blifva uppgifna. Kunde vi äfven erhålla noggranna förteckningar på i Sverige utkommande Gravurer, Lithographiska Arbeten och Musikalier, hvilka ännu ofullständigare än böcker hittills blifvit annoncerade, så skulle vi med särdeles nöje införa dem i Svea. Äfvenledes emottage vi till införande utförligare Bokhandels-Annoncer, likväl emot vanlig intimationskostnad. Underrättelser för Svea kunna antingen adresseras directe på Upsala, eller också inlemnas i Hrr Normans & Engströms Boklåda i Stockholm.

Upsala i November 1825.

Redactionen af Svea.

Rättelser:

Sid.	5.	rad.	8. står:	*åkans*	läs: *åskans*
--	7.	--	13. nedifr.	*det hon*	-- *som det*
--	16.	--	3.	*invividuella*	-- *individuella*
--	23.	--	2. nedifr.	*borttagit*	-- *borttagen.*
--	96.	--	17.	*Villars*	-- *Duras*

Till Subscription anmålas:

Nova Genera et Species Plantarum, quas in peregrinatione ad plagam æquinoctialem orbis novi collegerunt, descripserunt, partim adumbraverunt Amal. Bonpland et Alex. de Humboldt. Boklådspriset å detta Verk, som i 7 Band eller 35 Häften innehåller, utom den latinska texten, ett stort antal kopparstick, är omkring 3000 Francs; men undertecknade äro i tillfälle att lemna det för det betydligt nedsatta priset af 400 Rdr B:co.

Man har i de senare åren för ovanligt ringa pris börjat upplägga små, mer eller mindre nitida upplagor af åtskilliga Classiska Auctorer. Bland dessa fäste vi Allmänhetens uppmärksamhet på följande:

1. *Tauchnitz Stereotypen-Ausgaben der griechischen u. latein. Classiker.* Ehuru de flesta af dessa editioner icke äro obekanta, torde dock en förteckning med åsatta priser på de hittills utkomne Auctorerne icke vara ovälkommen. Grekiske Skalder: *Aeschylus* 1 Rd. 8 sk., *Anacreon* 24 sk., *Anthologia Græca* 4 Rd., *Apollon. Rhodius* 36 sk., *Aristophanes* 3 Rd., *Euripides* 3 Rd. 16 sk., *Hesiodus* 16 sk., *Homerus* 3 Rd. 16 sk., *Orphica, Musæus, Callimachus* 32 sk., *Pindarus* 1 Rd., *Poëtæ Græci Gnomici* 36 sk., *Sophocles* 1 Rd. 32 sk., *Theocritus, Bion* et *Moschus* 32 sk. Grekiske Prosaister: *Aelianus* 1 Rd. 16 sk., *Aeschines* 1 Rd., *Aesopicæ Fabulæ* 24 sk., *Antonini Commentarii* 40 sk., *Appianus* 4 Rd., *Arrianus* 40 sk., *Dio Cassius* 6 Rd., *Demosthenes* 5 Rd., *Diod. Siculus* 8 Rd., *Dionysius Halicarn.* 7 Rd. 24 sk., *Herodianus* 40 sk., *Herodotus* 3 Rd., *Isæus* 40 sk., *Isocrates* 2 Rd. 32 sk., *Lucianus* 6 Rd., *Lysias* 1 Rd., *Pausanias* 3 Rd, *Plato* 10 Rd. 32 sk., *Plutarchi* Vitæ 9 Rd., Varia Scripta 9 Rd., *Polybius* 6 Rd., *Strabo* 4 Rd. 32 sk., *Theophrastus, Epictetus* et *Cebetis Tabula* 16 sk., *Thucydides* 2 Rd. 32 sk., *Xenophon* 4 Rd. 32 sk. Latinske Skalder: *Catullus, Tibullus, Propertius* 40 sk., *Horatius* 40 sk., *Martialis* 1 Rd., *Ovidius* 3 Rd., *Persius* et *Juvenalis* 24 sk., *Phædrus* 12 sk., *Plautus* 3 Rd., *Terentius* 40 sk., *Virgilius* 1 Rd. — Latinske Prosaister: *Cicero* 13 Rd. 44 sk., *C. Nepos* 16 sk., *C. Tacitus* 2 Rd., *Curt. Rufus* 1 Rd., *Eutropius* 12 sk., *J. Cæsar* 1 Rd. 8 sk., *Justinus* 32

sk., *Livius* 5 Rd., *Plinius* junior 40 sk., *Sallustius* 16 sk., *Suetonius* 40 sk. — — Biblar: *Nov Testam. græce* in 8:o 1 Rd. 24 sk., in 12:o 1 Rd 8 sk., *LXX. Vetus Vestament. græcum* 5 Rd. 16 sk. *Die heil. Schrift des alt. u. neuen Testam.* 4 Rd. *Neues Testam. und die Psalmen* nach Dr Luthers Uebersetz. På Velin 1 Rd. 16 sk. — Lexica: *Lat.-deutsches u. D.-latein.* 3 Rd., *Franz.-deutsches* 3 Rd., *Engl.-deutsches* 3 Rd., *Russisch-deutsches u. D.-Russisches* 4 Rd. 32 sk. — Nyligen har samme Förläggare utgifvit en annan större upplaga af Homerus, som utmärker sig genom ett vackrare och större tryck och en mera vårdad correction; för hvarje tryckfel, som anmäles, utlofvas en ducat. Pris 4 Rdr. Af denna, så väl som af de förra Editionerne, kunna äfven Exempl. på finare papper erhållas.

2. *Shakespeare's Dramatic Works.* Utmärkt vacker upplaga af Fleischer. Pris 6 Rd., bunden i Dahlbomska band 7 Rd. 32 sk. Ett *Supplement*, som innehåller Skaldens öfriga Skrifter, Commentarier dertill, hans Lefnadsbeskrifning, hitförväntas ännu detta år Pris 1 Rd. 16 sk.

3. *Shakespeare's Dram. Werke, übersetzt u. erläutert v. Benda*, Leipz. 1825. Af detta Verk hafva 8 Band hittills ankommit; de öfriga 8 ankomma nästa år. Priset för hela Verket 8 Rd. Öfversättningen berömmes såsom trogen.

4. *Il Parnasso Italiano*, innefattande: *l'Orlando Furioso di L. Ariosto; La divina Commedia di Dante; La Gerusalemme liberata di Torqu. Tasso; Le Rime de Fr. Petrarca.* Med Porträter af alla 4 Författarne, Varianter och Historiska Noter. Priset: 5 Rd. 32 sk. Utkommer nästa år. Ett utgifvet prof visar upplagans blifvande beskaffenhet, hvilken blifver utmärkt vacker.

(Fortsättn. e. a. g.)

Requisitioner å alla dessa Arbeten kunna göras antingen hos undertecknade eller i Hrr Deléns & Comp. Bokhandel i Stockholm samt hos de fleste Bokhandlare i Landsorterne, då de Verk, som ej redan finnas förhanden, efter några månader erhållas; betalning erlägges ej förr än vid mottagandet.

Upsala, November 1825.

Palmblad & C.

Svea,

VIII. N° II.

BIDRAG TILL UTREDANDET AF SAMHÄLLSLÄRANS GRUNDBEGREPP.

Inledning.

De stora frågorna om Statens grund och väsende, om dess förnuftsenliga organisation, samt om Regeringarnes och Folkens ömsesidiga rättigheter och förbindelser, hafva väl redan i tvenne Årtusenden sysselsatt Tänkarne, och utgjort föremål för mer eller mindre grundliga undersökningar; men i intet föregående Tidehvarf ha de blifvit omfattade med ett så lifligt och allmänt interesse, som i det närvarande. Också har deras rätta och rediga besvarande aldrig varit af så stor och omedelbar praktisk vigt, som det i våra dagar blifvit. Ehuru benägen man vanligtvis är att anse Vetenskaps-idkarnes så ofta öfverklagade oupphörliga tvister blott såsom skolstrider, förde inom tankens verld, men utan inflytelse på det verkliga lifvet; har man likväl, i följd af en ögonskenlig

erfarenhets ojäfaktiga vitnesbörd, nödgats medgifva, att den på politiska ämnen rigtade vetenskapliga forskningen under den senast förflutna tiden med en fruktansvärd makt gripit in i verkligheten: man har allmänt insett och erkänt, att denna tids stora Statshvälfningar till en ganska hufvudsaklig del blifvit föranledde af en politisk Theori, hvars resultater ur Skolan öfvergått i det allmänna tänkesättet. Undersökningarne om Statens ursprung af ett Samhällsfördrag, om Folkets souverainetet, om Regeringsmaktens fördelning mellan flera från hvarandra åtskilda och hvarandra motvägande myndigheter, om representativa författningar till skydd för Folkens frihet o. s. v., med ett ord, undersökningarne om de politiska grundbegrepp, hvilka man i alla dessa Statshvälfningar sökt på ett eller annat sätt tillämpa, hafva genom dem blifvit tvistämnen för dagen; och tvisterna rörande dessa begrepp stadna numera vanligtvis ej inom de egentliga Vetenskaps-idkarnes krets: de föras inför hela det läsande, bildade eller halfbildade, Publicum, som tror sig ega en obestridlig domsrätt i ämnen, hvilka så nära röra dess hela välfärd. Om ock nu en, åtminstone i jemförelse med den närmast föregående, något lugnare tid inträdt: om de egentliga revolutionsförsöken, efter att med så ringa framgång i så många länder hafva blifvit upprepade, åtminstone för ögonblicket tyckas hafva afstadnat 1); så har likväl det all-

1) I Spanien kan likväl detta ännu ej sägas vara händelsen.

männa interesset för och emot de läror, hvilka legat till grund för dem, ej derigenom kunnat försvagas, då det lätt röjer sig för hvarje någorlunda uppmärksam betraktare af den närvarande tidens phenomener, att det skenbara yttre lugnet ännu icke utgör eller bevisar en verklig inre fred, en uppriktig sinnenas försoning, och en fullkomlig organisk förening af Samhällets med hvarandra kämpande elementer. Det röjer sig lätt, att detsamma, åtminstone i vissa länder, mindre blifvit vunnet genom ett fullkomligt uppfyllande af Nationernas billiga önskningar på ena sidan, och en hos Folken deremot svarande sansning och måtta på den andra, än genom ett öfvermäktigt tvång och den ena principens för ögonblicket vunna seger öfver den andra, en seger, hvilken i synnerhet blifvit lättad genom de uttröttade Folkens ledsnad och behof af hvila efter så långvariga och häftiga skakningar. Derför torde ock varaktigheten af detta lugn ännu vara tvifvelsmål underkastad. Ännu fortvarar hos många Folk en jäsning i sinnena, en inre oro, om hvilken det icke kan tagas för afgjordt, att den ej, närd och förstärkt genom den fortsatta verksamheten af de orsaker, som väckt den, förr eller senare skulle kunna utbryta i nya stormar. Ännu brinner i djupet det oförtärda vulcaniska ämnet, och hvem är säker, att det ej i en närmare eller aflägsnare framtid kan å nyo urladda sig genom en explosion, som störtar eller skakar Europas åldriga Samhällsbygnader?

Denna ännu i många Stater fortfarande jäsning, denna disharmoni mellan Regeringarne och Folken, har säkerligen icke sin hela grund blott i de förras begär efter oinskränkt makt, eller de senares obenägenhet mot all ordning: den leder utan tvifvel till en ganska hufvudsaklig del sitt ursprung af bristen på en allmänt utbredd politisk upplysning. Om många Regeringar ännu tveka att rätta sig efter Folkens så högljudt yttrade önskan om representativa författningars införande; så kommer detta utan tvifvel till en del deraf, att de icke våga lösgifva den hittills fängslade Folkskraften, af fruktan, att den, missledd genom den ännu rådande förvirringen i begreppen, snart skulle öfverskrida alla gränsor, och störta Staten i anarchi. Imellertid kan man ej vänta, att Folken skola betrakta saken ur samma synpunkt: de känna sig beröfvade en af sina naturliga rättigheter; och det är visserligen icke omöjligt, att deras inre missnöje förr eller senare ännu en gång utbryter i yttre handling. Det gifves derför i sanning ingen verklig säkerhet mot nya revolutionära hvälfningar: det gifves för oss ingen grundad förhoppning om ett varaktigt Samhällslugn, och i synnerhet om ett lugn, som icke behöfver köpas med uppoffringen af Menskligheten utsigt till en stigande odling och förädling; så vida det ej lyckas Tänkarne, att bringa den så länge och så ifrigt förda striden rörande de förnämsta till Samhällsläran hörande frågor till ett verkligt slut, och

att derigenom äfven i det allmänna tänkesättet stadga en fullt redig, för de Styrande och de styrda gemensam, öfvertygelse i dessa vigtiga ämnen. Vi våge ej påstå, eller ens anse det för sannolikt, att den närvarande generationen skall se en sådan sann politisk vishet och upplysning nog allmänt utbredd, för att i sjelfva verket leda och genomtränga hela Statslifvet i alla dess yttringar. Imellertid måste likväl hvar och en, som tror på ett ändamål för Menniskoslägtets tillvarelse, och på en högre osynlig Makt, som, i evigt förbund med det Goda och Sanna, leder verldshändelsernas gång och den menskliga odlingens successiva utveckling, hysa det hoppet, att det närvarande Tidehvarfvet genom den reflexionens verksamhet, af hvilken det så oemotståndligen beherrskas, småningom skall föras allt närmare intill denna mogna vishet, och att sjelfva tidens villor, genom den dyrköpta, men varnande och lärorika, erfarenhet de gifvit oss, skola tjena att förbereda en klarare och lifligare uppfattning af de Ideer, hvilka ligga till grund för all menslig Samhällsförening. Derför kunne vi ock ej annat än önska, att de politiska undersökningarna och tvisterna, åtminstone så länge de ej taga en direct mot all Samhällsordning stridande tendens, måtte få utveckla sig fritt, och utan att fjättras genom några yttre band. Visserligen måste man, så vida man vill dömma rättvist och opartiskt, erkänna, att dessa tvister, äfven då de ej ledt till egentliga borgerliga oro-

ligheter, ofta haft ett för ögonblicket mer eller mindre skadligt inflytande på Staternas inre tillstånd. Åsyftande att efter vissa allmänna begrepp ombilda det verkliga Statslifvet, föras de vanligen på det sätt, som synes tjenligast, att imponera på den större Allmänheten, eller fånga dess bifall. Partierna strida derför merendels mot hvarandra, icke med den lugna och redliga bevisningens vapen, utan med tomma, ytliga, larmande declamationer, beräknade på ögonblickets effect: och dessa declamationer, ehuru obetydliga de i den sanne Tänkarens ögon må synas, äro likväl ofta mäktiga nog, att för någon tid förvirra eller missleda det allmänna tänkesättet. Än nyttjas de med större eller mindre framgång till att försvara Despotismen och sophisticera bort menniskans heligaste rättigheter: än åter till att hos Folken väcka en orolig känsla af missnöje med allt det närvarande, en öfverdrifven föreställning om Samhällstillståndets brister, och en benägenhet att lättsinnigt klandra alla Regeringens oförstådda eller halfförstådda åtgärder; en benägenhet, hvilken, der den blir rådande, nödvändigt måste leda till ett ömsesidigt misstroende mellan Regering och Folk, och derigenom till försvagande af det moraliska band, som oundgängligen fordras, för att sammanhålla Staten. Imellertid måste dock det onda, dessa tvister för ögonblicket kunna åstadkomma, åtminstone så länge det ej öfverskrider vissa gränsor, tålas för det större godas skull, hvilket, genom för-

söket att hindra det förra, sannolikt tillika skulle hämmas i sin utveckling. Det måste tålas, emedan det endast är ur den fria conflicten af stridiga meningar, som Sanningens rena ljus slutligen kan framgå med tillräcklig styrka, för att genombryta alla förvillelsens dimmor. Men också är denna dess seger, om vi ej helt och hållet bedrage oss, att förr eller senare med säkerhet påräkna. Om ock ytlighetens eller partiandans declamationer för någon tid kunna berusa och förvilla sinnena; så förflyger och bortdunstar dock småningom detta rus: de tomma phraserna blifva genom deras oupphörliga upprepande småningom utnötta, och göra ej mer samma effect, som förut: och den grundliga forskningen, som har en naturlig bundsförvandt i den oförderfvade menniskans innersta känsla, måste slutligen genom sin egen stilla, men säkra och i längden oemotståndliga kraft, för alltid vinna det välde öfver det allmänna tänkesättet, hvilket blott för en kort tid kunde usurperas af det principlösa skriket.

Måhända skulle denna Sanningens seger kunna betydligen lättas och påskyndas, om man lyckades att i någon mån hejda och stilla den polemiska förbittring, med hvilken striden vanligen föres. Att den antagit denna charakter af bitterhet, låter visserligen lätt förklara sig, då den rör ämnen, hvilka stå i så nära sammanhang med alla menniskans både högre och lägre interessen. Det har deraf blifvit en naturlig

följd, att den satt äfven begären och passionerna i den lifligaste verksamhet. Också ha de kämpande partierna ej underlåtit, att anklaga hvarandra för egennyttiga och oredliga afsigter. Det ena partiets anhängare beskyllas vanligen af sina motståndare för ett revolutionärt sträfvande att omstörta den bestående Samhällsordningen, på det de sjelfve i den derigenom uppkommade förvirringen måtte kunna höja sig till den makt och det anseende, hvarifrån de vid sakernas närvarande skick med harm se sig utestängde. De åter, hvilka höra till det motsatta partiet, anklagas af sina antagonister för bemödandet att stadga Despotismens välde och föreviga Folkens förtryck, för att derigenom bibehålla sig i den orubbade besittningen af de orättmätiga fördelar, hvilka deras föregångare på samma bana under en mörk och barbarisk tid vetat tillskansa sig. Vi vilje ej påstå, att dessa beskyllningar å någondera sidan äro helt och hållet ogrundade. Äfven då vi ej tala om de våldsammaste och rysligaste utbrotten af tidens politiska Fanatism, om den Franska Jacobinismens eller den Spanska Absolutismens vildaste ytterligheter, utan om de jemförelsevis mindre häftiga yttringarne af partiandan; kunne vi dock ej dölja för oss, att många af de kämpande tyckas strida, mindre af interesse för sanningen, än af nit för enskilda fördelar. Att dessa skulle låta återföra sig från sin hätskhet mot hvarandra till försonlighet, samt till en rättvis och opartisk pröfning

af hvarandras meningar, kunne vi ej med något skäl hoppas. Imellertid, om det måste medgifvas, att striden till någon del ledt sitt ursprung eller hemtat sin näring af egennyttan och passionen; så skulle man dock säkerligen mycket bedraga sig, om man trodde, att den hel och hållen uppkommit och fortvarar endast genom sådana orsakers inflytelse. Utan tvifvel grundar den sig äfven, till en ganska betydlig del och hos många af de stridande, på en verklig skiljaktighet i öfvertygelsen, på olika åsigter af Statens väsende och högsta ändamål, eller åtminstone af vilkoren för dess bestånd. Utan tvifvel gifves det bland dem, som i dessa tvister uppträdt mot hvarandra, många, som uppriktigt och redligt sökt sanningen, ehuru de genom sitt bemödande att finna den blifvit förde till olika meningar. Då denna stridighet i deras resultater icke låter förklara sig på annat sätt, än genom det ofullständade i sjelfva undersökningen; så skulle man måhända kunna hoppas att bilägga tvisten dem emellan, och förena dem om en gemensam politisk lära, i fall man lyckades att med full klarhet genetiskt utveckla de hufvudbegrepp, på hvilka all sann Statslära måste hvila. Äfven ett ganska ofullständigt bidrag till ett sådant utredande af Samhällslärans grundbegrepp skulle möjligtvis kunna verka något för detta ändamål, så vida deruti röjde sig en anda af lugn och allvarlig forskning, en öfver partihatets ensidighet upphöjd sanningskärlek, och ett bemödande att med full rättvisa bedömma de särskilda mot hvarandra kämpande meningarna.

Visserligen kan en sådan utveckling af Samhällslärans grundbegrepp i vårt land synas mindre omedelbart påkallad af ögonblickets trängande behof, än i många af Europas öfriga Stater. Detta lands mera isolerade läge, och Folkets, väl icke af tidens flärd skonade, men dock ej i sin rot förderfvade, manliga och allvarliga lynne, ha skyddat oss mot de fleste af de stormar, hvilka under de senast förflutna tre eller fyra decennier härjat en så stor del af den civiliserade verlden: den enda Revolution, hvilken under denna tid hos oss egt rum, var både snart utförd, och, i jemförelse med de fleste andra af samma slag, utmärkt genom måtta och sans hos dem, som utförde den. Också slöts den med att gifva oss, hvad så många Folk ännu sakna, en Constitution, hvilken, med undvikande af Despotismens och det tygellösa Folkväldets motsatta ytterligheter, sökt förena Folkets lagbundna frihet med en för Regeringens kraft tillräcklig Konungamakt, och hvilken derjemte, genom den i densamma stadgade ordningen för dess egen möjliga förbättring, beredt en utsigt för framtiden, att utan våldsamma skakningar, under den lugna öfverläggningens ledning, se dess återstående brister småningom afhulpne. Derför gifves ock i vårt land inga egentligen så kallade politiska factioner, som sönderslita Statskroppen. Vi känne ej genom egen omedelbart närvarande erfarenhet någondera af de ytterligheter, hvilka i så många af Europas öfriga länder med större eller mindre framgång ömsom sträfvat att göra sig rå-

dande. Imellertid står likväl äfven vårt Folks bildning och Samhällstillstånd i oskiljaktigt sammanhang med den allmänna Europeiska culturen. Hvarken kunne vi lösrycka oss från denna förbindelse, eller borde vi vilja det, om vi det kunde. Af detta sammanhang åter har det varit en nödvändig följd, att de politiska läror, hvilka, dels i sin theoretiska utbildning, dels i sin praktiska tillämpning, i det öfriga Europa kämpat med hvarandra, äfven i vårt land vunnit en viss inflytelse, hvilken mer eller mindre röjt sig, så väl i vår politiska Litteratur, som i det af denna till en hufvudsaklig del beroende allmänna tänkesättet. Om striden mellan dessa läror hos oss hvarken ledt till en så fullständig utveckling af sjelfva principerna, eller till en så conseqvent och genomgripande användning af dem, som i andra länder; så hafva de likväl äfven hos oss blifvit åtminstone i allmänhet enoncerade, och icke utan all framgång sträfvat att verka på National-representationens öfverläggningar samt på de till Statsförvaltningen hörande åtgärder. Äfven hos oss skulle derför ett lugnt och opartiskt betraktande af tidens motsatta politiska tendenser, och ett försök att i sammanhang dermed på ett allmänt fattligt sätt utreda några af Samhällslärans vigtigaste grundbegrepp, kunna vara, icke blott i theoretiskt, utan äfven i praktiskt hänseende, af nytta, om sjelfva utförandet af detta försök i någon

mån svarade emot det dermed åsyftade ändamålet 2).

2) Då denna Afhandling styckevis, i den mån den hinner utarbetas, lemnas i Allmänhetens händer, kan Författaren visserligen icke dölja för sig, att han derigenom blottställer sig för åtskilliga missförstånd och misstydningar, hvilka måhända icke skulle varit möjliga, om Afhandlingen på en gång såsom ett Helt blifvit utgifven. Af tänkande och opartiska Läsare torde han imellertid kunna hoppas, att de, i afseende på de begrepp eller satser, hvilka i närvarande afdelning ännu blott finnas i korthet och på ett förberedande sätt antydde, afvakta den snart utkommande fortsättningen, i hvilken Författarens tankar skola erhålla en vidare utveckling, innan de om dem fälla ett afgörande omdöme. Men framför allt hoppas och väntar han af hvar och en, som på denna Afhandling vill fästa en granskande uppmärksamhet, hvad hvarje Författare utan tvifvel är berättigad att fordra, nämligen att man ej må göra honom ansvarig för några andra satser, än dem, hvilka han sjelf verkeligen framställt, eller hvilka åtminstone med sträng nödvändighet låta af hans yttranden härleda sig. I Litteraturen, likasom i det borgerliga lifvet, är ingen förbunden att ansvara för andra handlingar eller yttranden, än sina egna. Författaren af denna Afhandling vet med full visshet, att han — det må nu ha lyckats honom eller ej, att finna sanningen — åtminstone sökt den sjelfständigt, och utan att hafva låtit kufva sig af någons auctoritet. Han hoppas derför slippa att blifva räknad till någon Skola, med hvad Sectnamn den hälst må utmärkas. Om hans öfvertygelse i många punkter närmar sig intill vissa andra Tänkares; så följer ej deraf, att han gillar alla deras öfriga meningar, då dessa ej utgöra ett så conseqvent och i alla sina delar sammanhängande system, att man af en partiell öfverensstämmelse med dem kan med säkerhet sluta till en total coincidens.

I.

EN BLICK PÅ TIDENS POLITISKA THEORIER.

Då man söker göra sig reda för väsendet och betydelsen af den närvarande tidens stora politiska strid, möter man uti den aldraförst de tvenne redan nämnda motsatta ytterligheterna: på ena sidan Demokratiens carricatur, den vilda, allt förstörande Jacobinismen; på den andra den under blandade monarchiska och aristokratiska former framträdande Despotismen. Den ena har ropat på Folkens frihet och helgden af menniskans rättigheter; men den har sökt uppnå denna frihet genom upphäfvandet af all ordning och ett anarchiskt pöbelvälde, hvilket alltid ytterst ledt till djerfva och listiga Demagogers tyranni. Den andra har ifrat för lugn och ordning inom Staterna; men den har sökt vinna detta lugn på bekostnad af Folkens frihet, och genom det våldsamma qväfvandet af deras naturliga och rättmätiga fordringar. Med ingendera af dessa ytterligheter behöfve vi här vidare sysselsätta oss, sedan vi en gång förklarat, att vi endast tala om dem, som i sitt bemödande att uppställa en politisk Theori, eller att i verkligheten tillämpa den, drifvas af rent, allvarligt interesse för hvad de tro vara det sanna och rätta. Alla desse hafva utan tvifvel det gemensamt med hvarandra, att de afsky båda de nämnda ytterligheterna, och att de i Stater-

nas författning och styrelse önska se Folkens sanna och rätt förstådda frihet skyddad genom en stadgad Samhällsordning. Imellertid åtskilja de sig detta oaktadt ganska mycket ifrån hvarandra vid sitt bemödande att besvara de vigtigaste till Statsläran hörande frågår. Vi finne i afseende på dessa frågor och allt det, som med dem sammanhänger, hos särskilda Tänkare en stor mängd af olika meningar, af hvilka det kan synas svårt att vinna en allmän öfversigt. Vi kunne ej här företaga oss en utförlig pröfning af alla dessa särskilda meningar. Imellertid torde vi dock ej misstaga oss, då vi tro att de vigtigaste af dem, de, hvilka företrädesvis påkalla och förtjena en närmare granskning, lämpligast kunna hänföras till tvenne hufvudsakligt olika åsigter; hvarvid man likväl alltid måste erinra sig, att hvardera af dessa förekommit under flera modificationer, hvilka, oaktadt sin allmänna öfverensstämmelse, i afseende på det mera speciella afvika från hvarandra. Det torde vara tjenligt, att vi här till en början angifva de hufvudbegrepp, hvilka i hvardera af dessa läror visa sig såsom rådande, och i hvilka deras allmänna charakter tydligast uppenbarar sig.

Enligt den ena åsigten, åtminstone sådan den oftast blifvit framställd 3), är Staten att anse helt och

3) Vi anmärke en gång för alla, att likasom vi, för att undvika en alltför stor vidlyftighet, här måste förbigå alla de i våra dagar uppställda, men jemförelsevis mindre märkvärdiga, politiska theorier, hvilka ej kunna med skäl hänföras till någondera af de här nämnda lä-

hållet såsom ett verk af den menskliga friheten: den utgör en fri förening mellan alla i ett visst tidsmoment i ett land lefvande menniskor, och den grundar sig följaktligen på ett Fördrag dem emellan, ett Samhällsfördrag, hvilket likväl ej nödvändigt behöfver tänkas såsom formligen och uttryckligen ingånget, utan äfven kan föreställas blott såsom en tyst, ej i ord uttryckt, men i contrahenternes handlingar röjd, öfverenskommelse. Innan det borgerliga Samfundet genom detta Samhällsfördrag stiftades, lefde menniskorna i ett ursprungligt så kalladt Naturtillstånd, hvilket väl af särskilda Rättslärare blifvit olika skildradt, än med mörkare, än med ljusare färgor, men hvilket likväl af alla, som antagit ett sådant, blifvit betraktadt såsom ett tillstånd af rättslöshet, sjelfsvåld och osäkerhet. Det var för att afhjelpa denna osäkerhet, som

rorna, äfvenså kunne vi här ej heller ingå i någon framställning af de speciella nuancer och modificationer, under hvilka båda de här ifrågavarande åsigterna hos särskilda Tänkare förekomma, och de derigenom föranledda mer eller mindre betydliga afvikelserna från hvad vi här angifve, såsom utgörande dessa lärors jemförelsevis renaste och mest conseqventa utbildning. Så finne vi, — för att blott anföra ett par exempel — i Bailleul (se dess *Examen Critique de l'ouvrage posthume de Mme de Staël sur les principaux événemens de la Révolution Française*) en Författare, hvilken ej erkänner något Fördrag såsom Statens grund, men hvars lära det oaktadt till sin anda och sina resultater måste hänföras till den förra af de här charakteriserade åsigterna; i motsats hvaremot vi se Hobbes, ehuru utgående från begreppet om ett sådant Fördrag, i sina resultater stadna i den skarpaste strid mot denna lära.

menniskorna genom Samhällsfördraget förenade sig till en Stat, hvilken derför ej är något annat än en rättsförfattning, ämnad att åt hvar och en af Samhällets medlemmar utstaka och betrygga en bestämd spher för dess yttre fria verksamhet, eller, hvilket är detsamma, genom lagar och deras handhafvande, samt straff, fästade vid deras öfverträdande, skydda hvarje Samhällsmedlem till sin person och till sin af Staten honom tillerkända egendom. Då Staten således grundar sig på ett Fördrag mellan fria och förnuftiga varelser, hvilka alla, såsom sådana, hafva samma medfödda rättigheter, och i detta hänseende äro hvarandra ursprungligen jemnlike; så är ock Folket, eller sammanfattningen af alla Samhällets genom detta Fördrag förenade medlemmar, den egentlige Souverain, från hvilken all makt i Staten ytterst utgår. Folkets gemensamma vilja är grunden till sjelfva Samhällets uppkomst, och bör derför äfven vara grunden till dess hela författning och styrelse, så vida denna skall äga en verklig rättsgilltighet. Alla Statens lagar böra blott utgöra lika många särskilda uttryck af den allmänna viljan, och all Regering bör blott vara en organ för dess utförande: den är en genom den allmänna viljan inrättad Skyddsmakt till rättstillståndets bibehållande. Det tillhör derför Folket, att så väl bestämma den Statsförfattning, efter hvilken det vill styras, som utnämna den eller de personer, hvilka, efter de i Statsförfattningen utstakade former, skola föra Regeringen. All Regeringsmakt grundar sig således på en *dele-*

gation: den är af Folket *uppdragen* åt Regeringen, och den tillhör denna blott så vida den uppfyller de vilkor, under hvilka den blifvit åt densamma uppdragen. Det är Folkets naturliga rättighet, att bestämma dessa vilkor, och att således genom en Constitution utstaka gränsorna för Regeringens makt och de former, under hvilka den skall utöfvas. Imellertid, och ehuru detta enligt förnuftets fordran borde hafva skett i alla Stater, gifves det dock ganska få, i hvilka det verkligen skett: det gifves ganska få Stater, hvilka styras efter en af Folket eller dess fritt valde Representanter uttryckligen antagen Constitution. I de flesta har Folket, om det ock ifrån början var fritt, likväl under tidernas lopp, kufvadt genom våld eller list, förlorat sin frihet: Regeringens makt, om den ock ifrån början var inskränkt, har likväl med tiden blifvit oinskränkt och godtycklig: och Statsborgarnes ursprungliga jemnlikhet i rättigheter har gått förlorad genom de för Folket tryckande prerogativer, hvilka ett litet antal af privilegierade vanligen förstått att tillegna sig. I sitt nuvarande skick är derför de fleste Staters Författning snarare ett verk af nöden, våldet eller listen, än af förnuftet och rättvisan. Men om Folket under föregående mörkare tider med stillatigande och tålamod fördragit dessa Despotismens eller Aristokratiens usurpationer; så är det dock ej derför förbundet att i evärdeliga tider fördraga dem. Genom en stigande Upp-

lysning vaknar det förr eller senare till medvetandet af sina naturliga rättigheter, och dermed tillika till känslan af sin styrka. Det känner sig då berättigadt, att göra förnuftets fordringar gällande, att afskaffa alla orättvisa privilegier, och att genom en Constitution söka skydda sig mot missbruken af en godtycklig Regeringsmakt. Visserligen är det i sådant fall för Nationen lyckligast, och derför i hög grad önskansvärdt, att den förutvarande Regeringen godvilligt antager denna Constitution, och förbinder sig att iakttaga den; men om den ej frivilligt går Nationens önskningar till mötes, så eger denna äfven rättighet att tvinga den till Constitutionens antagande, i fall den ej heldre vill helt och hållet nedlägga styrelsen. Derför eger ock hvarje generation af ett Folk full rättighet att gifva sig den Statsförfattning, hvilken den finner säkrast leda till uppnåendet af Samhälls-inrättningens ändamål, utan att dervid låta hindra eller binda sig genom några från en föregående tid härstammande, men numera föråldrade och otjenliga, politiska Institutioner. Det vore en förnuftstridig fordran, att det närvarande Slägtet, af vidskeplig vördnad för det gamla och förmultnade, skulle ännu ytterligare bibehållda de under den mörka Medeltiden uppkomna Samhällsformerna, och afstå ifrån en af tidens anda och behof påkallad omskapning af dem. Denna omskapning är så mycket angelägnare, som det hufvudsakligen är af Statsförfattningens beskaffenhet, som Rättstillståndets bibehållande

i hvarje borgerligt Samhälle måste bero. Då nämligen Samhälls-inrättningens hela ändamål är att försäkra hvar och en af dess medlemmar om en bestämd spher för yttre frihet, eller att trygga honom i besittningen af rättigheter, hvilka genom yttre tvång kunna göras gällande: då Staten således icke har att göra med inre, utan endast med yttre rätt; och då den följaktligen af sina medlemmar blott kan fordra lydnad för de till ett Rättstillstånds bibehållande stiftade Lagarne, hvilka alla blott röra yttre handlingar, men deremot måste öfverlemna det åt hvars och ens eget samvete, att bedömma den moraliska eller immoraliska halten af hans sinnesförfattning och hans gerningar; så kan ock Staten för sitt bestånd och för uppnåendet af sitt nyssnämnda ändamål icke räkna på Samhällsmedlemmarnes moralitet eller religiositet; utan den måste grunda sitt förnämsta hopp på sjelfva Lagarne och på sådana constitutionella former, genom hvilka man bäst kan förvissa sig om deras noggranna handhafvande. Visserligen ser man ej alla dem, hvilka kunna räknas till detta parti, i afseende på denna punkt fullkomligt öfverensstämma med hvarandra. Visserligen yrka en del af dem, att sedernas renhet och sann, oegennyttig Fosterlandskärlek hos Samhällets medlemmar är ett nödvändigt vilkor för bibehållandet af ett stadgadt Rättstillstånd. Men i allmänhet taget, är det likväl den rådande tendensen af denna lära, att i allt det, som rör Staten, mera se på det

yttre, som genom uttryckliga Lagar kan bestämmas, än på det inre, som beror af Samhällsmedlemmarnes sinnelag och moraliska charakter, samt att i enlighet dermed betrakta Samhällsföreningen såsom knuten och sammanhållen, mindre genom moraliska och religiösa, än genom juridiska band. Om man kunde med säkerhet räkna på menniskornas moralitet, så behöfdes ju ingen Stat: den har blifvit nödvändig blott derför, att menniskorna icke frivilligt, eller af vördnad för den moraliska Lagens bud, afhålla sig ifrån att skada och förorätta hvarandra; och dess bestämmelse är, att genom tvånget af yttre Lagar och fruktan för straff nödga dem till, hvad de sannolikt icke eljest skulle iakttaga. Då Statens inrättning således blifvit föranledd just af menniskornas immoralitet; så kan man ej uti den förutsätta deras moralitet, och på denna grunda dess bestånd: då den blifvit föranledd af deras misstroende mot hvarandra; så kan man ej för dess bestånd räkna på deras ömsesidiga kärlek och förtroende. Detta gäller ej blott om Statsborgarnes förhållande till hvarandra, utan äfven af samma skäl om deras förhållande till Regeringen. Regeringen och dess Embetsmän ha vanligtvis en benägenhet att mer och mer utvidga sin makt och missbruka den till Folkets förtryck: mot denna deras benägenhet måste Folket vara på sin vakt, och motverka den genom noggrannt bestämda constitutionella former och juridiska controller. Statslärans egentliga uppgift måste derför blifva

den, att så inrätta Statens hela Författning samt alla dess Lagar, och så skarpt bestämma formerna och controllerna för Regeringsmaktens hela utöfning, att hvarje försök till Rättstillståndets rubbande för den, som skulle vilja göra detta försök, oundvikligen och i alla möjliga fall skulle medföra ett tillräckligen stort ondt, för att afskräcka honom derifrån. Deraf skulle nämligen följden blifva den, att hvar och en för sin egen fördel afhölle sig ifrån Rättstillståndets störande, och att detta således skulle ega ett orubbadt bestånd, äfven under förutsättning af en bland Samhällets medlemmar allmänt rådande egoistisk sinnesförfattning 4). Men häraf är ock klart, att en hufvudsaklig uppmärksamhet måste fästas på Statsförfattningens form och dennas fullkomligaste möjliga utbildning. Genom en klokt beräknad fördelning af Statsmaktens särskilda functioner mellan flera hvarandra motvägande och controllerande Myndigheter 5) måste man sö-

4) Jemf. i synnerhet Fichtes Naturrätt, i hvilken den egentliga principen för den blott juridiska åsigten af Staten finnes framställd med större renhet och stränghet, än i någon annan Skrift. I afseende på det mera speciella af Statsläran aflägsnade sig likväl Fichte, så väl i detta Verk, som i Skriften: *Der geschlossne Handelsstaat*, betydligt ifrån den här ifrågavarande politiska Theorien. I sina senaste Skrifter öfvergaf han den alldeles, och betraktade Staten ur en moralisk och religiös synpunkt. I en närmare granskning af denna hans senare åsigt, och af dess förhållande till den äldre, kunne vi dock ej här ingå.

5) Fichte söker vinna denna jemnvigt genom den rena motsatsen af den odelade positiva Statsmakten på ena

ka nödga dem alla, att alltid sammanverka till Rättstillståndets bibehållande, och göra det för dem alla omöjligt att rubba det. Staten måste betraktas såsom ett Konstverk, i hvilket, förmedelst sjelfva mechanismen af dess inrättning, den allmänna rättsenliga viljan alltid gör sig gällande, och eger tillräcklig kraft, att hämma alla utbrott af hvarje mot densamma stridande enskild vilja. I enlighet härmed har man efter allmänna begrepp om Statsmakternas fördelning uppgjort en Theori för den bästa möjliga Statsförfattning, hvilken man vanligtvis ansett såsom tjenlig, om ej för alla, åtminstone för alla i någon mån odlade Nationer, och hvilken man derför önskat se införd hos dem alla, utan att göra mycket afseende på olikheterna af deras charakter och seder, deras föregående öden och deras närvarande tillstånd. Det egentliga hufvudbegreppet i denna Theori har merendels varit det om den Lagstiftande Maktens skarpa afsöndring ifrån den Verkställande, och Domaremaktens afsöndrande från båda. Men vid den speciellare tillämpningen af detta hufvudbegrepp har man delat sig mellan flera olika meningar. Under det några (t. ex. Rousseau) påstått, att den Lagstiftande Makten rätteligen bör utöfvas af hela Folket i massa, hafva de fleste an-

sidan och en densamma controllerande helt och hållet negatif Makt (hans så kallade Ephorat) på den andra. Vanligare har likväl varit, att man sökt åstadkomma den genom en fördelning af sjelfva den positiva Statsmaktens särskilda functioner mellan flera physiska eller moraliska personer.

sett för tjenligast, och i större Stater oundgängligen nödvändigt, att den uppdrages åt vissa af Folket genom dess fria val utsedda Representanter. Hos många röjer sig ännu, likasom under Franska Revolutionens tid, en afgjord förkärlek för den republikanska Styrelseformen, såsom den enda med Folkets frihet fullt förenliga, den enda, i hvilken det, så vidt det efter sakens natur är möjligt, bibehålles vid besittningen och utöfningen af sin ursprungliga Souverainetet. Desse rigta numera, sedan den Franska Statshvälfningen genom sin oväntade utgång bedragit deras förhoppningar, vanligtvis sina blickar på de i frisk ungdomskraft uppblomstrande Amerikanska Republikerna, i hvilka de finna den politiska och borgerliga frihetens Idé i det närmaste realiserad; och de tyckas i enlighet dermed anse en regeneration af de gamla Europeiska Staterna, samt en radical förbättring af deras tillstånd, såsom möjlig blott i det fall och under det vilkor, att äfven desse en gång blifva ombildade efter de af den Nya Verlden uppställda mönstren för rättsenliga Författningar. Andra åter, varnade i synnerhet genom den Franska Jacobinismens rysligheter, och det cannibaliska sätt, hvarpå den Franska pöbeln under revolutionstiden ofta utöfvade sin Souverainetet, gifva företrädet, åtminstone i alla större Europeiska Stater, åt den constitutionella Monarchien; men de vilja i denna vanligtvis antingen beröfva Konungen all andel i den Lagstiftande Makten, och således endast

lemna honom den Verkställande, eller ock i afseende på den Lagstiftande Maktens beslut endast tillägga honom ett inskränkt Veto. Äfvenså yrka de fleste af dem, att den Lagstiftande Makten icke bör delas mellan flera Stånd, eller mellan ett Öfverhus och ett Underhus, utan öfverlemnas åt en enda Corps af Folkets Representanter. De ogilla nämligen all egentlig och bestämd Ståndsskilnad och i synnerhet all sådan, som grundar sig på ärftliga, åt en viss klass af Samhällets medlemmar förbehållna prerogativer. De tro en af de förnämsta orsakerna till Staternas olyckor och Folkens förtryck böra sökas deruti, att det gifvits en privilegierad Cast, som förstått att på den egentliga Nationens bekostnad undandraga sig allt deltagande i Statens börder, och sätta sig i besittning af all den makt och det anseende, som blott borde tillhöra den sanna förtjensten. De fordra derför med allt möjligt eftertryck det fullkomliga upphäfvandet af alla ännu återstående lemningar af Medeltidens Feodalism. Och i sammanhang dermed fordra de afskaffandet, äfven af alla andra Corporations-inrättningar, i hvilka inträdet icke bestämmes genom födseln. Dessa, likaledes från Medeltiden härstammande, inrättningar voro måhända för denna tid tjenliga eller till och med oumbärliga; men för den närvarande tiden äro de ej blott onyttiga, utan i hög grad skadliga. Hvar och en af dem bildar nämligen en Stat i Staten, hvilken har en naturlig tendens att afsöndra sig

ifrån det stora Hela, och att uppoffra Statens allmänna väl åt sitt enskilda Ståndes- eller Corporations-interesse. För att i grund häfva detta onda, böra alla för särskilda Stånd och Corporationer stadgade Privilegier, Jurisdictioner o. s. v. afskaffas: det bör blott gifvas en enda, för alla Samhällsklasser gemensam, Lagstiftning och Lagskipning. — Då vidare Staten, såsom inrättad just för att skydda hvars och ens yttre frihet, icke bör inskränka denna inom trångare gränsor, än som bestämmas deraf, att alla samhällsmedlemmarnes lika grundade anspråk på yttre frihet skola kunna stå tillsammans; så bör ock Staten, så mycket möjligt är, lemna utvecklingen af alla individuella krafter åt sig sjelf och sin egen ledning. Den bör så litet, som möjligt är, inblanda sig uti den enskildes företag och underkasta dem sitt förmynderskap: den bör åt den enskilda verksamheten lemna så fritt utrymme, som det nödvändiga afseendet på Rättstillståndets bibehållande möjligen medgifver, och ej onödigtvis binda den genom inskränkande reglementariska Stadganden eller prohibitiva Författningar. Detta låter tillämpa sig så väl i afseende på menniskans lägre, sinnliga behof, och den materiella eller industriella verksamhet, genom hvilken dessa skola fyllas, som i afseende på dess högre, andeliga behof, dess behof af Bildning och Upplysning, och den intellectuella verksamhet, genom hvilken denna måste vinnas. I det förra hänseendet måste Staten, med upphäfvande af alla Skråordningar, alla Export- och Import-förbud o. s. v.,

lemna Industrien åt sig sjelf, och låta den med full frihet utveckla sig i den rigtning, den af sig sjelf naturligen tager: den enda rätta Stats-ekonomiska Theorien bevisar, hvad erfarenheten ytterligare bekräftar, att en fullkomlig Närings- och Handelsfrihet, samt en fullkomligt fri täflan i alla Industriens grenar, är det förnämsta vilkoret för productionens uppdrifvande till sin största möjliga höjd, och dermed äfven för Nationalrikdomens största möjliga förökande. I det senare hänseendet åter måste Staten såsom en af dess heligaste och vigtigaste Grundlagar stadga en så vidsträckt Tryckfrihet, som afseendet på Rättstillståndets bibehållande möjligen tillåter, emedan den fullkomligt fria utvecklingen af alla Samhällsmedlemmars intellectuella kraft, och det obehindrade meddelandet och utbytet af Ideer, utgör det förnämsta medlet för Culturens både intensiva och extensiva tillväxt, för dess uppstigande till sin höjd och dess allmänna utbredande till alla Folkklasser. Också är det endast genom Tryckfrihetens biträde, som en fullkomlig Publicitet kan vinnas i afseende på det, som rör Statsförvaltningen och alla Embetsmannaåtgärder: dessa blifva derigenom ställde under den allmänna Opinionens oupphörliga, vaksamma och opartiska granskning, hvilken af alla controller är den säkraste och strängaste. Till erkännandet af alla Samhällsmedlemmarnes naturliga frihet ifrån tvång i allt det, som ej med nödvändighet leder till Rättstillståndets rubbande, hör slutligen, i afseen-

de på deras religiösa bildning, ej blott den fullkomligaste tolerans för alla särskilda Religionssecter, och en för dem alla fullkomligt fri Religionsöfning, utan äfven Statens afsöndrande från all befattning med deras angelägenheter. Religionen måste betraktas såsom något, som ligger utom kretsen för den Offentliga Maktens åtgärder: den utgör hvars och ens enskilda angelägenhet, och bör helt och hållet öfverlemnas åt hans enskilda omsorg. Det måste derför lemnas åt Samhällsmedlemmarne sjelfve, att, efter egen öfvertygelse och pröfning af det rätta, ega eller icke ega en offentlig Gudstjenst: dennas reglerande och inrättande måste öfverlemnas åt hvarje frivilligt sig bildande Församlings eget godtfinnande; och denna bör ega, att efter enskildt förtroende tillsätta och aflöna sina Lärare, hvilka således icke höra till antalet af Statens Embetsmän. Dermed försvinner då en gång för alla all fråga om en af Staten företrädesvis skyddad Religion, en rådande Statsreligion, samt om ett privilegieradt Presterskap, som förestår och vårdar den, eller gör den till ett medel för sin hersklystnad. Alla lemningar af Medeltidens Hierarchi försvinna, lika väl som lemningarne af dess Feodalism och Corporationsanda: allt andeligt förtryck upphör, lika väl som det verldsliga: och Staten, renad från alla dessa qvarlefvor af en mörk och barbarisk tid, blir, efter afskaffandet af all Despotism, all Hierarchi och alla Privilegier, en verklig och fullkomlig Rättsförfattning, grundad på begreppet om alla Statsborgares ursprungligt lika rättigheter,

och styrd af den allmänna viljan enligt förnuftets och rättvisans fordringar. — Dessa äro ungefär de allmänna hufvudbegreppen af den här ifrågavarande politiska läran, betraktad i dess fulla och conseqventa utbildning.

Vände vi oss åter ifrån denna till den andra; så synes, då vi äfven vid denna blott göre afseende på dess renaste och fullkomligaste framställning, det vigtigaste och egentligt väsendtliga uti den utgöras af det följande: Om Staten enligt den förra åsigten måste betraktas helt och hållet såsom en product af den menskliga Friheten; så är den deremot enligt den senare att anse såsom ett alster af Nödvändigheten: om den enligt den förra kan jemföras med ett mechaniskt Konstverk; så liknar den deremot enligt den senare en ur sitt frö uppväxande organisk Naturproduct. Den uppkommer nämligen med nödvändighet af den menskliga Naturen, af hvilken det är en följd, att menniskorna ej kunna lefva annorlunda, än i Samhälle. Då åter den menskliga Naturen leder sitt ursprung af det, som utgör alltings yttersta grund, af det Gudomliga Väsendet, hvilket i den fortgående utvecklingen af Menniskoslägtets öden uppenbarar sig såsom grunden till en moralisk Verldsregering, eller såsom en Försyn; så är Staten att betrakta såsom en Gudomlig Inrättning, en Försynens Anstalt till Menniskoslägtets uppfostran och förädling. Såsom med nödvändighet uppkommen af Menniskans Natur,

grundar den sig ej på något godtyckligen ingånget Fördrag. Ur samma skäl är det ock falskt, att Statens uppkomst föregicks af ett Naturtillstånd, betraktadt såsom ett tillstånd af fullkomlig rättslöshet. Det låter icke begripa sig, huru en samling af Vildar, som ursprungligen lefde i ett sådant tillstånd, någonsin skulle kunnat förena sig till ett borgerligt Samhälle. Begreppet om detta Naturtillstånd står i sammanhang med det föreställningssätt, enligt hvilket man så ofta antagit, att Menniskoslägtet ursprungligen lefde i ett tillstånd af djurisk råhet, och blott genom nödens och behofvens makt blifvit tvunget till all den verksamhet, genom hvilken dess förmögenheter småningom blifvit mer och mer utvecklade. Men detta föreställningssätt är falskt: ur ett sådant tillstånd af djurisk råhet skulle Menniskoslägtet aldrig kunnat höja sig till Cultur: om det börjat vid denna punkt, skulle det ock för alltid stadnat vid den. Lika falska, som begreppet om ett ursprungligt Naturtillstånd före all Stat, äro ock begreppen om Folkets Souverainetet samt om Regeringsmaktens uppkomst genom en delegation. Man kan blott delegera, eller åt en annan uppdraga, en Makt, hvilken man sjelf redan innehar; men en sådan Makt, som Regeringens i Staten, har aldrig legat i Folkets händer. Regering och Folk höra i Staten tillsammans, såsom medelpunkt och peripheri i en cirkel: den ena kan ej finnas utan den andra: ett Folk kan, såsom Folk, ej vara till utan en Regering: tänkt utan all Regering,

utgör det ej ett Folk, utan blott ett aggregat af Individer, utan all inre enhet och organisk sammanbindning. — Ursprungligen fanns det ock ej i Staten någon Constitution, som på ett uttryckligt sätt bestämde Regeringsmaktens gränsor och formerna för dess utöfning. Alla Stater voro ifrån början bildade efter Familjförhållandets schema: de liknade utvidgade Familjer, likasom Familjen sjelf utgjorde den första och enklaste Staten: Konungens makt liknade den Husfaderliga inom Familjen, och var lika litet som denna genom någon uttrycklig yttre Lag bestämd, eller i sin utöfning bunden vid vissa föreskrifna former. Det var blott småningom och under Samhällslifvets fortgående utbildning, som Folken, efter den ofta upprepade erfarenheten af Regeringsmaktens missbruk till deras förtryck, lärde skydda sig mot dessa missbruk genom ordentliga Statsfördrag och bestämda constitutionella former. Ehuru ej alla de, som för öfrigt kunna hänföras till detta parti, tyckas hysa en lika stadgad öfvertygelse om värdet och nödvändigheten af sådana constitutionella former, emedan en del af dem tyckas frukta nästan ännu mera för de genom dem så lätt och så ofta uppkommande collisionerna mellan Regeringen och Folket, eller mellan Regeringsmaktens från hvarandra åtskilda afdelningar, än för farorna af en odelad och obegränsad Regeringsmakts missbruk; så yrka likväl åtminstone de fleste af dem vigten och oumbärligheten af Regeringsmaktens constitutionella begränsning hos alla de Folk, hvilka uppnått en viss

grad af Odling, och hos hvilka mera invecklade Samhällsförhållanden hunnit uppkomma. De erkänna derför, att alla de Folk, hvilka äro mogna för den constitutionella Styrelseformen, ega rättighet att begära och yrka införandet af en sådan. Men under medgifvande häraf, påstå de dock, att antagandet af en Constitution alltid bör ske under den redan bestående Regeringens egen ledning, samt att Folket ej är berättigadt, att på egen hand uppgöra en sådan, och med våld tvinga Regeringen till dess antagande. Ehuru nämligen Regeringen icke utan orättvisa skulle kunna vägra införandet af en Constitution och en representatif Författning hos ett Folk, som genom sin uppnådda bildning är skickligt att emottaga en sådan; så vore det likväl för detta Folk en mindre olycka, att ännu en tid sakna den, än att se den på ett våldsamt sätt och i strid mot Regeringen införd. Också må man ej öfverdrifva värdet af constitutionella former, eller tilltro den döda bokstafven af en Constitution någon kraft, att läka alla Statens sår och skapa ett förbättradt Samhällstillstånd. En Stats bestånd och lycka beror långt mindre af sjelfva Statsförfattningens yttre form, än af den inre anda, hvilken i den lefver och verkar. Samhällsföreningen måste betraktas såsom sammanhållen, icke blott genom det juridiska bandet af tvångslagar och straff, utan hufvudsakligen genom moraliska och religiösa band, genom Fosterlandskärlek hos alla Statens medlemmar, genom ömsesidig kärlek och förtroende mellan Regering och Folk, samt genom den

religiösa vördnaden för Samhällsinrättningen såsom en Försynens Anstalt. Derför gör man efter denna åsigt, mera än efter den andra, afseende på Samhällsmedlemmarnes sedlighet och religiositet, såsom vilkor för Statens bestånd. Man anser det för helt och hållet omöjligt, att utan högre moraliska krafters biträde, genom den blotta mechanismen af Statens inrättning, genom beräkningen af de hvarandra motvägande Statsmakternas ömsesidiga förhållanden, samt genom mängden och noggrannheten af juridiska controller, framtvinga ett sig sjelf bibehållande, orubbeligt Rättstillstånd. Ett sådant juridiskt perpetuum mobile förklarar man för en chimere, som aldrig låter realisera sig. Derför protesterar man ock på det högsta mot den lättsinniga omskapningsifver, som tror sig när som helst kunna söndertaga hela Statsmachinen, för att efter en abstract Theori omgöra den, och gifva den en helt och hållet ny form, som med dess äldre Författning ej har något gemensamt. Då nämligen Staten icke utgör en i ett visst ögonblick arbiträrt ingången förbindelse, ett blott försäkringsbolag mellan vissa coëxisterande Individer till ömsesidigt beskyddande af hvarandras lif och egendom, utan en nödvändig, med och genom menniskans natur gifven, och genom alla Århundraden fortvarande förbindelse; så bör den ock tänkas såsom en förening, icke blott mellan de i det närvarande ögonblicket lefvande medlemmarne af ett Folk, utan tillika mellan alla de på hvarandra följande generationerna af

detsamma. Om Staten skall anses innebära ett Fördrag, så måste detta åtminstone betraktas såsom ett Fördrag mellan alla de på hvarandra följande generationerna, ett Fördrag mellan det närvarande, det förflutna och det tillkommande, hvilket följaktligen den förstnämnde contrahenten icke eger rättighet, att ensam, och utan de öfriges rådfrågande, upphäfva. Med andra ord, och kanhända tydligare: en Nations Författning och tillstånd i hvarje bestämdt tidsmoment utgör det med nödvändighet gifna resultatet af hela dess föregående historiska lif: denna dess Författning är således på det närmaste införlifvad med dess hela existens, och må ej i ett ögonblick öfvergifvas eller utbytas mot en annan, likasom man ombyter en klädning. I följd häraf fordrar man aktning och skonsamhet för alla genom en Nations föregående lif uppkomna och genom Seklers makt befästade politiska Institutioner: man yrkar, att dessa aldrig böra våldsamt omstörtas, utan endast genom den framskridande Odlingens inflytelse småningom förbättras och utbildas till allt högre fullkomlighet: man ogillar på det högsta den närvarande generationens försök, att slita sig lös från sitt sammanhang med alla de föregående, och att, med förstörande af alla förut gällande Samhällsformer, på ruinerna af allt det gamla uppföra en helt och hållet ny Statsbygnad: man fordrar, med ett ord, ett orubbadt bibehållande af den historiska continuite-

ten, såsom ett väsendtligt vilkor för alla politiska reformer. Häraf följer vidare, att det icke kan gifvas någon efter abstracta rättsbegrepp uppgjord Constitution, som skulle vara lika tjenlig för alla Folk, och således hos dem alla ju förr dess heldre borde införas. Det beror af hvarje Nations hela tillstånd, samt af dess genom hela dess föregående lif erhållna politiska uppfostran, hvilken Författning i hvarje bestämdt tidsmoment skall för densamma vara den tjenligaste. En och samma Constitution kan vara tjenlig för ett Folk, men alldeles otjenlig för ett annat, som befinner sig i ett annat läge, vid en annan bildningsgrad o. s. v., eller genom sitt historiska lif fått en annan politisk uppfostran. Imellertid måste man likväl kunna uppgifva åtminstone de allmänna grunddragen af den Författning, hvilken närmast svarar emot Statens Idé, betraktad i dess fulla utbildning. Denna Författning är, enligt hvad åtminstone de fleste af de Tänkare, om hvilka här är fråga, uttryckligen yrka, den ärftliga constitutionella Monarchien. Vi hafve väl i det föregående nämnt, att en del äfven af dem, hvilka höra till det andra partiet, betrakta den constitutionella Monarchien såsom den Styrelseform, hvilken är mest gynnande för ett stadgadt och varaktigt Samhällslugn. Men oaktadt denna allmänna öfverensstämmelse, åtskilja sig likväl båda partierna, äfven hvad denna punkt beträffar, genom sitt olika sätt att fatta och framställa Ideen af den constitutionella

Monarchien. Åtskillnaden röjer sig i synnerhet, dels vid frågan om Konungamaktens väsende och gränsor, dels vid frågan om den egentliga National-representationens organisation. I det förra hänseendet röjer sig skilnaden deruti, att den här ifrågavarande läran på ett strängare sätt fattar Ideen om Majestätets helgd, och i enlighet dermed äfven tillägger Konungen en större makt, än den andra. Den betraktar nämligen Konungen såsom Statens egentliga medelpunkt, den personlige Representanten af Statens Idé, och dermed äfven af Statens Souverainetet. Härtill hör först och främst, att den Kungliga värdigheten måste efter en stadgad Successions-ordning vara ärftlig inom en viss Familj, hvarigenom den är upphöjd öfver tillfälligheten af val och de derifrån oskiljaktiga olägenheterna, utom i det fall, då det regerande Huset helt och hållet utslocknar. Vidare hör dertill, att Konungen skall vara inviolabel, och aldrig kunna för sina handlingar personligen dragas till ansvar. I heligt, okränkbart Majestät står Konungen personligen upphöjd öfver allt klander, hvilket endast må rigtas mot hans ansvarige Rådgifvare eller Embetsmän. Visserligen yrka vanligtvis äfven de, som höra till det andra partiet, både den Kungliga värdighetens ärftlighet och Konungens inviolabilitet; men de betrakta dessa punkter, icke såsom nödvändigt hörande till den constitutionella Monarchiens väsende, utan endast såsom föreskrifna af en genom erfarenheten vunnen

klokhet, hvilket utan tvifvel gör en betydlig skilnad i afseende på sjelfva lärans anda och syftning. Men det är ej blott genom detta strängare begrepp om Majestätets helgd, som den här ifrågavarande läran kan sägas mera, än den förut charakteriserade, hylla den monarchiska principen: den tillägger äfven Konungen en större makt i afseende på sjelfva Statens styrelse. Den erkänner det i detta hänseende såsom allmän grundsats, att i Statens styrelse och i alla dess angelägenheter ingenting må kunna företagas emot Konungens vilja eller utan hans samtycke. I den speciella tillämpningen af denna grundsats yrkar man först och främst, att Konungen ensam skall anses representera Staten i dess yttre förhållanden till andra Stater, och att följaktligen allt det, som rör dessa Statens yttre förhållanden, skall af Konungen ensam regleras och afgöras. I afseende åter på förvaltningen af Statens inre angelägenheter, yrkar man, att Konungen ej blott bör ega den Verkställande Makten, utan äfven en lika stor andel i den Lagstiftande Makten, som den egentligen så kallade National-representationen. Man fordrar för honom ett helt och hållet oinskränkt Veto. Äfvenså anser man det tillhöra Konungen ensam, att, under de i Constitutionen föreskrifna former eller vilkor, öppna och sluta National-representationens öfverläggningar, så att dessa aldrig kunna hållas utan Konungens bifall. Sluteligen och i afseende på Domare-

maktens functioner, tillägger man Konungen så väl den högsta vården och uppsigten öfver hela Lagskipningen, som i synnerhet Benådningsrätten, genom hvilken han har, att, såsom den lefvande, personliga rättvisan, afhjelpa de ofullkomligheter i Lagskipningen, hvilka nödvändigt uppkomma genom den allmänna Lagens oförmåga att böja och lämpa sig efter alla enskilda fall, hvarigenom Lagens bokstaf i dess speciella tillämpning stundom måste komma i strid med dess anda. Det är genom detta Konungamaktens förhållande till alla Statsmaktens väsendtliga functioner, eller till den Lagstiftande, Verkställande och Domaremakten på en gång, som Konungen här visar sig såsom hvad vi kallat Statens Medelpunkt. I detta hänseende, eller så vida Konungen deltager i alla dessa Statsmaktens hufvudfunctioner, äro de här ej så skarpt afsöndrade från hvarandra, som man enligt det andra partiets åsigt ofta påstått att de böra vara. — Beträffande åter den andra punkten, eller National-representationens organisation, yrkar den här ifrågavarande läran, att — såsom man vanligen, ehuru måhända ej fullkomligen riktigt, uttryckt det — jemte det monarchiska och det demokratiska elementet i Staten, äfven det aristokratiska må bibehållas i en viss grad af styrka och verksamhet, för att medlande träda emellan båda de andra, mildra deras conflicter, hindra det ena att förtrycka det andra, och således tjena till en motvigt på en gång mot Konungamaktens och mot Folk-

maktens möjliga missbruk. I följd häraf anser man det för ganska vigligt, att National-representationen icke må utgöras blott af en enda Corps af Representanter, emedan detta förr eller senare leder till sådana tvister mellan denna Corps och Konungen, genom hvilka Författningen omstörtas och öfvergår antingen i Despotism eller i Anarchi. Till förekommande häraf bör National-representationen vara delad, antingen mellan flera Stånd, eller — hvilket fullkomligast svarar emot dess Idé — mellan tvenne Kamrar. Den ena af dessa måste då bestå af en Corps, hvars medlemmar icke genom val, utan genom sin födsel, blifva berättigade till inträde uti den. Denna rättighet bör vara förenad med besittningen af oföryttrelig Jordegendom, eller Majoratsgods, på det att detta Ståndsmedlemmar må genom besittningen af en för deras behof tillräcklig, men tillika till sin egentliga natur oföränderlig egendom, vara befriade från bekymret för sin bergning, och, upphöjde öfver den oroliga vinningslystnadens oupphörliga sträfvande och det enskilda interessets små egoistiska beräkningar, kunna hufvudsakligen åt det Offentliga, åt Statens stora allmänna interessen, egna sitt lif och sin verksamhet. Den andra Kammaren åter bör bestå af medlemmar, valde af hela det öfriga Folket, och således närmast representerande detta; hvarvid Constitutionen måste, med vis beräkning af de flera punkter, hvilka böra tagas i öfvervägande och med nödigt af-

seende på de olika omständigheter, hvilka hos särskilda Nationer kunna ega rum, på det sätt söka bestämma vilkoren, både för rättigheten att deltaga i val af Representanter, och för rättigheten att till Representant kunna väljas, att alla Nationens väsendtliga interessen må utan ensidighet, utan någotderas uteslutande, och utan någotderas orättmätiga öfvervigt öfver de öfriga, blifva representerade och vårdade. Förhållandet mellan båda Kamrarne blir då det, att den ena, såsom bestående af en Corps med ärftliga prerogativer, närmast kan sägas föra de förflutna Seklernas talan; hvaremot den andra, såsom bestående af Folkets genom val bestämda Representanter, kommer att närmast bevaka den närvarande generationens rätt. Den förra är, genom naturen af dess ärftliga rättigheter, mera böjd för att bibehålla det redan varande och respectera det, som härstammar ifrån en föregående tid: den senare, såsom närmast representerande det rörliga industriella lifvet i alla dess mångfaldiga, vexlande yttringar och modificationer, är, genom en lika naturlig följd af dess sammansättning och bestämmelse, mera böjd för förändringar och reformer. Den ena kan sägas utgöra den accelererande, den andra den till den förras hejdande erforderliga retarderande kraften i National-representationen: genom bådas förenade verksamhet samt genom bådas förhållande till Konungen, utan hvars sanction intet af deras beslut blir gällande såsom Lag, bör man kunna hoppas, att en charakter af lugn, vishet och

måtta skall i Lagstiftningen blifva rådande. — På detta sätt leder således den politiska lära, med hvars charakteristik vi här sysselsätta oss, i afseende på frågorna om Konungamakten och National-representationen till det resultat, att den Engelska Författningen är den, som i dessa hänseenden närmast svarar emot den fullt utbildade Statens Idé. Deraf får man likväl ej draga den slutsatsen, att denna läras förfäktare vilja se den Engelska Constitutionen hel och hållen, samt i hvad tidsmoment som helst, införd i alla Stater. Detta vore rakt stridande emot det, som i det föregående redan blifvit nämndt, rörande den historiska continuitetens bibehållande, och Statsförfattningens nödvändiga sammanhang med hvarje Nations politiska uppfostran. Allt hvad de således i detta hänseende kunna önska, är blott det, att hvarje Nations Författning må, genom dess i sammanhang med Nationens hela historiska lif fortgående utbildning, småningom och utan alla våldsamma omstörtningar af det bestående, mer och mer närma sig intill den form, som fullkomligast svarar emot den här angifna Idéen, hvars realisation likväl hos hvarje Nation måste modificeras och lämpas efter särskilda locala omständigheter och förhållanden, och således aldrig kan blifva hos alla Folk helt och hållet densamma. Endast så vida Constitutionen på detta sätt uppkommer och utbildas genom fortgången af Nationens politiska uppfostran, får den en fast grundval, ett varaktigt bestånd, samt ett verkligt lif; då den deremot, införd

på annat sätt och utan denna förberedelse, blir en tom form, utan någon uti den inneboende och lefvande anda. — Redan af det nyss angifna begreppet om den Lagstiftande Maktens organisation blir det en följd, att man enligt denna politiska lära icke kan på samma sätt, som enligt den förut omtalade, ogilla och fördömma all bestämd Ståndsskilnad. En Ståndsskilnad visar sig här såsom nödvändig redan derigenom, att Pairkammarens eller Öfverhusets Ledamöter utgöra ett särskildt, genom ärftliga prerogativer utmärkt Stånd. Imellertid medgifver man, att detta Stånd icke bör få hårdna till en Cast, hvilket man ock tror kunna förekommas i synnerhet derigenom, att Pairs-värdigheten går i arf endast till äldste Sonen, hvarigenom hvarje adelig Familj i hänseende till dess yngre medlemmar mera sammansmälter med den öfriga Nationen. Men på samma sätt gillar och försvarar man enligt denna åsigt af Staten äfven Folkets ytterligare fördelning i särskilda, mot särskilda yrken svarande, klasser eller Corporationer, med egna för dem gällande Stadgar och Ordningslagar. Man anser nämligen alla sådana Stånd och Corporationer såsom de mindre organisationer, hvilka utgöra den allmänna Samhälls-organismens integrerande delar, och förutan hvilka den ej skulle blifva ett verkligt organiskt Helt, utan blott ett aggregat af atomer. I ett sådant aggregat af atomer förvandlas, enligt hvad man påstår, Staten genom den nivellistiska jemnlikhetslära, hvilken,

utan att göra något afseende på de genom särskilda yrken uppkommande olikheterna mellan Samhällets medlemmar, för allt i Staten använder samma mått af en blott formell mechanisk enhet. Detta är att i afseende på Staten och dess medlemmar endast se på det qvantitativa, men ej på det qvalitatift åtskilda. Utan någon Statens åtgärd uppkomma, under Samhällslifvets fortgående utveckling, vissa särskilda klasser af dess medlemmar, eller vissa Stånd och Corporationer. Naturen har sjelf beredt dem genom den olika fördelning af menskliga anlag och krafter, genom hvilken särskilda Individer kunna anses såsom ämnade för olika yrken, och för vårdandet af Menskligheten särskilda interessen. Derigenom är nämligen en naturlig anledning gifven för dem, som sysselsätta sig med ett gemensamt yrke, att sluta sig närmare tillsammans och bilda ett Helt, hvilket småningom antager en mera bestämd form, och dermed tillika vissa reglor och ordningslagar. Hvarje sådant Helt blir då en mindre organisation; och Staten, såsom omfattande alla yrken, och vårdande alla Menskligheten interessen, blir ett, af alla dessa mindre organisationer bestående, organiskt Helt. Den måste ej upphäfva, utan skydda dem alla, såsom alla för Staten nödvändiga: den måste betrakta dem på en gång såsom åtskilda från hvarandra, och såsom förenade i det större Hela, till hvilket de alla höra: den måste således på ena sidan hindra dem, att störa eller förvirra hvarandra; hindra deras atomistiska söndersplitt-

ring eller deras chaotiska sammanblandning; men på den andra måste den tillika sammanhålla dem i organisk förening med hvarandra, och i dem alla ingjuta det stora Helas anda och lif. Med detta begrepp om nödvändigheten af Stånd och Corporationer, samt om deras förhållande till Staten, kan man då ej efter denna lära, likasom efter den förut nämnda, ovilkorligen fördömma alla Privilegier, alla särskilda Jurisdictioner o. s. v. Man måste yrka, att dessa, ehuru härstammande ifrån Medeltiden, likväl äfven i våra dagar ej böra helt och hållet afskaffas, utan blott efter tidernas förändrade skick modificeras och regleras på det sätt, att de aldrig blifva stridande mot Statens allmänna interesse. Visserligen blir det en nödvändig följd af det närmare sammanhang, hvaruti ett Stånds eller en Corporations medlemmar stå till hvarandra, att hos dem måste bilda sig en viss gemensam anda, en Stånds- eller Corporations-anda. Men denna Stånds- och Corporations-anda är enligt denna åsigt i och för sig sjelf, och så vida den finnes i sin renhet, såsom en för alla Stånds- eller Corporations-medlemmarne gemensam hederskänsla, eller såsom den till ett visst yrke tillämpade och inom dess område sig yttrande Sedligheten, icke ett ondt, utan tvärtom ett väsendtligt moment af Statens moraliska lif, och af den enskilde Statsborgarens deltagande deruti. Imellertid medgifver man, att denna Stånds- eller Corporations-anda blir förderflig, då den förfalskas, det vill säga, då hederskänslan urartar till en

dåraktig Ståndshögfärd; då Ståndeu eller Corporationerne börja söka sin enskilda fördel på bekostnad af Statens allmänna väl; och då de således afsöndra sig ifrån det stora Hela, i stället för att utgöra dess organiska delar. Men man tror denna Ståndes- eller Corporations-andans förfalskning vara oundviklig blott i det fall, då Ståndet — såsom händelsen är med det Katholska Presterskapet — står under ett fremmande, af Staten oberoende, Öfverhufvud, och styres enligt Lagar, oberoende af Statens Lagstiftande Makt. I alla andra fall tror man deremot detta i nyare tider så ofta, och visserligen ofta med skäl, öfverklagade onda kunna, utan Ståndens och Corporationernes afskaffande, förekommas. Såsom bidragande härtill önskar man en tjenlig revision och förbättring af deras Författning och deras Ordningslagar. Genom en sådan förbättring af de för de särskilda Corporationerna gällande Stadganden anser man det då äfven för möjligt, i afseende på de egentligen så kallade industriella yrken i Samhället, att bryta de fjettrar, hvilka i äldre tider, efter inskränkta och ensidiga Stats-ekonomiska åsigter, blifvit lagde på Näringsfliten, och genom hvilka dess fria lif blifvit hämmadt i sin utveckling. Imellertid är det likväl klart, att den här ifrågavarande läran, så vida den yrkar Corporationers bibehållande inom Näringarnes område, icke kan gilla en så oinskränkt Närings- och Handelsfrihet, som det andra partiet vanligen fordrar, och att den ej kan lika ifrigt och utan undantag förkasta alla sådana åtgärder eller Stad-

ganden, som höra till det så kallade Prohibitif-systemet. Den erkänner väl, såsom i allmänhet riktig, den af den andra åsigtens förfäktare uppställda grundsatsen, att Staten icke bör inskränka den enskilda verksamheten inom trångare gränsor, än som föreskrifvas af omtankan för det Helas väl; men detta oaktadt måste den likväl, i följd af det efter denna åsigt uppkommande begreppet om hvad som fordras till det Helas väl, tillägga Staten både rättigheten och förbindelsen, att genom vissa, med de särskilda Corporationernas natur sammanhängande, reglementariska och prohibitiva Stadganden söka till en viss grad ordna det industriella lifvets utveckling, så väl inom hvarje särskild Näringsgren, som i afseende på de särskilda Näringsgrenarnes ömsesidiga förhållanden. — Ändteligen är ock på samma sätt den här ifrågavarande läran mera benägen än den andra, att tillägga Staten eller dess Regering en viss uppsigt öfver Folkets intellectuella, moraliska och religiösa bildning. Då nämligen Staten, enligt denna åsigt af den, icke utgör en blott Tvångsanstalt, inrättad endast för att skydda dess medlemmars lif och egendom: då den utgör en af Naturen beredd och af Förnuftet fordrad förening af alla de till ett Folk hörande Individer, åsyftande den fullkomligaste möjliga utveckling af deras krafter, och deras högsta möjliga förädling: och då denna förenings varaktighet hufvudsakligen beror, dels af Samhällsmedlemmarnes Upplysning, dels och i synnerhet af deras Fosterlandskärlek, deras Sedlighet och Religiositet; så

har ock Regeringen ej fullgjort sitt hela åliggande genom bemödandet att bibehålla ett orubbadt yttre Rättstillstånd och förekomma allt, som omedelbart innebär ett störande af detsamma: det måste äfven tillhöra den, att med all möjlig sorgfällighet söka befrämja Nationens sanna odling och förädling. I denna mening, eller så vida Regeringen icke bör inskränka alla sina åtgärder inom den blotta vården af Rättstillståndet, utan äfven verka för Folkets fortgående andeliga uppfostran, tänker man sig den såsom stående i ett faderligt förhållande till Nationen, hvarvid man likväl erkänner, att denna bild kan, genom en alltför långt sträckt tillämpning af densamma, ganska mycket missförstås eller missbrukas till fördel för Despotismen. Såsom ett af de förnämsta medlen till Folkets odling, blir Tryckfriheten, äfven efter denna åsigt, af högsta vigt: äfvenså yrkar denna lära lika ifrigt, som den andra, Publicitet i afseende på alla de till Statsförvaltningen hörande åtgärder, vid hvilka densamma är möjlig, utan att helt och hållet motverka deras ändamål. Men oaktadt detta uttryckliga erkännande af Tryckfrihetens och Publicitetens vigt, hör man likväl dem, som bekänna sig till denna lära, äfven lika eftertryckligt varna emot dess missbruk: i synnerhet yrka de i detta hänseende lugn och måtta vid den offentliga granskningen af Styrelsens åtgärder, på det denna granskning ej, genom obillighet och öfverdrift, eller genom bitterhet i dess ton och framställningssätt, må leda till försvagande af vördnaden för Majestätets

helgd och af Folkets förtroende för sin Regering. Äfvensâ afsky de visserligen allt samvetstvång, och yrka fri Religionsöfning för alla särskilda Trosbekännelser, så vida deras lära ej är sådan, att den påtagligen strider emot de allmänna och nödvändiga vilkoren för hvarje Stats bestånd. Men de vilja dock ej hafva Religionen ansedd såsom något helt och hållet enskildt, hvarmed Staten alldeles icke bör taga någon befattning. Öfvertygade om Religionens och Sedlighetens nödvändiga sammanhang med Statens innersta lif, tillägga de Regeringen en förbindelse, att sörja äfven för Folkets moraliska och religiösa bildning. Deraf åter anser man det för en följd, att Regeringen, ehuru den icke eger någon påfvisk makt öfver Samhällsmedlemmarnes samveten, eller någon rättighet, att bestämma det, som skall utgöra innehållet af deras religiösa tro, likväl är berättigad till en viss allmän uppsigt öfver det, som rör den offentliga Religionsvården, åtminstone i hänseende till de Confessioner, hvilka hafva ett tillräckligen stort antal af medlemmar, för att i högre grad påkalla Statens uppmärksamhet.

Vi hafve här bemödat oss, att så klart och populärt, som det varit oss möjligt, angifva de egentliga hufvudmomenterna af de märkvärdigaste politiska läror, mellan hvilka Tänkarnes öfvertygelse i våra dagar varit, och ännu är, delad. I afseende på denna

framställning måste vi å nyo erinra, hvad redan vid dess början anmärktes, att vi nämligen, då vi här ej kunnat ingå i den speciella expositionen af alla de mer eller mindre betydliga variationer, med hvilka dessa läror af särskilda Skriftställare blifvit fattade och utbildade, här egentligen anfört de hufvudbegrepp, hvilka antingen förekomma hos alla, eller åtminstone hos de förnämsta, af hvartdera partiet. Den allmänna fattlighet, hvilken vi, enligt det med hela denna Afhandling åsyftade ändamålet, här eftersträfvat, har gjort det till en lag för oss, att ej ingå i den strängare vetenskapliga deduction, genom hvilken vissa af båda lärornas, men i synnerhet af den senares, förfäktare sökt härleda dem ur hvad de trott utgöra Philosophiens högsta principer. Vi hafva egentligen blott kunnat framställa resultaterna af dessa deductioner, eller åtminstone hafve vi blott så vida kunnat angifva sjelfva grunderna, som de tyckts oss medgifva äfven en populär utveckling. Framför allt hafve vi bemödat oss, att i charakteristiken af båda meningarna förfara o-p-a-r-t-i-s-k-t: vi hafve sökt låta båda framträda i sin sanna gestalt och utveckla sig i hela den grad af styrka, de tyckts oss kunna ega. Ett sådant riktigt uppfattande af deras verkliga innehåll och syftning förutsättes oundgängligen för en grundlig och rättvis pröfning af dem. Om vi imellertid gifve akt på den polemik, hvilken båda partierna fört mot hvarandra, finne vi, att de ganska sällan iakttagit denna stränga redlighet i expositionen af hvarandras åsigter. Det ena

partiet har vanligen framställt det andras lära, icke i dess genuina charakter, utan i det slags öfverdrift eller ytterlighet, som blott utgör dess carricatur. Visserligen blir derigenom vederläggningen betydligt lättare och beqvämare; men denna lätthet vinnes på sanningens och rättvisans bekostnad. Det torde ej vara öfverflödigt, att vi i afseende på denna punkt ännu tillägge några anmärkningar, för att bereda ett billigt och opartiskt bedömmande af båda de här omnämnda lärorna.

Om vi först och främst fäste vår uppmärksamhet på den förra af dem, och på de omdömen, hvilka af dess motståndare om den blifvit fällde; så finne vi, att desse vanligtvis framställt den såsom en Theori, hvilken legat till grund för alla den senast förflutna tidens våldsamma Revolutionsförsök, och i synnerhet för det första och vigtigaste af dem, den stora Franska Statshvälfningen, med alla de ytterligheter af den vilda, blodbefläckade Jacobinismen, hvilka gifvit denna en så egen och ryslig märkvärdighet. Ur detta skäl ha de vanligtvis afkunnat en ovilkorlig fördömmelse öfver denna lära, såsom utgörande det tygellösa Folkväldets, Jacobinismens och Anarchiens system; och dess anhängare ha blifvit bedömde såsom samvetslöse Demagoger, hvilka, under sken af att ifra för Folkens frihet och representativa Författningars införande, blott åsyfta, att upphäfva all stadgad Samhälls-

ordning, och på dess ruiner grunda sitt eget laglösa och godtyckliga välde. Visserligen måste det ock medgifvas, att denna lära är mera benägen än den andra, att i vissa fall gilla och tillåta politiska Revolutioner, då den ej, i likhet med den sistnämnda, yrkar, att aldrig någon förändring af en Nations Författning må ske annorlunda, än under den redan bestående Regeringens egen ledning, samt med strängt och fullkomligt bibehållande af den historiska continuiteten. Visserligen måste det i följd häraf äfven erkännas, att den kan sägas hafva utgjort den theoretiska anledningen till vår tids politiska Revolutioner. Också ämne vi i det följande icke underlåta, att anmärka de vigtiga förvillelser, hvilka den i vår tanka innehåller. Men vi tro oss likväl ej böra förstora och öfverdrifva dessa förvillelser, och derigenom af den ifrågavarande läran uppställa en vidrig carricaturbild. Om den utgjort den theoretiska anledningen till den senast förflutna tidens Statshvälfningar, och så vida äfven med skäl kan påstås hafva varit i betydlig mån vållande till dem; så följer likväl ej deraf, att allt det, som i dessa Revolutioner tilldragit sig, öfverensstämt med den, och uppkommit blott genom en conseqvent tillämpning af den. Denna anmärkning gäller i synnerhet i afseende på den egentligen så kallade Jacobinismen. Eller tror man väl, att till exempel den, oaktadt sina paradoxer och sina misstag, likväl i grunden både ädle och skarpsinnige Rousseau, hvars *Contrat Social* under Franska Revolutionens tid så ofta och högljudt prisades,

såsom den äkta philosophiska grundläggningen till all Samhällslära, skulle, om han lefvat vid denna tid, funnit sig efter sina grundsatser böra gilla allt hvad man, under åberopande af hans förmenta auctoritet, företog sig? Skulle han ej sjelf varit den förste att protestera mot den tillämpning man gjorde af hans lära, för att rättfärdiga det oerhördaste tyranni, utöfvadt i frihetens namn? Det är sannt, ROUSSEAU var partisk för Demokratien, hvilken han betraktade såsom den enda för Folkets frihet fullt gynnande Styrelseform: han framställde, icke utan bitterhet och ensidighet, de olägenheter, hvilka i hans tanka äro oskiljaktiga från det monarchiska Regeringssättet: också kan man visserligen icke neka, att hans Skrifter i ganska betydlig mån medverkat, att förstärka det missnöje, hvilket hos den Franska Nationen så naturligt väcktes genom den ömkliga Mätress-regeringen under LUDVIG XV, samt att gifva en mera bestämd form och rigtning åt den af detta missnöje föranledda längtan efter en förändrad Samhällsförfattning. Men ROUSSEAU påstod likväl äfven sjelf uttryckligen, att det demokratiska Regeringssättet endast är tjenligt för ganska små Stater, samt att det kräfver stränga och rena seder hos Statsborgarne: det röjer sig tydligen i hans teckning af detsamma, att han dervid tänkt sig blott en Stat af ringa omfång och folkmängd, ungefär sådan, som den, till hvilken han sjelf genom sin födsel hörde, Geneve. I mån af Statens större utvidgning trodde han deremot dess Regering behöfva mera kraft,

för att sammanhålla den, och han ansåg ur detta skäl en aristokratisk styrelse för tjenligast i något större Stater, samt en monarchisk i de största. Enligt denna åsigt skulle han omöjligen kunnat gilla försöket, att till en Demokrati omskapa ett Rike med tjugusju millioner invånare, hvilka i Sekler blifvit vande att beherrskas af en så godt som oinskränkt Monarch, och hos hvilka, i stället för republikanska dygder, ej fanns annat än lättsinnighet, sedeförderf och ett af Sensualismens gift förderfvadt tänkesätt. Ännu mindre skulle han kunnat gilla det sätt, hvarpå denna omskapning verkställdes, och alla de rysligheter, till hvilka den i sin fortgående utveckling ledde. Om han tillade hvarje Folk rättigheten, att ej blott ifrån början gifva sig den Statsförfattning, hvilken det finner för sig tjenligast, utan äfven efter behag förändra den eller utbyta den mot en annan, då det finner en sådan förändring af behofvet påkallad; och om hans föreställningssätt i denna punkt, likasom i många andra, oaktadt det deruti inblandade sanna, likväl icke är fritt från stora och i sin tillämpning farliga förvillelser; så skulle man dock ej utan den gröfsta misstydning kunna påbörda honom den tankan, att en total förändring af Regeringssättet i en Stat må genomdrifvas under hvilka omständigheter som helst, och genom hvilka medel som helst, med uppenbart öfverträdande af alla rättvisans, menskligheten, och äfven klokhetens, fordringar 6).

6) Imellertid vore det väl ej heller rättvist, att i h e l a

Men om således den här ifrågavarande läran, äfven i den form, uti hvilken den af ROUSSEAU framställdes, icke bör förblandas med den egentliga Jacobinismen,

den Franska Revolutionen blott se ett ursinnigt upphäfvande af all Samhällsordning, eller att på lika sätt bedömma alla dem, hvilka i den mer eller mindre verksamt deltogo. CARNOT och ROBESPIERRE voro begge Republikaner, till och med begge ledamöter af Välfärds-Utskottet: och likväl hvem skulle utan orättvisa kunna ställa dem i bredd med hvarandra, och öfver begge fälla samma dom? Högst sannolikt voro många af den första constituerande Församlingens, till och med åtskilliga af National-conventets medlemmar, eldade af ett redligt nit för hvad de trodde vara Fäderneslandets sanna väl; och det var, om icke utan deras vållande, dock säkerligen emot deras afsigt, som Revolutionen tog en så förfärlig charakter af vildhet och grymhet: den lössläppta, uppbrusande Folkskraften blef dem snart öfvermäktig, och kunde ej mer styras; och det moderata partiet öfvervältigades, eller bragtes under guillotinen, af ursinniga, blodtörstiga Phantaster. För öfrigt måste man, för att rätt bedömma hela den Franska Revolutionen, erinra sig alla de närmare och aflägsnare orsaker, genom hvilka den länge blifvit till den grad förberedd, att den, då den slutligen utbröt, mera liknade en oundviklig naturhändelse, än ett egentligt verk af den menskliga friheten: man måste erinra sig hela LUDVIG XIV:s och LUDVIG XV:s Regeringstid, samt alla de missbruk af en godtycklig makt, genom hvilka Nationen sänktes i ett djup af elände, och för hvilka den gode, olycklige LUDVIG XVI, i följd af den genom hela Verldshistorien fortgående Nemesis, som så ofta straffar fädernes missgerningar på barnen, oskyldig måste plikta: man måste dessutom noga öfverväga, huruvida det ej, äfven vid Revolutionens utbrott, genom en större grad af vishet, fasthet och conseqvens hos Regeringen, och en uppriktigare beredvillighet hos de privilegierade Ständen, att åt rättvisan och Statens väl uppoffra allt det i sjelfva verket tryckande, obil-

eller göras ansvarig för alla de brott, hvilka af denna begingos; så gäller detta med ännu mera skäl om den

liga och skadliga i deras prerogativer, skulle varit möjligt, att förekomma åtminstone de vildaste ytterligheterna: ändteligen måste man öfverväga, huruvida denna Statshvälfning ej i sin utveckling skulle hafva erhållit en åtminstone i någon mån mildare charakter, om de öfriga Europeiska Makterna icke hade inblandat sig uti den, och försökt att med våld qväfva den. Åtminstone synes det ganska troligt, att den egentliga Skräckregeringen ej hade kunnat uppkomma och så länge bibehålla sig, om ej de på en gång utifrån och inifrån hotande farorna gjort det nödvändigt för den nyfödda Republikens bestånd, att upprätta en Dictatur, hvilken olyckligtvis råkade tillfalla män, sådana som Robespierre och hans likar. Äfven om denna Revolutionens skräckfullaste period, då alla infernaliska krafter tycktes vara lössläppta, för att med ohämmad framgång drifva sitt vilda spel, bör man icke dömma obilligt. Äfven från denna tid kan man, till ett tröstande bevis, att det Goda och Ädla aldrig helt och hållet försvinner från Jorden, anföra stora exempel af en sann, för det Allmänna sig uppoffrande Fosterlandskärlek: den röjde sig i synnerhet i det hjeltemod, hvarmed den från alla sidor anfallna Nationen, utan någon annan Taktik, än den enda regeln, att segra eller dö, öfvervann halfva Europas konstmässigt disciplinerade härar. Också väckte den Franska Statshvälfningen öfver hela Europa ett enthusiastiskt deltagande, hvilket väl till en del måste härledas af det bländande och förledande i de revolutionära frihetsbegreppen, men likväl säkerligen — man säge hvad man vill — icke hade kunnat väckas hos så många äfven af de bättre och ädlare, om hela Revolutionen, enligt hvad man så ofta påstått, endast hade utgjort en kedja af i del brott, begångne för en i alla hänseenden orättvis sak. Med allt detta är det imellertid för ingen del vår mening, att rättfärdiga den Franska Revolutionen, och aldraminst att försvara den egentligen så kallade Jacobinismens

förändrade form, under hvilken denna lära numera vanligtvis framträder. Sådan den numera, åtminstone hos de fleste af dess förfäktare, förekommer, visar den sig, ehuru i sjelfva sin princip visserligen öfverensstämmande med ROUSSEAUS åsigt, likväl såsom ganska betydligt modificerad och mildrad i til-

grymheter. Vi önske blott, att man måtte med billighet och rättvisa bedömma äfven denna, likasom alla dylika hvälfningar, hvartill erfordras, att man gör sig full reda för alla dess anledningar; att man opartiskt mot hvarandra väger alla de fel, hvilka kunna läggas hvartdera af de mot hvarandra kämpande partierna till last; att man icke förblandar de särskilda handlande personernas ganska olika afsigter; och att man i synnerhet hos de bättre och ädlare af dem åtskiljer uppsåtet ifrån omdömets förvillelser. Äfven i afseende på dessa förvillelser måste man erinra sig, att Revolutionens Hufvudmän och Ledare ännu icke egde hela den politiska erfarenhet, hvilken vi numera, till en hufvudsaklig del just genom utvecklingen af denna märkvärdiga Statshvälfning, vunnit. Visserligen bevisar BURKES exempel, att det för en djupare Tänkare icke var helt och hållet omöjligt, att redan vid Revolutionens början ungefär förutse dess utgång. Men man kan ej vänta, att många Statsmän, sådana som BURKE, skulle hafva bildat sig hos ett Folk, hvilket så länge lefvat under en godtycklig styrelse — (det är likväl sannt, att MONTESQUIEU tillhörde detta Folk) — eller ens, att de der uppträdande Reformatörerne, under den häftiga striden mot de privilegierades hårdnackade motstånd, skulle bibehålla nog lugn och sansning, för att lyssna till den ädle och vältalige, men dock stundom i sina omdömen något ensidige Brittens varnande och bestraffande röst, hvilken dessutom ej lät höra sig förr, än Revolutionen, ehuru nyss börjad, redan hade hunnit nästan för långt fram, för att kunna drifvas tillbaka eller på halfva vägen hämmas i sin fortgång.

lämpningen af denna princip. Det är blott i denna mildrade tillämpning, som den kan sägas hafva legat till grund för de under de senast förflutna åren i Spanien, Portugal, Neapel och Piemont försökta, men misslyckade, Revolutionerna. Utan att gilla dessa Revolutioner, eller den Constitution, hvars införande de åsyftade, måste man likväl, så vida man vill dömma opartiskt, erkänna, att ingendera af dem låter egenteligen jemföra sig med den Franska. I ingendera af dem var frågan om en så total omstörtning af allt det förut bestående: i ingendera af dem försökte man, att förvandla en förut monarchisk Stat i en Republik, utan blott att förvandla en förut oinskränkt och godtycklig Monarchi i en constitutionell. Också befläckades ingendera af dem genom de grymheter och rysligheter, de vilda utbrott af pöbelns raseri, det öfvermodiga och lättsinniga förakt för alla förut gällande rättsanspråk, de öfverspända frihets- och jemlikhets-begrepp, och det tyranniska sätt att göra dem gällande, som i så hög grad röjde sig i den Franska Statshvälfningen. Om man härvid tillika besinnar de allmänt bekanta omständigheter, hvilka föregingo och föranledde i synnerhet den Spanska Revolutionen: om man erinrar sig de förhållanden, under hvilka den af Cortes uppgjorda Constitutionen först infördes: om man erinrar sig, huru de tappre försvararne af Nationens sjelfständighet efter Konungens återkomst ur sin fångenskap behandlades, samt

i hvilken belägenhet Staten å nyo störtades genom Despotismen och Munkväldet; så tyckes man väl åtminstone böra medgifva, att en ganska betydlig skilnad eger rum mellan denna Spanska Revolution och den Franska, i synnerhet då frågan är om den senare i hela dess utveckling. — Af allt det här anförda må man imellertid ej draga den slutsatsen, att vi gille eller försvare lättsinnigt företagna och våldsamma Revolutioner: rörande denna punkt ämne vi i det följande förklara oss så bestämdt, att, enligt hvad vi hoppas, intet missförstånd af vår tanka skall kunna återstå: vi hafve endast påstått, att man framställer den här ifrågavarande politiska läran oriktigt, och bedömmer den obilligt, då man betraktar den såsom helt och hållet identisk med den egentligen så kallade Jacobinismens, hvilken i vår tanka blott kan anses såsom dess vildaste carricatur. — För öfrigt, ehuru litet vi enligt vår öfvertygelse i allmänhet kunne gilla den förkärlek för det republikanska Regeringssättet, hvilken man finner hos en del af denna åsigts förfäktare; kunne vi likväl ej heller medgifva, hvad deras motståndare ofta tyckas vilja yrka, att denna tendens i alla möjliga fall innebär detsamma, som ett bemödande att störta Staterna i Anarchi. I de Europeiska Monarchierna har den blifvit förderflig och ledt till borgerliga oroligheter, emedan den här kommit i strid med äldre, på en annan grund hvilande, Samhällsformer, hvilka den med våld sökt förstöra. Men de Amerikanska Staternes exem-

pel bevisar likväl, att en sådan på det demokratiska elementets öfvervigt grundad Författning, der den icke behöfver införas genom detta våldsamma förstörande af äldre Institutioner, kan, åtminstone för en tid och under vissa omständigheter, ej blott ega ett lugnt och orubbadt bestånd, utan äfven visa sig gynnande för Statens tilltagande flor. Äfven i Forntidens Republiker ledde sådana Författningar, om ej till ett stadgadt och varaktigt Rättstillstånd, åtminstone till utvecklingen af stora krafter och höga medborgerliga dygder; och de, som i våra dagar ovilkorligen fördömma all republikansk frihetsanda, tyckas dervid ej rätt erinra sig, hvad det är de likväl sjelfve från barndomen vant sig att beundra hos så många af Greklands och Roms Hjeltar. Vi erkänne ock öppet, att vi med deltagande och glädje se de Amerikanska Republikernas stigande välstånd, ehuru vi icke tilltro oss, att efter de ofullständiga, och till en del stridiga, underrättelser, man hittills derom eger, med full säkerhet bedömma den verkliga graden af detta välstånd, och i synnerhet den verkliga graden af Folkets högre, intellectuella, moraliska och religiösa odling inom dessa Stater. Men äfven om man rörande deras hela tillstånd gör sig det mest fördelaktiga begrepp, så följer likväl deraf i vår tanka alldeles icke, att de kunna eller böra blifva mönster för de Europeiska Staterna, hvilka haft en helt annan politisk uppfostran. Också anse vi det ıör ganska oafgjordt, huruvida

den politiska Författning, hvilken de Amerikanska Republikerna för det närvarande ega, några Sekler härefter, då folkmängden inom dem hunnit mångdubblas, möjligen kan bibehålla sig, och ännu visa sig såsom tjenlig för dem. Detta är imellertid en undersökning, i hvilken vi här icke kunne ingå: här hafve vi endast velat yrka billighet och rättvisa i bedömmandet af den politiska lära, hvilken vanligtvis åberopar de Amerikanska Staterna såsom de fullkomligaste exempel på rättsenliga Författningar.

Men samma redlighet och opartiskhet, hvilken vi här fordrat i afseende på denna läras uppfattande och bedömmande, måste vi vidare äfven fordra i afseende på den andra. Äfven denna har nämligen af dess motståndare vanligen blifvit missförstådd eller misstydd. Enligt vår öfvertygelse är den visserligen icke fri från all ensidighet: vi ämne längre fram angifva och utveckla skälen till denna vår öfvertygelse. Men det oaktadt kunne vi alldeles icke medgifva, att dess verkliga anda och syftning är sådan, som den af det andra partiet ofta blifvit framställd. Åtminstone gäller detta om den, så vida den betraktas i sin rena och äkta form, och det är, såsom redan förut blifvit nämndt, endast med denna vi här sysselsätte oss. I afsende på de beskyllningar, hvilka blifvit gjorde emot den, erkänne vi, att den, äfven hos en del af dess utmärktaste förfäktare, i synnerhet vid frågan om Statens förhållande till Religionen, visar sig i

någon mån grumlad och förvirrad genom ett visst mystiskt framställningssätt; men detta förekommer likväl ej hos alla 7), och kan alldeles icke sägas höra

7) Det förekommer till exempel hvarken hos Burke eller hos Hegel, hvilken (se dess *Grundlinien der Philosophie des Rechts* §. 270 *anm.*) med bitterhet ifrar emot detta slags Mysticism. Hvad för öfrigt denne sistnämnde Tänkare angår, så kan det väl med något skäl sättas i fråga, huruvida hans politiska åsigt bör sägas vara alldeles densamma, som den här omtalade, emedan han visserligen visat sig såsom ännu strängare Monarchist, än de fleste af den här charakteriserade lärans anhängare. (Jemf. hans *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, i synnerhet hela afdelningen: *die Fürstliche Gewalt* §. 275—286). Imellertid kan man likväl ej neka, att ju hans åsigt af Staten, oaktadt dess skiljaktighet i vissa speciella punkter, i det hufvudsakligaste öfverensstämmer med den här ifrågavarande: den utgör ett försök att härleda den ur Philosophiens högsta principer och att framställa den efter en sträng vetenskaplig method, hvars riktighet eller oriktighet vi likväl här icke kunne pröfva. Hegel bestrider (*Grundl. d. Philos. d. Rechts* §. 75), att Staten till sin natur utgör ett Fördrag, eller grundar sig på ett sådant, antingen detta betraktas såsom ett Fördrag mellan alla dess medlemmar, eller såsom ett Fördrag mellan dem på ena sidan, och Regeringen på den andra. Han betraktar Staten (§. §. 257, 258) såsom den sedliga Ideens verklighet, det i och för sig sjelf förnuftiga, och yrkar, att det icke beror af den enskildes välbehag, utan är dess högsta pligt, att vara medlem af Staten. Han förkastar i följd häraf (§. 258 anm.) den åsigt af Staten, enligt hvilken dess bestämmelse sättes blott i säkerhet och skydd för egendom och den personliga friheten: han påstår i motsats häremot, att Staten har ett helt annat förhållande till Individen, emedan denne blott såsom medlem af en Stat har objectivitet, sanning och sedlighet. Han

till den ifrågavarande lärans egentliga väsende. Deremot hör det visserligen till det väsendtliga af den, att den önskar en vidsträcktare och starkare Konunga-

anser följaktligen Staten såsom något högre än en blott Säkerhetsanstalt; äfvensom han för dess bestånd fordrar politisk dygd och Patriotism (§. 268 m. fl. st.). Han betraktar Staten i dess fullt utbildade Idé såsom nödvändigt utgörande en constitutionell Monarchi (§. 273), och anmärker (§. 273 anm.), att denna Statens utbildning till en constitutionell Monarchi är ett den nyare tidens verk, hvaremot den gamla indelningen af Statsförfattningarna i Monarchi, Aristokrati och Demokrati endast gäller för Forntidens ståndpunkt, på hvilken, såsom han uttrycker sig, den osöndrade substantiella enheten ännu icke kommit till det inre åtskiljandet (till en utvecklad organisation) och dermed till concret förnuftighet. I den constitutionella Monarchien, såsom den enda med Statens fullt utbildade Idé enliga Författningen, blifva dessa former, hvilka efter den gamla indelningen utgöra särskilda Regeringssätt, blott momenter, hörande till ett och samma Regeringssätt. I den constitutionella Monarchien betraktar han vidare (§. 279) Monarchen såsom den egentlige Representanten och Innehafvaren af Statens Souverainetet, och förkastar begreppet om Folksouverainetet i den mening, i hvilken man i nyare tider börjat tala om den, eller betraktad i motsats mot den hos Monarchen existerande Souveraineteten. Till den constitutionella Monarchiens väsende hör vidare i hans tanka den Kungliga värdighetens ärftlighet (§. 280, 281), Konungens Benådningsrätt (§. 282), Konungens makt öfver sina Embetsmän (§. 283), och hans personliga frihet från allt ansvar (§. 284). Han tillägger härvid (§. 286 anm.): "Die monarchische Verfassung zur erblichen nach Primogenitur festbestimmten Thronfolge heraus-

makt, samt att den yrkar bibehållandet af en ärftlig Adel. Men detta är dock alldeles icke delsamma, som att antingen ifra för en helt och hållet oinskränkt

gearbeitet zu haben, so dass sie hiermit zum patriarchalischen Princip, von dem sie geschichtlich ausgegangen ist, aber in der höheren Bestimmung als die absolute Spitze eines organisch entwickelten Staats zurück geführt worden, ist eins der späteren Resultate der Geschichte, das für die öffentliche Freyheit und vernünftige Verfassung am wichtigsten ist, obgleich es, wie vorhin bemerkt, wenn schon respektirt, doch häufig am wenigsten begriffen wird. Die ehemaligen blossen Feudal-monarchien, so wie die Despotien, zeigen in der Geschichte darum diese Abwechselung von Empörungen, Gewaltthaten der Fürsten, innerlichen Kriegen, Untergang fürstlicher Individuen und Dynastien, und die daraus hervorgehende innere und äussere, allgemeine Verwüstung und Zerstörung, weil in solchem Zustand die Theilung des Staatsgeschäfts, indem seine Theile Vasallen, Paschas u. s. f. übertragen sind, nur mechanisch, nicht ein Unterschied der Bestimmung und Form, sondern nur ein Unterschied grösserer oder geringerer Gewalt ist. So erhält und bringt jeder Theil, indem er sich erhält, nur sich und darin nicht zugleich die anderen hervor, und hat zur unabhängigen Selbstständigkeit alle Momente vollständig an ihm selbst. Im organischen Verhältnisse, in welchem Glieder, nicht Theile, sich zu einander verhalten, erhält jedes die anderen, indem es seine eigne Sphäre erfüllt, jedem ist für die eigene Selbsterhaltung, eben so die Erhaltung der anderen Glieder substantieller Zweck und Product." — I afseende åter på den Lagstiftande Maktens organisation yrkar Hegel (§. 302) att Ständerna måste betraktas såsom den medlande organen mellan Regeringen på ena sidan och det i sina särskilda spherer och individer upplösta Folket på den andra. Han delar dem uti tvenne Stånd, af hvilka det ena (§. §. 305, 306,

Konungamakt, eller söka återgifva åt den aristokratiska principen hela den öfvervigt, den under Medeltiden egde. De som vanligtvis med de högsta låford omtala den Engelska Constitutionen, och tro denna, oaktadt dess partiella brister, likväl i det hela mer än någon annan närma sig intill Ideen af en fullkomlig Statsförfattning för en stor och odlad Nation, kunna väl — detta deras omdöme må för öfrigt vara

307) utgör en ärftlig, med oföryttreliga Majoratsgods försedd Adel, det andra åter (§. §. 308, 309, 310, 311) svarar emot den rörliga sidan af det borgerliga Samhället, hvilken måste representeras genom valde Deputerade. Han fordrar i följd häraf (§. §. 312, 313) National-representationens fördelning i tvenne Kamrar. Vidare fordrar han (§. 311), att valet af de Deputerade skall utgå ur de särskilda Corporationerne: då nämligen, tillägger han, de Deputerade betraktas såsom Representanter, så har detta en organiskt förnuftig mening blott i det fall, då de icke anses såsom Representanter af Individer, eller af en mängd af sådana, utan af Samhällets väsendtliga Spherer, dess stora interessen. Också yrkar han (§. §. 250—256) nödvändigheten af Corporationer inom Näringarnes område; tillägger dessa (§. 252) rättigheten att under den Offentliga Maktens uppsigt efter bestämda reglor vårda sina angelägenheter; lägger (§. 253) stor vigt på Ståndsära; anser (§. §. 244, 245) Corporationernes upphäfvande såsom den förnämsta grunden till den Engelska pöbelns talrikhet; och betraktar ändteligen (§. 255) Corporationerne tillika med Familjförhållandet såsom tillsammans utgörande Statens sedliga rot. I alla dessa hufvudsakliga punkter öfverensstämmer Hegels politiska åsigt med den, om hvilken här är fråga, och med den i det föregående gifna charakteristiken af densamma.

mer eller mindre grundadt — åtminstone icke med rättvisa anses såsom fiender till Folkens frihet. Äfvenså kan man ej deraf, att någon i allmänhet yrkar bibehållandet af vissa Stånd och Corporationer, utan orättvisa draga den slutsatsen, att han nödvändigt måste nitälska för alla en äldre tids inskränkande Skråförfattningar. Om vi således på ena sidan ej kunne instämma i det omdöme, enligt hvilket den förra lärans anhängare påstås aldrig åsyfta något annat än Anarchi och ett tygellöst pöbelvälde; så kunne vi ock lika litet förena oss med dem, hvilka hos den senares förfäktare blott finna ett sträfvande, att dels, i trots af alla Folkens önskningar om representativa Författningars införande, upprätthålla den under de senast förflutna Seklerna i så många Europeiska Stater uppkomna godtyckliga Konungamakten, dels ock återupplifva eller bibehålla alla de för Folket tryckande och för Staten skadliga prerogativer, hvilka de privilegierade Ständen fordom i dessa länder egt, och i en del af dem ännu ega. Så vida det hufvudsakligen är detta sträfvande, som charakteriserar hvad man i våra dagar kallat Ultraism, (och något annat än detta bör man väl ej med detta förhatliga partinamn utmärka); så vore det lika orättvist, att beskylla till exempel Burke eller Steffens för Ultraism i denna mening af ordet, som det skulle vara, att göra La Fayette, Benj. Constant, eller de bästa och ädlaste af Frankrikes öfrige Liberala till

Jacobiner. 8). Imellertid erkänne vi, att flere, i synnerhet af de Tyska Tänkare, om hvilka här är fråga, sjelfve blottställt sig för missförstånd och miss-

8). Ibland hundrade ställen, hvilka med lika mycket skäl skulle kunna för samma ändamål åberopas, må det tillåtas oss att anföra ett enda, till prof på den anda, som är rådande i Steffens politiska Skrifter: "Ob wir den Kastenhochmuth vertheidigen, das Ringen nach äusseren eitlen Vorzügen, die Thorheit derer, die, den Wahnsinnigen gleich, sich Könige dünken, wo man sie verachtet und gering schätzt? Wir, da wir kein Leben kennen, als in der Freiheit, da uns der Athem ausgeht, da uns die schwüle Luft zu ersticken droht, wo die Verwirrung engherziger Begriffe, die immer gewaltsamer sind, je enger sie erscheinen, oder äussere Gewalt auf irgend eine Weise die heilige Stätte der Freiheit zu berühren droht? Wir überlassen die Antwort den Freigesinnten, die uns begriffen haben." — — "Ihr, die ihr euch vorzugsweise die edeln Geschlechter nennt, die ihr, durch die geschichtliche Entwickelung des Staats eine bedeutende Stelle einnehmt, soll nichts geschehen, was die Hoffnung des Bessern rechtfertigt? Der Boden, auf welchem die meisten unter euch so zuversichtlich bauen, ist hohl, eure Ansprüche werden verlacht, eure Unwissenheit erregt Erbarmen, eure Gewalt ist auf ewig gebrochen. Habt ihr den Muth, das morsche Gebäude selber einzureissen, und was Gewalt und eigenthümliche Richtung früherer Zeiten im rohen Gegensatze bildete, freiwillig aufzugeben? So, nur so, seyd ihr zu retten. Thörichte, glaubt ihr, dass der freie Mann eurer Fratze huldigt? Vernichtet die lächerliche, trübselig gewordene Scheidewand der Geselligkeit, die euch von den schönsten Blüthen des Lebens, von der schönen Sorge des Bürgers, von der freien Umsicht höherer Bildung ausschliesst, und euch nichts übrig lässt, als die verdorrten Zweige verwelkter Convenienz, die ihr, Bemitleidenswerthe, mit Lumpen

tydning genom den något för ljusa målning, de ofta gifvit af Medeltiden och dess politiska Författning. Om det andra partiet i sitt sätt att bedömma Medel-

und Flickwerk leerer Eitelkeit aufzustutzen sucht. Zerstört die Schranken, die euch hemmen, und taucht muthig hinein in den Abgrund der grossartigen Einheit des Lebens, aus welcher, in fröhlicher bunter Mannichfaltigkeit, erfrischt durch die lebendige verborgene Gleichheit aller Geister, ein Jeder sich gestaltet auf seine Weise. Gönnt euren Kindern diese Gleichheit, dass sie mit den wahrhaft Freien frei werden, dass sie in freudiger Gemeinschaft mit den Bauern und Bürgern jene Gleichheit festhalten, durch welche erst die Verschiedenheit lebendige Eigenthümlichkeit wird. Lasst jene Herablassung fahren, die keinen Sinn mehr hat, lasst in Schulen und auf Universitäten die Freundschaft die gleichgestimmten Seelen verbinden, dass der Graf und Handwerker, beide gegenseitig veredelt, wie wahre Brüder, sich gleichmässig schätzen, lasst die natürliche Neigung eurer Söhne gegen die Töchter der Bürger, eurer Töchter gegen ihre Söhne, frei walten, und vergesst das adeliche Blut. Die Zeit hat die Adern eröffnet, dieser Adel hat sich verblutet, und ein neues Geschlecht — ein Phönix aus der Asche — hebt aus eurer Mitte die muthigen Schwingen, um, bereichert mit allem, was die Zeit in irgend einer Richtung gebar, sich in frischer Gesundheit zu gestalten. Daher vergesst den alten Adel, dieser ist neu, und nur der neue kann gelten, der alte nur, wenn er erneuert wird. Aus eurer Mitte muss er sich zwar bilden, und weh euch und uns, wenn nichts Belebendes und Grosses sich mehr unter euch entwickelte — euch und uns, wenn die stetige Folge der Entwickelung unterbrochen wird. Aber es ist nicht so. Geschlechter, die in eigenthümlicher Kraft und Stärke sich gestalteten den Zeiten angemessen in ferner Vergangenheit, haben nicht die Fähigkeit verloren, gross und herrlich zu seyn im Sinne der gegenwärtigen Zeit. Was jezt

tiden vanligtvis visat sig partisk emot den; så kan detta deremot efter vår öfvertygelse icke frikallas från det motsatta felet. Men en sådan ensidighet eller

sich bilden kann in eigenthümlicher Schönheit, geboren aus der Mitte eines allseitigen Lebens, wird sich nicht erniedrigen zur bedeutungslosen Copie einer erstarrten Zeit, und mit den freien Bürgern wird der freie Adel entstehen, der, wie er erscheint, alle Missverständnisse und allen Hass vernichtet." (*Caricaturen des Heiligsten 2:r Th. S. 566—568.*). Vi fråge hvarje opartisk: är detta den Franska Ultraismens ton? Om — hvilket vi ej vilje bestrida — äfven denna sistnämnda ibland sina förfäktare räknar åtskilliga berömda män; och om äfven ibland dem en så betydlig åtskilnad eger rum, att man ej utan orättvisa skulle kunna om dem alla fälla ett alldeles lika omdöme; så råder likväl i allmänhet hos dem en helt annan anda, än hos Burke, eller hos de förnämsta af Tysklands nyare politiska Skriftställare. Hvad v. Haller beträffar, hvilken man stundom hos oss nämnt tillsammans med Steffens, Görres m. fl.; så har Steffens (*Caricaturen des Heiligsten 2:r Th. S. 231* med följ.) under rubrik af *Haller oder die Legitimität* uppställt hans lära såsom en af den närvarande tidens politiska Carricaturer, och Hegel (*Grundlinien der Philosophie des Rechts S. 245* med följ.) finner hans *Restauration der Staatswissenschaft* framför alla andra Skrifter af samma syftning utmärka sig genom den fullkomliga frånvaron af all tanke: omdömen, hvilka åtminstone bevisa, huru litet desse Tänkare vilja vidkännas någon slägtskap mellan sin politiska lära och v. Hallers. — Af det här anförda följer imellertid alldeles icke, att vi till alla delar gilla dessa Författares politiska åsigter: vi hafve lika litet svurit deras, som någon annans fana: vi erkänne deras snille och skarpsinnighet, utan att likväl afsäga oss vår rättighet, att pröfva deras meningar, och att på egen undersökning grunda vår öfvertygelse; och vi hafve här blott velat för dem fordra

öfverdrift i ett och annat uttryck bör dock icke förleda oss, att misskänna hela tendensen af en åsigt, hvilken, ehvad omdöme den grundliga pröfningen för öfrigt må fälla om den, åtminstone ej bör förblandas med den fanatiska Ultraism, som i Frankrike synes arbeta, vare sig på Despotismens, eller på Feodalismens och Hierarchiens återupprättande.

Genom det hittills anförda hafve vi till en början sökt medverka dertill, att båda de här ifrågavarande lärorna måtte till sin syftning och sitt innehåll utan misstydning uppfattas. Vi hafve bemödat oss, att redigt angifva de vigtigaste punkter, om hvilka striden dem emellan handlar, och att derigenom bestämma den egentliga stridsfrågan, hvilket vid hvarje tvist är af så stor vigt. Vi hafve derigenom sökt förbereda en lugn och opartisk pröfning af dem: det är till en sådan, så vidt den nämligen i en populär Afhandling kan företagas, som vi numera måste öfvergå; hvarvid vi likväl, på det att denna pröfning ej må få en blott negativ och polemisk charakter, tro oss böra förena den med ett försök till en positiv utveckling af några för Samhällsläran vigtiga begrepp.

samma rättvisa, som vi äfven yrkat för det andra partiet, nämligen att deras läror, då man vill granska och bedömma dem, må fattas i sin verkliga betydelse, och framställas i sin rätta gestalt.

II.

MENSKLIGT SAMHÄLLE I ALLMÅNHET. ÖFVERSIGT AF DESS HUFVUDFORMER.

Då vi tage ordet Samhälle i dess mest vidsträckta bemärkelse, kunne vi gifva detta namn åt hvarje förening af lefvande varelser: i denna mening talar man ofta om ett Samhälle äfven ibland djuren. Hvarje förening af menniskor kan då kallas ett menskligt Samhälle. I hvarje Samhälle finnes en viss mängd af delar, Samhällets medlemmar, förenade genom ett för dem alla gemensamt band till ett Helt. Det menskliga Samhällets medlemmar äro förnuftiga och fria, men tillika sinnliga varelser, hvilka derigenom, att de äro bundne vid en och samma materiella verld, såsom den gemensamma spheren för all deras yttre verksamhet, komma i beröring med hvarandra, och sättas i ett förhållande af vexelverkan. Samhället utgör just denna deras fortvarande vexelverkan.

Det gifves nu visserligen ganska många modificationer af denna vexelverkan, och i denna mening ganska många modificationer af hvad vi i allmänhet kalle mensklig Samhällsförening. Imellertid kunna dock alla dessa sammanfattas under trenne hufvudformer, af hvilka hvardera innebegriper åtskilliga speciellare Samhällsförhållanden. Dessa trenne hufvud-

former, hvilka äfven kunna betraktas såsom uttryckande lika många grader af det menskliga Samhällets utvidgning. äro Familjen, Staten, och ändteligen det alla Stater omfattande Menniskoslägtet. Familjen är den första och enklaste hufvudformen af menskligt Samhälle: det var utan tvifvel med denna, som all mensklig Samhällsförening tog sin början, emedan den är omedelbart beredd genom de till menniskans natur hörande drifter, utan hvilkas verksamhet Slägtet ej kunde ega bestånd. En mängd af Familjer, förenade genom ett gemensamt ursprung och en gemensam vistelseort, samt följakteligen äfven genom gemensamma inflytelser af den yttre omgifvande Naturen, en viss större eller mindre likhet i physiska och andeliga anlag, och en gemensam bildning, hvilken har sitt yttre motsvarande uttryck i ett gemensamt Språk, utgör hvad vi kalle ett Folk; och detta, så vida det eger en Rättsförfattning och en Regering, som vårdar och leder dess gemensamma angelägenheter, bildar en Stat. Vi betrakte här Folk och Stat såsom utgörande en och samma hufvudform af menskligt Samhälle; ty enligt Naturens afsigt synes hvarje särskildt Folk (det vill — då Språket utgör det fullkomligaste yttre uttrycket af Nationaliteten — egentligen säga: hvarje Folk, som talar ett eget, från alla andra väsendtligen åtskildt, Språk) ursprungligen ämnadt att utgöra en särskild Stat; ehuru det genom yttre omständigheters inflytelse, under

den fortgående utvecklingen af Folkens och Staternas öden, ofta händt, än att ett och samma Folk blifvit deladt i flera Stater, än åter att en Stat kommit att omfatta flera Folk. Men äfven de särskilda, genom olika Språk och särskild Regering från hvarandra afsöndrade, Folken och Staterna äro dock icke utan allt samband med hvarandra: de hafva tvärtom många beröringspunkter: de sättas i en mer eller mindre liflig förbindelse med hvarandra, dels genom Litteraturen och Handeln, det vill säga, genom det ömsesidiga utbytet af producterna af deras andeliga och materiella verksamhet, och dels genom politiska förhållanden, det vill säga, genom stridiga rätts-anspråk och försöken att på ett eller annat sätt, medelst krig eller fredlig förlikning, häfva dessa collisioner. Alla de Folk och Stater, hvilka stå i någon sådan förbindelse med hvarandra, bilda derigenom ett större Helt, hvilket, då vi tänke oss det i dess största omfång, och sådant det genom en tilltagande communication mellan menniskorna slutligen bör blifva, måste betraktas såsom en förening af alla Folk och Stater utan undantag, eller såsom det allmänna, hela Menniskoslägtet omfattande Samhället.

Betraktadt i hvar och en af dessa hufvudformer, visar sig det menskliga Samhället först och främst såsom en förening mellan vissa i ett och samma tidsmoment lefvande medlemmar. Men denna förening

är dock ej ämnad, att vara blott momentan: den är ämnad, att ega en viss duration i tiden. Äfven i detta hänseende gifves det en genom sakens natur bestämd åtskilnad mellan de nämnda formerna af Samhälle. I den första af dem, eller Familjen, är föreningens duration mest inskränkt: den upphör nämligen i afseende på Makarne, genom hvilkas förbindelse Familjen uppkommit, vid deras död, och i afseende på Barnen, då de, efter att hafva uppnått den fulla utvecklingen af sina andeliga och physiska krafter, lemna den Familj, inom hvilken de äro födde, för att sjelfve bilda nya Familjer. Deremot äro de andra båda hufvudformerna af Samhället icke på detta sätt i sin duration inskränkte till en enda generation. Ett Folk och en Stat omfattar en lång följd af generationer; och om, enligt hvad alla tiders erfarenhet intygar, äfven Folken och Staterna icke äro frikallade från att småningom åldras och dö, så kan likväl deras lif möjligtvis fortvara i Årtusenden. Också gifves det för dem, likasom för den enskilda menniskan, en Makrobiotik: det gifves för dem en lefnadsordning, genom hvars iakttagande deras lifskraft åtminstone ganska länge kan bibehålla sig frisk och oförsvagad. Detta oaktadt visar oss likväl Historien en successif vexling af Folk och Stater; men under det att gamla Stater genom inre kraftlöshet upplösas, eller genom yttre våld förstöras, och nya uppväxa i deras ställe, för att förr eller senare dela samma öde, fortlefver i dem alla Menniskoslägtet, och visar sig i hvarje ny

verldshistorisk Period i en föryngrad gestalt, såsom ett nytt Helt af Folk och Stater, hvilket likväl alltid står i ett nödvändigt sammanhang med det föregående, af hvilket det leder sitt ursprung. I följd häraf är således Familjen ett Samhälle, hvilket blott fortvarar under en enda generation: Folket eller Staten ett Samhälle, hvilket fortvarar genom en mängd af generationer: och ändteligen hela Menniskoslägtet ett Samhälle, hvilket fortvarar genom alla generationer. Åfven i afseende på sin duration i tiden, likasom i afseende på sin utsträckning i rummet och medlemmarnes talrikhet, visa sig således de här nämnda hufvudformerna såsom uttryckande trenne grader af det menskliga Samhällets mer och mer omfattande utvidgning.

Deraf, att ett Samhälle eger en viss längre eller kortare duration i tiden, blir det en följd, att det i hela dess lif gifves en continuitet, medelst hvilken hvarje föregående moment deraf står i ett nödvändigt sammanhang med alla de efterföljande, och har på dem ett mer eller mindre märkbart inflytande. Derigenom uppkommer för Samhället möjligheten af en Historia, som framställer den successiva utvecklingen af dess lif och det caussaliska sammanhanget mellan alla de momenter, genom hvilka detsamma fortgår. Så vida denna Historia sysselsätter sig med något lefvande, utgör den alltid en Biographi i detta ords mest vidsträckta bemärkelse. Den framställer nämli-

gen den successiva utvecklingen, antingen af vissa Individers och den af dem bestående Familjens, eller af ett Folks och en Stats, eller ändteligen af hela Menniskoslägtets lif. (Biographi i inskränkt bemärkelse, Specialhistoria och allmän Verldshistoria).

Då nu på detta sätt hvart och ett Samhälle, dels i hvarje tidsmoment består af vissa coëxisterande medlemmar, dels ock eger en viss duration, hvarigenom dess lif fortgår genom en följd af tidsmomenter; så blir det i anledning deraf förnuftets nödvändiga fordran, att i hvarje Samhälle ett förenadt afseende må göras på det närvarande och på dess sammanhang med det förflutna och det tillkommande. På ena sidan har det närvarande sin rätt, som icke får uppoffras; men på den andra må detta ej heller betraktas såsom isoleradt, och tillrycka sig vår hela uppmärksamhet eller omsorg: det måste betraktas på en gång såsom en frukt af det förflutna och såsom ett frö till det tillkommande; med ett ord, såsom ett nödvändigt moment i den successiva utvecklingen af Samhällets lif. Den sanna lefnadsvisheten inom hvarje inskränktare eller vidsträcktare Samhälle består till en hufvudsaklig del i konsten att fullkomligen förlika afseendet på det närvarande och dess behof med afseendet på det förflutna och det tillkommande. Denna konst är redan för den enskilda menniskan och Familjen af stor vigt; men den har ock

en ej mindre vigtig användning i den genom en följd af generationer fortlefvande Staten. Den innebär i afseende på Staten tvenne hufvudmomenter, af hvilka inteldera får åsidosättas för det andras skull: på ena sidan aktningen för det närvarandes rätt, och på den andra aktningen för den historiska continuiteten. Staten måste betraktas på en gång såsom en förening af alla de i det närvarande ögonblicket coëxisterande medlemmarne af densamma, och tillika såsom en förening af alla de generationer, genom hvilka dess lif successift utvecklar sig. I följd häraf har på ena sidan den närvarande generationen en obestridlig rättighet och förbindelse, att efter egen pröfning på ett förnuftenligt sätt ordna och förbättra sin Samhällsförfattning och sitt hela tillstånd; men på den andra är den ock förbunden, att i detta sitt bemödande icke endast se på det närvarande, utan betrakta detta i sitt sammanhang med det förflutna och det tillkommande. Den måste betrakta hela sin bildning och sin Samhällsinrättning, såsom ett arf, ett Fidei-commiss, öfverlemnadt af de föregående generationerna åt den närvarande, och hvilket denna är förbunden, att ej blott oförskingradt, utan äfven, så vidt möjligt är, förökadt eller förbättradt, öfverlemna åt de kommande. Det är klart, att man på tvenne sätt kan fela häremot, eller att det i afseende på denna punkt gifves tvenne motsatta ensidigheter, hvilka båda kunna blifva lika förderfliga. Den ena af dessa är den, hvil-

ken uppkommer, då det närvarande Slägtet i sitt bemödande att reformera sina politiska Institutioner, söker lösrycka sig ifrån hela den föregående tiden, och då det således lättsinnigt och våldsamt förstör allt det från denna äldre tid härstammande, för att i dess ställe införa en helt och hållet ny Samhällsförfattning, hvilken, uppgjord blott efter en abstract Theori, saknar all historisk basis, och ej blifvit förberedd genom Nationens föregående politiska uppfostran: den andra och häremot motsatta är åter den, då man, i anledning af läran om den historiska continuitetens nödvändighet, gör sig ett öfverdrifvet begrepp om den närvarande generationens förbindelse, att respectera de föregåendes politiska Institutioner och Lagar, eller då man yrkar, att det närvarande Slägtet skall med blind och vidskeplig vördnad för en äldre tids vishet bibehålla dess Samhällsförfattning alldeles oförändrad, och således uppoffra sin sjelfständighet och sin rättighet att efter egen pröfning ordna sina förhållanden. Den förra tendensen är den revolutionära: den leder till borgerliga oroligheter och Anarchi: den betraktar Staten, icke såsom en i Århundraden fortvarande och successift sig utbildande organism, utan såsom en med större eller mindre skicklighet förfärdigad machin, (en Statsmachin, såsom man för någon tid sedan ofta brukade kalla den), hvilken när som helst kan söndertagas, och efter en ny Theori omgöras. Den andra och motsatta tendensen leder

deremot till att beröfva Staten sitt lif och sin fria, framskridande utveckling: den förstenar den, eller förvandlar den lefvande Samhällsorganismen i en lifslös mumie. Den ena visade sig i hela sin ytterlighet i den Franska Revolutionen: den andra har i sin största ytterlighet under en lång följd af Sekler förekommit uti de Orientaliska Despotierna, i den Chinesiska Statsförfattningen, likasom i den Hinduiska Cast-indelningen. Vi få i det följande tillfälle att närmare granska båda dessa ensidigheter: måhända torde vi då finna, att den förra är rådande i den ena af de i det föregående charakteriserade politiska lärorna; men att deremot den andra läran, sådan den blifvit framställd af en del af dess förfäktare, icke kan fullkomligen frikallas från den senare ensidigheten, ehuru denna visserligen här på långt när icke visar sig uti dess nyss angifna största ytterlighet.

En annan ej mindre vigtig sats är den, att hvarje mensklig Samhällsförening, för att fattas i sin fulla betydelse, måste betraktas ur tvenne lika nödvändiga synpunkter, af hvilka vi kunne kalla den ena den juridiska, den andra åter den ethiska eller moraliska, och dermed tillika religiösa. På ena sidan hafva nämligen Samhällets medlemmar, såsom förnuftiga och fria varelser, mot hvarandra vissa rättigheter, hvilka genom yttre lag kunna till sin vidd bestämmas, och genom tvång göras gällande: detta är det, som ger

föreningen dem emellan sin juridiska charakter. Men på den andra sidan kunne vi, då vi fråge, hvad det är, som ger all mensklig Samhällsförening sin högsta betydelse och sitt sanna värde, icke undgå att finna detta deruti, att det endast är i och genom denna förening, som menniskorna kunna uppnå sin högre moraliska betämmelse. I följd deraf blir det äfven förnuftets nödvändiga fordran, att det menskliga Samhällets medlemmar böra vara förenade med hvarandra genom ett moraliskt band, genom ett band af kärlek, förtroende och välvilja, som utgör ett uttryck af Samhällsmedlemmarnes ethiska förhållande till hvarandra. Så vida åter Samhällsföreningen derigenom blir en, icke blott juridisk, utan tillika ethisk förbindelse, får den nödvändigt äfven en religiös charakter. Ty den i sin fulla renhet betraktade moraliska känslan står i ett nödvändigt sammanhang med den rena religiösa känslan: den blir vid sin fullkomligare utveckling på en gång moralisk och religiös känsla genom den i medvetandet framträdande Ideen om ett Gudomligt Väsende, såsom det sedligt Godas högsta Urbild och Källa, och grunden till en moralisk Verldsregering. Visserligen måste det härvid erkännas, att likasom Religionen sjelf kan ganska mycket förfalskas, och öfvergå, än i Mysticism, än i Superstition, äfvenså kan ock begreppet om den religiösa charakteren af en mensklig Samhällsförening förfalskas, och öfvergå i ett mystiskt eller superstitiöst föreställningssätt. Men möj-

ligheten af en sådan förfalskning kan ej hindra, att ju detta begrepp, fattadt i sin fulla renhet, är af stor vigt och betydelse. — I hvarje mensklig Samhällsförening utgör det, som ger den sin moraliska och religiösa charakter, det egentligen positiva deruti, hvaremot dess juridiska charakter utgör det negativa deruti. I det förra finne vi ett uttryck af all mensklig Samhällsförenings högsta förnuftsändamål, dess högsta bestämmelse: det senare deremot uttrycker det oundgängliga vilkoret för uppnåendet af denna dess bestämmelse. Det förra kan äfven sägas utgöra det inre, det senare åter det yttre deruti: så vida nämligen allt menskligt Samhälle måste betraktas såsom en organisation, en organisk förening af förnuftiga och fria varelser; så utgör det moraliska och religiösa Samhällsorganismens inre anda och lifskraft, det juridiska åter dess deremot svarande yttre form, dess organiska structur. Det juridiska förhållandet mellan Samhällets medlemmar utgör det oundgängliga negativa vilkoret för dess möjlighet eller för möjligheten af förnuftiga och fria varelsers sammanlefnad. Det ethiska förhållandet dem emellan uttrycker sig i och för känslan genom kärlek, såsom den ömsesidiga andeliga attraction, hvilken förenar Samhällets medlemmar med hvarandra: denna åter utgör en, icke blott negativ, utan positiv princip: den utgör grunden till ett för alla Samhällsmedlemmarne gemensamt lif, i hvilket de genom sin fortvarande andeliga vexelverkan ömsesidigt bidraga till den fullkomligaste möjliga utveck-

ling af hvarandras krafter, och derigenom till hvarandras högsta möjliga odling, förädling och sällhet. Denna ömsesidiga attraction mellan förnuftiga och fria varelser visar sig i de särskilda hufvudformerna af det menskliga Samhället under olika modificationer. Inom Familjen förekommer den såsom kärlek mellan Makar, mellan Föräldrar och Barn o. s. v.: i Staten röjer den sig i alla yttringar af Fosterlandskärlek och Samfundsanda: och äfven i förhållandet mellan Staterna b o r d e den åtminstone röja sig såsom ett dem alla förenande band af ömsesidig kärlek och välvilja.

Om alla de här nämnda hufvudformerna af menskligt Samhälle gäller det då, att de ega på en gång en juridisk och en moralisk samt religiös charakter. Vi ämne i det följande uppvisa denna dubbla charakter i Staten såsom den form af Samhälle, med hvars betraktande vi i denna Afhandling egentligen sysselsätte oss. På förhand kunne vi imellertid anmärka, att det, äfven i detta hänseende, gifves tvenne motsatta ensidigheter, hvilka uppkomma, då man betraktar Staten, icke ur båda de här ifrågavarande synpunkterna, utan endast ur den ena af dem, eller då man åtminstone betraktar den m e r a ur den ena än ur den andra. Båda dessa ensidigheter måste vi i vår undersökning om Statens väsende bemöda oss att undvika.

Fortsättn. i e. a. H.

S. Grubbe.

Litteratur:

I. FÖRSLAG TILL ENHET OCH MEDBORGERLIGHET I DE ALLMÄNNA UNDERVISNINGS-VERKEN. Sthm, Nestius, 1823. 32 sidd. 8:o.

II. OM UPPFOSTRAN TILL MEDBORGLIGHET, af L. M. Enberg. Sthm, Nestius, 1823. 40 sidd. 8:o.

III BERÅTTELSE ÖFVER KONGL. KRIGS-ACADEMIEN AFGIFVEN TILL DESS KANSLER AF GUVERNÖREN, år 1824. Sthm, Nestius, 1824. 150 sidd. 8:o utom Bilagor.

IV. REVISIONENS ÖFVER RIKETS ELEMENTAR-LÄROVERK UNDERDÅNIGA BERÅTTELSE OM VERKSTÄLLD GRANSKNING AF ALLMÄNNA UNDERVISNINGENS TILLSTÅND. Sthm, Nordström, 1825. 102 och 46 sidd. 4:o utom Bilagor.

Undervisningsverkens och läromethodernas beskaffenhet i vårt fädernesland har i senare tider utgjort ett bland de förnämsta föremålen för både allmän och enskild uppmärksamhet och undersökning. Att de behöfva undergå någon förändring, har man väl allmänt antagit; men huru denna förändring skulle verkställas, derom hafva tankarne varit så mycket mera delade. Under det att några synas hafva trott, att hvarje förändring nödvändigt måste innebära en förbättring, och att man i följe deraf ej kunde nog skyn-

da att nedrifva den gamla byggnaden, för att uppföra en annan, hvartill ej en gång grundritningen varit uppgifven; hafva andra påstått, att man borde först undersöka, hvari den gamla byggnadens bristfälligheter verkligen bestodo, och endast afhjelpa dem, men deremot bibehålla allt det väsendtliga goda, som man efter sträng och grundlig pröfning befunnit förtjena att bibehållas. Den betänksamhet, hvarmed man härvid gått tillväga, har mer än en gång blifvit orättvist bedömd och beskylld att utvisa ej endast liknöjdhet för undervisningen, utan äfven egennyttiga eller skråmässiga afsigter. Rec. lemnar dessa beskyllningar åt den glömska eller det förakt de förtjena, och vill icke inlåta sig i någon vederläggning af deras påstående, hvilka anse allt, som ej instämmer med deras egna ofta högst ensidiga åsigter, såsom härrörande från dåliga bevekelsegrunder: sådana obevista och obevisliga tillmälen vittna, efter Rec:s. öfvertygelse, antingen om ett välment, men otidigt nit, i hvilken händelse de kunna förlåtas en af värma för den goda saken hänförd yngling, eller ock om belackarens egen tvetydiga moralité. Men öfver nödvändigheten af denna långsamma betänksamhet, anser Rec. sig böra i korthet yttra sina tankar, innan han öfvergår till granskningen af här anmälda skrifter och till framställningen af sina egna förslag om förändringar i undervisningsverkens organisation.

Man har sagt, att på lärarnes nit och skicklighet beror mera, än på sjelfva skolordningen, äfven om denna har en hög grad af förträfflighet. Detta äger sin fulla rigtighet, ty andan är väl mer än kroppen eller formen. Men då man ibland flere lärare sällan kan förutsätta en och samma anda, och då all söndring i sådant afseende bör såsom skadlig förebyggas så långt möjligt är, måste en lag eller en yttre form finnas, som sammanhåller och gifver åt det hela en och samma rigtning. Denna form är god, så vida den inskränker sig blott dertill och ej hindrar andan att fritt röra sig och verka: den bör således ej förändras efter modets nycker och infall, utan först då, när de, som hafva den till ledning, sjelfve känna sig deraf hindrade, eller när man efter noggrann undersökning funnit, att den i flere väsendtliga afseenden är olämplig. Vill man dessförinnan påtruga lärarne en ny form, hvari de ej med sjelfständighet och frihet kunna röra sig, då kan man lätt qväfva den lefvande och lifgifvande andan, så att blott den liflösa formen står qvar.

Häraf följer, att formen ej bör undergå någon allmän och väsendtlig förändring, förrän det är bevisadt, ej endast att förändringen verkligen oundgängligt erfordras, utan ock att den nya formen är af en betydligt öfvervägande förtjenst och såsom sådan blir erkänd åtminstone af pluraliteten bland dem, som blif-

vit tillsatte att undersöka och bedömma densamma. Men som användbarheten af en sådan ny form ej alltid kan bestämdt afgöras blott genom en theoretisk undersökning, ehuru denna undersökning eljest må hafva utfallit till dess fördel, och emedan den föreslagna formens företräde framför en äldre åtminstone i vissa afseenden måste genom erfarenheten bekräftas, så bör den kunna få antagas vid de läroverk, hvilkas lärare anse den lämplig och önska att begagna den. Visar sig då denna form icke der, hvarest den instämmer med lärarnes egen öfvertygelse, såsom betydligt öfverträffande den äldre, så bör den naturligtvis ej såsom allmän lag antagas; den skulle då på alla ställen, der den emot lärarnes önskan infördes, åstadkomma oändligt mera skada än gagn, så vida man ej ville antaga den orimligheten, att lärarne borde betraktas såsom blotta machiner, utan eget omdöme.

De grundsattser, som Rec. i det föregående anfört, har ock Kongl. Uppfostrings Committéen följt, både vid frågan om den så kallade ämnes-läsningens eller ambulatoriska läse-ordningens tillåtna införande i de skolor, hvilkas lärare ansett den äga företräde framför den vanliga, och vid förslaget om Skol-Revisionen: en inrättning, som förtjenar allt loford och som för undervisningsverket redan är och skulle ännu mera blifva af ett ganska vigtigt inflytande, om dess granskande befattning finge utsträckas äfven till sådane skrifter,

som rörande undervisningsverken och läromethoderna utkommit mellan revisionerna. En sådan anbefalld granskning vore i flere afseenden nyttig. Den skulle icke blott hafva den negativa förtjensten, att, genom en af de der samlade lärarne efter gemensam pröfning uppsatt vederläggning, tillrättavisa den som framlaggt ett omoget och overkställbart förslag, utan ock den högre och vigtigare, att fästa en allmännare uppmärksamhet vid hvarje välbetänkt förslag, att utveckla dess förtjenster samt att tillstyrka dess antagande på prof, der sådant kunde ske efter Ephori och Lärarnes bepröfvande, samt med deras bifall.

Enligt nu gällande författning är väl Revisionens Secreterare förbunden, att "under mellantiderna vara uppmärksam på de läroböcker, methodiska föreskrifter eller andra afhandlingar, som inom eller utom fosterlandet uti språk och vettenskaper med afseende på den allmänna undervisningen kunna utkomma, af dem taga den kännedom, som tillfälle och lägenhet medgifva, samt vid Revisionens nästa sammankomst föredraga hvad som anses vara gagneligt och för den elementära uppfostran användbart"; men i Instructionen för Revisorerne inskränkas deras åtgärder i detta afseende till "de särskilda läromethoder, som blifvit införde, samt de förändringar uti gamla läroverkens form och föreläsnings-skyldigheter, hvilka med anledning af Skol-Lagens tillåtelse kunna progressift före-

tagas" således endast till det redan antagna. Revisionens nuvarande Secreterare hade emellertid, enligt dess till protocollet gifna särskilda yttrande, yrkat att den första och tredje af de här anmälda skrifterna borde underkastas Revisionens pröfning; men Revisorerne ansågo sig förmodligen i detta afseende bundna af sin Instruction, och dessutom torde väl tiden hafva befunnits dertill otillräcklig. Äfven detta hinder skulle likväl icke mera finnas, om Skol-Ordningen uttryckligen föreskref en sådan granskning; ty då ägde hvarje vald Ledamot före Revisionens sammanträde åtminstone två månaders tid att genomläsa och öfvertänka sådana utkomna skrifter; han borde således om dem kunna fälla ett bestämdt omdöme innan Revisionens öfverläggningar började, så att dess Ledamöter då genast kunde meddela hvarandra sina tankar deröfver.

Efter dessa allmänna anmärkningar öfvergår Rec. till sjelfva granskningen af de skrifter, hvilka Rec. här sammanställt, såsom dels hufvudsakligen vidrörande ett och samma ämne, dels i vissa afseenden mer eller mindre öfverensstämmande i frågan om undervisningsverkens organisation och olika läromethoders större och mindre lämplighet.

Förf. till N:o I utgår ifrån den af honom sjelf såsom problematisk ansedda grundsattsen, att "en för alla blifvande medborgare gemensam uppfostran är kan-

ske det säkraste medel att hos det uppväxande slägtet grundlägga en allmän och ren kärlek till medborgare och fosterland." I följe häraf skulle enligt Förf:s tanka alla ynglingar, de må sedermera blifva lärde, civile ämbetsmän, militärer, handlande, handtverkare eller bönder, "utan åtskillnad på stånd och villkor, såsom bröder tillsammans uppväxa och undervisas i Christendomen, Svensk Grammatik, Geographi, Bibliska, samt Svenska och Allmänna Historien, Naturkunskap samt de lefvande Språken;" hvarefter hvar och en af dem "vid omkring 16 år" kunde sjelf bestämma, "om han ville gå till de närande Ståndén eller inträngа på embetsmanna banan."

Äfven om man ville antaga, att en så vidsträckt undervisning borde lemnas utan undantag åt alla dessa ynglingar, hvilket Rec. af skäl, som längre fram skola anföras, på det högsta ogillar, är i alla fall alltförmycken vigt lagd på blotta gemensamheten i undervisningen. Ty icke kan den vänskap, som ynglingar af olika stånd under Skol-tiden fatta för hvarandra, blifva af någon varaktighet, om dessa ynglingar ej få tillsammans fortsätta sina studier vid Gymnasium och Academien. Icke förstå de tillräckligt att värdera hvarandra vid och före denna ålder, och icke kunna de i följe deraf så fast sluta sig till hvarandra, att de icke lätt glömma sitt vänskapliga förhållande till sina förra lek- och skol-kamrater, sedan de vid skol-tidens

slut blifvit åtskiljda och inträdt i olikartade befattningar, der de komma i beröring med andra personer, till hvilka de snart närma sig, i synnerhet om de äga med dem ett gemensamt mål, hvartill de syfta. Likväl endast då detta mål är högt och ädelt, eller då dessa personer i allmänhet nitälska för hvad som är godt och rätt, kunna mellan dem, så vida de ömsesidigt rätt förstå och känna, huru nära de i tanke- och handlingssätt öfverensstämma, sådana förbindelser uppkomma, som ej blott äro inskränkta till deras egna personer, utan äfven utvidgas till en sann och varm kärlek för medborgare och fosterland. Hvad åter blotta bekantskapen från skol-tiden beträffar, är den enligt Recis öfvertygelse af alldeles intet inflytande i det afseende Förf. åsyftar. Icke må Förf. föreställa sig, att den höge ämbetsmannen eller hofmannen skulle med mindre stolthet se ned på sin fordna skol-kamrat, handtverkaren eller bonden, för det att de i 6 à 8 är läst tillsammans Fransyska, Tyska, Naturkunnighet m. m. I stället för att detta skulle vara ett osvikligt medel att åstadkomma mellan dem ett förtroligare förhållande, skulle de tvärtom ännu mera derigenom aflägsnas; ty den högre torde kanske alltid befara, att den ringare kunde i följd af detta fordna kamratskap vilja antaga en ton af förtrolighet och jämlikhet, som ej kunde förenas med den förres begrepp om det nödiga upprätthållandet af sin rangs eller sitt

ämbetes anseende. Ännu mindre skulle den högt uppsatte mannen särdeles högt värdera handtverkare och bönder i allmänhet, endast eller hufvudsakligen af den orsak, att han engång gått i skola tillsammans med någon af deras likar.

Ett säkrare medel till vinnande af det åsyftade ändamålet måste väl finnas, och detta medel utgöres helt enkelt af en rigtig christendoms-undervisning. Af christendomen lär man sig, att inför Gud äro alla, vare sig höga eller ringa, lika, och af denna sanning följer, att hvar och en, som väl uppfyller sitt kall och sin bestämmelse, förtjenar sina medborgares aktning, han må tillhöra hvilken class som hälst i samhället. Lär man icke detta af christendomen, så lär man det troligen aldrig.

Men kan man nu också blifva en god och välsinnad medborgare endast genom christendoms-kunskap, och derom hyser Rec. icke det minsta tvifvelsmål, hvartill gagna då ynglingar af handtverks- och bonde-ståndet alla de öfriga kunskaps-ämnen, hvari Förf. önskar att de skola undervisas? Enligt Recis öfvertygelse till ingen ting annat, än att göra desse ynglingar mer eller mindre oskicklige till deras göromål, att leda deras håg från deras yrken, att genom denna kunskap alstra hos dem högmod och förakt för deras olärdare likar, samt slutligen att hos dem väcka ett in-

re missnöje med deras egen ställning och med deras obetydliga plats i samhället. Rec. skall söka att närmare utveckla dessa menliga följder af en sådan vidtutsträckt undervisning.

Många handtverkares och bönders flesta göromål äro så tunga och mödosamma, att de som dermed sysselsätta sig behöfva ända ifrån barndomen inöfvas och härdas, hvarförutan deras armar och händer blifva för dessa göromål mer eller mindre odugliga. Den som nu i stället flere år vant sig att hålla i den lätta boken och pennan, som länge varit van att njuta den hvila, som i skolan är oundgänglig efter själens och förståndets ansträngningar, han är derigenom förklemmad och kan svårligen blifva en duglig och flitig arbetare i ett tyngre handtverk eller i de besvärliga landtmanna-sysslorna. Äro åter göromålen ej tunga, så erfordras åtminstone, att handlaget redan i de yngre åren inöfvas, ty den smidighet i fingrar och i kroppens lemmar i allmänhet, som då finnes, försvinner snart; dessutom måste synen och den fina känslan då utbildas, hvarförutan någon egentlig konstfärdighet icke kan vinnas. Detta lärer väl icke nekas af någon, som vid 16 års ålder eller derutöfver sjelf försökt att lära, t. ex. att spela ett instrument, eller som i allmänhet blott fästat uppmärksamhet på den ovighet i fingrarne, hvilken högst sällan helt och hållet kan öfvervinnas af den som sent börjar.

Den yngling af de lägre folk-classerne, hvilken erhållit en sådan uppfostran som Förf. föreslagit, är dessutom ryckt utur sina naturliga förhållanden; han kan icke, äfven om han ägde full frihet i valet, återgå dit, utan att medföra den tanken, som snart skall göra sig gällande, att han häldre bordt fortgå på den väg han begynt, och som synes honom så beqväm; han afundas deras lycka, som uppstiga till högre sysslor och yttre anseende, och han skall i följd häraf både med olust och ovana krafter förrätta det tunga och mödosamma arbetet, i händelse han verkligen gör ett allvarligt försök dermed. I alla fall skall han förr eller senare, om han äger någon förmögenhet, blifva en half herre-man, som låter sitt tjenstefolk arbeta för sig och sina barn, åt hvilka han naturligtvis bestämmer ett i hans tanka lyckligare öde. Detta skulle just vara rätta sättet att ytterligare befordra den redan nu allmänt öfverklagade öfvergången ifrån de närande till de tärande ständen, och härigenom skulle således just beredas motsattsen af hvad äfven Förf. sjelf åsyftar.

Den bildning, som genom en sådan på en gång både för vidt utsträckt och för mycket inskränkt undervisning, skulle erhållas, synes Förf. till N:o I anse såsom fullständig, ty han förklarar, att "man skulle genom denna undervisning få en ganska bildad medborgare-clatss i de närande ständen." Men månne väl Förf. kan med något slags skäl påstå, att den, som

blott äger skolgosse-kunskaper, förtjenar att kallas ganska bildad? Månne icke rätta namnet på en sådan kunskap, är half-lärdom, och månne icke resultatet af denna half-lärdom just är hvad man känner under namn af half-bildning och half-upplysning? Så tror åtminstone Rec., och förmodar derjemte, att ganska många dela hans öfvertygelse. Men är verkliga förhållandet sådant, och utgör half-bildning och half-upplysning hela skörden af den för de lägre ståndens barn föreslagna vidsträckta undervisningen, så befarar Rec., att man ej får särdeles skäl att prisa en sådan undervisning. Hvar och en som föröfrigt önskar att göra sig närmare bekant med beskaffenheten af denna half-bildning, har Rec. all anledning att hänvisa till den förträffliga Skriften: Om falsk och sann Upplysning med afseende på Religionen, der den med rättvis stränghet är bedömd.

De skadliga verkningarne af denna half-bildning i religiöst och politiskt afseende anser sig Rec. böra angifva, ehuru detta ämne här redan blifvit föremål för en kanske nog vidlyftig undersökning. I religiöst afseende yttra sig de menliga följderna häraf uti brist på religiös tro och uti ett alltför lågt begrepp om värdet och vigten af en sann gudsfruktan. Läser den olärde bonden med fromt sinne och med uppbyggel-

se sin bibel och psalmbok, så måste den studerade bonden, just för det han tycker sig vara klokare och upplystare, förakta denna läsning, som han endast anser tillhöra sin hustru och sina döttrar, så vida icke äfven de en gång under tidernas lopp befinnas värdige att få del af den lärda bildningen och uppfostras till läsning af Romaner och Theaterpiecer. Sjelf tror han sig vara mogen för den i hans tanke högre och mera bildande tidnings-läsningen.

Vid betraktandet af half-lärdomens verkningar i politiskt afseende måste Rec. vara utförligare, emedan Förf till N:o II i synnerhet ifrån den politiska synpunkten anser en sådan kunskap såsom alldeles oundgänglig för hvarje medborgare af de lägre ständen. Då likväl den förre Förf. synes hafva trott, att den bildning, som han ville åstadkomma, skulle verkligen kunna blifva väsendtlig, och således icke inskränker läsningen till några compendier, hvartill den dock efter hans förslag måste inskränkas, så förklarar deremot Förf. till N:o II uttryckligen, att han ej yrkar större kunskap, än som bequämligen kan inrymmas i en "Medborglig Katekes." För att på en gång gifva läsaren begrepp om denne Författares konstlade och vidtsväfvande skrifsätt samt om hans åsigter uti ifrågavarande ämne, vill Rec. här införa honom sjelf talande: "Jag kastar ögonen på mitt fädernesland: jag ser en redlig allmoge, född till åtnjutande af frihet

och de högsta medborgerliga rättigheter. Jag finner henne icke endast sysselsatt att odla och försvara sin jord: men äfven, enligt en urgammal och vördnadsvärd sed, deltaga i det vigtiga kall att dömma öfver sina likar, deltaga i öfverläggningar rörande hvarje orts hushållning och bästa förvaltning, ändteligen i de allmänna riksmöten, der hela landets angelägenheter äro ämne för medborgares omsorg. Nödvändigt förutsätta dessa befattningar, för att rätt uppfyllas, en viss grad af insigter och ljus. Kännedomen af sitt förhållande till det högsta väsendet, och de pligter, som deruti åläggas hvarje menniska; förmågan att rätt uppfatta betydelsen af sitt modersmåls tecken, och att sjelf genom deras efterbildning kunna skrifteligen framställa sina tankar: kännedom af tingens aritmetiska förhållanden, så nödvändig i en tid, då deras pris uppskattas efter en enda gemensam måttstock: penningevärdet; dessa första och enklaste beståndsdelar af allmän medborgerlig bildning, och hvartill man vanligen velat inskränka den, uttömma likväl ej dess hela begrepp. Dertill fordras ännu att genom en särskilt väckelse af känsla och tankekraft fästa uppmärksamheten på den ståndpunkt hvarje medborgare intager i samhällsorganisationen, och på de förhållanden, som deraf blifva en följd. Skola ej gamla misstag oupphörligt förnyas, skall ej samhället ständigt sväfva i en ebb och flod af förändrade styrelseprinciper, skall ej den enskilte sjelf alltjemt vackla i begrepp och vilja,

så måste vissa oryggliga grundsattser för samhällsrätt och samhällsväl, från barndomen inplantade, lika utbredas i alla stånd, såsom blifvande, varaktiga former, efter hvilka alla medborgares tänksätt och handlingar skola bilda sig. Den egenteliga medborgliga bildningen för menigheten måste bestå uti bibringandet af sanna begrepp om det hufvudsakligaste af fäderneslandets grundförfattning, lagskipning och hushållning: och i den derpå grundade kännedomen så väl af en Svensk medborgares rättigheter och skyldigheter i allmänhet, som i synnerhet af hvad som hörer till menighetens eget stånd, dess värde, pligter och rättigheter."

De "insigter", hvilka Förf. här förutsätter såsom för ändamålet nödvändiga, kunna väl ej annat än blifva högst torftiga, då de hufvudsakligen skola hämtas endast ur den "Medborgliga Katechesen," och det "ljus," som derigenom upptändes, lärer väl ej komma att lysa särdeles klart. Detta ljus kan ju icke vara någon ting annat, än den förderfliga halfupplysning, som Rec. i det föregående omnämnt. Långt ifrån att tro, att denna half-upplysning skulle verka, "att de gamla misstagen ej skola oupphörligt förnyas, att samhället ej skall sväfva i en ebb och flod af förändrade styrelse-principer," är Rec. tvertom öfvertygad, att raka motsattsen af hvad Förf. åsyftar skulle derigenom åstadkommas. Då allt mensklig nödvän-

vändigt måste hafva sina ofullkomligheter, så kan äfven den bästa Constitution ej vara alldeles fri från sådana, ehuru dessa äro relatift mindre, än de som kunna befinnas i hvarje annan. Detta gäller således äfven om vårt fäderneslands constitution. Men om ock den svenske bonden tror att denna kunde vara bättre, eller till och med inser dess brister, så kommer han alltid, i följd af sin obenägenhet för alla nyheter och sin tillgifvenhet för det gamla och bestående, att blifva ett pålitligt stöd för den gällande statsförfattningen. Gör honom till en half-lärd man, och han skall genast tro, att han förstår att sjelf skrifva bättre grundlagar. Vill man se exempel härpå, så behöfver man ej gå längre tillbaka än till sista Riksdagen, då just en af denna half-lärdoms repræsentanter, Johan Jacob Rutberg, inlemnade ett märkligt förslag till en alldeles ny Regerings-Form. Hade det då funnits många Rutbergar i BondeStåndet, så hade detta förslag väl der kunnat tillvinna sig en fördelagtigare uppmärksamhet; nu deremot förklarades det af en ledamot vara "alldeles otjenligt", och af en annan ansågs det såsom "förmätet." Samme outtröttlige förslagsmakare inlemnade ock i Bonde-Ståndet vid samma Riksdag en i formen grundlagsstridig och föröfrigt obetänkt motion om hela indelningsverkets upphäfvande och införandet af ett ganska vidt utsträckt conscriptions-system; men denna motion tog ock ett snöpligt slut. Motionären säger väl i detta förslag

att han "kanhända talar i fåvitsko", men denna fåvitska hindrar honom dock ej att tro sig klokare än alla andra, med undantag kanske af hans "vän Anders Danielsson."

Vår nu varande Statsförfattning, så vidt den rörer Bonde-Ståndets repræsentations-rätt, hvilar dessutom just på den urgamla föreställningen, att Sveriges frie Odalmän äga en hos de flesta andra länders allmoge sällsynt förmåga att, med sitt rediga och ljusa förstånd samt med sitt rena och af ingen halfbildning förvillade omdöme, kunna inse hvad som är rätt eller icke rätt, så att de i detta afseende ej blott kunna täfla med, utan äfven öfverträffa mången ur de högre medborgare-classerna. Att denna föreställning ej är en blott phantasi, derom vittnar Sveriges både äldre och nyare historia, derom vittna äfven de sednaste Riksdagarnes protocoller. Väl är det sannt, att icke alla Ståndets medlemmar kunna så realisera denna idé och så utmärka sig, som t. e. den under 1809 års Riksdag aflidne Matts Pehrsson ifrån Dalarne och den ännu lefvande Nils Månsson ifrån Skåne, jämte flere af deras likar, men äfven bland dem, som icke äga en sådan förmåga att ledigt och med större omständlighet uttrycka sig, finnas många, som det oaktadt äga en ganska hög grad af redighet, klokhet och skarpsynthet; åtminstone känner Rec. flere sådana.

Dock någon kan med skäl invända: det gifves ännu en tredje class af detta Ståndts medlemmar, som ej äga dessa egenskaper i högre grad och som måste lita på andras omdöme. Må det äfven af Rec. vara medgifvet. Men om blott dessa alla mena väl med Staten och handla efter sin bästa öfvertygelse, äro de likaså aktningsvärde, som äfven den af naturen rikast begåfvade. Deraf ser förövrigt Rec. ingen fara, aldraminst i jämförelse med faran, om de ägde den så mycket recommenderade nyttighets- och husbehofs-kunskapen. De skulle åtminstone i förra fallet rätta sig efter de klokare inom sitt eget Stånd, i fall de finge vara i fred för vissa beställsamma, ofta välmenta, örontasslande och skrifklådiga personer, som tro sin vishet vara oundgänglig för det stora hela, och som, då de ej få gå ut och lysa sjelfve, anse statens väl kunna komma i fara, om de ej utlåna sin lilla dank åt dem, som efter deras tanka eljest skulle famla i mörkret. Endast då, när Rec. förmärkt för mycken upplysning af detta slag, d. v. s. när bonden talar och skrifver ett språk, som ej kan vara hans eget, när han yttrar sattser, som endast kunna komma från frondören, som ej kunna uppstiga i den redlige bondens hjerta, hvilkens valspråk är och bör vara: frukta Gud och ära Konungen; endast då har Rec. varit frestad att tro, det ingen annan hjelp mot detta ofog vore, än att ur vår statsförfattning utplåna den förträffliga idéen, i följe hvaraf ej endast de bildade classerna äga

sina repræsentanter vid våra riksdagar, utan äfven rikets allmoge i den ursprungliga meningen, d. v. s. utan allsköns lärd eller konstlad bildning, endast med de gåfvor naturen sjelf tilldelat hvar och en.

Förf. till N:o I. har, såsom Rec. redan anmärkt, visserligen tagit undervisningen mindre inskränkt, men han har det oaktadt betydligt misstagit sig, då han föreställt sig, att den undervisning, som han föreslagit, både kunde tjena till en fast grundval för all vettenskaplig odling och verkligen bereda en fulländad medborgerlig bildning. I förra fallet eller såsom grundval är den för löslig, hvilket Rec. i det följande skall söka bevisa, och i senare fallet är den i sig sjelf skadlig derigenom, att den hindrar den fria utvecklingen af ynglingens intellectuella krafter, förer honom i ledband, men släpper honom innan han kan gå på egen hand. Sådant blefve förhållandet med alla dem, hvilka enligt denne Författares theori skulle ingå i de närande Ståndén, der deras göromål icke kunde medgifva någon fortsättning af denna påbörjade lärda bildning. För dem åter, som vid Gymnasier och Akademier fortsätta sina studier, tills de erhålla en högre grad af kunskap, blir ett sådant tvång alldeles icke skadligt, just derigenom att de hafva tillgång till lärares handledning, tills de lärt sig att vara sina egna ledare.

Denne Författare har ock misstagit sig deri, att han antager, det all bildning måste inhämtas uti skolan, och således icke erkänner, att allt hvad som omger menniskan, har, eller åtminstone kan hafva på henne i detta afseende ett kanske ännu mera bestämdt och verksamt inflytande, samt att man äfven utom skolan kan hämta sin bildning ur böcker genom sjelfvillig läsning. Af huru ringa vigt kännedomen af ett större eller mindre antal årtal och definitioner måste i och för sig sjelf vara, bör väl icke undfalla någon, som betänker att detta egentligen blott är en död kunskap, hvilken endast för ett högre ändamål bör inhämtas. Men i skolan måste detta högre ändamål åsyftas; man måste der vara betänkt på att uppföra en fast vettenskaplig byggnad. I detta afseende är minnes-läsningen af facta, reglor och definitioner alldeles oundgänglig, ty endast derigenom erhåller man tillräckliga materialier för den byggnad man vill uppföra. Stannar man åter vid blotta samlandet af dessa materialier eller lägger man uteslutande vigt derpå, och hinner man ej så långt att de kunna för sitt bestämda ändamål användas, då uppkommer den liknöjdhet för all slags bildning och den försoffning, som man ofta nog förmärker hos den lärda classen, och hvartill man således ej bör söka orsaken i de gamla språken, såsom denne Författare påstår. Att man åter utom skolan och utan all skol-lärdom kan genom en otvungen och sjelfvald läsning af historiska skrifter

och vitterhet, erhålla en humanistisk och medborgerlig bildning, derpå saknar man ej inom ståndspersonsclassen bevis, ty man träffar der mången gång män, hvilka i sjelfständighet och lefvande insigt åtminstone kunna jämföras med dem, som fått en lärd bildning.

Hufvudsumman af Rec:s åsigter i detta ämne vill Rec. sammanfatta i följande momenter: 1:o För de lägre ståndens eller de arbetande classernas barn är näs'an ingen annan undervisning användbar, än christendoms-undervisningen, hvartill dock kan läggas undervisning i skrifva och räkna, ej endast för handtverkaren utan äfven för bonden, ehuru man kunde invända att den senare äfven utan denna undervisning lär sig räkna i hufvudet både fort och säkert, att hans goda minne ersätter alla skriftligen uppsatta promemorier, att bomärket i hans föga invecklade förhållanden gör lika god tjenst som det af honom sjelf utskrifna namnet; 2:o All annan läx-läsning är för dem skadlig, ej endast i afseende på deras sjelfständighet och charakter, utan äfven emedan de lätteligen derigenom inlockas på ett fält, dit de kanske icke äga någon inre böjelse; 3:o Den gamla folk-litteraturen och folk-poesien bör deremot upplifvas bland allmogen, och tillika bör en läsebok (ej läro-bok) i fäderneslandets historia allmänt bland dem spridas; 4:o Öfvergången från de närande till de tärande Stån-

den bör vara fri, så att den som innom sig känner ett omotståndligt begär efter kunskaper, må äga obehindradt tillfälle att tillfredsställa detsamma; 5:o All lärd bildning bör blifva fullständig och ej stadna på halfva vägen; den bör ock vara grundlig, hvarföre inga skadliga genvägar böra af Staten auctoriseras.

Den enhet i undervisningen, som man velat utsträcka till alla samhälls-klassernas söner, och som Rec. på anförda skäl icke kunnat gilla, så vidt man derunder äfven innefattade handtverkares och bönders söner, anser Rec. i strängaste bemärkelse böra omfatta alla öfriga samhälls-klassers söner, ej mindre de båda högre ståndens (adelns och presterskapets), än ämbetsmäns (af alla slag), officerares, handlandes och ståndspersoners söner. Ty om dem alla gäller, hvad som med så mycket skäl både i tryckta skrifter och vid senaste Riksdagen yttrats, att man ej för tidigt må bestämma deras framtida yrke och befattning. För alla dessa ynglingar bör det derföre finnas läro-anstalter, så inrättade, att de der hafva tillfälle att inhämta en grundlig förberedande undervisning.

Våra Trivial-Skolor, som hittills blott varit förberedande för Gymnasii-undervisningen, borde i följe häraf undergå någon förändring i afseende på der förekommande läro-ämnen. Ifrån dessa Trivial-Skolor skulle nämligen de lärjungar, som vilja fort-

sätta sina påbegynta studier, utgå antingen till våra vanliga Gymnasier, som man kanske kunde kalla de Lärda Gymnasierna, der ynglingar bildas till prester, ämbetsmän eller vettenskaps-män i allmänhet, eller ock till de Militära Gymnasierna (Krigs-Akademien, Institutet vid Marieberg), der ynglingar uppfostras till militärer. Skiljaktigheten mellan dessa båda Gymnasier i afseende på undervisnings-ämnena bör hufvudsakligen endast bestå deruti, att i de Lärda större vigt lägges på undervisningen i de gamla språken; i de Militära åter på de moderna språken och de mathematiska vettenskaperna. Den historiska vettenskapen bör deremot i båda lika allvarligt bedrifvas. Dessa divergerande läroverk böra för öfrigt vara så inrättade, att Universiteterna slutligen kunna blifva förenings-punkten der de åter sammanfalla. Förf. till N:o III. hänförer väl Krigs-Akademien till de af honom så kallade Tillämpnings-skolor, till hvilka han för öfrigt med rätta räknar: Navigations-Skolor, Bergs-Skolor, Chirurgiske Skolor, Djur-Läkare-Skolor, m. fl. Men skillnaden mellan Krigs-Akademien och dessa Skolor är ganska väsendtlig, och består enligt Rec:s mening deruti, att de senare blott tillämpa en eller annan vettenskap, hvars grunder de meddela, då deremot Krigs-Akademien har för ändamål en allmännare humanistisk och vettenskaplig bildning. Den practiska tillämpningen utgör dessutom en mindre betydlig del af hela den vid Krigs-

Akademien meddelad undervisningen. Rec. tror sig således, med anledning af hvad han i det föregående yttrat, hafva full anledning att ställa Krigs-Akademien i parallel med de egentliga Gymnasierne.

De Trivial-Skolans lärjungar, som icke vilja fortsätta sina studier och således icke öfvergå till de Lärda eller Militära Gymnasierna, utan bestämma sig för de sysslor, till hvilkas erhållande ingen akademisk examen erfordras, eller för handel, fabriks-rörelse, bruks-rörelse, böra i Handels-Skolor, om hvilkas beskaffenhet Rec. längre fram skall yttra sig, äga tillfälle både att fullfölja en del af den humanistiska bildningen, och att erhålla en för dessa yrken nödig praktisk undervisning.

De läroämnen, som i följe häraf böra i Trivialskolorne föredragas, äro: 1:o *Christendomen*; 2:o *Bibliska Historien*; 3o *Fäderneslandets Historia*; 4:o *Allmänna Historien*; 5:o *Geographi*; 6:o *Arithmetik*; 7:o *Svenska Språket*; 8:o *Latin*; 9:o *Grekiska*; 10:o *Franska*; 11:o *Tyska*.

För de 7 förstnämnda behöfver ej Rec. ingå i något försvar; de äro af alla erkända såsom till skolan rätteligen hörande. Så mycket mera behöfs deremot detta försvar för alla de andra; å ena sidan mot anhängarne af den liberala uppfostrings-ideen,

hvilka här återfinna den förhatliga Latinen och den ej mindre förargliga Grekiskan, som efter deras tanka ej höra till "de för alla stånd gagneliga" läroämnen; å andra sidan mot försvararne af den classiska bildningen, som torde komma att anse Franska och Tyska språken såsom en skadlig utväxt.

För Latinens bibehållande tala följande skäl, dem Rec. anser vara fullt tillräckliga. Redan för en klar och säker insigt i svenska språkets grammatik är Latinen ett alldeles oundgängligt hjelpemedel, ty utan den åskådlighet, som latinen gifver af declinationer och conjugationer genom deras vanligen bestämdt olika böjningar, kan den svenska declinations- och conjugations-läran ej blifva för lärjungen rätt begriplig. Rummet tillåter ej Rec. att fullständigt utveckla detta ämne; likväl vill Rec. anföra några exempel, som säkerligen blifva tillräckliga för den som vill oväldigt betrakta saken. I svenskan heter *menniska* i genitivus *menniskas*, med casus-beteckningen i slutet af ordet, i dativus *åt menniska*, med casus-beteckningen framföre ordet och skiljdt derifrån; huru lärjungen häraf skall få ett redigt begrepp om casus, är för Rec. omöjligt att inse. I latinen deremot äro dessa casusbeteckningar blott ställde på *ett* sätt, nemligen efteråt, hvarigenom ett åskådligt schema af förändringarne kan uppgöras, hvilket på det klaraste upplyser förhållandet. På lika sätt är det med verberna; samma åskåd-

lighet af formerna i latinen, samma brist på åskådlighet och sammanblandning i svenskan. Vidare ett exempel ur syntaxens enklaste grundläror. Läraren säger: "efter verbum activum står nomen i accusativus, t. e. *slå menniskan:* här är *menniskan* accusativus." Lärjungen tror det på lärarens ord, men han ser icke sin accusativus; den blir ej för honom åskådlig. Läser han en annan gång: *nu föres menniskan*, så kan han ju lätt anse *menniskan* äfven här såsom accusativus: säger då läraren: "nu är ordet *nominativus*, emedan det står tillsammans med ett passivum," så blir detta för lärjungen så invecklad, att han kanske alldeles icke, eller åtminstone otydligt uppfattar, hvad nästan blotta åskådningen af *homo, hominem* på det bestämdaste säger honom. Lägger man nu härtill, att lärjungen, för att erhålla en tydlig föreställning, alltid måste hafva något, hvarmed han kan anställa jämförelse, att således ett annat språks grammatik är nödig redan vid första undervisningen i modersmålets grammatik, att intetdera af de moderna språken har tillräckligt bestämda former, så inser Rec. icke huru latinska språket i detta afseende skulle utan skada kunna umbäras, hvarföre Rec. också med full öfvertygelse yrkar på dess bibehållande i Första Classen, i enlighet med Skol-Ordningens föreskrift.

Men det är icke blott ur denna synpunkt, som Rec. tager Latinska språket i försvar och yrkar att

ibland främmande språk bör vara det första vid språkundervisningen i Trivial-skolorna. Då grundvalen är färdig, d. ä. då ynglingarnes förståndskrafter vid 10 års ålder, efter 2 års förutgångne öfningar, äro tillräckligt härdade för att företaga ett allvarligt språkstudium, är det latinska språket, fastän colossalt, ingalunda öfverstigande deras krafter. Detta är bevisadt genom tusen-årig erfarenhet och med tusenfaldiga exempel. Blott läraren förstår att använda en rigtig method, och denna fordran är lika lätt eller lika svår att uppfylla vid hvilket annat språk som väljes, så kunna ej heller några betydliga svårigheter uppstå. Att ynglingen finner, att här är ingen lek, utan att verket måste med friska krafter angripas, det anser Rec. vara ganska nyttigt och nödvändigt, ty genom philanthropismens klemmeri uppfostrar man icke män med kraft och mod att bryta sig fram genom svårigheter. Man invänder ock ibland annat mot Latinen, att den erfordrar så mycken tid, men man betänker icke huru mycket derigenom är undangjordt för hela den öfriga språk-undervisningen, fastän det ej är synbart och nästan endast yttrar sina verkningar uti den framgång, hvarmed den moderna språk-undervisningen sedermera bedrifves.

Omvänder man förhållandet, såsom Förf. till N:o I. föreslår, och låter den moderna språkundervisningen föregå den latinska, går man väl ifrån det lättare till

det svårare, och deruti kan ligga något slags skäl för denna förändring; men om man hade tillfälle att jämföra båda methoderna, är Rec. öfvertygad, att utslaget skulle utfalla till fördel för den gamla. Der är början långsammare, men då ynglingen hunnit öfver de första svårigheterna i latinen, och företager franska och tyska språken, har han den glädjen att se, att de med en oförmodad lätthet kunna läras: det franska derigenom att han känner betydelsen af en mängd ord, och föröfrigt bådadera, derigenom att ynglingen nu förut äger kännedom af en bestämd och noggrann grammatik. Vid den nya methoden deremot äro svårigheterna i ett beständigt tilltagande: efter tyskan kommer franskan, på en gång med sin svåra innanläsning och sina alldeles okända ord, slutligen latinen, som efter den moderna språkläsningen förekommer motbjudande genom sina stela former. Ynglingen ser ingen betydlig lättnad af hvad han redan lärt, ehuru han likväl tror sig ha skäl att vänta det, och detta gör honom nedslagen; genom den andra methoden blir språkundervisningen allt lättare och lättare; ynglingen ser sig belönad för den möda han användt på det första svårare språket, och det skall nödvändigt i betydlig grad öka hans håg att vidare fortgå.

Förf. af N:o I. medgifver också, "att endast den, som kände med sig sjelf och af redan vunnen erfarenhet, att han hade lätt för att lära, skulle äga mod

att vid 16 års ålder börja det så svåra latinska studium; samt att hvar och en annan skulle sky tillbaka från det mångdubblade arbete Latinet skulle kosta honom och i dess ställe gå in i närande ståndеn, hvarigenom antalet af de tärande medborgarne skulle minskas." Men då Rec. vill, att de som erna ingå i handel och hela den blifvande ståndspersons-classen skola i Trivialskolorne kunna få sin bildning, så ledes man naturligtvis till den ofta framställda frågan: blir ej åtminstone för dem latinska språket en öfverflödsartikel, skadlig äfven derigenom, att de på sådant sätt försumma åtskilligt som kan göra dem "något väsendtligt gagn"?

Till grund för en så beskaffad fråga ligger ett högst vanligt misstag om ändamålet med all undervisning, hvilket misstag Rec. skall söka att upplysa. Man vill nämligen endast lära ynglingen hvad han direct kan använda i det practiska lifvet. Han skall lära räkna, ty annars kan han ej sköta sina ekonomiska angelägenheter och kan bli bedragen; han skall lära geographi, ty annars kan han ej med förstånd läsa tidningar och lätt hafva den skammen att hans okunnighet blifver uppenbar; hufvudsakligen också af samma skäl skall han lära historien; i franska och tyska skall han undervisas, ty han bör kunna skrifva d et förra språket orthographiskt rätt samt förstå de i dagligt tal förekommande ord, eller hafva läst en och annan fransysk eller tysk tragedi eller ro-

man, för att kunna hetas vara en bildad man; eller ock bör han lära skrifva och tala franska och tyska språken, för att såsom handlande kunna föra correspondance på utrikes ort, eller för att kunna tala med en hitkommande utlänning, som ej vill göra sig den mödan att förstå ett ord af vårt språk, utan begagna vår förekommande artighet att äfven deri vara till hans tjenst.

Att en del af dessa skäl, såsom härrörande från blott skrytaktighet eller en falsk blygsel, äro på det högsta fördömliga, inser lätteligen hvar och en läsare; att åter en annan del af dem äro verkligen bindande, det nekar icke Rec.; men endast från en lägre synpunkt kunna de gillas. Den praktiska nyttan måste vara underordnad något högre ändamål, och på detta måste man här hufvudsakligen hafva afseende.

Så är ändamålet med Historiens studium icke att lära en mängd årtal, händelser m. m., utan att genom kännedomen af dels hela menniskoslägtets, dels enskildta folkslags öden kunna få ett högt och rigtigt begrepp om Guds omätliga vishet, som låter menniskorna genom sin fria vilja bestämma sina öden, men dock leder allt slutligen till ett stort och högt mål: hela menniskoslägtets högsta förädling. Genom detta studium i förening med christendomskunskapen skall

ynglingens hjerta bildas till ödmjukhet, fromhet, fosterlandskärlek. Hans förstånd och dess förmögenheter skola deremot bildas och skärpas genom språkundervisning och mathematik — likväl endast arithmetik för den första undervisningen. Men ett enda eller tvänne språk äro icke tillräcklige. Härvid må det tillåtas Rec. att anföra en liknelse. Icke förvärfvar man sig någon stor mennisko-kännedom om man blott träffar tillsammans med några få personer, i synnerhet om desse äro ungefär af samma charakter och seder; man måste se en mängd olikheter, för att genom deras sammanställning kunna göra sig en fullständig bild. Om nu ynglingen lär sig moderna språk, så lär han visserligen känna den moderna tidens menniskor; men lär han icke derjämte gamla språken, så kan han väl få höra talas hvarjehanda om dessa tiders menniskor, han kan till och med på visst lära sig deras historia, men han hör dem icke sjelfva tala med deras eget tungomål, hvari deras egna charakter på ett bestämdt sätt uttrycker sig; och likväl endast derigenom kunde han komma att rätt förstå dem. Kunde ynglingen lära sig flere gamla språk, vore väl så mycket bättre, men till kännedom af den gamla tiden äro åtminstone latinska och grekiska språken oundgängliga. Samma förhållande äger naturligtvis rum vid kännedomen af språken betraktade blott såsom språk. Hvarken lär man sig att rätt känna de särskilda språkens egenheter, om man icke kan jämföra

flera språk, ej heller vinner förståndet någon mångsidighet genom en ensidig språkundervisning.

Af det föregående ser hvar och en uppmärksam läsare, hvarföre Franska och Tyska språken böra införas bland Trivialskolornes läroämnen, och Rec. behöfver i detta afseende blott tillägga, att han är fullt öfvertygad, att tillräcklig tid dertill finnes, om ej blott Theologien, enligt Revisionens på goda grunder gjorda förslag, kommer att utgå, utan äfven tvänne andra läro-ämnen, Hebreiskan och Mathematiken, besparas till Gymnasierna, dit de rätteligen höra. Då nämligen endast innanläsning och paradigmerna af Hebreiskan skulle läras i Trivial-skolan och då de hebreiska paradigmerna ej behöfva i samma ändamål läras, som de latinska, så kan ej deraf någon väsendtlig nytta vinnas, i synnerhet som detta språk ej bör föredragas i Gymnasii nedre afdelning, utan först i den öfre afdelningen, der lärjungen, under den genast derpå följande läsningen i Psaltaren eller Genesis, får tillfälle att använda sin kunskap, så att den blir mer än en blott minnesläxa. Första Boken af Euclides, som sedan år 1820 läses i Trivial-skolorna, bör enligt Rec:s tanka återföras till Gymnasium, dels för att få tid för språkundervisningen, hvilken närmast hör till skolan och der med all omsorg och fullständighet bör bedrifvas, dels emedan Rec. ej inser något skäl hvarföre denna bok skulle skiljas från

de öfriga, hälst hela den mathematiska cursen ganska väl medhinnes på Gymnasium.

Trivialskolornas classer böra vara fyra, såsom vanligt varit. Rec. instämmer fullkomligt i Revisionens mening, att de så kallade lägre Lärdomsskolor böra alldeles försvinna. Rec. vill till de skäl som Revisionen anfört, tillägga följande: om den lägre lärdoms-skolans Rector är en utmärkt skicklig och driftig lärare, så förledes han så lätt att öfverskrida den gräns, hvaröfver han enligt Skol-Ordningens föreskrift ej får gå; han ambitionnerar att hans lärjungar ej skola behöfva ingå i en så kallad högre Lärdomsskolas Rectors-class. Hvad som möjligen kan lyckas för en sådan Lärare, lyckas ej för alla. Men exemplet är gifvet, och det blir snart vanlig praxis, då härtill kommer, att föräldrarne naturligtvis finna sin räkning dervid och uppmuntra Läraren dertill, för att slippa att under skol-tiden sända sina söner till en annan längre bort belägen stad. Just på sådant sätt hafva väl de så skadliga Cathedral-Skolorna uppkommit. Upsala Cathedral-Skola var enligt 1652 års Stat blott Trivial-skola. Dess Gymnasium var då i Stockholm och flyttades sedermera till Gefle. Men denna skolas lärare ville förmodligen visa, att de ej behöfde låta sina lärjungar resa till Stockholm eller Gefle, för att fullborda sin skol-kunskap, utan att de kunde tillräck-

ligt förbereda dem för den Academiska undervisningen. En tid trodde man, enfaldigt nog, att man blott behöfde flytta Cathedral-skolan till en annan stad (Enköping) och tillsätta en Skol-Adjunct, så skulle denna Skola uppfylla sitt ändamål. Detta förslag geck lyckligtvis ej i verkställighet.

I första classen undervisas lärjungarne i följande läroämnen: 1:o *Christendom*: Stora Catechesen med dithörande språk; 2:o *Gamla och Nya Testamentets Bibliska Historia* efter en kort lärobok; 3:o *Biographier* öfver utmärkta svenske män, såsom en förberedelse för Fäderneslandets Historia. Den härvid nyttjade bok bör ej begagnas till utanläsning, utan endast såsom läsebok, hvarutur läraren låter lärjungarne först uppläsa högt ett eller annat stycke och sedan med egna ord göra reda för innehållet; 4:o *Svensk och Latinsk Grammatik:* partes orationis, paradigmer, etymologi och de enklaste syntactiska reglorna, upplysta genom exempel; 5:o *Geographi:* de första elementerna; 6:o *Arithmetik:* quatuor species i enkla och sammanblandade tal.

I andra classen: 1:o *Catechesen* och *Bibliska Historien*, men endast repetitionsvis till erinring och för att genom lärarens förklaringar bibringa lärjungarne ett klarare begrepp om religionens sanningar samt bilda dem till sann gudsfruktan; dermed bör för sam-

ma ändamål förenas utanläsning af vissa psalmer och psalmverser. 2:o *Fäderneslandets Historia* under hedniska och catholska tiden. 3:o *Geographi:* allmän beskrifning öfver verldsdelarne. 4:o *Latinska språket:* en kort latinsk grammatika, samt en elementar-bok, som hel och hållen kan genomläsas i denna class; hvarjämte lärjungarne öfvas att mundtligen efter växelundervisnings-method öfversätta svenska meningar på latin; 4:o *Arithmetik:* Bråk och Regula di Tri.

I tredje classen: 1:o *Catechesen*, *Bibliska Historien* och *Arithmetik*, men endast repetitionsvis såsom i andra classen; 2:o *Fäderneslandets Historia* ifrån Konung Gustaf I; 3:o *Geographi:* Europa; 4:o *Latin:* hela Cornelius, jämte en förnyad noggrann genomläsning af Grammatikan; den mundtliga latinska öfversättningen af svenska meningar fortgår och ynglingen vänjes småningom att på egen hand göra öfversättningar från latin till svenska; 5:o *Grekiska:* en kort grammatika och ena afdelningen i en elementarbok.

I fjerde classen: 1:o *Catechesen* och *Bibliska Historien*, men endast repetitionsvis; 2:o *Allmän Historia* i ett kort sammandrag; 3:o *Geographi:* de främmande verldsdelarne, hvarjämte hela skol-cursen repeteras: 4:o *Latin:* en passande Författare, jämte en vidlyftigare grammatik. Här först börjar ynglingen att hemma på sitt rum utarbeta öfversättningar ifrån svenska på latin. Förr bör detta ej ske; ty dels är

ynglingen förut ej tillräckligen förberedd dertill, dels upptager corrigeringen för mycken tid för den i sin class ensamme läraren. Här dela tvänne lärare detta arbete, utom det att de halfva skoltiden äro lediga; 5:o *Grekiska*: fortsättning af Elementar-Läroboken; 6:o *Franska* och *Tyska språken*. Ett år hvardera; 7:o *Arithmetik*: repetition af hvad som förut är inhämtadt, och proportionslära.

Efter denna uppställning af Trivial-Skolans läroämnen och deras fördelning, sådan som Rec. anser den vara lämpligast, vill Rec. här i största korthet uppgifva skälen till de betydligaste afvikelser från Skol-Ordningen och Revisorernes förslag, som han ansett nödige. — Både Skol-Ordningen och Revisorerne föreskrifva endast Gamla Testamentets Bibliska Historia för Första Classen, men hela Bibliska Historien bör icke föredragas efter ett så vidlyftigt compendium, att den ej ganska beqvämt kan medhinnas i första Classen. Detta läro-ämne är dessutom ganska lämpligt för den första undervisningen, och bör icke i nästa class upptaga den tid, som der behöfs för andra ämnen. — Skol-Ordningen föreskrifver för Första Classen i Arithmetiken blott Addition och Subtraction i enkla tal; Revisorerne hafva väl tillagt Multiplication och Division, men äfven detta anser Rec. alldeles för ringa, och har således för denna class föreslagit quatuor species både i enkla tal och

sorter. Rec. inser icke huru det kunde vara möjligt att utan en högst förvänd method behöfva längre tid. I Andra Classen kan det öfriga af den enkla arithmetika undervisningen utan svårighet medhinnas. — Att börja med en lärobok i Historien till utanläsning, anser Rec. origtigt; den måste förutgås af en sådan historisk läsebok, som Rec. föreslagit, ty eljest blir Historien lätteligen blott en död kunskap utan innehåll — Vid föreskriften om det geographiska studium har det synts Rec. origtigt att uppehålla lärjungarne så länge vid den allmänna beskrifningen på verldsdelarne, att den speciella öfver de främmande verldsdelarne måst uppskjutas till Gymnasium. Rec. inser intet skäl, hvarföre icke hela den geographiska cursen bör genomgås i skolan på det sätt, som här är föreslaget. Det synes till och med omöjligt att göra denna allmänna beskrifning så vidlyftig, att den tillsammans med beskrifningen öfver Skandinavien och Palæstina kan sysselsätta lärjungarne i 4 år. — I stället för det i Skol-Ordningen föreskrifna compendium i Theologien, hafva Revisorerne föreslagit en Lärobok i Christendomen. Rec. instämmer visserligen i Revisorernes tanka, att "undervisningen i Christendomen må uti Rectors-classen med nitfull sorgfällighet fortsättas," men denna undervisning kan af en nitisk och skicklig lärare med lika framgång meddelas efter den allmänna Catechesen, så att Rec. på intet sätt kan tillstyrka antagandet af en annan Lärobok.

På några ställen torde likväl någon sådan redan vara i bruk och bör då afskaffas. Åtminstone nyttjades Koppes vidlyftiga och otjenliga Lärobok i den skola, der Rec. undervisades. Om Rec. ej allt för mycket bedrager sig, skämdes man, på den tiden då denna lärobok antogs, för den gamla oupplysta Catechesen och ansåg den alltför simpel för en upplyst och lärd man; detta torde ock hafva varit en bland orsakerna till dess antagande. Att Rec. och hans kamrater icke blefvo bättre christna genom denna tidsödande läsning, derom är han fullkomligt öfvertygad. — Skälen för Rec:s skiljaktiga öfvertygelse om Hebreiskans och Mathematikens förflyttning till Gymnasium och Latinens bibehållande i Första Classen vid den första språk-undervisningen, äro redan i det föregående uppgifna.

Både våra Trivialskolor och Gymnasier hafva för öfrigt i sin sammansättning ett väsendtligt grundfel, som för undervisningens fortgång medför ett ganska betydande hinder. I hvarje class finnas nämligen 2:ne afdelningar; och som lärjungarne på den öfra afdelningen begagnat undervisningen i classen ett år längre än de som sitta i den nedra afdelningen, så måste nödvändigt en betydlig olikhet i kunskaper äga rum dem emellan. Om t. e. läraren med de nyss inkomna måste börja med ett nytt språk, så äro de äldre i classen deraf förhindrade, och hafva nästan in-

gen nytta af denna del af lectionen; då åter läraren är sysselsatt med de äldre, som redan gjort ett års framsteg, så kunna de yngre ej deraf draga den minsta nytta. Denna olikhet blir väl för hvarje särskildt språk mindre, ju längre man kommer ifrån språkets första elementer, ty då närma sig lärjungarne småningom till hvarandra i kunskap; detta sker dock på de äldres bekostnad, som uppehållas i sin fart. Man må icke invända, att detta tillbakahållande är gagneligt derigenom, att det tvingar den äldre lärjungen att bättre inskärpa i minnet hvad han lärt; ty då läraren i den ena delen af lectionen måste nästan uteslutande rigta sin uppmärksamhet på nedre afdelningens lärjungar och lämpa sitt föredrag efter deras grad af kunskap, så sitta öfra afdelningens lärjungar med half eller ingen uppmärksamhet. och läraren kan omöjligen fasthålla deras lätt spridda tankar; nästan samma olägenhet uppstår, då läraren vänder sig till den öfre afdelningen *). Vore icke vid Trivialskolorna och Gymnasierne språkundervisningen den vigtigaste, och utgjorde

*) Derigenom blifva lections- timmarne i våra Trivialskolor och Gymnasier i stället för att vara arbets-timmar till en stor del hvilotimmar, under hvilka man hvilar ut efter den vidlyftiga och mödosamma öfverläsningen; kommer nu härtill att Gymnasii-Läraren har den förvända methoden att halfva eller hela timmar hålla akademiska föreläsningar öfver sitt ämne, så inöfvas lärjungen allt mer och mer i den högst förderfliga vanan att sitta tanklös och halfsofvande, som slutligen lätt öfvergår till en obotlig sömnaktighet i själen.

den blott en ringa del af hela undervisningen, så skulle visserligen denna classernas afdelning vara mindre skadlig, ty Christendom, Geographi och Historia skulle kunna med några undantag så föredragas, att hela classen sysselsattes med redovisning för en enda läxa, emedan det ej vore så maktpåliggande, om man började med det ena hufvudstycket i catechesen eller det andra, med det ena riket eller det andra, med en period i historien eller en annan. Men nu då språk-undervisningen både i Trivialskolor och Gymnasier med rätta utgör den största delen af undervisningen, då dessutom Mathematiken alldeles icke medgifver några öfverhoppningar, så måste någon förändring i detta afseende blifva nödig.

Vid Krigs- Akademien har man sökt afhjelpa dessa stora olägenheter derigenom, att man ej endast i stället för Trivial-skolornes såkallade class-läsning (d. v. s. att en eller två lärare undervisa i hvarje class och besörja alla der förekommande ämnen) infört ämnes-läsningen (d. v. s. att hvarje läro-ämne har sin egen lärare, som föredrager det i alla classer); utan äfven inrättat denna ämnes-läsning efter växelundervisnings-method. Läraren har der t. e. alla lärjungarne i nedre afdelningens trenne classer på en gång församlade i samma lection, hvarunder "hvarje class är indelad i ringar (läx-lag), hvilkas antal är obestämdt

och beror på flera eller färre olikheter i ynglingarnes kunskap; hvarje sådan ring får sig förelaggd en läxa af läraren samt handledes sedermera af en monitör, som dels repeterar densamma, dels blott tillfälligtvis upplyser dem af ringen, som begära hans biträde, dels examinerar de till ringen hörande, för att kunna lemna läraren besked om hvars och ens framsteg i den del af ämnet, som för ringen är bestämd; när monitören anmält, att en eller flere af ringen väl kunna hvad som är föreskrifvet, examineras desse af läraren, som derefter flyttar den till högre ring, som befinnes kunnig, och låter den sitta qvar i ringen, som ej kan med besked hvad till ringen hörer; o. s. v.

De hufvudsakligaste fördelarne häraf äro: att hvar och en yngling fritt får utveckla sina anlag och framgå på kunskapens fält utan hinder af sina medlärjungars trögare fattningsgåfva; att hans ifver således ej får tid att afsvalna, utan tvärtom förökas genom den för lärjungen stora, ofta förvånande framgången af hans bemödanden; samt att en med starka passioner försedd yngling får för dem i kunskaperna ett tillräckligt föremål, då i motsatt fall hans häftiga och oroliga sträfvande ej kan tillfredsställas annat än i förströelsernas och utsväfningarnes hvirfvel; hvartill slutligen må tilläggas, att lärjungarne, genom det de handleda och undervisa hvarandra, sjelfve undervisas och att "inbördes kärlek, grunden för en ren samhällsanda, väckes genom detta inbördes bistånd."

Olägenheterna häraf äro deremot följande: 1:o ynglingen äger ej lärarens omedelbara ledning under lectionerna; han handledes och rättas af en annan yngling, som väl derigenom sjelf öfvas att gifva bestämda upplysningar och slutligen kan rätt väl lyckas deruti, men som, innan denna öfning är mera fulländad, ofta måste gifva blott half-bestämda upplysningar och rättelser; 2:o ynglingen har ingenting som tillbakahåller honom i sin passion; i sjelfva methoden ligger en uppfordran för honom, att arbeta så långt krafterna möjligen räcka, hvilket lätt leder ynglingen till en ansträngning utöfver sina krafter, hvaraf slutligen måste uppstå en i alla afseenden skadlig förslappning; 3:o grundläggningen af elementerna blir härigenom ej nog fast och säker; Rec. medgifver att den stränga examineringen och differeringen, hvilken intygas af det i Bilagan Lit. A. meddelade utdrag af Examens-Protocollet för 1823 och 1824, vittna om lärarnes berömvärda och till efterföljd uppmanande efterdöme af noggrannhet, men Rec. fruktar tillika, att derigenom visar sig en ifrån denna method oskiljaktig osäkerhet i elementerna och en otidig benägenhet hos lärjungarne att oupphörligen skynda ifrån det ena till det andra; en benägenhet som på det förderfligaste sätt skulle urarta, om läroverket ägde mindre samvetsgranna, eller till och med blott godsinnade, eftergifvande lärare.

Huruvida de här anförda olägenheterna äro betyd-

ligt öfvervägande fördelarne af denna undervisnings-method, som i flere hänseenden onekligen förtjenar den största uppmärksamhet, derom tilltror sig icke Rec. att fälla ett afgörande omdöme, då Rec. icke ägt tillfälle att på nära håll se verkningarne deraf. Men att antaga, att denna method äger ett absolut företräde för alla andra, dervid hyser Rec. betänklighet, hufvudsakligen af det skäl, att den synes oundvikligen leda till en brådmognad, hvaraf man icke kan vänta fullgoda frukter. Rec. är i detta afseende af den öfvertygelsen, att en fullt ändamåls-enlig undervisnings-method bör vara så beskaffad, att ynglingen lär sig att väl och med drift, men utan onödig brådska fullborda på föreskrifven tid sina göromål, ty derigenom vänjes han till framtida ordentlighet och till en längre fortfarande ihärdighet, som ej endast blir för hans kropps- och själs-krafter alldeles oskadlig, utan äfven förer honom säkert fram till målet. Till en sådan undervisnings-method vill Rec. försöka att här uppgifva ett förslag.

Såsom hittills böra lärjungarne i hvarje class af så väl Skola som Gymnasium undervisas i två år, men ej vara fördelade på två afdelningar. Blott hvartannat år bör flyttning ske ifrån den ena classen till den andra, då alla classens lärjungar, med undantag af de, som befinnas underhaltige, på en gång öfver-

flyttas *). En gemensam läxa bör således kunna af läraren föresättas för alla classens lärjungar. Denna läxa förklarar läraren, om han så finner nödigt, kortare eller vidlyftigare, allt efter behofvet. Är det i Skolan fråga om tydningen af ett språk, låter läraren de kunnigaste lärjungarne utan förberedelse genomgå hvad som skall öfverläsas och biträder dem, der behofvet så fordrar. På Gymnasium bör denna förutgående öfversättning ej äga rum, ty ynglingarne kunna och böra der arbeta mera på egen hand. Vid den derpå följande lectionen, der lärjungen är förbunden att alldeles felfritt göra redo för hvad som är honom föresatt, börjar läraren att genast uppropa och examinera än den ena, än den andra, låter en annan straxt rätta hvad någon origtigt svarat, hvarpå det rättade svaret åter upprepas af den förut origtigt svarande, som omedelbart derpå bör uppgifva den dithörande regeln i fall en sådan finnes; hvarvid åter en annan uppropas, i händelse den förre ej kan uppläsa regeln. Svarar den rättande lärjungen blott till hälften rätt, upplyser läraren det origtiga, så att ic-

*) Sammanslagningen af 2 afdelningar till 1, kan lätt ske på det sätt, att läraren vid slutet af en vår-termin låter ej endast hela öfra afdelningen, utan äfven de skickligare af den nedra uppflytta i nästa class, men qvarhåller de mindre försigkomne i två år tillsammans med dem som komma från en lägre class; eller ock med undantag af de alldraklenaste låter han både öfra och nedra afdelningen på en gång uppflytta, och bibehåller sedan de inflyttande i 2 år.

ke en alltför stor omgång må uppkomma, hvarefter åter en ny fråga framställes; allt på det sätt och med den ordning, att lärjungarnes uppmärksamhet oafbrutet fasthålles och att ingen är något ögonblick säker för upprop. Under denna examinering bör likväl läraren i synnerhet på Gymnasium göra mundtliga, men ej vidlyftiga tillägg, för att vänja lärjungarne att äfven lära genom mundtlig undervisning, med förbindelse å deras sida att äfven sedermera ur minnet göra redo för dessa tillägg. Äfven må läraren efter godtfinnande en eller annan gång under lectionen för en kort stund afbryta den, till hvila för sig och lärjungarne, för att deretter kunna med full fart fortsätta densamma. Räcker lectionen i tvänne timmar, så kan den vid första lectionstimmens slut alldeles afbrytas på en knapp fjerndelstimma; hvarefter den ofvannämnda genomgången af läxan för nästa lection företages. Det återstående af den senare lectionstimmen användes slutligen till ytterligare examinering af det förstnämnda lärostycket.

Läraren blir således här tillika sjelf Monitör, hvarigenom det förebygges, som eljest så lätt inträffar med de vanliga Monitörerne, att de gifva origtiga upplysningar och missleda i stället för att handleda; äfvensom den fördelen vinnes att ynglingen får en grundligare tillrättavisning, än som kan ske af en vanlig Monitör. Dessa Monitörers nödfalls-hjelp bör först

vidtaga med de lärjungar, hvilka läraren under lectionen utmärker såsom stapplande på sin läxa. Till detta ändamål utväljer läraren de skickligaste lärjungarne, som äro förbundne att genomgå med den efterkomne sin läxa, om så behöfves; att slutligen höra honom och gifva derom besked för läraren, som gör en och annan fråga, för att på en gång controllera Monitörens noggrannhet och gifva auctoritet åt hans stränghet. Endast så mycket af växel-undervisningsmethoden anser Rec. böra användas vid Trivialskolor och Gymnasier. Denna method är egentligen och närmast beräknad för så kallade Folk-skolor, der en enda lärare ej kan förmå att ensam undervisa det stora antalet af de olika kunskap ägande lärjungarne; och den bör således upphöra att i sin största allmänhet användas, så snart antalet af lärjungarne ej är alltför stort och såvida de kunna sammanföras till ett enda läx-lag.

Då man tänker sig lärjungarnes själs-förmögenheter, så finner man att de, ehuru olika, kunna lämpligen sammanföras till 3 hufvud-classer, näml. tröga, goda och utmärkt goda. Läraren bör bestämma läxans storlek och omfång hufvudsakligen efter de lärjungar, som höra till den medlersta af dessa classer, så att desse behöfva använda flit för att medhinna densamma på den till öfverläsning anslagna tiden, hvaraf följer att de trögare måste för detta ändamål använda en del af den eljest till frihet och ledighet

bestämda tiden. Denna bestämning är icke svår för en någorlunda öfvad lärare, och den nye läraren har alltid tillgång till äldres på erfarenheten grundade råd. Men huru böra de ynglingar behandlas, som höra till högsta graden af själsförmögenheter? Åt dem måste läraren egna en särdeles uppmärksamhet och omsorg. Han måste tillse, att de ej af brist på sysselsättning söka skadliga förströelser, men tillika att de icke med för häftig ifver gripa sig an, ty ett så träget arbete, som en af naturen mindre rikt begåfvad yngling kan utan fara använda, blir för dem af ganska menliga följder. Läraren bör derföre gifva dem anvisning på goda historiska skrifter, nästan endast till cursiv läsning, så att läraren blott då och då examinerar och samtalar med dem deröfver; han bör vidare låta dem utarbeta kortare sammandrag af sådana skrifter och öfversättningar från främmande språk, samt låta dem få undervisning i de sköna konsterne; på detta sätt kan deras tid blifva gagneligt upptagen utan en för långt drifven utanläsning eller en för långvarig sysselsättning med abstracta ämnen. Alldrig bör han deremot låta dem gå framför sina kamrater i de lärostycken, som vid läroverket föredragas, så vida han ej ser, att de utan all skada kunna genom hans eller andras biträde hinna så långt, att de efter en eller två terminers vistande i en class kunna uppflyttas i en annan.

Två eller tre veckor före hvarje examen böra

användas till repetition af terminens eller årets föreskrifna pensum. Den som vid examen ej kan göra full reda för detsamma, bör, jämte uppmaning till flit, åläggas att under förestående mellan-termin lära sig hvad som felas och till detta ändamål förskaffa sig biträde vid öfverläsningen, om han icke förmår på egen hand hjelpa sig fram, och allt detta vid den påföljd, att han blir qvarsittande i sin class eller alldeles utesluten från läroverket. En rättvis stränghet är i detta afseende alldeles oundgänglig. Den sätter ynglingen i nödvändighet att uppbjuda alla sina krafter, för att undvika den skam, som eljest träffar honom, och det hindrar honom från att kunna draga sig fram med halfva kunskaper, hvilket har till påföljd ett litterärt tränlif och kanske slutligen en fullkomlig upplösning i intellectuelt och moraliskt hänseende. Alla de ynglingar, som ådagalaggt full insigt i de läroämnen, som blifvit föredragne, böra deremot med beröm och uppmuntran till fortfarande flit hemförlofvas, med förbindelse att under mellan-terminerne läsa ett visst föreskrifvet pensum i historien eller i en eller annan författare, för hvilket de vid följande termins början äro skyldige att göra full reda. Sista mellan-terminen före inflyttningen i en annan class, bör ynglingen åläggas att genomläsa hela förra classens pensum, hvaruti han vid inträdet i den nya classen bör undergå en sträng examen. Uppflyttningar framom kamrater böra ej äga rum, åtminstone icke utan en sär-

deles flit i förening med betydligt större kunskaper. Lärjungen blir eljest lätt högmodig och läraren kan lätt misstaga sig i sina gradationer. Dessutom blir ofta ett långvarigt knäkamratskap ett slags fostbrödralag. Man gör orätt, om man af obetydliga skäl upphäfver ett sådant. Nedflyttningar böra deremot oftare äga rum, men de nedflyttade böra och kunna efter återförvärfvade kunskaper återfå sina rum. Af belöningar och distinctioner är Rec. ingen vän.Ynglingarne böra lära sig att göra sin skyldighet för saken skull och ej för belöningen.

Öfver läro-ämnenas mängd i synnerhet vid Gymnasierna har man ofta hört klagomål, och mången har trott, att det vore omöjligt att utan deras förminskning kunna vänta några bättre resultater af den gymnastiska undervisningen. Rec. är deremot öfvertygad, att det alldeles icke är mängden af läroämnen, som vid Gymnasierna förorsakat något betydligt hinder för undervisningens framgång, utan den förvända methoden att vilja bibringa dem alla nästan på en gång. Gymnasisten måste nämligen vid sitt inträde på Gymnasium ej endast fortsätta läsningen af Latin, Grekiska, Hebreiska, Theologi, Mathematik, Historia och Geographi, hvaruti han blifvit undervisad i Skolan, utan ock på samma gång lära Kyrkohistoria, Philosophi, Physik, Natural-Historia, Franska och Tyska Språken. I hvar-

je vecka måste han studera dessa 13 eller ännu flera särskilda läroämnen; men icke nog dermed: i stället för att åtminstone vara så fördelade, att 2 högst 3 föredragas om dagen, är han nu förbunden att bereda sig hvarje dag till 5 ofta 6 särskilda lectioner, i synnerhet som, om ock en Lector läser tvänne gånger om dagen i samma Auditorium, han i den andra lectionen vanligen föredrager en annan del af sin vettenskap. Rec. vet att man för denna söndersplittrings-method kan anföra tvänne skäl. Det ena, att läroämnena böra ombytas, på det att lärjungen ej må tröttna genom enformigheten, och det andra, att många läroämnen äro af den beskaffenhet, att de skulle genom sin abstraction nedtrycka och förslöa det unga sinnet, om ynglingen vore förbunden att längre tid i sänder befatta sig dermed. Rec. tror dock, att vid en ålder af 14 till 16 år, då en yngling uppflyttas till Gymnasium, måste hans förståndskrafter vara så utbildade och så härdade, att den för honom såsom Skolgosse till viss grad nödiga större omväxling af läroämnen ej mer blir nödvändig och att den utan fara betydligen kan inskränkas. Det är dessutom Rec:s fulla öfvertygelse, att en äfven på Gymnasium fortsatt söndersplittring af läroämnena har de menligaste följder.

Ynglingen får nämligen lära så litet hvarje gång, och detta lilla bortblandas genast ibland den öfriga mängden af ofta heterogena läroämnen, tills en ny

liten portion skall inhämtas, hvilken åter samma öde förestår, så att ynglingen ej får i sammanhang lära något, utan allt står nästan som fragmenter, utan något egentligt inre lif och samband. Medan ynglingen ännu har i friskt minne föregående lection får han icke bereda sig till den nästa, utan när denna kommer att instuderas, återstår af den förra blott större eller mindre ruiner och huru blir då hopfogningen med den nya tillsattsen möjlig? Icke är det hjelpt med att genom repetition och reparation, som i alla fall blir hindersam för fortgången, återställa den förra timmens nu förfallna byggnad, ty den åter är längesedan lossad från de föregående dagarnes arbeten. Deraf blir en följd, att man ingenting väsendtligt hinner, att ynglingen ej får den glädjen att finna sig hafva på kort tid genomläst en bok eller en större afdelning af en bok. Han ser blott de få bladen han läst, och när han ser tillbaka på de första, äro de redan för honom nästan främmande. Ingenting ger väl dock mera lif och uppmuntran, än att man inser, att man hunnit något väsendtligt med sitt arbete. En sådan uppmuntran har man sällan vid Gymnasierna. Ingen enda bok, knapt något enda compendium hann Rec. genomläsa under hela sin fyra-åriga Gymnasii-tid.

Genom det att ynglingen är förbunden att sönderdela sin flit och uppmärksamhet på 5 till 6 läroämnen,

grundlägger han derjämte för framtiden en vana att alldrig hålla sig vid en sak i sänder oeh gå i botten med den, utan att vackla från det ena till det andra, att än nedtaga från hyllan en bok, än en annan, än en tredje, när han tröttnar vid den förra; och slutliga resultatet blir att han tröttnar vid alltsammans. Rec. är dessutom öfvertygad, att detta äfven på ynglingens charakter har ett menligt inflytande, ty det befordrar den lättsinnighet, det fladdrande ifrån det ena till det andra, som nog ändå vidlåder ynglingaåldern. Derigenom att nästan alla dessa läroämnen intvingas på hvarje vecka, måste lärotimmarne blifva för många och öfverläsnings-timmarne otillräckliga. Man torde dervid invända, att lärjungen icke behöfver bereda sig till allt, att han kan välja hvad som synes honom angelägnast. Så inträffar visserligen också. Men hvem ser icke hvad ondt deraf uppkommer? Först får lärjungen den vanan att för den mindre stränge och mindre noggranne läraren antingen alldeles icke eller blott slarfvigt bereda sig: en sak som icke bör kunna ens tänkas i ett väl organiseradt läroverk. Ynglingen lär sig således att fuska sig ifrån en del af sina skyldigheter, vänjer sig att anse blott vissa skyldigheter såsom nödvändiga att uppfylla, att åter åsidosätta andra, som han i all beqvämlighet kan draga sig undan. En farlig vana för en blifvande ämbetsman. Han lär sig vidare att missakta den lärare, som väl försöker men ej har

nog myndighet och nog ihärdighet, att på sina medlärares bekostnad tvinga honom att ensamt arbeta för sin lection, eller ock blir läraren slutligen liknöjd, tröstar sig kanske med att de stackars ynglingarne ej kunna medhinna allt; men hvad blir i alla händelser närmaste följden? jo, att ynglingen på lärobänken under den offentliga lärotimmen sitter i egentlig mening bort sin tid. Oförberedd och ursäktande sig inför sitt eget samvete genom omöjligheten att hafva medhunnit beredelsen, öfvervinner han snart den skammen han i början känner deröfver att ingen ting kunna; snart nog öfvergår han den till den oförsyntheten, (så vida han ej redan fått konsten i arf ifrån föregående generation) att ur boken eller ur anteckningar bakom kamratens rygg hemligen uppläsa svaret. Åter ett för det unga sinnet högst skadligt bedrägeri, så mycket skadligare, som det lär honom, att det gifves halftillåtna bedrägerier, d. v. s. sådana, som kunna rättfärdigas af nöden och för att undgå skam.

Rec. nämnde att det ej var läroämnenas stora mängd, utan deras origtiga fördelning, som frambragte alla dessa menliga följder. Det åligger nu Rec. att visa huru de rätteligen böra fördelas, utan uppoffrande af någon.

All undervisning på Gymnasium bör naturligtvis begynna med de ämnen, som äro lärjungen redan till

en del bekanta, d. v. s. sådana, hvartill han redan i Skolan inhämtat de första grunderna. Sålunda bör han de första tvänne gymnasii-åren endast läsa Grekiska, Latin, Franska, Tyska, Mathematik, Historia och Geographi. Skillnaden mellan Scholæ- och den första Gymnasii-Undervisningen bör blott bestå deri, att ynglingen på senare stället lär sig att mera arbeta på egen hand. De offentliga lections-timmarne böra derföre minskas till 3 högst 5, så att ynglingen har en tillräcklig öfverläsnings-tid. Vidare böra blott 2 högst 3 läroämnen föredragas hvarje dag *), och dessa läroämnen böra fortsättas 2 eller 4 dagar i veckan, samt endast hvarannan vecka ombytas, så att då t. ex. Mathematik och Latin ena veckan föredragas i nedra Auditorium, komma Historia och Grekiska att der utgöra den följande veckans läroämnen. Vidare bör hvarje lärare inskränka sig till ett enda läroämne för Terminen eller Året. T. ex. Läraren i Historien läser i nedre Auditorium tvänne Terminer Geographi och tvänne Terminer Fäderneslandets Historia; Läraren i Mathematiken en Termin Arithmetik och tre Terminer Euclides; Läraren i de moderna språken två Terminer Franska och två Terminer Tyska. Äfvenså bör för hvarje Termin i hvarje läroämne en hel bok eller i fall detta omöjligen låter sig göra, en större afdelning be-

*) Vid Krigs-Akademien undervisas också vanligen blott i 2 Läroämnen om dagen.

stämmas till undervisningen, och lectionerna deri så fördelas att den jämnt hinner genomgås under Terminen.

Sådan är i korthet framställningen af Rec:s förslag till indelning af föreläsningarne under de 2 första Gymnasii-åren. Rec. vill nu med hänvisning till det föregående utveckla fördelen deraf. Derigenom att lärjungen blott har ett läroämne för hvarje lection, som bör vanligen räcka 2 timmar, endast med en kort hvilostund vid första timmens slut, har han tillräcklig tid att bereda sig dertill. Läraren har ovillkorlig rätt att fordra, att lärjungen kan sitt pensum, ty denne kan ej förebära, att han af något annat varit hindrad, eller anföra något annat förhinder än sjukdom till mildring i lärarens omdöme om hans försummelse. Den ene Lärarens förut inträffade intrång på den andras område upphör alldeles, ty hvar och en har åt lärjungarne en tillräcklig och bestämd tid till öfverläsning för sin lection. Vidare vinnes den fördelen, att ynglingen, som nu är tillräckligt förberedd på lectionen, ej blir satt i nödvändighet att uppoffra sin känsla af origtigheten att genom hvarjehanda underslef bedraga sin lärare, ty hans förra undflygt, brist på tid, förfaller helt och hållet, och han måste nu finna, att det som förut kunde vara ett förlåtligt bedrägeri, blir nu brottsligt både i hans och lärarens ögon. När nu ynglingen i 4 eller (om man bestämmer en del af Onsdagar och Lördagar för särskilda

lectioner) i 2 nära på hvarandra följande lectioner i samma vecka fortfarit att läsa ett och samma ämne, så bör detta under veckan inhämtade fragment ej vara så ringa, att det icke utgör ett litet helt för sig, som således lättare bibehålles i minnet, tills det efter en veckas hvila åter genomgås vid första måndagslectionen, innan fortsättningen företages. Hela Terminens pensum blir ock derigenom betydligt mindre sönderstyckadt än efter den nu vanliga söndersplittrings-methoden oeh sammanbindes således lättare till ett sammanhängande helt vid repetitionen före examen. Om nu tillika, såsom Rec. föreslagit, en bok eller en större afdelning deraf föreskrifves såsom pensum för Terminen, och detta pensum af läraren förståndigt indelas på de särskilda lectionerna, så har lärjungen ej endast den tillfredsställelsen att vid Terminens slut hafva genomgått hvad som honom var ålagdt, utan han har tillika fått lära sig att väl och ntan onödig brådska fullborda sina göromål, hvilket allt Rec. anser vara af ett högst vigtigt inflytande både på hans flit och ordentlighet.

Rec. nämnde att de egentliga undervisnings-timmarne borde på Gymnasium vara 5 högst 5 (nämligen Onsdagar och Lördagar 3; de öfriga dagarna 5), tillsammans 26 i hvarje vecka för hvardera afdelningen. Den första lectionen hvarje dag eller morgontimmen blir enkel, men gemensam för båda afdel-

ningarne; alla de öfriga lectionerna dubbla eller bestående af 2 timmar, för hvardera afdelningen särskildt. På morgontimmen göres bön i närvaro af Grekiska Lectorn, hvarefter läses för samme lärare Theologi Onsdagar och Lärdagar, och Evangelisterna på Grekiska de öfriga dagarne. De 20 dubbel-lectionerna för båda afdelningarne särskildt fördelas mellan fyra Lectorer och en Gymnasii-Adjunct, så att hvardera ansvara för 4 dubbel-lectioner eller 8 timmar i veckan, hvaraf 4 för hvardera afdelningen. På Onsdags- och Lördags-eftermiddagar hållas Tal- och Musik-öfningar. Om nu Läse-året enligt Skol-Ordningen beräknas till 32 veckor, hvaraf 5 veckor om året åtgå till repetitioner före examina, så återstå 27 veckor till undervisning, eller 108 timmar för hvarje lärare i hvardera afdelningen. Under de två år, som lärjungen blifvit undervisad i nedre afdelningen, bör han således på 216 timmar för hvarje lärare hafva läst 1:o för Matheseos Lectorn: Arihmetik en termin och Mathematik, de första 6 Böckerne i Euclides, tre terminer; 2:o för Historiarum Lectorn: Geographi en eller två terminer och Fäderneslandets Historia två eller tre terminer; 3:o för Latinska Lectorn: Sallustius och Suetonius; 4:o för Grekiska Lectorn: Xenophons Anabasis och Cyropædi; 5:o för Gymnasii Adjuncten: minst ett octav-band af en Fransysk och en Tysk Författare. Dessutom bör han på morgon-timmarne

för Grekiska Lectorn hafva genomläst Två Evangelister i Nya Testamentet och hälften af den för Gymnasium antagna Theologiska Läroboken. Vidare bör han hafva skrifvit ett latinskt scriptum i veckan, deltagit i tal- sång- musik- och gymnastik-öfningar, samt under Maji och Junii månader gjort botaniska excursioner, och under samma tid inhämtat elementerna af Botaniken.

Försedd med dessa kunskaper bör ynglingen vara fullt mogen för den högre Gymnastiska undervisningen. Han behöfver i den öfre afdelningen inga andra lärare, än dem, hvilkas undervisning han ägt i den nedre, ty dels fortsätter han sina studier i samma ämnen, dels har han redan eller bör han snart genom en fortfarande allvarlig läsning hafva hunnit så långt, att de kunna lemna rum för andra. Han läser således 1:o för Matheseos Lectorn: Euclides 11:te och 12:te Boken, Algebra 2 grader, Physik och Glob-lära, så vida icke den sistnämnda redan i nedre afdelningen kunde läras, om Mathematiken der synes för hårdläst såsom ensamt läroämne för en dubbel-lection; 2:o för Historiarum Lectorn: Allmänna Historien, Psychologi och Moral, de sistnämnda endast i korta compendier; 3:o för Latinska Lectorn: Virgilius 6 Böcker och Ciceros Orationes Selectæ, jämte Romerska Mythologien, Prosodi, Rhetorik och Logik; 4:o för Grekiska Lectorn: Homerus 6 rhapsodier jämte Grekisk Mythologi, och sista året en och annan af Pauli

Epistlar; dessutom tillsammans med nedre afdelningens lärjungar: två Evangelister och den andra hälften af den Theologiska Läroboken; 5:o för Gymnasii-Adjuncten: Hebreiska, minst 20 capitel i Genesis eller 20 Psalmer. Vidare latinskrifning m. m. På mellanterminerne vissa föreskrifna pensa i historien och främmande språk.

Häraf följer att tvänne lärare-beställningar kunna alldeles indragas, nämligen den Theologiska och Philosophiska, då de läroämnen, som hörde dit, kunna lätt fördelas på de öfriga lärarne, utan att de det oaktadt behöfva läsa mer än 8 timmar i veckan, eller alldeles lika med hvad Skol-Ordningen föreskrifver. Ett undantag härifrån är likväl nödvändigt med Grekiska Lectorn, som, utom sin ordinära Lection, bör i egenskap af Theolog förrätta bön hvarje morgon och derefter föredraga Theologi eller Nya Testamentet; men såsom ersättning för dessa 6 timmar i veckan, bör han befrias från corrigeringen af latinska scripta, hvilka fördelas mellan de öfriga 3 Lectorerne och Gymnasii-Adjuncten. Rec. är för sin del fullkomligt öfvertygad, att, med den läromethod som här är föreslagen, alldrig flere än 4 Lectorer och 1 Gymnasii-Adjunct behöfvas äfven för ett större Gymnasium. Inträffar det, som Rec. förutser nödvändigt måste inträffa, att Stockholms Gymnasium snart får lika stort antal lärjungar, som t. ex. Linköpings och

Strengnäs Gymnasier, och affärdar dem till Universitetet lika skickliga, som de från andra Gymnasier dimitterade, så är Rec:s påstående fulleligen bevist *).

Det enda skäl, som skulle kunna anföras mot denna förändring, är det, att Grekiska Lectorn skall läsa Theologi, en vettenskap, hvari de Adjuncter och Docenter, ur Akademiernas Philosophiska Faculteter, som kunna vilja sökaldenna Lection, ej äga full vettenskaplig insigt. Men man behöfver blott erinra sig i afseende härpå, att det egentligen ej fordras någon hög erudition för att kunna väl undervisa efter ett Theologiskt compendium. Dertill fordras hufvudsakligen förmågan att christligt föredraga det, att behandla det så, att det ej blir en blott utanläxa, som dödar all känsla, utan att det blir lefvande och för lärjungen ett vettenskapligt supplement till Cachesen, som i samband härmed bör genomgås. I al-

*) Att undervisningen vid Wisby Gymnasium enligt Ephori utlåtande "med det inskränkta antalet af Lärare (4 Lectorer och 1 Gymnasii-Adjunct) icke fullkomligen kunnat utsträckas till alla särskilta stycken, som Skol-Ordningen föreskrifver", då lärjungarne utgjort det stora antalet af 10 (tio), och att Ephorus önskar, att "åtminstone 1 Lector kunde tilläggas", är verkligen löjligt, och förtjenar såsom sådant att här anmärkas. Stockholms Gymnasium har också blott 5 Lärare, men 66 Lärjungar.

la fall blefve billigt att en sökande till denna Lection äfven utgaf särskilda Theser till intygande af sin kunskap. I afseende på Theologiæ Lectorernas skyldighet att examinera i Präst- och Pastoral-examen, medgifver Rec. att en större svårighet återstår, ty der fordras onekligen en större theologisk lärdom. Men skulle ej Biskoparne sjelfve, eller Domprostarne, hvartill företrädesvis män med Theologiska värdigheter borde utses, kunna förbindas till denna examinering (Rec. menar att så redan på ett eller annat ställe sker), så är Rec. öfvertygad att en föröfrigt till denna lection fullt qualificerad man lätt förskaffar sig erforderlig kunskap, så att han kan afgifva ett tillfredsställande Specimen. — Rec. erinrar härvid om den tid, då Præbende Pastoraterne voro uteslutande förenade med de Theologiska Lectionerne, och då Lectorerne sökte transport från alldeles heterogena lectioner. Så hade t. ex. Rec. under sin Gymnasii-tid till Lärare i Theologi en man, som förut varit Matheseos Lector. Hans theologiska lärdom var allmänt erkänd och han bar med mycken förtjenst den Theologiska Doctors-hatten. Han föredrog sin vettenskap värdigt, ehuru med nog mycken omständlighet.

Vid ett Gymnasium med 7 Lectorer komma således de 3 äldsta, och vid ett med 6 Lectorer de 2 äldsta Lectorerne att befrias ifrån läsningen, med bi-

behållande af hela lönen, så vida de redan innehafva Præbende Pastorater, ty hvad de en gång hafva erhållit, kan ock bör ej frántagas dem, ehuru de nu blifva befriade från sin Lärarebefattning vid Gymnasium, ej vidare behöfva bekosta hushyra i staden och underhåll för Adjuncten, samt dessutom kunna för bättre pris lefva på sin Præbende-Prestgård. Men de Lectorer, som efter deras afgång få Præbende-Pastorater, böra blott få behålla halfva lönen, så att de båda andra besparade halfva lönerna kunna formera en tredje emeriti-lön, emedan för dem står öppet att antingen mottaga det i alla fall alltid fördelaktigare Præbendet, eller afvakta denna tredje Emeriti-lön. Skulle dock Præbende-Pastoraterna vara alltför olika i godhet, böra Emeriti-lönerna fördelas, så att denna olikhet någorlunda jämnas. I Consistoriella göromål böra alla Emeriti fortfara att deltaga. Som flere än tre Emeriti-löner alldeles icke behöfvas för ett Gymnasium, då man betänker, att äfven Domprostebeställningen kan stundom blifva den 4:de, bör den på några ställen varande 7:de Lectors-lönen indragas och tilldelas hel och hållen såsom Emeriti-lön åt en af Trivial-Skolornas Rectorer, äfvensom det 3:dje Præbende-Pastoratet, åt en annan Emeritus Rector.

Ser man på fördelarne af denna förminskade lärare-personal, så äro de ganska många och väsendtliga. Först och främst vinnes derigenom mera enhet i undervisningen och emeriti-löner tillskapas utan upp-

offring af Staten eller andra tillskott. Att sådana löner äro högst nödiga, lärer väl ingen neka, som inser att äfven den verksammaste och mäst nitiska Skollärare efter många års tjenstgöring om ej alldeles tröttnar, åtminstone förlorar förmågan att med mannaålderns kraft och liflighet sköta sin lärarebefattning. Härtill kommer, att inom sjelfva Lärarecorpsen nu svårligen kan uppstå full harmoni, då de gamla och unga lärarne nödvändigt äro skiljde, ej mindre i åsigter än år. Äfven om de äldre ej träda i rak opposition mot de yngre, så är denna olikhet i åsigter tillräcklig att bereda en inre disharmoni, som nödvändigt måste hafva en retarderande kraft, i stället att likhet i åsigter och gemensam medverkan till samma mål måste hafva ett högst välgörande inflytande på undervisningens fortgång. Denna olikhet i åsigter kan yttra sig ibland annat i begreppet om disciplin. Den unge Läraren, som inträder och blir vittne till inrotade oordningar, vill försöka att med kraft motarbeta dem. De äldre äro vana att se oordningen, för dem är den ej så stötande; de anse nitet otidigt, anse sig förolämpade derigenom, att de skulle synas hafva låtit något vara ocorrigeradt, som behöft corrigeras. Men om vi ock ej antaga denna lätt tänkbara ogenhet, så ligger dock hos alla äldre en eftergifvenhet, en slapphet, i allt hvad som rör disciplin. Det är här, likasom i det enskilda lifvet, der fadren ej mera är mot de yngre barnen så sträng, som mot de första. Hans stränga begrepp om ordning och lyd-

nad har under årens lopp blifvit nedsatt. Vare sig detta af trötthet eller af den anmärkningen, att hans theori ändå ej kunnat af honom fullt consequent utföras. Den äldre brodern eller systern, som nu hunnit växa upp till ett slags sjelfständighet, vill afhjelpa bristen, men om ock deras medverkan är behöflig, finner man lätt att föräldrarne ej kunna vara rätt och i alla afseende belåtne med detta inblandande i deras rättigheter, med denna indirecta corrigering af deras uppfostringsmethod. Rec. medgifver att för detta phænomen full motsvarighet ej finnes inom Lärarecorpsen vid ett Gymnasium, emedan den yngre Läraren har en i lagen sig tilldelad rättighet att dela fadersrättigheterna. Men betydlig blir det oaktadt ej olikheten. Ty sällan inträder väl nu en Lärare (efter nu gällande befordringslagar, som inskränka de sökande inom samma stift) i Collegium Gymnasticum, der han ej återfinner åtminstone en eller annan af sina lärare, och måste han då icke i en viss grad befinna sig till dem i samma förhållande, som en son till sin far? Men äfven om denna inskränkande lag skulle upphäfvas, såsom föreslaget är,*) så är saken nästan på samma fot, då de äldre, ofta med 20, 25 ända till 30 års öfvervigt i ålder och lärarebefattning, nödvändigt måste befinna sig i ett slags auctoritets- och myndighets-förhållande till de yngre.

---

*) Se Skriften: *Nytt Ett och annat i anledning af frågan om Academiska Jurisdictionen.*

Præbende-pastoraterne upphöra således också genom denna föreslagna förändring att vara egentliga Præbenden. De erhålla hvardera uti de afgående Lectorerne sin egen Pastor, som ej mer behöfver dela sin tid mellan sina pligter såsom Gymnasii-Lärare och såsom sin Församlings Pastor, utan som, beständigt boende innom sin Församling och ej mera såsom förr vissa tider öfvergifvande sin hjord, kan i egentlig mening vara dess herde. Ehuru Rec. är öfvertygad, att mången redan förut sjelf insett det skadliga och origtiga i denna inrättning och att den endast kunnat bibehållas såsom ett nödvändigt ondt, då inga tillräckliga anslag funnits för att på annat sätt öka de rätt medelmåttiga Lectors-lönerne, så tror sig Rec. böra anföra de vigtiga skäl, som tala för denna förändring. Dertill hörer först och främst den obestridliga sattsen, att så vida en syssla är af sådan beskaffenhet, att den fullt sysselsätter en man, så bör han ej vara ålaggd att tillika sköta en annan. Lagen fordrar då en orimlighet; den medgifver hemligen att ämbetsmannen får försumma endera eller båda, eller ock fordrar den mer än den kan fordra, nämligen arbete öfver hans krafter. Vore nu Lectorssysslorne förbundna med så ringa besvär, att t. ex. en Lector kunde sköta tvänne lectioner, så vore väl mera skäl att dessa lectioner sammanslogos. Läraren hade då i alla fall blott ett åliggande, nämligen såsom

gymnasii-lärare hvaråt han vore skyldig att uppoffra hela sin tid och all sin kraft. Men att föreskrifva Läraren att på samma gång sköta en syssla, som han endast till hälften kan bestrida, att ålägga honom det ansvaret att troget vårda sin ombetrodda hjord, men under $\frac{2}{3}$ af året aflägsna honom derifrån, då hvar och en måste medgifva att hvarje rättskaffens Pastor har af sin församlings skötsel full sysselsättning, det är att antingen döda hos honom all känsla af samvete och pligt, eller att inleda honom i en strid mellan valet af pligter, hvaröfver Rec. hört mer än en Præbende-innehafvare beklaga sig. Exempel känner nog detta oaktadt Rec. af män, som ägt mod och kraft att sköta dessa båda åligganden, och dem vill Rec. visst göra full rättvisa; men ville man fråga dem sjelfve, skulle de visserligen ej tveka att instämma i Rec:s mening om sjelfva sakens otillbörlighet, och gjorde de det icke, så fruktar Rec. att de icke rätt kände vigten af sina befattningar.

För att icke blifva alltför vidlyftig, vill Rec. endast i korthet uppgifva åtskilliga andra fördelar af denna föreslagna förändring: 1:o blir genom den 5:dje emeriti-lönen lärare-omsättningen mera befordrad; 2:o kan alltid vid hvart och ett af de äldre Gymnasierne en Lector få beständig tjenstledighet med bibehållande af full lön, så att han, efter flere års tjenstgöring och trötthet vid undervisningen, ej behöfver blifva prest och utan inre kallelse söka ett pa-

storat, som med en Adjuncts biträde bequämligen skötes; eller också ej tvingas att allt för länge qvarstadna såsom lärare, i händelse en sådan ansökan strider mot hans öfvertygelse; 3:o behöfva ej Gymnasii-lärarne göra anspråk på delagtighet i de emeritifonder, som kunna anskaffas, och som ändå troligen blifva otillräckliga för Skol-lärarne; 4:o är härigenom ett vigtigt steg gjordt till minskandet af Skol-Lärares intrång på det egentliga presterskapets rättigheter, hvilket intrång, ehuru det i vissa afseenden kan försvaras, genom stora missbruk blifvit högst tryckande.

Rec. har i det föregående nämnt, att för dem som icke vilja söka vid Gymnasierna högre philologisk och vettenskaplig kunskap, borde ett slags skolor finnas, hvilka kunde kallas Handels-skolor, såsom bestämda för handlande och räkenskapsmän eller ståndspersoner i allmänhet, hvilka der skulle fullfölja en del af den humanistiska bildning, hvartill de laggt grund i Trivial-Skolan, och inhämta en för dessa yrken nödig praktisk undervisning. Der skulle således de moderna språken och historien hufvudsakligen läras jämte bokhålleri. Våra nuvarande Apologist-Skolor, som blott äro ett slags högre Handtverksskolor eller Pædagogier, borde undergå en sådan förändring och kunde då till antalet betydligen inskränkas, likasom de många små lärdomsskolorna i enlighet med Revisionens välgrundade förslag med mångfaldig fördel borde sammanslås.

Hvad som i några af dessa skrifter är yttradt rörande Universiteterna och deras organisation, fordrar en vidlyftigare undersökning än rummet i denna redan långa recension medgifver. Äfven de behöfva visserligen undergå någon förändring, men hufvud-orsaken, hvarföre de blifvit föremål för så mycket både rättvist och orättvist tadel, ligger måhända mindre i sjelfva formernas olämplighet och föråldring, än i en origtig eftergifvenhet för tidens fordringar, i synnerhet i beviljandet af akademiskt burskap nästan åt hvilken främling som hälst i vettenskapernas rike, hvarigenom Universiteterne nödvändigt skulle söndra sig från och motarbeta de underordnade läroverken till oberäknelig skada både för dem och sig. Likväl först då, när denna förening blifvit fullkomligt återställd och följderna af denna återförening hunnit visa sig, torde man rätt inse, huru skadlig denna söndring varit och huru mycket direct och indirect ondt den åstadkommit *). För en oväldig undersökning dessförinnan bär för öfrigt Rec. icke någon far-

*) Rec. har omständligare utvecklat detta i en Recension öfver Kongl. Uppfostrings-Commiténs Förslag till en förändrad Student-Examen, införd i Svensk Litteratur-Tidning N:o 63—68 för år 1823. Under de 2 år, som förflutit sedan denna Recension skrefs, har Rec. allt mer och mer blifvit befästad i den öfvertygelsen, att denna Examen icke kan blifva rätt allvarlig och ändamåls-enlig, utan med den förändring i Commiténs Förslag, som Rec. då tillstyrkte.

håga. Den vördnadsvärda byggnaden hvilar på god grund; dess förgängligare tillsattser äro till större delen ett verk af senare tiders hugskott. Må dessa tillsattser och hvad som annars finnes felaktigt borttagas; men äfven det minsta deraf endast efter den mognaste pröfning. Hvad som göres för sekler, får icke grunda sig på blott en dags eller på en ombytlig tids-andas lösliga infall; dertill fordras en längre förutgående undersökning samt en allvarligare och djupare blick i den inre organisationen, än man i allmänhet synes tro, då man oupphörligen undrar på, hvarföre arbetet, hvarmed egentligen menas nedrifningen, ännu icke är påbörjadt.

De förslag till förändringar vid undervisnings-verken, som Rec. uppgifvit, hafva länge af Rec. varit betänkte, innan de här framläggas till en allmännare granskning. De underställas nu i synnerhet erfarne skolmäns ompröfning. Om de af dem befinnas antagliga, önskar dock icke Rec. att de skola föreskrifvas till allmänt antagande, förrän de blifvit mera kände och innan ett eller annat enskildt försök med dem blifvit gjordt. Men äfven om de icke skulle erhålla ett allmännare bifall, så är Rec. dock öfvertygad, att han åtminstone icke af de här recenserade Författarne, ehuru betydligt han stundom afviker från deras åsigter, skall blifva missförstådd rörande sina afsigter; ty vi sträfva alla till ett gemensamt mål och äro en-

dast deruti skiljaktige, att vi söka olika vägar för att hinna säkert fram till målet. Endast det anser sig Rec. böra tillägga för dem, som ej haft tillfälle att sjelfve läsa Berättelsen om Krigs-Akademien och Revisorernes Berättelse, att Rec. i följe af sin plan mera måst hålla sig vid de punkter, hvari Rec. varit med dem af olika tankar, och således icke kunnat framställa dessa skrifters många förtjenster så omständligt som han eljest önskat.

Universitets-Annaler.

Upsala.

Befordrade och *utnämnde* under loppet af år 1825. Till Akademie Secreterare: Notarien, J. U. Cand. Mag. J. H. Haak; Notarie: Amanuensen, J. U. Cand. Mag. C. L. Höjer; Canzlist: Magister Docens, J. U. Licentiaten C. O. Delldén; Amanuens: J. U. Candidaten C. Acrel; E. O. Adjuncter: i Theol. Faculteten: Th. Docenten och Cand. Jon. Å. Winhom; i Philos. Faculteten: Docenterne G. W. Gumaelius; W. Fr. Palmblad samt E. O. Vice-Bibliothekarie: Bibl.Amanuensen, Mag. Docens J. H. Schröder; Docenter: Mag. P. F. Wahlberg i Pract. Ekonomien; Mag. G. Svanberg i Astronomien och E. O. Bibl.Amanuensen Mag. C. Em. Aurivillius i Grekiska Litteraturen.

Afgående: Juris Patr. & Rom. Professorn Doct. Sven Themptander, utnämnd JustitiaeRåd; Professorn, Litt. Hum. Adjuncten Mag. J. Tranér, Kyrkoherde i Söderköping; Æsthet. Docenten Mag. O. Arrhenius, GymnasiiAdjunct i Carlstad.

På Utrikes Resor stadde: Mathes. Docenten Mag. Fr. Rudberg, vistas för närvarande i Paris; Philos. Docenten Mag. E. Aug. Schröder i München; Chem. Adjuncten och Laboratorn Mag. El. Wallqvist i Paris. — Professor Geijer återkom i slutet af sistl. Septemb. månad från en resa genom Danmark och Tyskland. — Inom Fäderneslandet har Amanuensen Gabr. Marklin sistl. sommar gjort en i flere afseenden märkvärdig Geologisk resa genom Öster- och VesterGöthland.

Donationer: till Akademiens *Stipendii-Fond* har framl. CanzliRådet, R. N. O. C. Adlersparre, testamenterat 4000 Rdlr B:co, hvaraf Interesset, i 2:ne Stipendier fördeladt, tillfaller Studerande, födde i Jemtland och Herjedalen. — Till *MineralCabinettet* har H. K. H. KronPrinsen Akad. Canzler inköpt och nådigst förärat afl. Direktören och Ridd. E. T. Svedenstiernas dyrbara Mineralsamling (se Svea föreg. Nummer). — Till Mynt-Cabinettet har H. K. H. KronPrinsessan, Med. Doctorn J. Hedenborg, StatsSekreteraren och Ridd. E. Bergstedt, GeneralConsuln Frih. C. af Wetterstedt, CanzliRådet och Ridd. A. von Hartmansdorff och LegationsPredikanten Mag. J. Berggren gjort förärингar af dels antika, dels moderna mynt och medailler. — De till *Akad. Bibliotheket* gjorda Presenter af Konungen af Oude, af John Spencer Stanhope i London, och Rootsey i Bristol samt Prosten Doct. N. Collin i Philadelphia äro i föreg. Häfte särskildt anförde.

Rectorsombyte skedde d. 15 sistl. Dec. då LL. OO. Professorn Doct. G. Knös afträdde Rectoratet till Theol. Professor Kalsenianus Doct. Sven Lundblad.

De Studerandes antal har under detta år varit:

Vårterminen: Närvarande 860

Höstterminen: —— 912

Inskrifne under samma tid: Vårterminen 98, Höstterminen 176. Deribland 2 Norrmän.

Lund.

Utn. LL. OO. Professorn Mag. B. M. Bolmeer blef d. 5 sistl. Febr. i sitt läroembete installerad och höll dervid sitt inträdestal: *de poetico charactere Oraculorum Jesaiæ.*

Medicinæ Doctors Promotion skedde härstädes d. 22 sistl. Junii då 14 Med. Licentiater blefvo af Med. Pract. Professorn Doct. J. Sönnerberg till Med. Doctorer promoverade. Doctorsfrågan var: *An nova nomina pharmacis imposita praxi proficua sunt?*

Rectorsombyte skedde härstädes d. 23 Jun. då Jur. & Moral. Professorn Mag. Fr. Cederschiöld öfverlemnade Rectoratet till Med. Theor. Professorn Doct. E. Z. Munck af Rosenschöld.

Under sistl. Rectoratsår har de *Närvarande* Studerandes antal uppgått till nära 400. *Inskrifne* under samma tid 124. Afgångne med Akademiska Testimonier 84.

Akademien har detta år erfarit tvenne betydliga förluster genom Eloqu. & Poes. Professorn Mag. Elias Lidfors' och E. O. Hist. Adjuncten och Subpraefecten vid Akad. Historiska Museum, Mag. Sven Hylanders dödsfall. Den förre beklädde med heder Lundblads Lärostol. Den sednare, som några år tillförene fullbordat en utländsk resa, bortrycktes i blomman af sin ålder (27 år gammal) innan han fick uppfylla de rättvisa förhoppningar vettenskapens vänner fästade vid hans utmärkta egenskaper och grundliga insigter. Dess sörjande Fader har, efter den aflidnes sista önskan, bestämt den vackra Boksamling han efterlemnat, till Akademiska Bibliotheket, hvilket derutur får uttaga de böcker och skrifter detsamma förut icke äger.

Åbo.

Framl. StatsRådet och Med. Professorn Doct. *G. E. von Haartmans* efterlemnade Boksamling har af Finska Statsmedlen blifvit inköpt och med UniversitetsBibliotheket förenad.

Litteråra Nyheter.

Köpenhamn: En förening af Hufvudstadens utmärktaste Litteratörer, den Nordiska Historiens och Fornforskningens vänner, har d. 28 Jan. d. å. Konungens af Danmark födelsedag, instiftat "det Nordiske Oldskrift-Selskab, hvars hufvudföremål är att befrämja Isländska Saga-Litteraturen i synnerhet, och det gamla Nordens Historia, Språk och Antiquiteter i allmänhet. Den berömde Nordiske Språkforskaren Professor *Rask* blef vald till Sällskapets Präsident, Kammarjunkaren Major von *Abrahamson* vice Präsident, Lieutenant *Rafn* Sekreterare och JustitiäRådet *Langeland* Skattmästare. H. M. Konungen har behagat låta sig föreläggas Sällskapets Stadgar och dess redan utgifne skrifter samt deröfver förklara sitt höga välbehag. Sällskapet räknar Statens högsta Embetsmän och utmärktaste Litteratörer bland sina inländska Ledamöter. Ibland sina utländska Ledamöters antal har Sällskapet under loppet af året invalt och kallat Hrr *Græter* i Ulm, *Walter Scott* i Edinburg, *J. Grim* i Cassel, *von der Hagen* och *De la Motte Fouqué* i Berlin, *Arndt* i Bonn, *Hallenberg* i Stockholm, *Geijer* och *Schröder* i Upsala, *Lindfors* i Lund, *A. A. Afzelius* i Enköping, *Stoud Platou*, *Aall*, *Lundh* och *Sverdrup* i Christiania m. fl. — Första Häftet af Sällskapets *Tidskrift "för Nordisk Oldkyndighet"* har utkommit, äfvensom *Olof Tryggvasons Saga*, Förra Bandet i 8:o genom Sällskapets berömvärda försorg redan framträdt i dagen.

BÖCKER,

UTKOMNE I OCTOB. OCH NOVEMB. MÅNADER 1825.

Predikningar af Joh. Jac. Hedrén. Andra Delen. Sthm. Nestius, 1825. 510 s. 8:o. 2 R.

System i Pharmakologien med särskildt afseende på Svenska Pharmacopeens sista edition, af C. W. H. Ronander. 1:sta Del. Förra Afdeln. Sthm. Norstedt & Söner, 192 s. 8:o. 1 R. 8 sk.

Gas-upplysningens egenskaper, företräden och beredningssätt m. m. Med 3:ne plancher. Af A. Gerelius. Sthm. Nestius, 1825. 84 s. 8:o. 1 R.

E. J. Stagnelii samlade Skrifter, utgifne af L. Hammarsköld. Andra Delen. Sthm. Hörberg, 1825. 489 s. 8:o. 2 R. 32 sk.

En christelig varning för den kraftiga villfarelse, som mer och mer griper omkring sig i vår tid. Prof-Predikan i Lunds Domkyrka 8:de Sönd. e. Trin. 1825, af Bengt Jacobsson Bergqvist. Lund, Berling, 1825. 60 s. 8:o. 16 sk.

Epitome Historiæ Sacræ in usum Tironum linguæ Latinæ, Auctore C. F. Lhomond. Sammandrag af Bibliska Historien, på Latin, korta berättelser, småningom öfvergående från en lättare till en svårare construction; till tjenst för begynnare i explicationen af Latinska språket. Sthm. Ecksteinska Tryckeriet, 1825. 96 s. 8:o. 12 sk.

Kejsarinnan Josephinas efterlemnade egenhändiga anteckningar, till den hemliga Historien om sin tid, sina egna och sin Gemåls Lefnadshändelser. Öfvers. från Franskan. Tvenne Band. Sthm. Ecksteinska Tryckeriet, 1825. 1:a bandet. 438 s. 8:o. 2:a band. 423 s. 8:o. 4 R.

Historiska Anteckningar af Louis Jerome Gohier, President i Directorium d. 18 Brumaire (9 Nov. 1799). Första Delen. Sthm. Hörberg, 1825. 186 s. Bilagor 43 s. 8:o. 1 R. 16 sk.

Gabriela. Roman af Johanna Schopenhauer. Öfvers. Sjette Delen. Upsala, Bruzelius, 1825. 82 s. 8:o. 28 sk.

Teckning af Venetianska Republikens stora handelsvälde, dess uppkomst och dess minskning genom upptäckten af begge Indierne. Sthm. Deleen, 1825. 86 s. 8:o. 20 sk.

Nittonde Århundradets Krönika. Tjugnåttonde häftet, 1815. Örebro, Lindh, 1825. 8:o. ss. 228--458. 32 sk.

Svea Rikes Historia från de äldsta tider till Konung Carl XII:s död, af Fr. Rühs. Fjerde Delen. Öfvers. af A. M. Strinnholm. Sthm. Hæggström, 621 s. 8:o. 4 R. 8 sk.

Svensk Zoologie utgifven af Kongl. Vetenskaps-Academien. Andra Bandet. Tolfte Häftet. Sthm. Deleen, 1825. 105 115 ss. 8:o. med 6 plancher. 1 R.

Lärobok i Svenska Kameral-Lagfarenheten. Försök af L. G. Rabenius. 2 Del. Upsala, Palmblad & C. 1:a Del. 254 s. 8:o. 2:a Del. 258 s. 2 R. 16 sk.

Fullständiga Tabeller öfver den föreslagne nya Svenska Vigtens förhållande till alla i Sverige brukliga Vigter och dessas jemförelse sins emellan. Utg. af J. G. Schultz. Götheborg, Norberg, 1825. 89 s. 8:o. 36 sk.

Den gamle stränge Generalen. Lustspel i 3 öppningar. Fri öfvers. Götheborg, Norberg, 1825. 200 s. 8:o. 32 sk.

Hebreisk Ordbok för Skolor och Gymnasier. Författaren Hampus Kristoffer Tullberg. Lund, å Akad. Tryckeriet, 1825. 261 s. 8:o. 2 R. 16 sk.

Europeiska Staternas Historia efter Freden i Wien år 1809; af Fr. Buchholtz. Sjunde Delen; från det heliga Förbundets kungörande till Congressens slut i Aachen. Sthm. Hæggström, 1825. 462 s. 8:o. 2 R. 24 sk.

Barberaren i Sevilla eller den fruktlösa försigtigheten. OperaKomik i fyra akter. Fri öfversättn. fr. Italienskan. Sthm. Nordström, 1825. 75 s. 8:o. 24 sk.

Walter Scott. Ett skämt i två akter, af D. B. Wolff. Öfvers. från Tyskan, jemte Walter Scotts porträt. Sthm. Delén, 1825. 55 s. 8:o. 28 sk.

Fordna och närvarsnde Sverige, af U. Thersner. Häftet 25. Upland h. 2. F. 5 R.

Sveriges Konungasvit, af Frumerie. 3:e häftet. 1 R. 16 sk.

Appell till de Christna Folken för Grekerna. Uppå anmodan af Sällskapet för den Christna Moralen, författad af Benj. Constant. Öfvers. Sthm. Nestius, 1825. 15 s. 8:o. 4 sk.

Öfver Protestantiska Kyrkans Förfall, af D:r de Valenti. Öfvers. från Tyskan. Sthm. Rumstedt, 1825. 96 s. 8:o. 24 s.

Försök till Bokhålleri för Landtbrukare af J. C. K. Linköping. 1825. Petré 36 tal. med 39 tab. 8:o 24 sk.

Målningar af några Folkslag från de främmande Verldsdelarne, med beskrifning af Dr. F. C. Funke. Öfvers. Sthm. Hörberg. 1825. 42 s. 24:o. 1 R. 16 sk.

Ålderdomens glädje och lofsång. Predikan på Kyndelsmässodagen, tillika med tal vid Barnens första Nattwardsgång, af G. B. Strengnäs. Ekmark. 1825. 24 ss. 8:o 8 sk.

Berättelser för Barn, till öfning uti innanläsning och sedekänslans bildande utg. af C. P. Funke, Öfvers. Fjerde Svenska Uplagan. Strengnäs. Ekmarck. 1825. 72 ss. 8:o 24 sk.

Nyaste Hus-skatt för Stad och Land, innehållande en utvald Samling af iön, som tjena till nytta, beqvämlighet, till prydnad och lifvets nöje, till besparing af kostnad, till säkerhet mot förlust och fara och till befriande af mångfalldigt ondt. Christianstad. Cedergreen. 1825. 292 ss. 12:o. 40 sk.

Utvald samling af nöjsamma Anekdoter och qvicka infall. Norrköping. Raams Enka. 1825. 16 s. 8:o 5 sk. 4 r.

Allmänneligt Register öfver Bihanget till RiksStåndens Protocoll, för Lagtima Riksdagen 1823. Sthm. Hörberg. 1825. 332 s. 8:o. 21 sk.

Tabellarisk framställning af Hästens tänder och enklaste sättet att derefter bestämma åldern. Af Mich. v. Erdelyi, Öfvers. med ett Stentryck. fol. Sthm. Hörberg. 1825. 1 ark. 52 sk.

Tal öfver Chefen för Förvaltningen af SjöÅrenderne, vice Amiralen m. m. Hr Carl Johan af Wirsén, hållet vid dess jordfästning i Skeppsholms kyrkan d. 23 Octob. 1825. af A. Wijkander. Sthm. Grahn. 1825. 19 sidor 8:o 8 sk.

Underdånig berättelse om arbetets fortgång vid Götha Canal år 1824. Liuköping Petre. 1825. ark, in fol. 4 sk.

Englands Historia i bref från en Fader till dess Son. Öfvers. från 2:a Engelska Uplagan. Första Delen. Sthm. Marquard. 1825. 190 s. 8:o 1 R.

Argus i Olympen. Komedie med stort spektakel och full Orchester af Författaren till Babels Torn Norrut. Sthm. Häggström. 1825. 98 s. 8:o 40 sk.

Bruden. Roman af Walter Scott II Delen. Öfvers. Sthm. Elmén & Granberg. 1825. 222 s. 16:o 32 sk.

T. Livii Patavini quæ supersunt Opera ex recensione Ernesti curavit Joh. Tranér. Tomus Qvartus. Historiar. Libr. XLVI-CXL. Ups. Palmblad & C. MDCCCXXV. 310 s. 8:o 1: 16 sk.

Spionen på neutrala området. Romantisk målning från Nord Amerikas sjelfständighetskrig af Cowper. Öfvers. Första Del. Sthm. Scheutz. 1825. 124 s. 8:o 32 sk.

Anteckningar öfver Egyptens handel och dess näringars tillstånd jemte Reflexioner öfver Nordiska handeln med Egypten åren 1822-1824. af G. E. Lundstedt. Sthm. Scheutz. 1825. 117 s. 8:o 40 sk.

Joh. Jac. Rambachs anderika betraktelser öfver de åtta Salighet er som uti Herrans Jesu Bergspredikan anföras. På Svenska öfversatta. 2:a upplagan. Sthm. Marquardska Tryckeriet. 1825. 136 s. 8:o 32 sk.

Ett botfärdigt Skriftebarn och en värdig Nattvardsgäst eller Skriftermåls och Communionbok till tjenst för enfaldige Christne af P. Gröndahl. Sthm. Marquardska Boktr. 62 s. 8:o 16 sk.

Uriel. 11:te häftet sid. 355-386. 10 sk.

Kongl. KrigsVetenskapsAcademiens Handlingar år 1825, med 4 plancher. Sthm. Deleen, 1825. 245 s. 8:o 1 R. 24 sk.

Predikningar vid särskildta tillfällen, af Carl G. Rogberg. Upsala. Palmblad & C. 1825. 106 s. 8:o 32 sk.

Religions-tal vid åtskilliga tillfällen af J. O. Wallin. Första Deleu. Sthm. Hörberg, 1825. 412 s. 8:o 2 R. 20 sk.

Magazin för Konst, Nyheter och Moder 12:e häftet. Sthm. Deleen. 1825. Hela årgången 95 s. 8:o med 48 pl. på velin 8 R. B:o; på median 6 R. B:o

Predikan på första Advents Söndagen hållen i S:t Jacobs kyrka i Stockholm 1825 af Församlingens Kyrkoherde, Sthm. Nestius, 1825. 20 s. 8:o 12 sk.

Försök att vinna uplysningar uti den bekanta handelen om Skepp utur Svenska Örlogs Flottan, Bestående uti ansökan till Stats-Secreteraren för KrigsÅrenderna, samt en deraf föranledd inlaga till Riksens Ständers Justitiæ Ombudsman, af C. H. Ankarsvärd. Sthm. Elmèn & Granberg, 1825. 16 s. 8:o 4 sk.

Viljan, moralisk afhandling af Carl Gustaf Nordforss. Skrift som vunnit stora priset i Svenska Academien 1822. Sthm. Ecksteinska Tryckeriet. 1825. 101 s. 8:o 32 sk.

Landtbruks Lexicon. Sthm. Grahn, 1825. 32 s. 8:o. 12 sk.

Försök öfver Bibelsällskaps-inrättningens anda och ändamål af G. de Felice, Skrift belönad af Comitén för Protestantiska Bibel-Sällskapet i Paris. Öfversättn. Sthm. Rumtedt, 1825. 319 s. 8:o 1 R. 16 sk.

De fyra Vännerne förvandlade till tre eller Historien om en Hund, en Katt och tvänneBarn. Af M:e S:t Maunie. Öfvers. från Franskan, af J. M. Stiernstolpe. Med 9 plancer. Sthm. Hörberg, 1825. 72 s. 8:o 1 R. 16 sk.

Trettondedags afton eller Hvad Ni vill. Skådespel af William Shakespeare. Öfvers. af Joh. Henr. Thomander. Sth. Scheutz, 1825. 179 s. 8:o 1 R. 4 sk.

Procentare Idealet, eller så bör den nedrige Procentaren se ut enligt Physiognomikens Reglor, jemte en oförgripelig traktat om den offenteliga Chikanen. 2:a upl. Sthm. Wennlundska Boktryckeriet, 1825. 8 s. 8o med en planche i stentryck 8 sk.

Solgubben, med tillnamnet den röda eller en sannfärdig berättelse om den namnkunnige krögaren på Gyllene Solen i Hamburg och hans dagliga Gäster. Öfvers. med planche, inneh. 42 Porträter i Stentryck. Sthm Wennlund 24 s. 8:o 20 sk.

Predikan på Jungfru Marie Bebådelsedag, af C. G. Rogberg. Upsala, Palmblad & C. 1825. 18 s. 8:o. 8 sk.

Wexiö Stifts Matrikel af A. G. Ahlstrand. Wexiö, 1825. 1 R. 32 sk.

Christna Religionens Hufvud-Läror af Sven Lundblad. Ups. Palmblad & C. 1825. 148 s. 8:o. 40 sk. 8 sk.

Ecclesiastik Tidskrift till läsning för Prester utg. af C. G. Rogberg och J. A. Winbom. Första Häftet. Ups. Palmblad & C. 1825. 128 s. 8:o

ÅTTONDE HÅFTET.

Innehåll:

N:o I.

Poemer:
Den Svenske Knektens hvila. — — Sid. 3.
Trohet i Döden. Efter Th. Körner. — 5.
Om vårt Fäderneslands Lagstiftning i anledning af nya Lagförslaget. — — — 6.
Litteratur: Jern-Contoirets Annaler 1816—1823. — — — — — — — — 34.
Öfversigt af Svenska Litteraturen för Jan. Febr. och Mars månader år 1825. (fortsättn. och slut). — — — — — — 64.
Litterära och Konst-Nyheter. — — — — 115.
Böcker, utkomna i Juni—Sept. mån. 1825. — 120.
Disputationer, utgifne i Lund Vårterm. 1825. — 131.

N:o II.

Bidrag till utredandet af Samhälls-lärans grundbegrepp, af S. Grubbe. — Sid. 1.
Litteratur: Förslag till Enhet och Medborgerlighet i de allmänna Undervisnings-Verken. — Om Uppfostran till Medborglighet, af L. M. Enberg. — Berättelse öfver Kongl. Krigs-Akademien, afgifven till dess Kansler af Guvernören, år 1824. — Revisionens öfver Rikets Elementar-Läroverk underdåniga Berättelse om verkställd granskning af allmänna Undervisningens tillstånd. — — — — 97.
Universitets-Annaler. — — — — — 151.
Litterära Nyheter. — — — — — — 155.
Böcker, utkomna i October och November månader 1825. — — — — — — 164.

Rättelse

Uti N:o I. af detta Häfte:

Sid. 61. rad. 3, 5, 8 &c. st. salu-smide l. sulu-smide

Försök till Granskning

AF

KONGL. LAG-COMMITÉENS FÖRSLAG

TILL

HANDELS-BALK.

Bihang till Svea H. VIII. N:o I.

KONGL. WETENSKAPS ACADEMIEN.

UPSALA;
PALMBLAD & C., 1826.

Förslag till Grundskrift

för

KONGL. LAG-COMMITTENS

förslag

till

HANDELS-BALK.

Tillhör till Sven H. VIII:s No 1.

UPSALA,

Palmblad & C:i 1856.

Författaren, som i VIII. Häftet N:o I. af Tidskriften Svea uti en uppsats "om vårt Fädernes-lands Lagstiftning i anledning af nya Lagförslaget" i korthet utvecklat de allmänna principer, på grund af hvilka han anser en ny Lagboks utgifvande åtminstone icke af ögonblickets behof påkalladt, har ansett sig skyldig, att än ytterligare redogöra för sin åsigt i denna allmän-vigtiga angelägenhet. Han dröjde under den allmänna granskningen vid några anmärkningar, dem han ansåg af Nya Lagförslagets Giftermåls-Balk föranledda. En annan afdelning af det Civila Jus Constitutum, har nu vid sig fästat hans granskande uppmärksamhet, neml.

Förslaget till Handels-Balk.

Den första hufvud-olikheten i hela Constructionen af HandelsBalken emellan 1734 års Lag och Lagförslaget, framställer sig deri, att uti det sistnämnda befinnas uteslutna alla de vår Lags Capitel (II—VIII), hvilka stagda om Handel, såsom ett egentligt Yrke eller Näring. I Motiverne förefinnes icke anledningen till detta uteslutande uttryckt med flere ord, än dessa, som på 49 sidan insmyga sig uti ett, bokföring angående raisonnement: "att nemligen dessa särskildta reglor utgöra ämnen för en särskild Lagstiftning, och torde desamma, som nu äro spridda i en mängd af sär-

skildta författningar, alla böra i en Handels Codex innefattas.

Så benägen Gransk. är att i allmänhet gilla denna mening om nödvändigheten af en särskild Lagsammanfattning för Handels-Näringen, så ovisst anser han det vara, om alla de i vår Lag intagna, nu uteslutna Capitlen, med rätta bordt utgå såsom bestämdt tillhörande handeln i egenskap af yrke. Af anförde grund medgifves, att så väl II) Cap. "Om Stapelstäders och Upstäders Handel, som ock det III) Cap. "Huru Burskap vinnas må" det IV). "Om Gross och Krämare-Handel." samt V)." Huru utländsk man kjöpenskap drifva må" böra ifrån den allmänna Lag-Boken försvinna, och i en Handels Codex innefattas. Men af annan öfvertygelse är Gransk. i afseende på följande 3:ne äfvenså i Lag-förslaget uteslutna Capp. neml. VI). "Om Landskjöp," VII) "Om Marknader VIII). Om Mått och Wigt" hvilka efter hans tanka alldrig bordt till en Speciell Lag förvisas, utan i den allmänna Lag Codex bibehålla den plats deri de hitintills egt. Granskarens första skäl för denna tanke är Historiskt. 1) Utrymmet medgifver icke honom att utförligen visa uti hvilka noggranna bestämningar i dessa ämnen de äldsta

1) Gransk. hänvisar Läsaren till Afhandlingen i Svea hvaruti han närmare utvecklat sin öfvertygelse om den synnerliga vigt, afseendet på Lagstiftningens successiva utbildning har vid hvarje Lagförändring.

Förord.

Ifrån början ingeck det i Författarens plan att successift i Tidskriften Svea meddela resultatet af sina anmärkningar under granskningen af Lagförslaget. Svårigheterna af ämnets oftare afbrytande och återtagande hafva så vida förändrat denna plan, att Förf. nu serskildt öfverlemnar till Allmänhetens granskning en oafbruten följd af dessa anmärkningar, omfattande åtminstone fullständigt en del af det hela. Att vid ett, bland de för fäderneslandet aldravigtigaste ämnen, hafva sökt fästa en allmännare upmärksamhet och deltagande, har städse varit författarens bemödande, och skall altid blifva hans tillfredställelse.

Upsala Januarii 1826.

CARL OLOF DELLDÉN.

Venditio såsom Contract, ej om handel såsom yrke eller Näring. I 1734 års Lagbok heter det "om köp och Skifte." De skäl som i Motiverne anföras till utbytande af ordet Skifte mot det af Byte, finner Granskaren bindande: Men deremot grunden, hvarföre i 1. §. Lagens uttryck "med Säljarens och Köparens goda ja och samtycke" äro uteslutna, finnes icke med ett ord angifven. Vi anse dem ock med fullt skäl kunna hafva quarstått. I 3 §. omfattar Lagförslaget skarpt den princip, att äfven utan redan skedd tradition, (ändå att det sålda ej varder genast öfverlämnadt,) ägande rätten går öfver från Säljaren till Köparen." Då afgörandet af denna bland theorister så mycket omtvistade fråga är af hufvudsakligt inflytande på hela Contracts läran, kan det för en granskare ingalunda förekomma oväntadt att finna den synnerliga utförlighet, hvarmed Lagstiftarne motiverat sin i detta ämne fattade öfvertygelse. Wi äro långt ifrån att i hufvudsaken icke värdera både den bestämdhet och insigtsfulla klarhet, som röja sig i de härvid genomförda raisonnementer. De hafva detta oaktadt hos Granskaren föranledt en mängd af anmärkningar, påkallade af ämnets i sin natur omtvisteliga beskaffenhet, utaf hvilka några, utan allt anspråk på ofelbarhet nu skola yttras — Grnndeligheten fordrade att Motiverna åtminstone skulle gifva en vink om Romerska Lagens decision i denna punct: denna fordran borde så mycket häldre tillfyllest-

göras, som Lagförslaget i resultatet omfattade en detta Lagsystem rakt emotsatt mening. En sådan antydning saknas icke heller. Riktig är den angifna skilnads-characteren af ett Pactum Nudum från ett Contract, äfvensom den upgifna bestämningen af Contractus Reales: att dessa Contracter i Rom. mening fattade, endast medförde en inre eller moralisk förpligtelse för de Contraherande, men icke någon laglig verkan inför Domstol, förr än de af någondera parten voro upfylde, hvilken definition med intagande af den egentliga, genetiska bestämningen skulle så kunnat uttryckas, att uti dem, förpliktelsen hos den ena Contrahenten upkommer af och igenom den på andra sidan redan skedda præstationen: i sammanhang hvarmed anledning till det af desse Contracter uti dess Species Contractus Reales Innominati härflytande Jus poenitentiæ är bestämdt gifven. Igenom en fullständigare och exactare antydning af de Romerska Real Contracternas character, och deraf följande analys af Consensual Contracternas deremot väsentligen contradistinguerade egenskaper skulle, förmoda vi, Läsaren blifvit försatt i fullkomligare tillfälle, att inse grunden så väl till den Romerska Lagtheoriens tankeledning, som ock till ett derifrån afvikande föreställningssätt. Oss nekar för närvarande utrymmet att schematiskt och i juridiska consequencer genomföra de här möjliga serskildta åsigter. Wi skola

Lagarne uttala sig. Åfven Lands och Stads Lagen ådagalägger tillräckligt detta förhållande, t. ex. Om Landskjöp handla VI. och VII. Cap. Köpm. B. L. L. äfvensom XVI. C. Köpm. B. St.L. o. f. Att härvid icke var fråga om en Lex specialis ger sjelfva Rubriken för XXIII. Cap. tillkänna: "Om the män å Landena kjöpslaga, som Hoffmanna, Svena, PresteSvena, och Bönder och andra tholike et." Det har städse ingått i vår Lagstiftnings Esprit', att så beskaffade föreskrifter, som de nu i frågavarande, icke skulle specialiseras till Reglor för Handels-Gillet, utan almänneligen för hvarje medborgare utstakas i den allmänna Lagen. Detta Historiska skäl i detta afseende kanhända för långt utsträckt, förmådde 1734 års Lagstiftare, att i LagBoken till och med intaga hvad som bestämdt rörde HandelsNäringen såsom sådan. Samma skäl, då man dertill lägger följande rent Juridiska, att neml. Landsköp, Marknad, Mått, Mål och Wigt äro ämnen af det allmänna intresse och böra äga den allmänna notorietet, att ingen medborgare borde om Reglorna derföre lemnas i okunnighet, har efter Granskarens öfvertygelse sannolikt förmått Lagens stiftare, att i allmänna Lagens Codex bibehålla dem. Rent juridiskt kalle vi detta skäl, ty icke blott Köpmannen utan Bonden, Presten, o. s. v. bör i sin Lagbok finna stadgadt med hvilka producter och bestämningar af friheter tider, Mått, o. s. v. det

är honom tillåtit att med andra Medborgare köpslaga; han bör icke behöfva till rättelse för sitt förhållande i denna, ganska ofta, ja dageligen förekommande angelägenhet, rådfråga en särskild för Handelsnäringens reglerande bestämd HandelsLag; och i flere fall, såsom för den obildade medborgaren, är denna nödvändighet svår och tryckande: hvadan således hos Gransk. den mening blifvit rådande, att Lagsförslaget af det visserligen berömvärda bemödandet att utur allmänna Lagen utesluta det speciella, i förevarande fall låtit förleda sig till den motsatta ytterligheten att nemligen utesluta stadganden af allmän vigt och beskaffenhet. Den invändningen åter, att Kongl. Lag Commiteén sålunda förfarit, emedan HandelsBalken var ämnad att innehålla Lagen för Contracter om Lösegendom, och att således genom införandet af de nu uteslutna Capitlen systemet för Contracternas oafbrutna framställning skulle hafva rubbats, anser Gransk. endast genom den anmärkning vederlagd, att Lagförslaget med eftersättande af systemets strängare fordringar för det historiska Elementets skull, bibehållit, såsom genom hela Lagstifningen rådande, den på intet strängt system grundade BalkIndelningen.

1 Cap. Om Köp och Byte.

Lagförslagets 1. Cap. handlar om Köp och Byte; här stadgar således Lagen om Köp (Emtio

nas förlusten genom sakens undergång. Med andra ord uttryckte ock Romarne denna Rättssats, på hvilkens rigtiga upfattning all reda i detta ämne beror, sålunda att Debitor speciei d. v. s. debitor rei certæ liberatur a sua obligatione interitu rei. Enligt sistangifna utvidgnings-maxime, hvars fulla enlighet med all naturlig rätt ingen lärer kunna bestrida, är köparen efter ingen sund rätts theorie att anses såsom full Egare, ty att sålunda anse honom vore så mycket orimligare som possession aldrig på honom blifvit förmedelst skedd traditio hvarken ideelt eller reelt fattad, öfverflyttad, och han (köparen) således icke varit i tillfälle att utöfva en enda dominii rättighet. Detta oagtadt, och fastän han icke har Dominium, hvarutinnan bland annat ingår det samband med tinget att deruppå utan Egarens medgifvande icke af någon kan inverkas, enär domini rätt med alla andras uteslutande hvilar i eller på saken; så saknar dock köparen i förevarande fall, då köpet efter vår terminologie, bör anses perficieradt, visst icke rätt till saken: Han är sakens Creditor (Creditor speciei) och måste såsom sådan bära sakens risk emedan här Debitor liberatur interitu rei. Grunden åter till denna fullt naturrättliga befrielse för säljaren är den, att väl har köparen att af honom enligt Contractet utfordra den köpta saken, men då saken nu mera ej existerar, är denna utfordan ändamåls-lös (actio inanis)

och hela risken måste således i detta fall af inträffande Casus falla på köparen. Denna distinction af Dominus och Creditor speciei är för præstations theorien likaså oumgängeligen nödvändig som i sakens natur grundad. Att således Lagmotiverne icke dervid hufvudsakligen fästat sig, och i enligt med denna theoris principer genomfört din deduction i detta ämne, kan Gransk. endast förklara utaf en omständighet. Denna är missförståendet af den i alla hithörande Rättsfrågor till grund liggande distinctionen 4) mellan Jus in re och Jus ad rem. Sid. 12 yttra sig Motiv; föreställer man sig Jus in re såsom en rättighet hvilken någon äger ej blott mot vissa personer, utan i afseende på ett visst ting." Denna beskrifning kan ingalunda passa in på det characteristiska af en sakrätt: detta Jus in re kan aldrig betyda annat än rättighet i ett Ting, hvilket man innehar genom sitt, ehuru icke alltid i verksamhet varande samband med Tinget, hvaruti innefattas rätten att derifrån utesluta alla andra. I bestämningen af ett Jus in Re bör aldrig termen "mot vissa personer" få ingå; ingen annan person alls har dermed något det ringaste att göra; härvid är icke alls fråga om något Räts-

4 Gransk. har uti en Academisk afhandling de Divisione Iurium e'x Iure Patrio & Romano Ups. 1824 4. D. haft tillfälle utförligare framställa sina tankar i detta ämne.

endast genom utvecklingen af den mening, som hos oss utgjort resultatet af en sådan forskning, söka leda oss till de allmänna grundsatser, hvilka böra vara hufvudgrunderna för Lagens bestämningar i denna fråga. Lagförslagets Motiver sysselsätta sig hufvudsakligen med uplösning af det problemet; utgör tradition, d. v. s. ett verkligt öfverlåtande af det sålda, en väsendtlig egenskap af sjelfva köpet. I sammanhang härmed ventileras distinctionerna af Ius in re och Ius ad rem, undersökas Dominii och Vindications begreppen m. m. Granskaren kan för sin del icke undgå gilla åtskillige träffande anmärkningar, som härvid förekomma till redande af dessa, uti theoristernas föreställningar ofta intrasslade begrepp.

För raisonnementets stränghet skulle han likväl önskat se de här förekommande frågor bestämdt i ett sammanhang upgifna, och skulle i detta hänseende reducerat dem till följande: 1:st) hvilken är den för Posit. Lagstiftningen rigtiga gränsen för Köpe Contractets fullhet (perfectio) och för dess fullbordan (consummatio)? 2:dra) på hvilken dera af de här möjliga Stationerna skall Egande rätten

---

2) Granskaren inser mer än väl huru mycken amphiboli ligger i detta begrepp "Köpet;" och huru man, allt efter olika åsigter, derunder kan inskjuta mer eller mindre. Han måste dock i förevarande afseende begagna samma uttryck som Lag Motiverna.

anses öfverflyttad, på hvilkendera icke öfverflyttad? 3:dje I hvad sammanhang med den ena eller andra af dessa omständigheter står præstatio casus m. a. o. skyldigheten att vidkännas förlusten af en sak, som af en blott händelse d. v. s. utan förvållande på endera sidan lidit undergång? Gransk. har med flit skiljt dessa momenter i 3:ne, emedan enligt hans omdöme, lagmotiverna egentligen derutinnan omfattat en ensidighet, att de för nära sammanbundit begreppen af dominium och præstatio casus. Detta åter har synts Gransk. vara ett resultat af den åsigt, förmedelst hvilken den, endast med vissa tillägg giltiga Rom. principen "Res perit suo domino," i stället för att under och med dessa bestämningar antagas, i Lagmotiverne tyckes hafva blifvit gjord till uteslutande, på det sätt, som skulle nödvändigt ingen annan person kunna komma att känna förlusten än den i juridisk mening fullständige Dominus. Romerska Lagen sjelf kunde endast i och genom medgifvandet af denna bestämning blifva med naturrätten öfverensstämmande, och bestämningen uttryckes enklast sålunda: res perit non solum Domino sed etjam Creditori Speciei 3). Så att ej blott Egaren utan äfven den som är Creditor Speciei måste vidkän-

3) d. v. s. den som af en annan har att fordra ett visst individuum af sak.

med naturlig lag öfverenstämande. Gransk. har, på grund af den theorie, som synts honom mäst tillfredställande, redan ofvanföre gifvit en antydning af grunderna för præstatio casus. Denna sistnämnda förbindelse borde, till följe af det då anförda, ingalunda fästas endast vid en Dominus utan äfven vid en Creditor speciei. Att åter en sådan Creditor speciei *) verkeligen är genom Contractet bestämd, detta är ock ett säkert tecken till Contractets perfection, hvarutinnan ingår ej blott det som i lagförslagets 3 § yttras "nu hafver man öfverenskommit om det som säljes och om dess värde eller grunden derföre" utan äfven om en modalitets bestämning som har till följe denna Creditio speciei. Jag saknar i vårt språk ett uttryck för detta tredje requisitum utom 1) "det som säljes och 2) dess värde (köpeschillingen); men ett tredje måste här tilltänkas, och man må kalla det villkor, modalitet, eller hvad som helst, så uppkomma derigenom begreppen Debitor och Creditor speciei, samt fästas dervid gränsen af ett contractus perfectus: vid denna station har ock periculum rei öfvergått ifrån säljaren på köparen, icke derföre att såsom Lagförslaget i cit. §. säger "då går ägande rätten från Säljaren

*) Brist på analys af dessa begrepp Creditor och Debitor speciei har enligt Granskarens öfvertygelse varit ett af hufvud orsakerne till det ringa tillfredställande i Lag Motivernas theorie.

till köparen öfver ändå att det, sålda ej varder genast öfverlemnadt och betaldt" hvarom straxt mera, utan derföre, att debitor speciei nu mera befrias ifrån sakens risk, enligt hvad här ofvanför är deduceradt.-Lagförslaget har, såsom man af uttrycket finner, i cit. § sammanslagit contractets consummation med dess ingående: detta strider aldeles mot vår theori. Gransk. anser neml Contractet alldeles icke consummeradt och sålunda dominium öfverflyttadt, förr än "det köpta varder öfverlemnadt och betaldt," ty detta är stationen af full consummation och nu har köparen i stället för en fordrings rätt, som han vid förra stationen hade, en full real rätt med allas uteslutande fästad vid den köpta saken.

Men Gransk. måste här, äfven med förbigående af alla sina historiska tvifvel, för att icke blifva altför vidlöftig, tvert afbryta alla de öfriga anmärkningar, hvartill en detaillerad granskning af Traditions och Vindications theorierne skulle gifva anledning. Det har nu endast varit möjligt att schematiskt uppgifva några ledningsgrunder *)

*) Den tankegång Förf. yttrat skulle lätteligen kunna utvecklas i serskildta stadganden, lika nödvändiga som användbara vid när förekommande flerehanda fall, som enligt den i Lagförslaget utsagda almänna principen näppeligen kunna afgöras utan öfverlåtande af allt för mycket åt "Pröfve Domaren" en pröfning, som altid ger tillkänna en ofullständighet i sjelfva Lagens bestämning.

förhållande utan endast om ett samband emellan personen och saken. Blandar man in deri begreppet personer, så upkommer blott begrepsförvirring, och man sväfvar på midten mellan Sak Rätt och fordringsrätt. Tillämpa vi nu detta på det förnämsta Jus in re, Egande Rätten, och på den titulus till dess erhållande, som heter köp, så upkommer omedelbart den frågan; kan väl denna Egande Rätt anses vara på köparen öfvergången, förrän saken är öfverlemnad? Den gifna begrepps bestämningen fordrar et nekande svar på denna fråga: Ej derföre sagdt, att icke köparen har någon rätt i afseende på säljaren, jo det är just i afseende på, m. a. o. i rigtningen emot säljaren som han har rätt; och just i och derföre att köparens rätt har denna individuella rigtning emot honom, den bestämda personen säljaren, så är rätten icke Egande rätt: Köparens rätt är nemligen helt enkelt en fordran, och har alla en fordrans egenskaper: den är ett Jus ad rem till den köpta saken, förmedelst eller igenom den säljande personen: denna persona obligata är nu individualiter obligerad att till köparen tradera den köpta saken. Säljaren är Debitor speciei, köparen Creditor speciei. Men lät oss för ett ögonblick omfatta Motivernas mening att i angifne fallet köparen vore Dominus; hvilka svårigheter flyta deraf? 1:st att någon skulle vara dominus utan att kunna i juridisk mening utesluta alla andra ifrån störande

af sin rätt; ett uteslutande, som ingår i begreppet af all real Rätt, men som nu vore för den förmente dominus så mycket omöjligare, som han icke hade i sitt våld det object, den sak, från hvilken han skulle afvärja detta störande. 2:dra skulle härigenom tvertemot begreppet af all Jus in re, denna rätt förutsätta ett rättsförhållande, det neml. emellan köparen och säljaren, hvilket aldeles icke kan med dess begrepp förlikas, ty Sakrätten innehåller blott det qviescerande sambandet emellan en person och en sak utan afseende på någon annan person. 3dje skulle af det gjorda antagandet blifva en följd, att i detta förhållande mellan säljaren och köparen, den sednare skulle igenom Contractet hafva tillskaffat sig Dominium, och den förre skulle vara en persona obligata *) i allmänhet, för hvilkens character af obligerad alla rättsgrunder saknade någon vidare bestämning, ty härigenom uppkomme en sådan fullkomlig anomalie från alla contracter och contracters rättsföljder att Säljaren bleíve helt och hållet en juridice bestämningslös person. Dessa, och om man i detail ville dem genomföra, än flere, skulle här consequencerna blifva. I den motsatta theorien åter blifver schematiseringen lätt, redig, och

*) Termen obligata är ock härvid alldeles oanvändbar, då man betänker dess betydelse i den Rom. obligations theorien.

för en theoretiskt conseqvent åsigt af förevarande ämne.

8. §. I stället för Lagens i 5. 1 H. B. korta uttryck: „Säljer man thvem ett" har Föreslaget „Säljer någon hvad han till annan försålt" samt tillägger „det som eljest tillhör annan man utan ägarens lof och samtycke vare köpet ogildt". Enligt Gransks. öfvertygelse borde i förra alternativet vara utstakadt ansvaret „Gälde skadan åter och böte $\frac{1}{10}$-del af det såldas värde 1) samt den bestämning tillagd „och den behålle godset till hvilken det öfverlemnadt är". Skälet är: i det af vår gällande Lag bestämda fallet, har Säljaren förmedelst verkligt svek sökt komma köparen på skada: denna skada kan i det fall att köpet anginge ett betydligare värde blifva den bedragne andre köparen till stort mehn: ersättnings skyldigheten för den som sveket begått, bör således af Lagen vara uttryckligen bestämd, och ej nog dermed: den bedräglige bör äfven till välförtjent näpst komma uppå böter för ett så beskaffadt, till en annans oförvållade lidande ämnadt svekfullt förhållande. Jag kan säle-

1) På goda grunder kan man här, liksom på öfrige ställen der böter för svekfullt förhållande stadgas, yrka att de hälldre äro en quota pars ($\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ o. s. v,) än en viss andel: i förra fallet blifva de en mycket tjenligare och efter förbrytelsen lempad bestraffning.

des icke undgå att anse Lagens stadgande i detta afseende väl motiveradt, och skulle önskat dess bibehållande. Suppleras borde deremot denna Lag med den nya bestämning som utgör Lagförslagets andra alternatif, och hvars rättsföljder rigtigt utvecklas i cit. §.

12. §. innehåller, såsom ock af det anförda må synas nödvändigt, ett verkligt undantag ifrån den i 3 § uttryckta almänna Rätts-principen. Köparen är här icke Debitor speciei liksom icke Säljaren här är Creditor speciei: den förre kan således icke heller tillhållas till ansvar för casus, än mindre anses för dominus. Denna inskränknings möjlighet borde dock i principen hafva varit, på sätt vi ofvanföre visat, antydd: den är i annat fall ett tyst återtagande deraf. — Det är visserligen en för lagstiftningen ganska väsendtelig omtanka att söka befodra säkerheten i Egande rätt, hvilken omtanka uti vår Lag på sätt och vis kunde anses eftersatt, i thy att Lagen lemnat åt olika omdöme 2) att afgöra, när ett köp bör

2) Cardinalrummet är 1. C. 7 §. H. B. som alt efter olika åsigter blifvit helt olika uttolkadt. Rigtigt upfattadt måste likväl detta föra till ådagaläggande af den Lagprincip att köpet ej skulle anses aldeles fullbordadt innan Traditio för sig gått. Då nemligen här om Res fungibiles uttryckligen stadgas „*till thess* thet (vägningen m. m.) vårde dem Säljaren *sedan* vårde dem köparen" är ju i och med detsamma utsagdt, att före denna bestämning af pondus

anses så slutit att EgandeRätten till det sålda öfvergår till köparen, men jag anser för min del tvifvelagtigt om denna Egande rättens säkerhet är på ett mera tillfredställande sätt betryggad genom Lag-förslagets ensidigt abstracta regel. — Utom alt hvad vi deremot argumenterat, strider ock denna regel emot den allmänna Juridiska maximen, „ex contractu oritur jus ad rem, non vero jus in re." Till öfvergången af ett jus in re och således af Dominium fordras ett plus utom sjelfva contractet. Detta plus ligger enligt min öfvertygelse i det Juridiska begreppet Traditio, nu tillkommen efter en förut på Egande rätt rigtad fordran, och den enda härmed consequenta gränsbestämningen mellan ett jus ad rem och jus in re. — Ty att jag sluteligen må på ett populairt sätt förklara mig genom ett exempel. En person ingår i en salubod och afgör med handlanden ett köp: i Contractet ingår antingen Contant betalning eller aftal om Credit, som då är jemngod med contant betalning.

---

m. m. Contrahenternas aftal sinsemellan af lagen icke anses såsom perficieradt, än mindre såsom consummeradt. Slutpuncten redan för perfectionen stadgas ju sålunda vid angifna station och omvårdnaden flyttas öfver på den förmedelst bestämningen af vägning m. m. i vissa, och sedan genom Traditionen i öfriga rättigheter inträdande köparen: genom detta förhållande anser Lagen honom successive först såsom creditor quantitatis, sedan såsom Creditor speciei, och sluteligen förmedelst tradition blifver han full Egare af den köpta saken: Stationer, hvilka för hvarje sund theorie böra vara grund-momenterna.

Köpet uppgöres om en vara som väl för närvarande icke finnes i Säljarens hand, men som i aftalet bestämmes af enahanda quantitet och qualitet som en förevist sak: således kan icke traditio för ögonblicket ske: då frågas: hvilken rätt har ifrån köpets uppgörande köparen? jag svarar han har en på Egande rätt rigtad fordran, som likväl ännu icke utgör full Eganderätt, ty detta dominium uppkommer hos köparen endast genom köpets Consummation d. v. s. derigenom att verklig traditio (traditio realis) för sig gått: frågas vidare har nu Säljaren under tiden rätt att frångå Contractet såsom till ex. om varans värde stiger? Detta måste naturligtvis förnekas emedan ordentligt aftal dem emellan för sig gått: contractet var, om man så vill perfectus, men i denna perfectio ligger ingalunda nödvändigt det fulla dominii öfvergående ehuru väl ansvaret för casus derigenom rigtigt anses hafva öfvergått. Sluteligen, hvilken bär i detta fall sakens risk (præstat s. sentit casum, s. damnum interitus rei)? jag svarar köparen; icke emedan denne redan under tiden bör anses för Dominus rei, ty detta blir han endast genom tradition, utan derföre, att köparen är creditor speciei, och säljaren debitor speciei, så har köparen i detta fall likaså väl risken, som i händelse han först fått den köpta varan sig traderad, och sedan hos säljaren nedsatt densamma, vare sig såsom depositum eller pignus eller i något annat, till dennes säkerhet tjenande ändamål. Genom detta exempel må således upplysas

att distinctionen emellan dominii begreppet och skyldigheten att vidkännas sakens skada å ena sidan, samt traditionens nödvändighet till Egande Rättens fullständighet å den andra, ligger i sakens natur mycket djupare än att den, enligt orden i Motiverna, härflyter af en förblandning „mellan köpeaftalets orsaker och dess följder."

14. §. „Säljaren vårde det såldt är som sitt eget." Gransk. medgifver att ingenting är så relatift, som graderna uti en mer eller mindre uppmärksam omvårdnad. Den bestämning af dessa gradationer, som i Motiverna (s. 18) gifves, må äfven anses tjenlig och tillfredställande; ett stadgande härom, som i vår Lag saknas, behöfves ock visserligen. Ex analogia legis måste detta stadgande hämtas ifrän depositariens vård om depositum XII. 2 H. B. Lagförslaget uttrycker detta genom orden „som sitt eget." Vid motiveringen åter skulle Gransk. anmärka, att det rigtiga uttrycket torde varit det säljaren skall ansvara för culpa levis, men ej för levissima, enligt den för Contracts theorien i allmänhet gällande regel, att enär förmån och onus på båda Contrahenternas sida æqvivalera, hvilket här är händelsen, i thy att så väl säljaren som köparen måste anses halva af köpet en ömsesidig, relatift lika förmån, så bör äfven Culpæ præstatio stadna här vid mellan graden d. v. s. Culpa levis, hvarom vi få framdeles lägligare tillfälle att yttra oss. Till följe af denna Granskarens mening vore

då ordet „vangömmo" det rätta uttrycket, och således skulle lagförslagets ord „vårde som sitt eget" helt och hållet utgå, synnerligen som af dem anledningar kunde hämtas till villrådighet vid tillämpningen.

16. §. „Hafver af det som såldt är, frukt eller afvel fallit sedan köpet skedde, höre den köparen till." Att Gransk. här är af olika tanka med Kgl. LagCommitteén följer af det redan ofvanföre raisonnerade. Jag har nemligen sökt bevisa, att köparen aldeles icke i alla händelser bör såsom Egare till saken anses, till följe hvaraf han således icke heller bör i alla händelser njuta den ifrågavarande sakens frukt, hvilken såssom fructus rei på rättsgrunden af sambandet mellan accessorium och res principalis i fråga om en Accessio proveniens, endast kan tillkomma dominus rei. Jag ville således ändra lagbestämningen sålunda: „höre den ägaren till", hvilken sista omständighet huruvida köparen eller säljaren må såsom ägare anses, utaf det individuella fallet, bedömdt efter Lagens dertill lämpeliga stadganden bör bestämmas. Ett exempel må upplysa: KöpeContract slutes år 1825 om en Landt Egendom, med den samma åtföljande inventarier af Boskap Hästkreatur o. s. v. att tillträdas den 14 martii 1827: sedan köpet skedde, faller afvel af Inventarierna: hvilken kan då förvägra Säljaren att densamma åtnjuta, intill dess traditio, förmedelst vid bestämd tid skeende tillträ-

de för sig går? Åtnjutandet af denna obestridliga rätt skulle honom likväl enligt Lagförslagets almänna regel betagas, ty afvel har fallit sedan köpet skett; köpet har nemligen skett så snart Contractet var lagligen afslutadt: men hvilka oafhjelpeliga svårigheter skola icke förekomma vid tillämpningen af en i sina conseqvencer så mot alla begrepp stridande lag-bestämning?

Emot hvad i följande §. §. är stadgadt dels om afhämtnings-skyldigheten af såld vara, dels om köpets återgång i vissa fall, hvarutinnan Kgl. Lag-Committéen icke funnit skäl att göra någon mildring för säljaren relatift till köparen, dels om här tänkbart dröjsmål, det måtte antingen vara medbidragande orsak till sakens undergång (Mora nocua) eller icke (Mora innocua), en distinction, hvilken anses icke böra i rätts-följd någonting verka, emedan all mora skäligen föres under Culpa, vidare om klander å bytt eller såld sak, finner Gransk. icke vara något hufvudsakligt att anmärka, ehuru det förefaller honom såsom de härvid altför vidlöftiga Lagbestämningarne skulle kunnat i någon mån reduceras.

Vid 22. §. har Lagförslaget laggt till grund 4. §. i vår gällande Lag: dervid befinnas uteslutna ordet „lagliga" och „böte tio daler": skäl 3)

3) Vi tro detta så mycket mer, som i hela vår Lagstiftning tillbaka 14 Cap. Kjöpm. B. St. L. 10 fl. Jord. B. Västm. Lag. 6 fl. J. B. Suderml. och Hels. L. samt 6 fl. J. B. Upl. Lagen. sådana böter förekomma.

kunde dock varit att dessa böter, bestämda till en quota i stället för en certa pars fått quarstå till rättmätig näpst för ett så bedrägligt förhållande. I-bland de mindre vigtiga tillägg och förändringar har den i sista momentet förekommmande tillsats „och hafver felet ei varit säljaren kunnigt", synts Gransk. omotiverad. Lagen föreställer sig här att de frivilligt öfverenskommit derom att köparen skall behålla godset, ehvad det är bätre eller sämre; köparen ikläder sig således otvunget den risk som här kan uppstå: blifver en förlust för honom nödvändig, så må han derför skylla sig sjelf och ingen annan: han hazarderade genom sin förpligtelse denna våda, den må således stå för hans räkning, och Säljaren i intet fall dela densamma. — Men i almänhet taladt, synes mig den Rom. theorien i denna punkt både vara den grundligaste och redigaste: den tänkte sig en dubbel möglighet i afseende på brister i en sak, antingen voro dessa uppenbara eller hemliga: voro bristerna uppenbara, då må den skylla sig sjelf som vid contraherandet icke upptäcker dem: hans egen uraktlåtenhet har härvid förlust med sig såsom ett nödvändigt straff: voro deremot bristerna hemliga, så gällde den almänna Romerska maximen „qui dolo desiit possidere, pro possessore habetur", vid tillämpningen hvaraf Lagen tänkte sig tvenne alternativer, det ena nemligen, att den hemliga bristen gjorde saken helt och hållet onyttig, i hvilket fall den deraf lidande contrahenten berättigades till en

actio redhibitoria, deruppå utgående, att hela contractet borde återgå: eller ock förminskades genom den derå befinteliga bristen sakens reella värde, i hvilket fall en actio quanti minoris eller æstimatoria, rigtad derpå, att differencen emellan hvad saken utan fel skulle gällt, och hvad den nu i värde nedsatt genom den hemliga bristen i sjelfva verket gälde, skulle till den lidande paciscentens förmån honom af medpaciscenten ersättas. — Hade dessa enkla grundsatser uti LagProjcetet blifvit omfattade, synas mig 22, 23, 24, och 25. §. §. i vida enklare form kunnat ordnas. I 25 §. „sedan den nytta räknad är" torde förefalla någon mindre tydligt: meningen dermed, nemligen köparens nytta bör vid upgörande af skadeersättningen beräknas säljaren till godo till afräkning å den sistnämndes ansvars förpligtelse, hade varit bestämdare uttryckt endast genom utbyte af räknad emot detta „honom afräknad", då något tvifvelsmål om meningen icke vidare skulle kunnat uppkomma.

26. §. Åfven i denna §:s lagsbestämningar finner den stränge theoristen ett i tysthet gjordt återtagande af grundsatsen om traditionens oväsendtelighet för KöpeContractet. Då nemligen säljaren, enär det sålda godset är utlemnadt, bör å sin fordran hos köparen taga skuldebref, och sålunda först i och genom detta öfverlemnande köparen erhåller hela rättigheten till saken d. v s. Egande rätt deröfver, och säljaren deremot har ingen rätt

öfrig, utan att försäkra sig om en sådan genom Köparens skuldebref hvarutinnan honom (säljaren) medgifves en fordran, ett jus personale eller jus ad rem emot sin medContrahent köparen, persona obligata; så ligger ju under dessa tysta Lagbestämningar den theorie, vi ofvanföre genomfört, att nemligen endast den tillkommna traditio fulkomnade köpe-aftalet, flyttade på köparen öfver Egande rätten, och sålunda i detta Contract så väl som i alla andra Juridiska fall utgör gränsen emellan en fodran, jus ad rem, och en sak-rätt jus in re.

De derefter följande 28, 29, 30, 31, och 32 §. §. stadga om den bevisning som af Handelsbok dels i rigtningen emot andre än handlande, dels i förhållandet emellan Handlande sjelfva sins emellan, lagligen uppkomer, äfvensom angående præscriptions-tid för klander å handlandes räkning. På de grunder, som i Motiverna (s. 33 — 49) med klarhet och bestämdhet utvecklas, har Kgl. Committéen funnit sig föranlåten frångå de stadganden, som XVII. 2 R. B. samt öfrige nu gällande författningar innehålla i afseende på den fulla bevisnings kraften af Handlandes bok öfver utborgade varor. Då dessa grunder synts för Gransk. fullt tillfredsställande, och de lagbestämningar, som deruppå blifvit stödde, skola anses för den almänna säkerheten lika tjenliga, som ock med den grundligare theorien för juridisk bevisning öfverenstämande, har deraf ingen anledning till någon vigtigare anmärk-

ning kunnat hämtas. Önskeligt vore, att dessa Lagstadganden, ju förr dess häldre till efterföljd antagna, skulle afhjelpa de i denna del af Lagstiftningen för närvarande befindteliga ofullkomligheter. 33. §. är af samma innehåll som Lagens 8 §. i IX C. H. B.

Vilje vi slutligen med en blick öfverskåda hela den Nya Lagstiftningen rörande Köpeaftalet, så kunne vi å ena sidan icke undgå att erkänna, det många af den nu gällande Lagen förbisedda, men för tillämpningen aldeles nödvändiga, bestämningar deruti på ett tillfredställande sätt blifvit intagne, men å andra sidan, detta erkännande oaktadt, synas oss uti många puncter vissa, altför strängt i deras skarpa ytterlighet fattade, theoretiska principer hafva haft ett mindre fördelagtigt inflytande på Lagstiftningens grundidée, och äfven i speciella fall föranledt stadganden, hvilka efter den abstracta theoriens fordringar svårligen kunna ens såsom undantag från de antagna principerna förklaras, och hvilka, af den logiskt conseqvente theoristen endast kunna upfattas såsom tysta, af sakens fodringar framkallade återtaganden relatift till de omfattade hufvudgrundernas, äfven för Lagstadganderna skadliga ensidighet.

2 Cap. Om Gåfva.

I motiverna (sid. 50) yttras „att Sveriges äldre Lagar äfvensom den nu gällande Lagen,' innefatta

icke några bestämda föreskrifter, huru gåfva af lös Egendom må ske." Då detta strider emot verkeliga förhållandet enär neml. i 3 Cap. GB. talas om fästningsgåfva, i IX Cap. s. Balk om Morgon Gåfva, i XVI Cap. om Hemgift o. s. v. så finner man, att Lagen väl stadgar om serskildta arter af gåfva. Rigtigt vore deremot att yttra det inga almänna förskrifter för gåfva af lös Egendom såsom för gåfva af fast, finnas i Lag bestämda, eller såsom Nehrman säger, "om gåfva af lösören finnes intet i allmänhet stadgadt i vår Lag."

1 § "Gåfva af lös Egendom sker, då det gifna till gåfvotagaren öfverlemnas." Här är således principen om traditionens nödvändighet till Contractets fullständighet i all dess stränghet återtagen. Motiv. utveckla åtskillige skäl dertill, somlige af mindre, andre af större betydenhet. Ibland annat anföres den åsigt, att Gåfva skulle anses snarare som "en handling (Actus) än som ett contract;" deremot talar hela constructionen af gåfvans begrepp, hvilket omfattar aldeles samma beståndsdelar, som alle öfrige Contracter, och äfven dertill af alla theorister blifvit räknadt. Ty aldeles såsom köpet, hvilket likväl ur en så högst olika synpunct i afseende på traditions begreppet blifvit behandladt, består gåfvan af 1:o) Promissio, lofven, utfästande af en præstation, hvilken, om ej altid i tiden, dock altid i begrepet föregår det

verkeliga öfverlemnandet; och 2:o) Acceptatio, emottagandet af det som lofvas, eller utfästas, förutan hvilken lika så litet en gåfva som ett köp kan vara för handen. Saknas neml. denna acceptation, så blefve följden af denna brist, att icke någon alienation af saken, utan ett verkeligt derelinquerande af densamma, så att den blefve en res nullius, uppkomme. För öfrigt ingår det i hvarje persons juridiska sjelfständighet *) att sjelf afgöra, huruvida han emottager en honom erbjuden gåfva eller icke, hvarom han i flere fall kan tveka enligt satsen, quædam beneficia odimus. Det är således emot det stränga juridiska begreppet stridande, att hänföra gåfva ibland actus pollicitationis, hvilka hvarje grundeligare Contractslära måste förvisa ifrån sitt område — Detta oagtadt, upkommer den frågan om de skäl Kgl. Committéen anför för traditionens ovillkorliga nödvändighet till gåfvo aftalets fullständighet må anses bindande? Jag svarar, detta synas de vara i almänhet åtminstone i resultatet;

---

*) Om de moraliska följderna vore här mycket at säga. En utlofvad gåfva kan t. ex. på den mottagande hafva den inflytelse, att förändra hela rigtningen af dennes upkastade lefnadsplan. Skulle det då på den lofvandes nyck bero, att genom återtagande af det gifna löftet göra denne för altid olycklig?

ehuru theoretiskt ensidigt det än må med skäl anses, att icke en gång låta af contractet ett Jus ad rem (en fordran) upkomma. För öfrigt kunna vi, enligt hvad förut är omständligare yttradt, icke frångå vår öfvertygelse, att äfven i allmänhet med angifne inskränkningar vid köpe-Contractet antaga Traditionen såsom nödvändig till aftalets consummation och Eganderättens öfvergång, hvarigenom ock hela Contracts Theorien inom sig får slutenhet och full consequens.

Svagast har det 2:dra momentet af Motivernas hufvudskäl synts mig: deruti yttras att om blotta löftet om gåfva anses bindande . . . . så skulle det blifva svårt om icke omöjligt, att fastställa en säker skilnad emellan gåfva och testamente. Oss förefaller nemligen den i sakens natur liggande skilnaden aldeles nödvändig, att gåfvan, den må tänkas så lösligen aftalad som helst, dock altid förutsätter en annan af förhållandet medvetande part, acceptanten, som väl till en början blott kan vara en acceptans promissionis, men dock altid är detta, i hvilken egenskap han ock äfven förrän Gåfvo-aftalet fullkomnas genom traditio d. v. s. genom acceptatio rei promissæ, då denne Donatarius, mottagaren aldrig kan annat än vara hörd, han nödvändigt måste i aftalet ha deltagit, och sålunda varit medpaciscent. Helt emotsatt är förhållandet med den i Testamentet insatte Heres eller testatarien; den-

ne behöfver så mycket mindre hafva till dispositionen gifvit sitt bifall, som han uti hela frågan icke alls är hörd, och ej det ringaste behöfver afveta densama. Vid ett Testamente saknas alla de i Contractet ingående prædicater af tvenne med hvarandra aftalande, fritt, genom ömsesidig promissio och acceptatio bifall gifvande personligheter, hvilka åter i följd af begreppet altid implicite ingå uti Gåfvan; man må än aldrig så mycket inskränka dess rättsföljder.— *).

Det resultat hvaruti en upmärksammare granskning af lagförslagets stadganden om gåfvan och dess rättsföljder måste stadna, synes mig vara det, att så väl vår Lagstifning var i behof af allmänna föreskrifter rörande detta ämne, som ock de bestämningar, hvilka i Lagförslaget förekomma, äro af omtanka för contrahenternas ömsesidiga interesse förestafvade; samt i det hela, trotts deras theoretiska afvikelse ifrån de för alla öfriga Contracter till grund liggande principer, med sakens natur och fordringar öfverensstämmande.

---

*) En så djupt i sakens natur liggande skilnad kan således ingalunda bortfalla. Likhets-puncterna emellan en Donatio mortis caussa och en Donatio inter vivos i Rom. Lagen, upfattade med mindre skarp bestämning af dessa begreps äfvenså hufvudsakliga olikheter, synas Gransk. hafva föranledt i frågavarande yttrande.

3 Cap. Om Förstråckning.

§ 1. I vår gällande Lag heter „penningar eller hvad thet vara må", Lagförslaget inskränker detta inom „penningar eller varor". Juridiska begreppet är härvid det af Res fungibiles; Gransk. fruktar att detsamma alltför mycket blifvit inskränkt genom uttrycket penningar och varor, emedan i de sednare altid ingår föreställningen om något som i handel förekommer: det förra uttrycket „hvad thet vara må" är åter altför vidsträckt. Ett medelbegrepp mellan båda har synts mig vara det af „penningar eller annat hvaraf jemngodt återgäldas kan".

Lagförslaget bibehåller den i 1734 års Lag antagna möjligheten af ett icke skrifteligt Försträcknings-Contract med inskränkning likväl af beloppet till femtio Riksdaler. Med gillande deraf på de grunder, som i Motiv. anföras, och enär sålunda en utväg till försträcknings-aftal är för den mindre skrifkunnige Almogen öppnad, skulle Gransk. för sin del önskat bibehållandet af den i Kgl. Förf. 28 Jun. 1798 stadgade föreskrift, att vid det skrifteliga försträckningsContractet ettdera vittnet skulle hafva skrifvit skuldebrefvet. Då nemligen Lagförslaget i afseende på försträckningar af mindre summor hade eftergifvit i formalitet, synes mig till bevarande af nödig säkerhet vid försträckningar af större

belopp detta stadgande bordt bibehållas. Möjligheten af ett bedrägligt förhållande å försträcknings-gifvarens sida, enär nemligen i Lagen icke förbjudes honom att antingen sjelf uppsätta skuldebrefvet, eller ock låta en annan honom tillgifven, som vidare icke med saken får det ringaste att göra, tjena sig uti en ingalunda redlig afsigt, kan lätteligen leda till en mindre kunnig gäldenärs förfång, och denne, äfvensom vittnena, hvilka vid en hastig uppläsning icke så noga granska innehållet, kunna visserligen bedragas, hvilket åter i det fall, att contractet ordenteligen uppgöres i vittnenas närvaro, hvarvid desse således derom erhålla en noggrannare kännedom, svårligen kan inträffa.

Den 2 § få vi tillfälle att granska i sammanhang med 8, 9, 10, och 11 §. §.

Innehållet af 4 § är detsamma som af IX Cap. 2 § H. B; åtskillige omflyttningar och förändringar uti sjelfva språket hafva efter Granskarens öfvertygelse icke haft annan följd än d en att modernisera vår nu gällande Lags förträffeliga Lag-stil.

§ § 5 och 6 äro redigerade i öfverenstämmelse med 3 och 4 § IX C. H. B. Dervid gjorda tillägg äro både nödvändiga och billiga.

8 §. I denna och följande §§ förekomma Lagens Stadganden om de tvenne arterna af skul-

debref 1) till viss man och 2) så kallade Löpande skuldsedlar. Af desse sednare har vår Lagstiftning, såsom bekant är, antagit tvenne underarter a) sådane som äro till innehafvaren (utan vidare bestämning), och b) ställde till viss man eller ordres 4 § IV. C. U. B. och öfrige förf. Lagstiftningens historia bevisar, hurusom den allmänna föreskrift, som i det cit. Lagrummet förekommer, behöft genom tid efter annan utkomna författningar närmare bestämmas, hvaruppå naturligtvis förändrade Credit- och handelsförhållanden haft ett ganska hufvudsakligt inflytande. Kongl. Commitéen har på ett fullständigt sätt utvecklat olägenheter utaf den ena arten af Löpande skuldsedlar, neml. dem, som utan transport gå ifrån man till man, och Resultatet af detta raisonnement har varit att pluraliteten af Kongl. Commitéens Ledamöter förkastat dessa till innehafvaren utan vidare bestämning ställde förskrifningar. Gransk. har funnit skälen till detta förkastande i allmänhet tillfredställande, och inser för sin del icke orsaken hvarföre K. förf. af 31 Julii 1815, som närmare bestämmer skuldebrefs rättsverkan och exsecutions-kraft i vissa puneter till enlighet med hvad Kongl. Commitéen föreslagit, i detta hänseende afvikit från pluralitetens mening.

Uppå de grundade anledningar, hvilka i Motiv. (57-61 *) utvecklas, har Kongl. Commiteen fat-

*. Sid. 62. r. 6. n. förekommer" Långifvare och Lån-

tat det beslut att skuldebref, som ställas till innehafvaren, icke böra vidare af Lagen godkännas; således återstå endast 2:ne slag af skuldebref och stadgar Lagförslaget först om de till viss man utgifna. Härvid förekomma med fullt skäl vissa närmare bestämningar angående öfverlåtelsens rättsverkan, hvilka i vår gällande Lag saknas, men äro onekeligen behöflige.

Derefter förekomma ifrån 12:te § reglorna för flere samgäldenärer. "Är skuldebref underskrifvet af två eller flere: gälde hvar dess del efter hufvudtalet:" Lagförslaget omfattar således här samma præsumtion som IV C. 12 § U. B. att nemligen hos hvardera dess del efter hufvudtalet skall utfordras. — Men möjligt är naturligtvis för de försträckning tagande Contrahenterna, att till försträckningsgifvarens säkerhet uphäfva denna af Lag antagna förutsättning, hvarigenom de blifva, såsom man med en technisk term kallar det, correi debendi (Correi in obligatione passiva). Detta sker genom de tillagda orden "en för alla och alla för en." Så långt sammanstämmer Lagförslaget med Lagen, och gör det ännu i det moment, som enligt dem båda stadgar, att Borgenär, i nu bestämda fall kan fordra full betalning af hvem han heldst vill. Men i den derpå upkastade frågan:

---

tagare" detta hade bland tryckfelen bordt blifva rättadt till Försträcknings gifvare och Försträcknings tagare.

om samgäldenärernas ersättnings rätt af hvarandra stadgar Lagförslaget den fulla motsatsen af hvad vår Lag uti cit. rum utstakar. Då neml. Lagen säger "hafve then (samgäldenär, som nödgats betala alltsammans) sedan lika rätt emot the andra för thet han öfver sin del betaldt," så yrkar Lag-förslaget "hafve denne (som betalt) sedan rätt till ersättning af de andre för hvarderas del efter hufvudtalet." Å 67:de sid. i motiv. anföres hufvudskälet till denna förändring "att nemligen olyckan och lidandet endast skulle spridas till flere utan att den först lagsökte gäldenären (som redan betalt allt) hade deraf någon synnerlig fördel m. m." Gransk. medgifver sjelfmant detta, att genom bibehållande af den förra principen lidandet skulle spridas till flere: icke blott borde detta de öfrige medgäldenärernas deltagande i förlusten vara en möjlig, utan jag påstår att det borde vara en fullt nödvändig följd af deras aftal. Hela det juridiska begreppet af ett sådant samgäldenärs (correitets) contract är nemligen det, att de dervid förbundne personerna, som i Lagens ögon måste anses hafva en alldeles lika vinning af den emottagna försträckningen, skola ock i alla möjliga afseenden lika dela det åtagna ansvaret, såsom tydligen i sjelfva contractet utsäges genom uphäfvandet af en till deras förmån lagligen gjord förutsättning. Fullkomligaste rätt fordrar till följe af öfverenskommelsens innehåll detta absolut lika

deltagande i ett af förbindelsen härflytande lidande, och man får icke af detta strictissimum jus, utaf aftalet uppkommet och bestämdt, göra någon eftergift för ett blott större eller mindre besvär att söka o. a. d. Åro A. B. och C. uti nu ifrågavarande mening correi för 30 R:d, och A, sökt af Creditor, betalat alltsammans, så måste denne A, såsom med B correus, nödvändigt kunna af B utfordra ej blott dennes del efter hufvudtalet d. v. s. 10 R:d, i hvilket fall hela skillnaden, emellan detta samskyldighets förhållande, och den i lagens andra alternatif antagna ansvarsförbindelsen af hvardera för sig efter hufvudtalet, bortfölle; utan A kan af B. utfordra de öfver sin andel utbetalda 20 R:d. B har härvid icke att klaga öfver det ringaste oförskylda lidande, ty det hade lika väl kunnat hända honom att Creditor affordrat honom i första hand hela summan, den han då genast måst præstera, uti hvilket fall således ett ännu större lidande honom ovägerligen öfverkommit. Lika otvifvelagtigt är ock, att B för de öfverbetalda 10 R:d har regress till C. Skulle åter den händelse inträffa, att brist yppades hos C, så att han antingen icke kan godtgöra något, eller ock ej hela sin andel, så är det naturligt att härigenom ett lidande upkommer, men som ingalunda träffar B ensam, utan till deltagande efter enahanda rättsgrund drabbar hans medgäldenär A. Lagförslagets motiver föreställa sig möjligheten "att denne (i vårt Exem-

pel B) skulle försättas i lidande om ej den andre (A) kan återbära hvad han utöfver sin *) andel uppburit." Vi medgifve denna möjlighet; men detta lidande är både rättvist och förskyldt, hvilket tydligen finnes vid eftersinnande deraf, att också denne B, till följe af sin ingångna medgäldenärs-förbindelse, kunde hafva tvingats genast att betala allt och genom sina samgäldenärers insolvents blifvit utan all ersättning för hela sitt, i detta fall ojemförligt större lidande. Enligt dessa rättsgrunder, som vid närmare granskning måste befinnas obestridlige, försvinner således hela juridiska betydelsen af det i Lagmotiverna förda raisonnement, och blir blott en billighets-raison, på hvilken likväl, enär densamma är bestämdt emotsatt mot rätten sjelf, ingen lag får stödja sig. I anledning hvaraf Gransk. hos sig stadgat den öfvertygelsen, att den nu gällande lagens bestämning i detta correitets fall bort stå qvar.

Grundade och nödige synas mig de i följande §§ utstakade bestämningar för härvid möjlige fall. 19 § innefattar samma stadgande som 9 § IV C. U. B. 20 §, som, med upphäfvande af K. F. 7 Jun. 1749 för ett visst fall, gör undantag ifrån den allmänna regel, att omyndig ej får utgifva lagligen giltigt skulde bref, synes för detta undantag hafva fullt skäl. Ifrån 21 § intill Capitlets slut stadgas om Ränta. I vissa mindre betydliga puncter har

*) I motiv. s 67. m. står "hvad de upburit utöfver hans andel: meningen måtte vara hvar deras andel.

Förslaget afvikit ifrån Lagen. Uti den sistnämnda, så väl i 8 som 10 §. §. IX C. H. B. stadgas att i fall icke tid vore i försträcknings aftalet nämnd, räntan skulle endast blifva 5 för hundradet ifrån utsöknings-dagen. Lagförslaget bestämmer räntan äfven i detta fall till den högsta lagliga: skälet till denna förändring synes Gransk. icke mycket bindande, enär just af Contractets beskaffenhet, att nemligen deruti ingen ränta är bestämd, en tyst slutsats synes rimligen kunna dragas dertill, att Creditor icke eller för den ifrågavarande kortare tiden vill kräfva den högsta lagliga.

25. §. Föreskrifver om Ränta af skuldebref ställdt till viss man eller dess Ordres. Kongl. Commitéen har dervid enligt K. F. 19 Maji 1756 antagit såsom en almän regel, att innehafvare af sådant skuldebref ej bör njuta ränta för längre tid efter förfallodagen, än ifrån den dag, han betalning fordrat, likväl med tillägg „der gäldenären ej uttryckeligen förbundit sig att gälda ränta tills betalning" sker. — Gransk. har i det föregående instämt uti Lagförslagets inskränkning af Löpande skuldsedlar till arten af de med transport försedda. Men då desse i allt annat, utom i nödvändigheten af denna dem åtecknade öfverlåtelse, likna de till Innehafvaren ställde, skulle efter min öfvertygelse icke varit otjenligt, att antingen bibehålla den i Förf. 28 Junii 1798 för dem före-

skrifna egenskap, att vara på viss betalnings tid ställde, eller enligt samma grundsats som K. F. 31 Julii 1815 föreskrifva, att, derest ej förfallodagen vore bestämd, Lagsökning innom 18 månader ifrån utgifnings-dagen borde anställas. En förbindelse, i sina följder så äfventyrlig, att den derigenom förbundne kan förmedelst bysättning förlora sin personliga frihet, bör fästas vid en bestämd, icke altför lång tid. Ett motsatt förhållande skulle nemligen för den, genom det längre tids afståndet mindre uppmärksamme Gäldenären, blifva ett för svårt lidande. Då nu denna strängare exsecutiva kraft, som enligt K. F. 1815 fästes innom bestämd tid uti LagFörslaget 3 §, i VII C. U. B. stadgas obestämd, anser jag försträckningstagaren alt för strängt behandlad, och skulle mycket häldre pålaggt honom en oafbruten ränte-betalnings skyldighet äfven emellan förfallodagen och den dag borgenär fordrat betalning, emedan K. F. 19 Maji 1756, som stadgar detta, ofta genom det, enligt försträckningsgifvarens tanke betydelse-lösa tillägget, „eller ordres", öppnat för honom en möjlighet att bedrägligen befria sig ifrån en för ifrågavarande tid eljest ovillkorlig räntebetalnings-skyldighet.

26. §. Säges "Ej må ränta kortas af det, som försträckes, då försträckningen sker". Motiverna (72 s.) tillägga, att detta förfarande ej kan

anses annorledes än som ett ocker". Här synes oss detta lagens bud icke så „ovilkorligt" hafva bort uttryckas, utan med tillägg „enär högsta laga ränta för försträckningen tages". Detta tillägg hade varit i dubbelt afseende nödvändigt, 1:o) derföre, att Lagen ingalunda bör förhindra tvenne Contrahenter om en försträckning att aftala, det Gäldenären låter försträckningsgifvaren genast afdraga räntan för första räntebetalnings-terminen, så snart denna ränta icke vore högre än 3, 4, eller 5 för hundrade; detta aftal kan vara för båda contrahenterna fördelagtigt, och bör således icke, enär det på nu anförde sätt ingås, af Lagen förbjudas. 2:o) kan aldrig i nyss angifna händelse något ocker sägas uppkomma: Ponera 3 procents ränta är aftalad, men med vilkor, att den förut skall afdragas, så lider icke, utan vinner försträcknings-tagaren häruppå; Lagen bör åt de aftalandes välbehag öfverlemna allt hvad som icke strider emot lagstiftningens grunder, och bör således ej afskära för dem möjligheten af ett, med de allmänna principerna för den moderna Contracts Lagstiftningen så högeligen enligt, fritt handlings sätt.

Lagförslaget stadgar för den, som på olagligt sätt förhåller sig vid fordrande af ränta, „hafve den till gäldenären förverkat". Vår gällande Lag lägger, såsom mig synes, med skäl dertill „böte

4) Förut var Lagstiftningen i detta fall ännu strängare

Tionde delen af hufvud stolen till de fattiga;" i hvilket stadgande äfven K. F. 11 Aug. 1815 instämmer; Hvad sist berörde K. F. säger vidare „År vid försträckning af penningar visst vite utfäst, ther gäldenären med betalningen utöfver förfallodagen skulle fördröja, vare det ogilt" är en på goda grunder tillaggd lagbestämning.

28 §. tillåter Borgenär att njuta ränta å förfallen ränta, ifrån den dag han sökt gäldenären hos Rätten, eller Konungens Befallningshafvande, eller räntan eljest kraft; Härigenom stadgas ett undantag från förbudet att räkna ränta på ränta, som eljest benämnes med ocker. Ifrån laglig utsökningsdag må denna rätt försträcknings-gifvare beviljas, men äfventyrligt anser Gransk. att i sista fallet af ett blott kraf meddela honom samma förmån. Strängt bevisadt bör åtminstone detta kraf vara, och orådeligt torde vara att i annat fall pålägga gäldenären denna skyldighet. Ty lätt kan man tänka fall, då Försträcknings-gifvaren på utsatt förfallotid kräfver gäldenären för räntan: denne kan ej genast præstera, då skall äfven ränta på denna förfallna ränta honom till last beräknas. Gransk. fruktar för härå uppkommande missbruk

---

ty „skulle någon betinga sig eller taga högre interesse än 6 at hundrade (enligt stadgan 25 Febr. 1598 och Interesse Placat 16 Dec. 1687), så var han sitt Capital förlustig.

till beredande af ocker 5) och nödställda gäldenärers utarmande: och skulle således häldre önskat 7 §. IX Cap. H. B. till kraft och verkan ännu bibehållen.

4 Cap. Om Invisning

Då ett folk genom stigande cultur hunnit till en högre grad af industriell och commerciell ut-

---

5) Det är verldsbekant, till hvilka oerhördt förderfliga följder af uppror m. m., multiplication af räntorna i Rom ledde. En af hufvudorsakerna dertill var Ränta på Ränta under de altför korta Räntebetalnings terminerna. Men låt oss antaga det af lagförslaget bestämda halfva året, och dertillmed rättigheten att njuta Ränta å förfallen Ränta, en grundsats aldeles afvikande från vår nuvarande Lag; så blifver Exemplet följande: A har en fordran af B på 1000 Rd; då halfåret förflutit, kräfver han honom för Räntan, B har för närvarande ej inne penningar, A är icke eller så angelägen att till betalning pressera honom af omtanka för sin naturliga vinst; så förlöper det ena halfva året efter det andra i 5 år. I stället för nu, att enligt vår gällande Lag, B vore pligtig, utom Capitalet 1000 Rd för hvardera året, erlägga t. ex. 60 Rd i ränta, således 5 × 60 = 300 = den förfallna Räntan, så blir efter Lagförslaget beräkningsgrunden för deras liqvid en annan: 1:o uträknas B:s ränta för första halfåret = 30 Rd., lägges då till Capital = 1030: vid årets slut förfares på samma sätt o. s. v. ända till 5:te årets utgång, då efter slutlig sammanräkning gäldenären i stället för 1300 Rd blir skyldig omkring 1343 Rd, eller ett öfverskott med 43 Rd endast genom de i Lagens 28 §. tillagda orden „eller räntan eljest kraft," hvaraf således anledning hämtats till en verkelig Anatocismus.

veckling, blir deraf äfven en nödvändig följd, att utvägarne för den nu mera rörliga crediten måste mångfaldigas. För Handels-näringen serskildt må det tillhöra Handels Lagarna att i detta afseende meddela föreskrifter; men äfven för medborgare i almänhet böra medel af Lagarne öppnas att i mån af dessas förökade behof finna utvägar för credit-förhållandets utvidgning och lätthet dem emellan. Ibland dessa medel hafva i sednare tider blifvit begagnade så kallade Assignationer eller Invisningar af samma nytta och användbarhet innom Landet, som de i handel förekommande Vexlar i afseende på negotiationer mellan i serskildta länder bosatte contrahenter. I äldre tider vid lägre grad af utveckling i handel och industrie behöfde Lagstiftningen icke mycket bekymra sig om föreskrifter uti nu i frågavarande ämne. Väl citeras ifrån 4 fl. 11. 12 §. §. Jord. B. Upl. L. en Avisning (Anvisning, Delegatio), men redan af det ämne, hvarpå den användes, synes den ringa behöfligheten deraf, hvilket ytterligare derutaf bestyrkes att hela begreppet i Stads Lagen icke förekommer. Vår nu gällande Lag har endast i en enda §, 6. IV. U. B. stadgat härom, men flere sednare författningar hafva deremot i våra tider blifvit af behofvet framkallade. K. F. 13 Julii 1818 stadgar, med anledning af förekomne missbruk, dels förbud för tryckte eller graverade Assignationer och invisningar med sträng påföljd,

dels att någon hädanefter icke må tillåtas utgifva handskrifne åt Sedelhafvaren eller på viss man och Ordres gifne Invisningar på mindre än 100 Rd. m. m.

På goda grunder har Kgl. Lag-Commitéen ansett sig böra gifva bestämda föreskrifter för rättsverkningar och formerna vid denna art af förbindelser. Denna bestämning är i samma mån så mycket nödvändigare, som här ett vidsträckt fält eljest skulle vara öppnadt att bedraga medborgares förtroende. Problemet var emedlertid icke det lättaste att upplösa; å ena sidan befordra en för rörligheten af medborgerliga transactioner oundgänglig credit, och å den andra, att förekomma alla de missbruk, som i detta afseende äro möjliga.

Lagförslaget har, i almänhet sagdt, följt samma grunder som de i föregående 3:dje Capitlet utvecklade. Med fullt skäl hafva de till Innehafvaren ställde Invisningar blifvit ogillade; desse voro icke annat än löpande sedelmynt, utan annan säkerhet, än den högst obestämda af en privat individues ögonblickliga välstånd. Förderfligheten deraf har sednare tiders erfarenhet tillräckligen ådagalaggt. — För almänna säkerheten mindre farliga hafva med skäl sådana Invisningar blifvil ansedde, på hvilka, om de lagligen skola gälle, ofverlåtelse skall vara teknad. Lagförslaget har under vissa bestämningar tillåtit desa äfven-

som Invisningar till viss man, båda under uttryckelig föreskrift att summan ej får vara mindre än femtio Riksdaler. Kanhända bjuder äfven omtankan för det almänna förtroendet att Invisningar till och med ej borde få utgifvas på mindre belopp än 100 Rd såsom K. F. 13 Julii 1818 stadgar; ett stadgande som tyckes vinna något skäl derutaf att det egenteligen endast är vid uppgörande af större affairer som så beskaffade Invisningar äro af verklig oumbärlighet. Af Invisningar antager således Lagförslaget 2:ne slag 1:o Invisning åt viss man, hvarom äfvenledes 1733 års Lag i 6 § IV Cap. U. B stadgar, och 2:o Invisning till öfverlåtelse d. v. s. gifven till viss man eller dess Ordres. Gransk. är mer än mycket tvifvelagtig om han skall anse äfven det andra slaget för Lagstiftningen nödvändigt: Månne ej, kunde man fråga, creditens både rörlighet och beqvämlighet är tillräckligen befodrad dels genom skuldebref till viss man och Ordres, dels genom Invisningar gifna åt bestämd person och synnerligen tjenliga för förekommande liquider emellan på olika orter boende personer? skulle ock icke den af Lagförslaget i VII Cap. 4 och 5 §. §. U. B. medgifna rättighet för Invisnings innehafvare att å honom, som Invisningen utgaf, utverka bysättning, kunna blifva för den personllga friheten af altför menliga följder, synnerligen i det fall då Invisningens utgifvare, som är öfvertygad det assignanten betalar,

genom den sistnämndes möjligen obefogade vägran at betala, är oberedd att liquidera den på honom återförvista Invisningen, samt i denna förlägenhet är bysättning underkastad? — Dessa och flere betänkligheter hafva framstält sig för Gransk. hvilken för öfrigt finner de serskildta bestämningarna i detta Capitel af omtanka för contrahenternas inbördes rättigheter utmärkta.

5 Cap. Om Lifstids Ränta.

Detta är ett för vår lagstiftning aldeles främmande begrepp, hvarmed Lagförslaget riktat vår Contracts-Lära. Likväl icke utan betänkligheter, hvilka i motiv. (S. 78-81) anföras, har detta skett. Efter Granskarens öfvertygelse hafva dock härvid hvarken alla de hufvudsakliga svårigheter, som emotsätta sig detta aftal, blifvit utvecklade, ej eller hafva de, som verkligen äro anförda, erhållit en fullt tillfredställande vederläggning. Motiv. sjelfva medgifva att Lagen icke bör erkänna eller gynna äfventyrliga Contracter i almänhet, ett sådant hazard Contract är dock onekeligen Lifstids-räntaaftalet, enär deri hufvudafseendet rigtas på en persons längre ellr kortare lifstid, och således borde redan enligt logiska consequencen starka skäl förekomma, innan Lagen skulle göra ett undantag från den allmänna regeln. Ett ibland dessa skäl angifves vara, att detta Contract i andra länders

Lagstiftningar finnes gilladt; Gransk. skulle anse detta såsom en ingalunda efterföljansvärd ofullkomlighet i dessa länders Lagar. Icke det ringaste spår dertill hos oss har försports, och genom tvenne mycket tjenligare medel anser jag den med detta aftal åsyftade förmån hitintills vara ersatt, det ena neml. de personella servituter, som på afträdd Egendom läggas till den afträdandes nödtorftiga uppehälle, kände under namn af födoråds, underhålls aftal o. s. v. hvarom mera på sitt ställe 6), och det andra, genom den utväg våra almänna Inrättningar beredt vanföre och bräckliga personer att njuta skötsel och underhåll. Den erfarenhet åter, som bevisat "dem icke vara emot sedlighet och samhällsordning stridande" fruktar Gransk. icke vara fullt tillförlitlig; ty hvilken synnerlig omständighet skulle väl föranleda den lyckliga följd, att dessa aftal, enär de äro beräknade på en förmån upkommen af en kortare lifstid, icke skulle i almänhet taladt, hafva till föremål en skamlig vinningslystnad hos båda Contrahenterna? vi sade med flit hos båda Contrahenterna; ty å ena sidan afhändandet af all sin Egendom, och derigenom af alla möjliga medel för en pligtenlig verksamhet, fikandet efter en njutningsfull sysslolöshet

6) Såsom man finner höra så beskaffade förmåner på en Egendom till Läran om servituter, och det species deraf, hvilket kallas Servitutes personales.

för tillfredställande af slösaktighets begär eller andra lika oädla passioner; bör icke detta räknas bland de omoraliska handlingar, dem Lagen aldrig får gilla? Än å den andra contrahentens sida; äfventyrandet af en högst sannolik förlust för att skörda en möjlig vinst genom en persons tidigare död; den vådligaste frestelse till brott, förberedda genom sjelfva det äfventyrliga i deras anledning, och för öfrigt i så många andra afseenden af Lagen till sina olycksaliga följder behjertade och förebyggda: Är ej äggelsen till traktandet efter räntetagarens lif här lika stor, som, i fall pacta successoria om en tredje persons quarlåtenskap voro tillåtna, frestelsen att söka förkorta dennes lifstid? Hvarföre skulle lagen motverka det ena af tvenne lika förderfliga onda, men tillstädja det andra?

Man må genom hvilka försigtighets mått som helst söka förebygga detta onda, och Gransk. medgifver sjelfmant förtjenstfullheten af Lagförslaget i denna punct, så är det dock ett ondt, som aldrig kan undvikas, och aldrig genom föreskrifter förebyggas, utan endast till dess förderfliga verkningar inskränkas, i thy att en väckelse sålmedelst gifves vinningslystnaden, må hända den både i intensitet och i sina verkningar tygellösaste af alla menskliga begär. Och skulle väl Lagstiftningen kunna försona sig med den helt naturliga föreställningen

att, det må ock vara genom ett blott tillstädjande, eller rättare sagdt, genom anvisande af förbrytelsens möjliga orsak hafva förberedt ett sådant brott som traktandet efter ett menniskolif? Roms Laghistoria ger oss här varnande exempel, och sannolikt har ännu vinningslystnaden och egoismen samma oinskränkta välde öfver menniskosinnet. 7) Lägger man härtill den förderfliga luxe, det sysslolösa och onyttiga lefnads sätt, det utrotande af fosterlands kärlekens, slägtskaps förbindelsens och välviljans känslor, som äro naturliga följder af det, genom lifstidsränte-aftalet upkomna isolations tillståndet, så har Gransk. funnit öfvervägande skäl till de Herrar Ledamöters mening, hvilka ansett detta aftal icke höra af Lagstiftningen gillas, och med denna öfvertygelse förenar Gransk. den önskan, att den sluteliga Revisionen af vår nya Lag Codex måtte detsamma förbigå.

6 Cap. Om Pant.

Lagförslagets motiv. (83-89) hafva gifvit Gransk. anledning till följande anmärkningar, 1:o) skiljes

---

7) Ty värr bestyrkes detta mer än tillräckligt af dageliga förfarenheten, och Gransk. erindrar sig för icke många år sedan en mordmissgerning begången å en till hög ålder kommen person, föranledd af just nu i frågavarande orsak.

deruti, såsom naturligt var, säkerhet i fast Egendom ifrån säkerhet i lös. Den förra, säga motiv. "kan genom Inteckning vid behörig Domstol förvärfvas, fastän icke Egendomen blifvit till borgenären öfverlemnad." Detta är visserligen obestridligt, men det är ofullständigt i det afseende, att derigenom antydes endast den e n a möjligheten att i fast Egenom erhålla pant säkerhet, den neml. som theorister kalla Hypotheca expressa; men då det af Hypotheket gifves ett ännu lika omfattande slag neml. det af Lagen beviljade hypotheket, Hypotheca tacita s. legalis, t. ex. för pupills Egendom i förmyndarens, borde åtminstone detta icke blifvit aldeles förbigånget uti öfversigten af de möjliga säkerhetsmedel lag erbjuder. 2:o) yttras: "I lös Egendom vinnes denna sak rätt endast derigenom att Panten verkligen öfverlemnas i borgenärens hand, eller ock under en tredjes förvar." Denna sats, att nemligen säkerhet i lös Egendom vanligast och tjenligast förutsätter den pantsatta sakens öfverlemnande till borgenären, som just derigenom att han innehar besittning af saken, kan vara för sin fordran g a r a n t e r a d, är likväl icke aldeles undantagslös. Man finner af Roms Lagstiftning, att der likaså väl Hypotheksrätt kunde tänkas i lösa saker, som ock pignus strictum i fasta, och äfven vårt fäderneslands Lagar gifva både på säkerhet i lösa saker äfven utan föregången traditio, och i fasta med föregån-

get öfverlemnande, exempel såsom 1739 års Manuf. privil. § 22, och 20 § af 1752 års Resol. till kraft och verkan uphäfna genom K. F. 15 Dec. 1756. Gransk. gillar visserligen fullkomligt att Lagförslaget blott till högst få fall inskränkt sådana undantag; möjligheten deraf hade dock äfven i det generelt raisonerade bort blifva antydd.

Detta Cap. inskränker sig till stadganden rörande genom pant aftalad säkerhet i lös Egendom:

1 §. I olikhet med hvad X. C. 1 § H. B. stadgar, fordrar Lagförslaget pant-aftalets skriftelighet. Vid denna fordran framställa sig efter min öfvertygelse samma svårigheter, som förmått Lagförslaget att i vissa fall tillåta försträckningar, som icke äro skrifteliga. Hvilken giltig anledning kan ock föranleda, att i ena fallet medgifva bevisning genom vittnen, i det andra icke? Förutsättes då en högre grad af upmärksamhet eller minnesgodhet hos en person att kunna bestyrka att ock den saken blifvit lemnad såsom pant, än vid intygandet deraf, att en viss summa blifvit tagen i försträckning? Vittnenas jäfaktighet, frånfälle eller oskicklighet är ju i ena fallet lika möjlig som i det andra? Gransk. finner skäl att betvifla, huruvida Lagen mera i afseende på det accessoriska Contractet än det principala, bör med i verkställigheten besvärliga formaliteter genera en mindre

skrifkunnig allmoge synnerligen vid ett aftal så ofta förekommande som pant-Contractet. Antingen altför besvärande, eller ock föga tillförlitlig synes ock den påbjudna beskrifningen af Panten blifva, relatift till ögonvittnens på eget åskådande grundade intyg. Föga skäl synes mig således dertill, att detta accessoriska contract skall behöfva större formalitet än Borgen, som äfven genom vittnen kan ingås, och hvarutinnan så många olika på löftesmännens ordalag beroende förhållanden förekomma.

4 §. Likaså otvifvelagtigt, som det är med rättvisan öfverenstämmande, att i det fall skuldebref, eller annnat gällande bevis å gäldenärs fordran hos annan man, äro i Pant tagna, borgenären icke bör hafva i sin magt att ansvarslöst bringa försträckningstagaren på skada, lika svårt är att i Lagen förekomma detta. Lagförslagets stadgande "vare skyldig den så bevak'a att ägarens rätt ej minskas eller förloras," stödjer sig visserligen på en fullgiltig rättsgrund, men är uti användningen underkastadt en oändlig mängd af svårigheter: hvad innebär denna bevakning? skall Creditor vara skyldig till gäldenären återgifva handlingarne och sålunda hela sin, genom dem betingade, säkerhet? I detta fall hade ju hela pant-aftalet nästan ingen betydelse: Eller skall försträcknings gifvaren vara pligtig att med fullt ansvar uppträda såsom pant-

gifvarens ombud, vederbörligen utsöka, indrifva eller garantera dennes fordran, och dervid göra sig ej blott en ganska oförskyld möda, utan äfven upoffring och förlust? än vidare: om hela den till säkerhet gifna fordringshandlingen vore falsk, och Panthafvaren förbunden dertill af sin bevakningsskyldighet, t. ex. i en concurs, fullföljer bevakningen deraf; skulle ej denne sålunda blifva bragt på Borgenärs ed, och pantgifvarens bedrägeri gynnas med en synnerligen lycklig framgång m. m? Desse och flere svårigheter hade bordt genom närmare bestämningar af Lagstiftningen förekommas, eller ock åläggas Contrahenterne, att sins emellan i förväg afgöra om i frågavarande bevaknings-skyldighet.

§ 5. De i 3 § X. C. H.B. stadgade böter af 6 Daler för olofligt bruk eller utlåning af panten äro i Lagförslaget utbytta emot pantinnehafvarens förbindelse, att i angifne fall ansvara för pantens skada. Datta stadgande har goda grunder för sig, men Gransk. skulle för sin del ansett äfven böterna, bestämda till en viss andel af det hela, kunna qvarstå, i thy att till denna Contracts-öfverträdelse icke ringa retelse förefinnes uti svårigheten för ägaren att härutinnan controllera panthafvaren, och således vore den regel att tillämpa „ju större äggelse till lagbrott, desto större laga cauteler."

I sammanhang härmed har Gransk. trott sig

anmärka att det synes genom hela Capitlet antaget, som skulle objectet för Pant-aftalet endast vara de res non fungibiles, som äro liflösa. Ehuru dessa visserligen äro det vanligaste objectet för Pant, äro de dock ingalunda dess uteslutande enda. Åfven lefvande Ting såsom Hästar, Creatur m. m. kunna pantsättas, och i detta fall, då någon slags usus och nytta äro med panträtten förbundna, anser jag serskildta bestämmelser vara af nöden, emedan en lagens analogie i detta afseende är föga tillräcklig. Såsom till säkerhet för en skuld lemnar Gäldenären sin häst. Hvilket slags begagnande deraf skall præsumeras tillåtet? i fall, utan panthafvarens vangömo, Creaturet sjuknar, och för des botande nödige kostnader erläggas, hvilken skall dem vidkännas? Sålunda efter hvilka grunder skall ersättnings-skyldigheten för kostnader till pantens bevarande, hyra, föda, m. m. beräknas? ofta måste sådana kostnader af pantinnehafvaren præsteras; skola de drabba honom eller Egaren? böra ej olika reglor här gifvas efter olikheten deraf om panthafvare af Panten har nytta eller icke? I förra fallet må han vidkännas ansvaret för någon omkostnad; i det sednare kan han svårligen dermed betungas, emedan panten i detta fall skulle blifva honom en börda tvertemot hvad den honom är beräknad blott till säkerhet. Rom. Lag. och fl. andre Lagstiftningar hafva tydligen afgjort sådana frågor, och gifvit panthaf-

vare i thy fall actions rätt till ersättning af Pantgifvaren: en Lag kan ock svårligen utan att anses ofullständig förbigå dem. — 8 § förmildrar ansvaret för utsättning af falsk pant emot hvad vår nu gällande Lag föreskrifver. Den rättighet som Lagförslaget medgifver borgenär att utsöka sin fordran, ehuru den icke är till betalning förfallen, kan väl medföra för gäldenären en oberäknad förlägenhet, men han bör icke eller för bedrägeriet undgå en välförtjent näpst, hvilken i förhållande till hans förbrytelse i vår Lag bestämmes med det tjenliga botum af „tridjung af hvad han lånt". Lagstiftaren har här af goda skäl bestämt böterna till en quota och ej certa pars. 11 §. Härutinnan har Lagförslaget utgått ifrån den rigtiga princip, att caussa pignoris est individua, men har deremot allt för inskränkt tillämpat grundsatsen till fallet af gäldenärs eller borgenärs arfvingar; stadgandet hade, efter Granskarens omdöme, både kunnat och bordt mycket allmännare uttryckas. En nu möjlig anledning till misstag vid dess tillämpning skulle derigenom undvikits. En Gäldenär sjelf t. ex. betalar en fjerdedel af sin skuld; den lemnade panten är ock delbar, skall han då få återtaga $\frac{1}{4}$ af sin pant? Lagförslaget uptager icke detta allmänna fall, utan föreställer sig endast samma händelse i afseende på gäldenärs arfvingar. Efter enahanda rättsgrund bör dock afgörandet för båda fallen

blifva detsamma; hvarom ock till följe af Lagens tydliga föreskrift intet tvifvel vidare kunnat uppkomma, om Lagen sålunda i allmänhet uttryckt sin bestämning. „Betalar gäldenär någon andel af gäld, derföre pant gifven är, hafver ej ännhå rätt att någon del af panten återtaga, innan gälden till fullo betald är. Lag samma vare ock om gäldenärs arfvingar." m. m.

Slutligen finner Gransk. intet skäl vara till uteslutande af följande mom. i 6 §. X Cap. H. B. „Nekar någon emot bättre vetande till den pant han emottagit hafver, böte hälften af det panten värd är".

7 Cap. Om Borgen.

I afseende på Borgens-Contractet har Lagstiftningen det problem för sig till upplösning framställdt, att söka med hvarandra förlika följande tvenne interessen: 1:o) det, att för en försträckningstagare lätta möjligheten att få borgen, hvartill hörer omtankan att göra borgesmannens belägenhet så litet tryckande, som möjligt, emedan i annat fall ingen underkastar sig ett så besvärligt ansvar, och således försträckningstagaren i brist på säkerhet ingen försträckning erhåller, 2:o) det, att genom borgensförbindelsen så mycket möjligt är, befästa och stadga Creditors säkerhet, uppå hvilket utvidgande af Crediten Nyare Lag-

tänkta rigtning, då genom de tillagda orden „att svara för en annans gäld som för egen" borgesmannen eftergifvit den, af Lagens præsumtion honom tillkommande ordnings rätten, och förbundit sig, att äfven först och emedelbart krafd, præstera i gäldenärens ställe betalning. Då detta sednare förhållande icke är det egenteliga i borgen, utan endast undantagsvis kan genom aftalet bestämmas, skulle Gransk. vilja göra en omflyttning af de i Lagförslagets 2, 3, och följande §. §. intagna stadganden, till följande redactions-ordning och lydelse. „2 § Borgen för annans gäld innebär, att borgesman skall betala det, som gäldenär sjelf ej gälda gitter. Ty må ej Borgenär af borgesmannen betalning kräfva, förr än han af gäldenär utsökt hvad af dess tillgångar, som ej tvistiga äro, gäldas kunnat." Derefter må Lagförslagets 4 § blifva den i ordningen 3, och 5:te § blifva den 4:de, samt derefter den 2.dra af följande lydelse förekomma såsom den 5:te § „Har deremot Borgesman åtagit sig annars mans gäld, som sin egen, hafve thå Borgenär makt söka, hvilkendera han helst vill". Genom denna förändring i Lagbestämningarnes ordning, skall lagens förklarare och tillämpare förstå, att skilja regel från undantag, Lagens præsumtion ifrån hvad af Contrahenternas uttryckeliga tillkännagifvande härflyter.

Af samma omtanka för framställningens ord-

stiftningar fästat ett ganska hufvudsakligt afseende. Det är ingalunda lätt att på detta problem, hvarutinnan så stridiga nyttor ingå, finna en tillfredställande upplösning. De idéer dertill, hvilka Gransk. anser böra vara de ledande, skola i det följande utvecklas.

Tvenne äro de af alla Lagstiftningar antagna hufvudalternativerna i afseende på Borgen, nemligen i den rigtning hvarutinnan man betraktar Borgesmannens förhållande till hufvud gäldenären. Antingen det alternatif, som ligger i sielfva definition af Borgen, att nemligen Borgesmannen betalar „thet gäldenär sjelf ei gälda gitter," då förhållandet dem emellan är fullt accessoriskt, och således den rigtiga, af Lag förutsatta och præsumerade Ordningen (Jus ordinis, icke beneficium ordinis s. 90 motiv., ty den ordning att gäldenär omedelbart sökes, är ett strängt jus, af Lagen i enlighet med Borgens aftalets natur föreskrifvet) är den, att borgesmannens betalnings skyldighet beror på ett „om icke, så framt icke gäldenär sjelf gälda gitter." Med rätta synes ock Lagen i 8 § H. B. hafva gjort detta till regel, då detta förhållande genom samma Lag præsumeras såsom det allmänneligen gällande; och anse vi såsom ett Logiskt fel att icke Lagförslaget sammalunda förfarit. 2:o) det andra hufvudalternativet, af samma borgesmannens till hufvudgäldenären

ning skulle äfven hafva blifvit en följd, att Lagen först uttalat sina bestämmelser om det angifne hufvudförhållandet mellan Borgesman och Gäldenär i ett sammanhang, och först derefter öfvergått till den andra hufvudrigtningen i Borgens-Contractet nemligen den, af Borgesmännens, under förutsättning af att desse äro tvenne eller flere, förhållande till hvarandra sins emellan. Detta hade theorien och systemet fordrat. Gransk. måste nu följa lagbestämmelserna i den ordning de i förslaget förekomma.

Med Lagförslagets 6 § börjar stadgandet om medborgesmäns samband med hvarandra. Att denna rigtning af borgens-ansvaret är en helt annan, än den emellan Borgesmannen och Hufvudgäldenären behöfver knapt anmärkas.

I cit. 6 §, och i den 7:de, har Lagförslaget den logiska exactituden för sig framföre Lagen, som i X C. 11 § H. B. sammanför de tvenne härvid antagna alternativer. Desse äro nemligen 1:o) att Borges-skriften endast är utan vidare tillägg af 2:ne eller flere underskrifven; t. ex. personerna A. B. och C. teckna sig utan vidare bestämning såsom Borgesmän för 90 Rd, då gäldar hvar dess del efter hufvudtalet, d. v. s. hvardera erlägger $\frac{1}{3}$ = 30 Rd. Hit hör ock det fallet, A. tecknar sig ansvara för 10, B. för 30, och C. för 50

Rd; då heter det „att de i borges-skriften utmärkt, att betalnings-ansvaret dem emellan annorledes fördeladt är". I båda fallen, så väl i det förra, då pars är rata, som i det sednare, då densamma är certa s. determinata, har hvardera borgesmannen fullaste rätt (strictissimum jus divisionis) att ej bli sökt för mer än det bestämda belopp, eller den andel, för hvilken han sig förbundit. 2:o) 7 § „Hafva flere i borgen gått, och sig en för alla och alla för en till ansvar bundit"; härigenom finnes således tydligen det i förra alternativet gällande jus divisionis vara upphäfvet, genom de tillagda orden, en för alla och alla för en: „då må Borgenär för fulla gälden söka hvilkendera Borgesman han vill".

Redan ifrån denna allmänna utveckling af dessa alternativers begrepp drager man lätteligen den slutsats, att deras rättsverkningar måste vara hufvudsakligen olika. Då verkeliga förhållandet är sådant, hade Gransk. för sin del önskat, att 1:o) det gemensamma för dessa tvenne underarter af samborgensförbindelsen blifvit stadgadt, 2:o) rättsföljderna af den icke correala förbindelsen blifvit utstakade, och att 3:o) Lagen meddelat föreskrifter för förhållandet mellan inbördes correala samfidejussorer. Härigenom hade både juridisk och logisk conseqvens blifvit bevarad. — I enlighet med denna anmärkning skulle jag velat att 10 och 11:te

§. §. såsom allmänt gällande för båda ärterna af borgen skulle hafva följt omedelbart på den 7:de: deruppå den 15:de § till och med den 20:de, och så den 9, 12, 13, 14:de o. s. v. på sätt en redigt genomförd theorie fordrar. I samma mån lagens bestämningar för Borgens aftalet måste vara af ett ganska vigtigt inflytande på hela Creditsystemet, i samma mån äro härvid omtanka och uppmärksamhet på Contrahenternas ömsesidiga interesse utaf yttersta vigt. Lagförslaget har derföre på goda grunder sökt i detail genomföra rättsföljderna af hvardera alternativet: En annan fråga vore den, om de båda, af Lagen uppfattade alternativerne uttömma de här tänkbara möjligheter, eller, om icke ännu ett borgens förbindelse-sätt gifves, som serskildt bort tilldraga sig Lagstiftarens uppmärksamhet och bestämning? Gransk. har öfvertygat sig, att sådant är verkliga förhållandet, och vill nu först genom ett Exempel, sedermera genom deduction bevisa denna sin mening. Vi föreställe oss t. ex. att personen A utaf B har begärt en försträckning på 100 Rd; B låfvar gifva den om C derföre borgar; C tecknar sig då derunder „för ofvanstående summa går jag i borgen:" När A återkommer till B med den sålunda med C:s borgen åtecknade förskrifningen, yrkar B, att han ännu icke anser sig säker, utan fordrar att en fjerde person D på enahanda sätt skall underteckna såsom löftesman. På B:s begäran skrifver D under „för ofvanstående summa går jag i borgen".

Förfallotiden inträffar, gäldenären sökes men saknar all tillgång: B söker C; då frågas: efter hvilketdera af de i vår Lag förekommande alternativer skall han söka honom? Svarar man, efter det 1:a d. v. s. så, att C skulle få njuta full delnings rätt med D, det ville här säga, betala sin hälft, och sedermera från allt ytterligare kraf varda befriad; så invändes deremot med allt skäl, att C ju aldrig förbehållit sig en sådan fördelningsrättighet, så mycket mindre, som då han borgade, fråga ej var om, att någon annan borgesman skulle jemte honom gå i ansvaret, utan C har tecknat sig för hela summan; detta åter är ju något helt annat, än att teckna sig för en andel eller bestämd del, med deri inbegripet förbehållande af i Lag medgifven delnings rätt: Svarar man åter, C bör sökas efter det 2:dra eller strängare alternativet, d. v. s. för hela skulden, så göres med skäl den invändning, att C ju icke tillagt de af Lagen för detta alternatif bestämda orden „en för alla och alla för en": honom bör ju således icke, enär nu finnes en annan, likaledes förbunden, medborgesman ett så beskaffadt oförskyldt hårdt ansvar drabba.

Rigtigast svaras således efter min tanke, att detta fall, ehuru ganska möjligt, af Lagen är förbisedt, och att således deruppå en tillämpning af de i Lag stadgade borgens förenings sätt är emot rättvisans fordringar stridande — Men så väl

theorien, som ock den Rom. Lagstiftningen under en viss period af dess utbildning leder oss till den rätta lösningen af det uppkastade problemet. Denna uplösning vore följande. Likaså orättvist mildt det vore emot Löftesmannen C, att på honom lämpa fordran af ett strict jus divisionis, äfvenså obilligt hårdt vore det, att betaga honom all hjelp genom den andra borgesmannens delagtighet. Här beror således allt uppå, att Lagen sjelf antager ett tredje förbindnings sätt mellan samborgesmännen, åtföljdt af serskildta, detsamma rättvisligen tillaggda rättsverkningar. Då nu, enligt det redan raisonnerade, detta nya förbindningssätt borde blifva en mellanlänk emellan de båda hvarandra rakt motsatta ytterligheterna, så blefve problemet här att på rättliga grunder construera detta Medelbegrepp. — Till skillnad ifrån första förbindnings sättet skulle här den stricta fördelnings rätten af ansvaret emellan samborgesmännen saknas; men fast detta saknades såsom ett strictum jus, behöfde det dock icke saknas såsom ett beneficium, m. a. o. de af desse medborgesmän, som söktes, kunde svara exceptione beneficii divisionis, jag betalar genast min del efter hufvudtalet, men sök den andra för dess del; kan han icke betala, så skall äfven jag ersätta hans andel. C opponerar nu denna exception, och betalar genast 50. D sökes, och betalar sina 50; då blir resultatet detsamma som efter första föreningsschemat: men förändra möj-

ligheten; D har ingenting att betala med, då återkommer ersättnings-ansvaret på C. som således måste liquidera hela beloppet.' Deri uttryckes skillnaden från första alternativet, hvaruti en sådan regress till den andre borgesmannen uteslöts genom det förbehållna strictum jus divisionis: ännu tydligare skiljer sig detta, af oss föreslagna tredje förbindnings- sätt, ifrån Correitets alternativet, hvarutinnan den sökte borgesmannen så mycket mindre kunde emotsätta något benefic. divisionis, som han genom sjelfva Contractet ifrånsagt sig detsamma, och var således skyldig att genast betala altsammans. Jag ville derföre, på grund af det anförda, till förekommande af ett orättvist lidande på någondera sidan, hvilket, i fall borgesmännen vore på nu sagda sätt förenade, nödvändigt upkomme genom tillämpning af hvad Lagen och Lagförslaget härutinnan stadgat, hafva uti Lagstiftningen uttryckt det nu deducerade tredje förbindnings-sättet sålunda: "Borga tvenne eller flere för en förskrifning, hvardera med förbindelse att för hela skulden ansvara, men utan tillägg en för och alla för en, då äge Borgenär hvardera för det hela söka; förmår någondera ej gälda, träde den andre, som gälda förmår, i den dertill oförmögnes ställe." De Logiske och Juridiske möjligheterna voro sålunda fullt uttömde, och ingen borgesman kunde beklaga sig öfver att genom brist på i Lagen uptagna alternativer blifva orättvisligen lidande.

10 § tyckes innehålla ett altför obestämdt stadgande. Såsom den nu finnes uttryckt, skulle deraf anledning kunna hämtas till flerfaldiga orättvisa följder: t. ex. skulle någon deraf draga den slutföljd, att Borgesmannen i alla händelser bör ansvara för utsökningskostnaden, en slutföljd, hvilken, ehuru icke bestämdt stridande emot Lagens bokstaf, likväl skulle aldeles uphäfva alla rigtiga begrepp om principal gäldenärs och borgesmans förhållande till hvarandra. Lagförslagets mening, som sannolikt varit den, att, enär Borgenären har sökt Gäldenären, och af honom väl utbekommit hufvudstol och ränta, men icke kunnat utfå utsöknings eller Rättegångs kostnaden, denna kostnad i hvilketdera alternativet af Borgen som helst, bör af Borgesman gäldas, hade således till undvikande af nu möjlig förvillelse på ett mycket bestämdare sätt bordt uttryckas.

I 11 § stadgar Lagförslaget det öfverflyttande på Borgesman, som betalt af borgenärs rättigheter, hvilket i theorien kallas jus actionum cedendarum. Gransk. skulle till uplysning för Lagskiparen önskat tillaggda de orden, "ehvad än detta vore en sakrätt såsom Inteckning, nyttjande förmon o. s. v." ty altför möjligt är, att borgenär hade sig betingat sådan säkerhet eller nytta, och detta oaktadt, sedermera med borgen garanterat sin fordran. Den i 13, 14, 15, och 16 §§ föreskrifne præscriptionstid af ett år synes så

väl med sakens fordringar, som ock med K.K. FF. af den 28 Jun. 1798, 28 Nov. 1811, och den 29 Julii 1812 öfverensstämmande.

18 §. Här stadgar Lagförslaget om den händelse, att "Borgesman dör, medan han under borgen står." I 10 § X Cap. H. B. gifver vår Lag rörande detta fall en almän föreskrift, gällande för all slags borgen. Lagförslaget deremot skiljer sina bestämmelser i tvenne olika, efter de båda alternativerna af borgens förbindelsen i rigtningen mellan Borgesmannen och hufvudGäldenären. Så väl Lagen, som Lagförslaget stadga i nu förevarande fall den skyldighet för Borgenären, att af Gäldenären fordra ny borgen. Gransk. finner ej hvarföre Lagförslaget dervid uteslutit Lagens ord "Gitter han den skaffa, vare förra löftesmannens arfvingar fria;" Gitter han ej" så föreskrifver Lagen generellt "söke borgenär betalningen genast ut af gäldenären, och bristen af löftesmannens gods." Med skäl må detta stadgande i det fall anses ofullständigt, att Lagen härvid ej serskildt stadgar om borgen i almänhet, och borgen såsom för egen gäld, men hvad den grundsats angår, som för båda händelserna föreskrifver Borgenärens omedelbara utsöknings skyldighet, så kan Gransk. icke annat än föredraga densamma framföre den af Lagförslaget medgifna Ett års præscription. Denna öfvertygelse grundar jag på just de i Lagmotiv.

(93) anförda grunder, att genom åt borgesmän beredda förmåner (beneficia) lätta utvägen för den behöfvande att förse sig med borgen, och således medelbarligen gifva lif och rörelse åt en, för cultiverade nationer så högst behöfvelig, Credit. Med full anledning skulle naturligtvis Borgesmans arfvingar se sig besvärade af, att ett helt år tryckas med ansvar för en af död borgesman ingången förbindelse. Detta ansvar skall förefalla dem så mycket mera besvärligt, som det är ovisst, och de sålunda sättas ur stånd att reglera boets angelägenheter, upgöra dess tillgångar och skulder samt sinsemellan med full Egande rätt blifva innehafvare af qvarlåtenskapen. Heldst skulle de derföre önska, att enligt vår Lags stadgande genast afgjordes, om den ifrågavarande förbindelsen kommer dem uppå skada eller icke, och denna omständighet af en långvarig ovisshet, som bereder bekymmer för hans efterkommande, skall sannolikt afhålla mången, dertill i annat fall icke obenägen, ifrån att tjena en annan med sin borgen. Då man härtill lägger den större osäkerhet, de tvister genom flere nu mera i saken interesserade arfvingars anspråk, som af dröjsmålet kunna bli lätt möjliga följder, så har Gransk. ansett rådligast, att med frångående af Lagförslagets præscriptions-tid bibehålla Lagens bestämning, supplerad med följande tillägg "gitter han ej, söke Borgenär betalningen genast ut af gäldenären och

bristen af löftesmannens gods," Har åter Borgesmannen gått i borgen som för egen gäld, söke då Borgenär genast hvilkendera han helst vill, „Gäldenären eller Borgesmannens arfvingar."

20 § Bestämmer om bevaknings skyldighet i Concurs. I visst afseende förekomma härvid samma svårigheter, hvilka vi vid 4 § VI C. d. B. antydt, i det fall någon skall bevaka en annans fordran. Borgenären må således sjelf derom besörja. I stället för "honom" i meningen "om den förfallen varit eller tillställt honom" borde kan hända, subjectet "Borgesmannen" än en gång uprepas till ytterligare bestämdhet.

Gransk. finner ej orsaken, hvarföre 15 § X.C. H.B. om tjenligt subject för Borgens-förbindelsen är i Lagförslaget utesluten. Hvad 4 § XIX C.Å. B. och K. F. 11 Maji 1774 stadga, hade i detta afseende fordrat upmärksamhet.

Oaktadt den omtanka, hvarmed Lagförslaget sökt gå tillväga, vid bestämningen af alla, i Borgens-aftalet ingående fall, hafva dock åtskillige frågor blifvit förbigångna, hvarom uttryckligt stadgande synts mig erfordras, såsom: Hvad är att dömma om Borgensförbindelser som ingås på högre summa eller på strängare vilkor än hufvudförsträckningen? än om borgen för skadeliga för-

mellan anföras, men då inga bestämda skäl dertill tyckas hafva föranledt, förefaller det Granskaren omotiveradt, att finna i Lagprojectet ordningen emellan Capp. om Depositum och Commodatum aldeles omställd. Hade Depositum blifvit ordnadt efter Indelnings principen i gåfvo-och bytes-aftal, så hade det rätteligen bordt erhålla plats före Försträckning, Invisning och Lifstids ränta. Skulle åter rangeringen uppgjorts i enlighet med contracternas delning i principales och accessorii, så borde Pant och Borgen såsom accessoriska efter Depos. förekommit. Någon princip bör väl consequent följas vid framställningen.

§ 1 "Taga bref derå" Af de skäl, som ofvanföre äro utvecklade, tyckes man hafva svårt att i alla händelser fordra skriftelighet i detta aftal. Synnerligen i det fall, som början af 3 § innehåller, enär tillslutna eller förseglade kistor m. m. sättas under annans förvar. I fallet åter af skrif-

---

Af dessa alla är egentligen endast Gåfva *Unilateralt*; de öfrige *Bilaterale*.

Accessorii Contractus äro
Pant.
Borgen.
Vite.

Principales äro alla öfrige uppräknade.

Obs. Att härvid ganomföra den Romerska delningen af Contracter: 1) Reales, 2) Literales, 3) Verbales, 4) Consensuales strider, såsom bekant är, mot Nyare Lagars Contracts-principer.

sträckningar ifr. K. F. 24 Nov. 1725, 20 Oct. 1720 och 17:de April 1733? än den så kallade fidejussio succedanea med dess båda species af Indemnitatis så väl till säkerhet för Creditor, som ock för Borgesmannen? Hafva icke desse juridiskt distincta begrepp, hvilkas tillämpning så ovedersägeligen ofta blifver nödvändig, fordrat sin serskildta bestämning såsom i Rom. Lagstiftningen? Detta öfverlemnar Gransk. utan anspråk på ofelbarhet i sin yttrade mening, till den sakkunniges afgörande.

8 Cap. Om Inlags-Gods.

Det kan väl icke i afseende på Contracts Lagstiftningen vara af någon synnerlig vigt, om den ordning 7) hvarutinnan Contracterna sins e-

---

7) Gransk. vill till redande af detta ämne meddela följande schemata öfver de i Lagförslaget förekommande Contracter enligt åtskillige divisionsprincipia.

Gåfvo Aftal (C. Benefici); Gåfva 2 C. ——— Försträckning och Invisning 3 och 4 C. C. kunna räknas till båda classerna, allt eftersom icke Ränta är utfästad — Ränta är utfästad — Lån 9 C. ——— Borgen 7 C.

Bytes Aftal (C. Onerosi) ——— Köp och Byte 1. Cap. ——— Lega och Hyra 10 C. Lifstids Ränta 5 C. Tjenstehjons Lega 11 C. Byggnads eller annat arbets beting 12 Cap. Bolag 13. Syslomansskap. 14 C. Vite 15 Cap. ——

telighet, torde någon form derföre af Lagen böra föreskrifvas, ty olikheten med 3 Cap. 1 § måste blifva en följd af contracternas olika mening och innehåll.

2 och 3 §§ äro hufvudsakligen af enahanda lydelse, som 2 och 3 §§ af vår Lag. Visserligen måste härvid medgifvas motivernas påstående (95) att stadgandet af här föreskrifven vittnesbevisning och Edgång icke kan anses stridande emot den nya föreskriften om skriftelig handlings upprättande. Men en annan fråga är den; om det här åt deponitor medgifna alternativet, "styrke (fulltyge) då med vittnen eller Ed sin", är med rättvisans, och den fullt juridiska bevisningens fordringar öfverensstämmande? vi hafva i det föregående haft tillfälle att gifva Kongl. LagCom. vårt fullkomliga bifall för det grundliga raisonnement, hvarutaf uphäfvandet af Handelsboks fulltygande bevisningskraft blifvit resultatet. Dervid (145) utmärka motiv. 8) just nu i frågavarande rum såsom undantag

8) Motiv. tillägga på samma sida att "detta Lagrum XII. 3. H. B. förutsätter ett redan gifvit eller bevisadt factum . . . skedd deposition . . . Och hufvudsakens bevisning beror således i detta fall ej på depositors eller målsägandens åtgärd eller Edgång" I detta raisonnement kan icke Gransk. undgå att finna en lucka: annat är bevislighet af factum och annat är application deraf på en viss derföre ansvarig. Annat är t. ex. Läkarens intyg att person

ifrån den då stadgade grundsats. Korteligen angifves ock grunden till detta undantag. Jag medgifver ock att i nu supponerade fall "att inlagdt gods finnes brutet, en presumtion äger rum emot depositarien," och jag skulle i anledning deraf vara benägen att gifva åt depositorns Ed, ehuru i egen sak och till egen förmån en half-bevisande kraft, d. v. s. så, att han derigenom gifver fyllnad i sin bevisning (juramentum suppletorium), men att på denna Ed låta hela bevisningens fullhet hvila, anser jag emot allmänna bevisningsgrunderna och emot den stränga rättvisans fordringar stridande. Motiv. säga på s. s. "att annat sätt till sanningens utrönande ej finnes." Detta är väl icke så nödvändigt och dat beror just på Lagens stadgande, huruvida det må finnas eller icke. Depositor kunde ju åläggas, att åtminstone i allmänhet med ett vittne styrka sin upgift om innehållet, och honom medgifvas rätt att med Ed fylla denna bevisning! Gransk. upprepar härvid hvad Lagförslagets motiver (37) yttra. "Om blott en enda medlem i samhället genom detta Rättegångs sätt blif-

---

blifvit mördad, och annat är imputationen af mordgerningen på en viss person (subjectum criminis). Det ena är hufvudsak i afseende på probatio facti, det andra i anseende till probatio auctoris. I det angifna fallet af depositi skadande, skulle likväl anledning till en slutföljd få anses gifven ifrån det ena af dessa momenter till det andra, hvilket Gransk. föreställer sig utaf anförda skäl betänkeligt.

vit lidande, så skulle en sådan händelse "ensam" af Lagstiftarens rättvisa kräfva förändring i den Lag, som beredt och främjat hans oskyldiga lidande."

4 § svarar emot 4 § XII. C. H. B. och innehåller samma stadgande utom böterna som i Lagförslaget äro utbytta emot "Gälde åter all skada". Gransk. har ofvanföre om denna förändring yttrat sin tanke. En annan lucka synes mig här finnas både i vår gällande Lag och uti Förslaget, neml. brist på bestämningar i afseende på ett i Depositum ingående usus, kändt i Rom. Lagstiftningen både under namn af irregulare sensu stricto, och sensu latiori. Att något slags bruk eller nyttjande äfven efter nyssnämnde våra Lagar icke skall vara Depositarien, förmenadt, endast det sker med ägarens begifvande, synes af orden "utan ägarens samtycke." Behöfveliga skulle Gransk. derföre ansett några bestämningar rörande ett sådant bruk. De i Rom. Lagen angifne schemata om usus var bestämdt, eller obestämdt, eller skulle ersättas med penningar, eller skulle ersättas med något annat än penningar, kunde för denna, visserligen nödvändiga bestämning, varit de ledande grunderna. 9)

9) Så beskaffade stadganden hade äfven i afseende på bestämmandet af præstatio culpæ i thy fall varit angelägna.

5 § stadgar att frukt eller afvel af det deponerade tillfaller ägaren; Förslaget kunde aldeles utan betänklighet här hafva utsagt "honom som godset inlade" ty deponens är utan undantag altid dominus.

6 § "Hafva flere under annans vård satt gods, deri de alla del äga: det må ej å enderas begäran gifvas åter utan han allas fullmakt derå viser." I detta stadgande öfverensstämma Lagen och Lagförslaget: Gransk. finner det ock fullt rättsenligt, likväl med ett tillägg "ther de ej i Bolag äro;" i denna sistnämnda händelse, som lätteligen kan inträffa, bör naturligtvis en bolagsman kunna utfordra hvad å bolagets vägnar deponeradt är: detta förhållande ingår neml. i begreppet af Societas och i den deruti innehållna persona moralis, hvilket förhållande sålunda företräder fullmagtens ställe. Hvad Laglörslaget tillägger om godsets delning, och sålunda utlemnandet af hvarderas lotter, är väl enligt med naturlig rätt, men torde i verkställigheten blifva af nästan oöfvervinnerlig svårighet; 10) samdelägarne kunde altför väl till undvikande af sedan förekommande tvister, åläggas att tillsammans uttaga depositum.

---

10) Denna svårighet hvälfver sig omkring begreppet "bestämda.": äro ägarnes lotter bestämda. Ty just i detta ord ligger en altför mångtydig obestämdhet.

10 § . . . . med sig för, och lemnar i hans (Gästgifvares) vård, eller deras, som af honom äro satte att gästgifveriet förestå." Gransk. fruktar att någon vid hastigare genomläsning skulle misstaga sig om rätta meningen; vore tillagdt, "eller i deras vård" vore misstaget omöjligt. Slutet af § "Gällen ock vittnens utsagor som bevis i dessa mål" är altför generellt uttryckt, och skulle kunna missförstås; hvarföre ej likhet med 9 § då meningen är densamma! i „thy fall må ägaren med vittnen sin rätt bevisa." Lagen bör ej variera med talesätt: deraf kunna förvillelser upkomma, utan fast häldre på samma språk uttrycka enahanda tanke.

11 § Handlar om en art af sequestrum: "Dömes gods under tredje mans förvar." Gransk. skulle önskat stadgandet så uttryckt "dömes gods, medan tvist derom var" . . . derigenom hade characteren af depositionens innehåll och ändamål varit utsagd.

Icke heller anser jag Lagen böra alldeles förbigå det fall, att tvenne, de der om en sak tvista, af förekomne anledningar öfverenskomma, att i en tredjes (sequesters) förvar nedsätta den sak, hvarom tvist är. Gälle härom, kunde Lagen hafva bestämdt, hvad i allmänhet om Inlagsgods stadgadt är. Flere äro de orsaker som böra förmå Lagstiftningen att encouragera ett så beskaffadt aftal.

9 Cap. Om Lån.

Korteligen antyda motiv. (s. 91-97) skillnads-criterierne mellan Mutuum och Commodatum. Besynnerligt nog saknas deribland den väsendtliga skillnaden, att det ena Contractet angår Res fungibiles, det andra Res non fungibiles; denna omständighet är likväl hufvudgrunden till alla öfriga skillnader, som anföras. — Vår Lag är i stadgandet för detta Contracts Rättsföljder altför ofullständig, och borde visserligen med åtskilliga tillägg suppleras. Denna omtanka var af sakens natur pålagd Lagförslaget. Den har ock ingalunda blifvit lemnad utan uppmärksamhet. Vi skola korteligen dervid redovisa för hvad oss förefallit anmärkningsvärdt. — §. 1. Præstatio casus är i Låne-Contractet lätteligen afgjord. Långifvaren, som alltid fortfar att vara Egare, skall naturligtvis derföre ansvara. Kinkigare är bestämningen i afseende på culpa 8)

8) Gransk. föreser här den invändning, att det igenom „hela vår Lagstiftning röjer sig den esprit att åt förtroendet Contrahenterna emellan öfverlemna följderna af ingångna Contracter“. Om detta å ena sidan måste medgifvas, så bör å den andra erkännas, att så snart en Lag, såsom Lagförslaget gjort, redan frångått denna åsigt, böra äfven de anbragte juridiska controll-bestämningarne vara consequenta och principenliga. Ifr. Calonii Disp. de delictis circa depositum s. 38. o. f., hvarutinnan den berömde Förf. väl visar svårigheterna in praxi vid användandet af dessa distinctioner,

och dess följder. Lagförslaget säger i 1 § „vårde det som sitt eget" och stadgar dessutom i 2 § „varder genom låntagarens vårdslöshet lån skadadt eller förgånget, gifve han fullt skadestånd åter". Angående Depositum stadgade ock Lagförslaget § 2 „Inlags gods bör man vårda som sitt eget. Missfares eller förkommer det af hans vangömo eller vållande gälde fullt åter". Gransk. är, ehuru uttrycken i afseende på båda Contracterna finnas i förslaget olika, dock osäker om icke enahanda regel för præstatio culpæ är menad skola för båda vara gällande. Orden „vårdslöshet, vangömmo och vållande" nemligen innebära, i fall härvid några distinctionsgrunder verkeligen följts, endast de 2:ne högre graderne 9) af oaktsamhet, som, enligt de båda citerade Lagrummen beläggas med enahanda ansvar af ersättning för skadan. En så-

---

dem han rigtigt säger vår Lag ej omfatta, men dock icke ingår i någon theoretisk pröfning af ämnet i almänhet.

9) Motiv. föreslå sjelfva (s. 28) en classification af culpa: hade denna riktigt blifvit tillämpad på ifrågavarande Contracter, så borde i 8 C. 2 § icke ordet „Vangömmo" utan uttrycket „Vårdslöshet" hafva blifvit användt: nu synas dessa båda uttryck blifvit förvexlade tvertemot hvad Contracts Lärans grunder ovedersägeligen fordra. — Vår nu gällande Lag har blott det obestämda, "ej må lån missfaras". XI. §, H. B.

beskaffad lika ersättnings skyldighet å en depositaries, och å en commodataries sida, synes mig dock emot den strängare contracts-theoriens grundsatser stridande. Allmänt gällande måste nemligen den rättsgrunden anses vara, att culpæ præstatio skall contrahenterna emellan bestämmas af deras relativa fördel af Contractet, så att, ju större fördel desto mindre grad af culpa bör ock præsteras, och tvertom, ju mindre fördel, desto större grad af culpa erfordras, innan den kan contrahenten till ersättningsansvar tillräknas. Vid tillämpningen af denna enda sunda princip måste man således finna, att i Depositum depositarien, som af aftalet endast hade besvär, men ingen fördel, också endast borde tillförbindas ersätta en högre grad af culpa, som man må kalla lata (groft förvållande, vangömmo eller dyl.) men att deremot i Lån förhållandet blir det rakt motsatta, att nemligen commodatarien, hvilken af Contractet njuter hela fördelen, bör vara pligtig ersätta all, således äfven den minsta grad af Culpa, t. ex. termen Culpa levissima, Commodans åter endast bör vara skyldig att ansvara för gröfre förvållande (Culpa lata), enär han af det, å hans sida onerösa, i contractet endast har olägenhet till den andras förmån. I enlighet med dessa grundsatser, i bevisningen för hvilkas rigtighet Gransk. anser öfverflödigt ingå, skulle jag således önskat en förändrad redaction af detta Capitels 2 och 9 § § till följande lydelse „Varder genom låntagares vårdslöshet, vangömmo el-

ler ock genom dess underlåtande af den vård, som en omtänksam uppmärksamhet fordrar, lån skadadt eller förgånget: gifve han fullt skadestånd" — och en ny derpå följande § „Lider Låntagare af Långifvarens vårdslöshet, vare långifvaren skyldig skadan gälda".

3 §. - - „gör annat bruk", eller „ock försummar att det i rättan tid återställa". - - jfr. med sista Mom. af 8 §. Man känner af jus Rom. att just på motsatsen af dessa båda omständigheter, d. v. s. på obestämdhet till bruk och tid, grundade sig distinctionen mellan ett precarium, som i dessa afseenden var utan bestämning, och det derutinnan bestämda egenteliga Commodatum. Ville Lagen nu i denna punct vara alltför noggrann, såsom den Romerska var, så skulle icke Låntagarens skyldighet att præstera Culpa levissima, på fallet af precarium tillämpas, utan låntagaren i sistanförde fall endast præstera culpa lata, af orsak nemligen, att hans nytta uti precarium, dervid lånet när som helst kan återkallas, ingalunda är så stor, som uti Commodatum, och således ock ansvarigheten bör vara till en lägre grad inskränkt.

4 §. I frågan om stadgandet för det fall „att lån är förgånget genom eld och brand eller annan vådlig händelse", hafva Kgl. Commitéens Ledamöter sins emellan varit af skiljaktig mening:

Pluraliteten har antagit, „har Låntagaren kunnat det rädda, ersätte han ock långifvarens förlust." Rättsenligheten af detta stadgande vill Gransk. ingalunda bestrida: svårigheten, eller snart sagdt omöjligheten, att kunna anföra bevis som fulltyga, att Låntagaren det „kunnat" rädda, gör en tillämpning häraf näppeligen tänkbar. Dels kan man nemligen af de, vid ett sådant olycksfall möjligen närvarande, icke förmoda en uppmärksamhet, som skulle utgöra ifrågavarande bevisning, dels ock, äfven med förutsättande deraf, skall Lagen esomoftast med orättvis stränghet hemsöka den af olyckans öfverraskning bestörte och förvirrade låntagaren, som naturligtvis saknar nog sans och sinneslugn att skilja emellan det lånta och sitt eget. Mycket kan således här raisonneras för och emot, så att Gransk. är mer än tveksam i afgörandet.

9 § Upptager fallet af fel i lånet „hvilka Långifvaren förut vetat." Lagförslagets stadgande är ock i thy fall rättvist: men den händelsen, som likaväl kan inträffa, är icke alls omnämnd, att nemligen fel i det lånt är finnas, som långifvaren icke förut vetat, 7) t. ex. han hade sjelf

7) I följande X C. 1 § har Lagförslaget bestämt detta fall i Hyres aftalet så, att ägaren skall svara till skadan.

nyss köpt hästen, kände icke att den var farlig att färdas efter, och låntagaren, som dertill begagnar creaturet, gör sig sjelf derigenom hen betydlig skada: hvilken skall då vidkännas denna förlust? Denna sak kan ingalunda bedömmas efter 5 §, ty der är fråga om sjelfva lånets försämrande; nu deremot, om en skada deraf, som Låntagaren lider. Om det nu vore lagens mening att låntagaren på grund af det benefika för honom i hela aftalet, borde i det förutsatta fallet bära sjelf förlusten, borde ej denna mening genom uttryckelig Lag hafva blifvit stadgad?

Sluteligen finner icke Gransk. något fullgilltigt skäl hvarföre de i vår lags 2, och 4 § § stadgade föreskrifter om „förnekande till lånet", "säljande, pantsättande eller bortgifvande af det man lånt hafver", tagande af lån i annans namn" o. s. v. blifvit i Lagförslaget aldeles förbigångna: de Civila följderna, såsom af skadeersättning, lösnings och actions rätt m. m. borde väl åtminstone i sammanhang med Contractets öfrige Rätts verkningar hafva blifvit af Lagstiftningen bestämda. Denna anmärkning, hvilken Gransk. icke för hvarje gång serskildt ansett sig böra upprepa, gäller i öfrigt vid alla Contracter.

10 Cap. Om Lega och Hyra.

2 § „Brukar någon ovarsammeligen det till honom legdt är, så att skada derå sker, då skall

han den sjelf gälda". Gransk. har haft tillfälle, att så väl vid Depositum, som Commodatum visa tillämpningen af Contracts theoriens principer för culpæ præstatio. Efter enahanda grund kan ock här denna tillämpning ske. Lagförslaget har uttrycket „brukar ovarsammeligen". Liksom med flit synes här icke använd någondera af de bestämningsgrader som (s. 28) i Motiv. förekomma. Detta kan Gransk. icke annat än anse, såsom brist på juridisk conseqvens. En sund och consequent theori bjuder här: efter Locatio Conductio är ett bytesaftal hvarutinnan båda betinga sig förmåner som således å båda Contrahenternas sida äro lika, så bör också skyldigheten att præstera culpa här blifva för båda lika, m. a. o. fästas vid samma grad af förvållande. Denna grad skall då blifva mellangraden, culpa levis, eller på Svenska "Vangömmo" och således, Lagens stadgande som följer „varder genom dens vårdslöshet eller vangömmo, som legt hafver, skada tillfogadt det till honom legdt är, då skall han den sjelf gälda". Endast på detta sätt, genom undvikande af obestämda uttryck, vid hvilka än den ena, än den andra betydelsen kan fästas, synnerligen då fråga är om så högst relativa begrepp, som graderna af förvållande, undgår Lagstiftningens tillämpning att blifva godtycklig och vacklande. Så mycket mindre bör theorien sjelf, som alltid har sina naturrättliga principer, försumma, att uppgöra sitt consequenta tankesystem, och när detta är upp-

gjordt, derifrån vid tillämpning på serskildta fall låta afleda sig. Idel obestämdheter blifva eljest häraf den oundvikliga följden.

5 §. Lagen har i 2 § XIII C. H. B. „Leger man tvem ett", hvilket Lagförslaget i uttrycket förändrar till „Leges ett till tvenne": vinsten af denna uttrycks förändring är för Gransk. obekant. Lagen säger vidare i förevarande fallet, „behålle den som först hyrde." Lagförslaget deremot „behålle den som det i händer feck, om han på god tro hyrde ändå att det till den andra förr egdt varit." Motiv. (sid. 98) hänvisa på Betänkandet vid 1. Cap. Enligt 1. Cap:s. 8 § i Lagförslaget förklarades det sednare köpet ogildt, då någon säljer hvad han till annan försålt: här åter i hyres Contractet blifver den sednare hyresmannens rättighet orubblig, endast emedan han det i händer feck. Hvad således i ena fallet antages såsom följd af principen, förnekas uti det fullkomligt analoga andra fallet. Hela detta vacklande emellan olika theoretiska grundsatser uppkommer ytterst af den ofvanföre granskade traditions theoriens brister. Gransk. hänvisar Läsaren till det der yttrade, och tillägger endast, att man ovedersägligt måste i Conseqvens gifva företräde åt vår nu gällande Lag, då man betänker den enhet som råder emellan I. 5. och XIII. 2. d. B. Såsom följd åter af Gransk:s theorie blir stadgandet i bå-

da fallen det conseqvent enahanda, att den som det i händer har, godset behålla må.

7 § - - „svare till all skada som af vanskötsel kommer" - - Här brukas åter ett nytt uttryck för culpa: till följe af ofvananförde contractstheoriens obestridliga grunder skulle här heta" svare till all skada som af vårdslöshet eller vangömmo kommer".

11 Cap. Om Tjenstehjons Lega.

Då de af Husbonde- och Tjenstehjons sambandet uppkommande förbindelser och rättigheter aldeles icke till hela deras omfattning kunna härledas ifrån det juridiska aftal, som är yttre grunden för deras inträdande; utan desse bero på mycket mera inre, och utur Moraliska grunder uppkommande förhållanden, så skall naturligtvis hufvudsaken härvid komma att öfverlåtas åt hvad mensklighets känslan har att föreskrifva. Sjelf bör ock Lagstiftningen alltid syfta derhän, att söka i detta förhållande införa en mera paternell än servil beskaffenhet. — Politiska och Oeconomiska considerationer göra dessutom en Tjenstehjons Lag till något vida mindre universelt juridiskt än man genast skulle föreställa sig: det juridiska är endast ett Element af det öfriga. Gransk. inskränker sig derföre till följande anmärkningar:

§§ 1. och 2. Redan Lego-stadgan 15 Maji 1805 upphäfver Lagens stadgande i 1 § XIV. C. om bestämd tid för städslandet. Lagförslaget synes derföre med skäl hafva bibehållit den bestämning, "att man må tjenstehion städja (hvad tid som helst) då med Orlofssedel eller annat betyg vises, att det till antagande af tjenst ledigt är". Vid detta städjande af Legohjon har jus consuetudinarium infört en städslo penning, penning på hand (Arrha), som väl icke i Lagen, men i cit. L. S. 1805 Art. 6 omtalas. Gransk. finner för sin del denna städslo penning så i flere afseenden nyttig, att han skulle önskat se densamma af Lagen auctoriserad och med rättsföljder bestämd. Skälen för denna tanke hafva varit, dels, att det behöfves ett yttre tecken till bekräftelse af det emellan tjenstehjon och husbonde upprättade Contract, i afseende på hvars verkeliga existens vid förekommande tvister en bevisning kan tarfvas, dels ock har arrhan en dubbel egenskap, som utsagd i lagbud på ett ganska utmärkt sätt skulle garantera aftalets fullbordande. Under en viss, af lagen bestämd, tid skulle nemligen denna Arrha kunna stadgas vara poenitentiarisk d. v. s. sådan, att det berodde på Contrahenternas vilja att, förmedelst återgifvandet och återtagandet deraf, återkalla den ifrågavarande öfverenskommelsen; Efter denna tid åter (t. ex. innom de 2:ne månader som föregå inträdandet i tjensten) skulle samma Arrha kunna till rätts-

följd bestämmas vara Confirmatorisk d. v. s. omintetgöra Contrahenternas försök att ifrån Contractet återgå; den vore då fästepenning: eller må hända vore härvid för Contrahenternas ömsesidiga säkerhet rådligare att altid stadga städslopenning vara fästepenning. Sålunda vore bådas säkerhet genom ett yttre tecken betryggad.

Följande § § äro hufvudsakeligen enliga med vår nu gällande Lags föreskrifter i 3—10 § § cit. C.

12 § i stället för mellan Olofsmässo och Larsmässo dag, har Lagförslaget medgifvit hvad tid som helst endast med tillagd præscription af jemnt upp 2 månader före stemno-dag.

14 § Föreskrifves om Orlofssedel, (vår nu gällande Lag kallar detta bevis Afskedspass). Gransk. tror att Lagen härvid till rättelse bordt gifva allmänna stadganden för denna Orlofssedels innehåll i enlighet med IV Art. 1 § L. S. 1805. Ty att ett sådant bevis ordenteligen och med erforderlig fullständighet inrättas, medför ömsesidig nytta för tjenstehjonet och den, hos hvilken det sig till tjenst erbjuder; omständigheter af synnerlig vigt, enär den blifvande husbonden oftast icke har annan kännedom så väl om tjenstehjonets frägd som arbetsduglighet. Lagförslagets allmänna bud "sätte husbonden deri sanfärdeligen ut huru tjenstehjonet sig i tjensten förhållit", borde således, enligt min

öfvertygelse hafva blifvit närmare bestämdt genom de momenter af dess Innehåll, som i cit. rum af Legostadgan uppräknas. 18 § Ersätter rätteligen bristen i vår Lagbok af bestämning rörande "upptagit faderlöst barn". För många fall, dem Lagen ej kunnat specielt utveckla, må 4 § III Art. Leg. St. 1805 tjena till rättelse.

Om flyttningstid stadgar K. K. 22. April 1819.

Lagen har ej nämnt om en Sublocatio, eller då tjenstehjon skaffar annan i sitt ställe. I äldre författningar har den, naturligtvis med Husbondes samtycke dertill, varit tillåten i fallet af Legohjons giftermål. Gransk. är oviss om icke detta stadgande, till sedlighetens befrämjande, bordt i Lagstiftningen fortfara.

12 Cap.

Om byggnads eller annat arbets beting.

1, 2 och 3 § § stadga almänneligen præstations skyldigheten af Casus. De stadganden, som deruti förekomma, äro ock ovedersägligen med Naturlig rätt öfverensstämmande, ehuru de å s. s. 109, 110 Motiv. derföre angifne grunder ingalunda för theoristen kunna synas fullt tillfredsställande. Motiv. omtala arbetsbetingets likhet i visst fall med köpecontractet: Gransk, skulle tvertom med påstående af dessa båda aftals hufvudsakliga *olikhet* med

hvarandra, rörande Contractet om arbetsbeting genomföra följande enkla raisonnement. Den i Contracts Läran almänna principen: Casum sentit dominus, eller Res perit suo Domino, kan för Arbetsbetinget antagas såsom oinskränkt: Dervid kan nemligen icke, såsom i köpe Contractet, blifva fråga om någon Creditor speciei, ty detta begrepp är för arbetsbetinget främmande. Lätt blifver ock denna grundsats i tillämpningen: enär nemligen arbetet (opera) perit domino d. v. s. för arbetaren, och ämnet (materien) perit domino, denne må antingen vara arbetaren, enär denne arbetar af eget ämne, eller ock betingaren, så vida denne består ämnet. Undantag härifrån kunna aldrig medgifvas, emedan de sakna all Naturrättlig grund. Satsen är derföre, som nämndes, oinskränkt, och undantagslös. Traditio kan i förevarande fall icke med juridisk stränghet anses ske, ty det är hvarken i det ena, eller andra afseendet fråga om någon öfverflyttning af Eganderätten, eller af någon annan Sakrätt, hvarförutan åter traditions begreppet är otillämpeligt. Det enda, som här förändrar förhållandet är tillvarelsen af en Culpa; denna åter utesluter all fråga om Casus; och Culpam præstat culposus. Vägrandet t. ex. att mottaga arbetet, då detta färdiggjordt erbjudes (Egaren) betingaren, eller försummelsen hos arbetaren att ej vid aftalad tid præstera arbetet färdigt, innehålla bådadera en Culpa; dervid kan lika litet blifva fråga om en, på traditionens verklighet beroende,

Egande rätt, som om en Casus: theorien måste strängt skillja dessa hufvudsakligen olikartade förhållanden.

De i detta Cap. förekommande stadganden hafva både varit af ofullständighet i Lagstiftningen påkallade, och äro, af en förtjenstfull omtanka för Contrahenternes ömsesidiga rättigheter förestafvade. Gransk. har dervid icke funnit något anmärkningsvärdt.

13. Cap. Om Bolag.

Med mycket skäl anföres i motiv. s. 115 o. f. "att Lagstiftaren vid BolagsContractet, mindre än i de öfriga till sin natur mera enkla och inskränkta, kan förutse alla händelser och stridiga interessen, hvarom tvist emellan de Contraherande kan upstå." Lagens bestämningar rörande detta Contract, som på handelsangelägenheternas gång kan hafva ett så väsendtligt inflytande, böra således med en synnerlig omtanka vara gjorda. Granskaren har ock funnit så väl de motiver, hvilka härvid s. 115-134 anföras, ifrån goda grunder härledda, som ock Lagförslagets stadganden fylla en icke ringa brist i vår hittillsvarande Lagstiftning.

K. F. den 28 Junii 1798, som stadgade ansvar af 300 R:rs böter för underlåtandet att innom

25 § För hvad LagFörslaget i denna § stadgar om Bolag uti Slöjdeverk m. m. ligga förnyade Allm. Manuf. och Handtv. Privil. 29 Maij 1739 till grund. Den 26 § af sistberörde Förf. rörer ett fall, som ur Lagen ingalunda bordt uteslutas, det neml., att till Verkets fortsättande något sammanskott till en viss summa af Interessenterne göras bör, men en eller flere af dem sig innom den utsatta tiden dermed efter dess i Verket tillhörige Lotter icke infinner. I detta fall göres han, enligt den åberopade Förf. förlustig dess andel i verket och deri instuckne medel. Gransk. anser detta alltför strängt; och skulle önskat i LagFörslaget finna en för detta fall 12) mera lämpelig bestämning, såsom t. ex. den försumliges skyldighet att för den af Bolagsmännen för hans räkning upptagna försträckningen betala 12 proC:s ränta, då likväl alltid med utsatt præscriptions-tid.

27 § Hänvisar till Concurs Lagen att finna stadganderne för "Offentelig Stämning å Bolags Borgenärer då Bolag uphör, eller förändring deri sker genom någon Bolagsmans bortgång,,. Bestämningar rörande dessa fall synas mig dock fastmera bordt i Lagstiftningen för Bolags Contractet ser-

---

12) Ty just detta fall angår specielt Slöjdeverk, hvilka ingalunda torde böra subsumeras under de allmänna bestämningarne i 24 §.

skildt förekomma. Concurs Lagen, som är ämnad att innehålla allmänna föreskrifter angående Afträdes och Förmånsrätt, hvartill äfven för ämnenas nära sammanhang Boskillnads och Urarfvamål samt Årsstämning å Borgenärer blifvit laggda, har nog vidsträckt område ändå, utan att omfatta serkildta stadganden för Bolagsaftalet. Så hafva Conc. Lagarne af 28 Junii 1798, och 18 Julii 1818, äfven ansett saken; hvarföre dels Allmänna Lagen i XV C. H. B: dels K. F. 28 Jun. 1798 rörande Bolag, gifvit de för i frågavarande serskildta Contract erforderliga bestämningar. Vore LagFörslagets mening åter den, att endast Conc. Lagen skulle gifva föreskrift om den offentliga stämningen å Bolagets Borgenärer, så må deremot intet hinder vara, men i detta fall borde den allmänna Lagen vid Bolags Contractet hafva stadgat om följderna af dess uphörande, sättet derföre m. m.

14 Cap. Om Syssloman.

Contracter, hvarigenom någon åtager sig bevakandet af annans angelägenheter, hafva i vår Lag utgjort ämne för tvenne Capitel, det 18 C. H. B., hvari stadgas om befattning med en annans ärender i allmänhet, dervid den som erhåller updraget kallas Syssloman eller Ombudsman,

och 15 Cap. R. B., som föreskrifver om Laga-Ombudsman eller Fullmägtig (Rättegångs Ombud). LagFörslagets motiv. (s. 134) omfatta samma distinction, men benämna den förra arten endast "Syssloman", i bestämningen hvaraf, "att nemligen hans åtgärd endast kan hafva till föremål befattning med annans Egendom", en emot begreppet stridande *inskränkning* synes gjord, enär neml. genom Syssloman äfvensåväl kan afhandlas om andras krafter till begagnande för mandantens räkning såsom tjenste-præstationer, arbets-entreprenade, tjenstehjons städjo o. s. v. Att sistnämnda updrag åter, såsom varande af alldeles extrajudiciell beskaffenhet, visserligen icke kunna hänföras till Rättegångs Fullmägtigskap (Mandatum judiciale) tarfvar af mig ingen ytterligare bevisning.

1 §. Denna och följ. §§ äro hufvudsakligen redigerade i öfverensstämmelse med 1734 års Lag. I den puncten afviker likväl LagFörslaget, att det äfven medgifver updrag kunna lagligen ske genom "Enskilda bref". Gransk. skulle här trott de orden böra tilläggas, "dock må på sådant updrag icke grundas magt att om hufvudmans rättighet i fast Egendom afhandla." Denna inskränkning anser Gransk. af så beskaffade mera magtpåliggande ärenders vigt påkallad, i följd hvaraf lagstiftningen bör för dem stadga bestämdare, contrahenternas ömsesidiga rättigheter närmare betryggande for-

maliteter af vittnen, ordentlig Fullmagt, m. m. såsom Lagen för thy fall i allmänhet föreskrifver. — Af enahanda grund tror Gransk. att sednare mom. af 2 § skulle till föreskriften varit bestämdare om det sålunda lydt: "Ej må Syssloman om hufvudmans rätt i fast Egendom aftala; utan att &c. - - ty såsom uttrycket nu finnes, skulle Syssloman kunna contrahera om en Servitus på hufvudmans Egendom m. m. d. och detta ansvarslöst, tacente legis dispositione.

3 § - - - "svare ock till all skada, som af hans försummelse eller svek kommer." Gransk. kan här vara fåordig vid tillämpningen af ofvanföre angifne grunder för Culpæ præstatio. Då detta Contract för ingendera af parterne är benefikt, emedan hufvudmannen å sin sida väl har nytta deraf, att hans angelägenhet uträttas, men ock onus genom den betalning han är skyldig præstera åt Sysslomannen, denne åter genom sistberörde skäliga arfvodes lön för sin möda njuter vedergällning, så blifver här efter enahanda grundsatser, som vid Locatio Conductio i allmänhet, Sysslomannens ansvar att præstera följderna icke blott af culpa lata (vårdslöshet), utan äfven af mellangraden (vangömmo). Härtill kommer väl den särkildta omständighet, att ifrågavarande updrag innebär ett förtroende, hvilket Sysslomannen icke utan ett känbarare ansvar bör kunna gäcka, men så snart hans förhållande utmärker afvikelse härutinnan,

är rubriken "svek, bedrägeri," (dolus) den, under hvilken subsumtionen bör ske.

"Försummelse" är således här ett alltför generelt ord och lemnar anledning till obestämdhet i tillämpningen, enär Lagen icke begagnar samma uttryck, som för culpans gradationer i allmänhet äro såsom gällande antagna.

4 §. Här stadgas, i likhet med 7 § XVIII C. H. B., att något allmänneligt jus substituendi icke tillkommer Syssloman, utan endast i det fall honom kan tilläggas, att Laga förfall åkommer. Lagstiftningen torde likväl icke alldeles hafva bordt förbigå det fall, att i aftalet med Hufvudmannen den ifrågavarande substitutions-rätten blifvit Syssloman medgifven. För detta fall, äfvensom för den händelsen att Syssloman, utan att i Lag anförde orsaker äro för handen, sätter annan i sitt ställe, anser Gransk. serskildta ansvars-bestämningar af nöden, hvilka svårligen uti Lagstiftningen kunna saknas.

8 §. Med mycket skäl föreskrifves i §:s början att Fullmagten är regel för hvad Syssloman gör och med annan sluter. Lagförslaget tillägger..."vare hufvudman saklös i allt hvad Syssloman, utom hans lof eller vettskap slutit hafver." Gransk. fruktar härvid att det obestämda i orden "lof eller vetskap" kan föranleda förvillelser vid tillämpningen. Det enda lof, hvarom här

kan vara fråga är väl fullmagten, ty den ensam lofgifver (auctoriserar) Sysslomannen till ett visst handlingssätt: hufvudmannens "Vettskap" åter om hvad slutes, behöfver alldeles icke förutsättas, ty i motsatt fall skulle Fullmagten sakna betydelse. Enahanda uttryck i Lagbestämmelser af enahanda syfte och innehåll är den enda garantien för rigtighet i deras tillämpning.

11 § På goda grunder stadgar Lagen till bevarande af Sysslomans arfvodes rätt, gemensam ansvarsförbindelse hos hufvudmännen. Härvid saknas dock föreskrift om fördelningsgrund för detta arfvode emellan Hufvudmännen sjelfva. I anledning hvaraf Gransk. skulle ansett hafva bordt bestämmas, "och fördelen de sedan denna kostnad sins emellan efter thy hvardera af updragets verkställighet förmån njutit". Endast härigenom är dessas ersättnings rättighet inbördes rättvisligen försäkrad.

17 § Handlar om så kallad Negotiorum gestio utan serskildt updrag dertill. Giltigheten af hvad den utan updrag handlande sålunda för en annans räkning gjort, grundas naturligtvis på principalens ratihabitio eller godkännande deraf. Så väl Lagförslaget i cit. §, som ock Lagen i 10 § XVIII C. H. B. stadga "gillar frånvarande det ej, fylle den, som utan fullmagt hans angelägenhet

å sig tagit, eller dess löftesmän all skada, som deraf timat." Att obillighet å den ogillandes sida, i detta fall kan åbringa den välmenande uträttaren skada och förluft till belöning för sin möda, är mer än möjligt. Lätteligen kan ock hända att en närvarande, i vänskapligt förhållande med en frånvarande person, bevisar honom den tillgifvenheten att i en magtpåliggande angelägenhet utan updrag tjena honom: vid frågan om ratihabition fordras, att äfven en tredje, i saken interesserad, skall godkänna det uträttade: denne, orättvis och obillig, nekar sitt godkännande; gestor negotii kommer sålunda på ett oförtjent och orättvist lidande.

Mig synes derföre skäl vara att en ointeresserad tredje person (fri från all subjectiv partiskhet) d. v. s. Domaren lägger dem emellan. På grund häraf skulle stadgandet blifva, fylle - - - eller dess löftesmän all skada som, efter hvad Domaren pröfvat, derutaf timat."

Sluteligen anser Gransk. det icke hafva varit utan skäl att tillägga en ny § af följande lydelse: "Om serskildta arter af Sysslomän såsom i fall af Concurs eller Boskilnad, skils i Concurs Lagen." Till förekommande af origtig tillämpning, då nemligen uttrycket "Sysslöman" är detsamma af lagen använda, hade sålunda anvisning varit i nu omtalade fall gifven.

15:de Cap. Om Vite.

Gransk. kan för sin del icke gå in på den bestämning af begreppet Vite, som i motiv. (sid. 138) gifves, att nemligen vara ett "skadestånd" 13) för hvad af endera Contrahenten icke fullgöres. Sålunda yttras att contraherande personer böra äga frihet att bestämma sådana villkor vid lofliga aftal, hvarigenom den ena kan försäkra sig om upfyllandet af den andres förbindelse, samt Domaren, genom Contrahenternes öfverenskommelse om "visst skadestånd" befrias från skyldigheten att ingå i en ofta osäker pröfning af skadans belopp" - - Att detta raisonnement strider emot Vitets naturrättliga begrepp, kan Gransk. ådagalägga blott genom den anmärkning, att Vite 14) (Clausula poenalis) alltid blifvit ansedt, och måste anses såsom ett accessoriskt Contract, hvarutinnan således aldrig kan ingå den, principal contractet ensamt tillhöriga, bestämningen af skadestånd (skade-ersättning) för den genom Contracts

---

13) Att äfven samma åsigt gjort sig gällande vid disscussionerna i ämnet, synes af Prot. s. 11 - 16.

14) Code Civ. d. Francais, som äfven antar vite, definierar det sålunda: "La clause pénale est celle par laquelle une personne, pour assurer l'execution d'une convention, s'engage à quelque chose en cas d'inexécution.

brott lidande paciscenten. En sådan ersättning flyter redan af hufvud-contractet, såsom endast deraf och derigenom utan vidare tillagd clausel beräknelig. Helt annat är ett Vite, det är något, utom beräkneligt skadestånd, tillagdt den, som genom andre paciscentens afvikelse från Contractets fordringar, blifver lidande. Såsom t. ex. en Syssloman åtager sig att uträtta hufvudmannens uppdrag att exsecutive utfordra en till betalning förfallen fordran, med tillagd förbindelse å Sysslomans sida, att, derest han icke detta sitt åtagande ordenteligen fullgör, till hufvudmannen erlägga 100Rd. Då är denna tillagda bestämning ett Vite: meningen dermed är visserligen ingalunda, att fritaga Sysslomannen ifrån det honom lagligen ålagda ansvaret, utan att än mer befästa, föröka detta ansvar med det tillagda Vitet. I detta fall skall således Sysslomannen först præstera hufvudmannen laglig ersättning, om t. ex. genom dennes vårdslöshet att söka Gäldenären, denne sednare genom iråkad Concurs blifver insolvent: och utom, oberäknad, denne skadeersättnings förbindelse, till hufvudmannen gälda 100 Rd. såsom Vite. — På grund af denna, obestridligt enda rigtiga bestämning af vite finner man att Lagförslagets 4 § Ej må - - annat skadestånd än vitet fordra", är emot naturrättliga begrepp stridande.

En annan fråga är den, om Vite, i dess en-

da rigtiga och egentliga mening, d. v. s. såsom ett plus utom skadestånd, bör i Lagstiftningen existera. Hittintills har det, såsom bekant är, ej af Enskildte Contrahenter varit till utfästande lagligen auctoriseradt, och serskildt i afseende på försträckning genom K. Förordningen 11 Aug. 1815 förbjudit. Af offentlig auctoritet, såsom af Domare eller K. Befallningshafvande har det, enligt XXIII C. Å. B. I. 9. II. 1. U. B. XVII. 5. R. B. kunnat utfästas; Lagen kallar detta ock Vite, men det bör enligt begreppet heta Böter (Mulctæ).

Häldre än att, såsom hittills skett, Lagskiparen vid Lagens stillatigande i afseende på ämnet, skulle vara tvekande om sådana förord lagligen anses bindande eller icke, må Lagstiftningen derom bestämdt yttra sig. Då detsamma såsom hittintills för försträcknings-aftalet förbjudes och äfvenså vid Pant ett Pact. Commissorium af Lagen anses i juridisk mening nullt, finner Gransk. icke i allmänhet skäl vara att förmedelst förbud eller hinder i detta afseende, lägga band på de aftalandes frihet.

Deremot är min öfvertygelse att ett summum för Vitets belopp bör af Lagen föreskrifvas: den föreslagna § "öfverstiger Vitet dubbla 15) beloppet

15) Att detta dubbla beloppet efter Gransk:s theo-

af den skada, som den berättigade lider deraf, att förbindelsen ej uppfylles, då må Rätten nedsätta vitet till dubbla skadan" synas Gransk. vara så väl motiveradt, att den ingalunda bordt ur Lagförslaget uteslutas, och detta än mindre då man för reflexionen fasthåller det enda rigtiga begreppet af vite. Då neml. enligt hvad detta fordrar Contrahentens lidande serskildt honom godtgäres, bör icke Lagen medgifva honom att till en nödställd medContrahents obilliga skada, draga fördel af dennes oförsigtighet eller tryckande behof vid aftalets ingående.

Vid Lagförslagets serskildta stadganden anser Gransk. icke vidare någon anmärkning af nöden, i synnerhet som redan ofvanföre min erindran vid 4 § blifvit angifven.

16 Cap. Om Fynd och Hittegods.

Med alt skäl har detta Cap. blifvit öfverflyttadt ifrån M. B. till den plats i Lagboken det nu innehar.

Motiv. upplysa (s. 140) det historiska skälet hvarföre ett förvärfnings sätt, såsom detta, blifvit i Crimin. Lagen infördt. De första §. §. äro

---

rie om Vitet, svarar emot' Enkla beloppet (oberäknadt skadeståndet) inser den upmärksammare Läsaren oerindrad.

hufvudsakeligen redigerade i enlighet med nu gällande Lag. Motiv. (s. 144) gifva stadgandet om hittarens skyldighet att upplysa det hittade, en extensif tolkning, och yrka, såsom billigt synes, att det jemväl må angå så kalladt Bottenfynd m. m. Af samma tanke är ock Gransk. och finner skäligt, att denna tanke i Lagförslaget är uttryckeligen utsagd.

§. 5. Stadgandet i K. Kung. 10 Aug. 1755. som föreskrifver serskildt om fynd i sjöar eller på sjöstränder anse Motiv. vara föranledt af så sällan "må hända aldrig inträffande händelser, att någon serskild föreskrift derom ej ansetts nödig". Detta raisonnement synes ej Gransk. tillfredsställande: redan att en Lag finnes, ådagalägger behofvet deraf: utan grundad anledning bör den således ej upphäfvas; inom tämmeligen färsk erfarenhet hafva ock fall funnits för tillämpningen af berörde K. förordning.

§. 8. Så väl i denna §. som i den deremot svarande 3. 48 M. B. *) finner Gransk. den föreskrift utesluten som borde bjuda hittaren att, äfven utan skedd upplysning, gifva de hittade djuren åter till ägaren om han känd är, eller sig

*) I vår nu gällande Lag kan man dock anse denna ofullständighet på sätt och vis ersatt genom IX: 1. och 2. B. B. hvarest närmare stadgas om hittarens skyldigheter i förevarande fall.

angifver, och sin rätt visar. Detta stadgande har Lagförslaget i 10 §. intagit såsom specielt gällande om "några andra djur än förr sagde äro". Gransk. anser det hafva bordt utsträckas till frågan om alla djur. Skälet härtill är: En mindre redlig hittare kan, ehuru han med tämmelig säkerhet känner Egaren, till dennes skada qvarhålla creaturet, igenom dess afkomst eller nyttjande förskaffa sig en fördel tvertemot all rätt, enär han kände Egaren, och sluteligen vid återställandet efter lysnings tiden affordra den andra en obillig, till tvist ledande ersättning. Än ett lika mögligt fall, hittaren är mer än mycket besvärad att under upplysnings-tiden vårda creaturet, detta bringar honom och således medelbarligen Egaren på oförskylda kostnader: Så det ena, som det andra, hade dock kunnat och bordt undvikas om Lagen medgifvit hittare af Djur i allmänhet, det, som i specielt fall enligt 10 § är medgifvit hittare" af andra djur etc. 9. §. "Hittar någor bi å egen bolstad eller den han äger lott i; vare hans, som hitte". Detta stadgande finnes redan i IX. 2 B. B. Strängt naturrättligt är det väl icke, att göra occupatio till förvärfnings-sätt af en res, som icke kan sägas vara nullius, men om, hvilket Gransk:s erfarenhet icke kan bestämdt afgöra, det för förra ägaren är aldeles omöjligt, att, utom i det fall och på sätt, som undantagne äro, bevisa sin ägande rätt till sådane bortflugna djur,

så må Lagen, af denna omöjlighet anse sig tvingad till ifrågavarande stadgande.

17 Cap. Om tioårig Håfd.

I Motiv (151–155) redovises för de almänna bestämningarne af det jurid. begreppet Præscriptio (Häfd). Dess arter beskrifvas sålunda, den ena af sådan beskaffenhet, att man förvärfvar ett ting eller en rättighet, som man förut utöfvat, P. Acquisitiv., och den andra, bestående deruti, att en rättighet, som någon äger mot en annan, går förlorad och att denne sednare således ifrån sin förbindelse befrias, P. Exstinctiva. Dessa bestämningar äro i tvenne afseenden inexacta och ofullständiga, först emedan de icke ge tillkänna den begrepps olikhet att P. Adquis. innebär förvärfningen af ett jus in re, då genom P. Exstinct. deremot i allmänhet och vanligast förvärfvas en jus ad rem (fordran) och vidare, emedan resultatet deraf att P. Adqu. åkommer är uteslutandet af allas anspråk till den igenom häfd förvärfvade saken eller rättigheten, då deremot följden af P. Exst. är utslocknandet af en endas neml. Creditorns rättighet till saken uti personal Rätten, och äfvenväl utslocknande af en endas anspråk i de fall då Præscriptio Exstinct. grundlägger en verkelig realrätt.

Betänker man detta, så finnes tvertemot hvad (s. 152) yttras, att 12 § IX C. H. B. äfvensom K. F. 15 Jun. 1800 innehålla verkeliga bestämningar af en Præscr. Exstinct, ehuru benämningen Häfd egentligen endast brukas i XV C. I. B. som stadgar om præscr. adqvis. Immemorialis, hvilken likväl i sträng juridisk mening icke innehåller en præscriptio, utan endast en præsumtio dominii, då deremot den i K. Förf. 14 Maji 1805 stadgade Tjugo års tid för klander å fast Egendom, innebär en verkelig juridisk præscriptio till possessors orubbeliga säkerhet.

3 §. "Afskrifning å hufvudstol eller Räntebetalning, då den ena eller den andra ostridig är, så ock Intecknings förnyelse gälle som bevis att fordran bevakad blifvit"

Gransk. instämmer fullkomligt i grunden för detta stadgande, men finner det samma, på sätt det nu förekommer, nästan för tillämpningen omöjligt. Detta förhållande är en följd af uttrycket, "der den ena eller andra ostridig är" hvilket just genom sin obestämdhet är otillämpeligt. Ty hvad skall denne ostridighet betyda? Mån det vanliga att ämnet icke kan blifva föremål för en tvist eller stridighet? eller att det verkeligen af andra parten blir obestridt? eller att han i detta bestridande misslyckas? Gransk. vill förklara sig

genom bestämda fall, hvilkas otvungna möjlighet näppeligen behöfver ådagaläggas. Afskrifningen å hufvudstolen eller Räntebetalningen kan göras både af Gäldenären och Borgenären: har den blifvit gjord af den förre, skall då, frågar jag, gäldenärens förnekande af denna anteckningens rigtighet utverka honom præscriptions-förmån, och blir ej genom detta förnekande afskrifningen stridig? Ån i det andra alternativet, vanligare derföre, att sådana afskrifningar merendels göras af Borgenären som sålunda qvitterar den gjorda inbetalningen: skall i detta fall Borgenären igenom en möjligen falsk anteckning få förvara sin försummade rätt. och således tvertemot Lagens syftning, kunna komma Gäldenären uppå ett längre än efter Lag fortfarande ansvar? Och ponera, att Gäldenären bestrider förhållandets verklighet, så må, och bör detta lyckas honom i händelse anteckningen vore falsk: men, skall i emotsatt fall, d. v. s. under förutsättning, att Borgenärs afskrifning hade följt på en verkelig inbetalning, och således lagligen icke borde bestridas, det detta oagtadt kunna lyckas den bedräglige Gäldenären, att genom det han gör saken tvistig, bringa sig sjelf undan betalnings ansvar genom åtnjutande af orättmätig häfd? Gransk. tillägger här den inconseqvens som Motiv. sjelfva på 154 s. medgifva, att nemligen just samma omständighet i ena fallet skulle få gälla såsom fullt bevis till förmån för

Gäldenären och i det andra icke erhålla enahanda bevisningskraft emot gäldenären på det att denne, tvertemot alla naturrättliga och samvets-lagens fordringar måtte se sin häfd oafbruten?

Desse och flerfaldige dylika betraktelser hafva hos Gransk. stadgat den öfvertygelse han ofvanföre yttrat om Lagförslagets obestämdhet i denna punct. Behofvet af tydlig föreskrift har af erfarenheten, och deri förekomna högst olika tillämpning, högljudt framställt sig. Granskaren föreslår i stället för 5 §, en Lagbestämning af följande lydelse: "Intecknings förnyelse, så ock sådan Gäldenärs handling, hvarigenom lagligen styrkes, att han om skulden erindran ägt, r gälle som bevis, att fordran bevakad blifvit" och vidare "Skall Borgenärs afskrifning å skuldsedeln sådan bevisningskraft äga, så bör den med egen underteckning äfven af Gäldenärens namn styrkt vara." — Lagen bör, enligt Granskis öfvertygelse, icke visa någon ytterligare gunst, för att ifrån följderna af en naturrättligen bindande förbindelse, till ett förment än ytterligare betryggande af egande rätts säkerhet befria Gäldenären.

Utaf Kongl. Lag-Committéens Protocoller (s. 16-18) uplyses att tvenne, af arbetande Ledamöterna föreslagne §§, handlande den förre om Quittningsrätt i frågan om genfordran, den sednare, om det fall då någon emottagit annans gods genom sådan åtkomst, som icke medför Egande

rätt såsom pant, lån m. m.", blifvit genom omröstning på anförde skäl utur Förslaget uteslutne. Dessa skäl fästas hufvudsakligen vid det afseende på Egande rätts säkerhet, hvarföre hela præscriptions-begreppet blifvit i alla Lagstiftningar infördt. Gransk. finner likväl detta skäl, satt emot dem, hvilka, härledda ifrån naturrättliga grunder, af Arbetande Ledamöterna (ss. 17 och 18) upgifvas, ingalunda förtjent af det företräde som omröstningens resultat utvisar, utan är fullt öfvertygad om, att åtminstone den sednare af de föreslagne §§ utaf upgifne anledningar, hvartill än flere kunde tilläggas, bordt ibland Lagens stadganden få intagas. De cit. protoc. sjelfva äro här tillräckliga ledningsgrunder för Läsarens omdöme, hvarföre Gransk. endast till dem hänvisar.

Det 16:de Cap. i vår Lag "Huru Gäldenär må gods sitt - - - afstå" - - - har Lagförslaget alldes uteslutit. Grunden dertill kan naturligtvis icke vara någon annan än den, att sådana föreskrifter böra i en serskid Concurs-Lag framställas. Gransk. anser detta af fullt skäl motiveradt.

18:de Cap. Om Borgenärers rätt och företräde för hvarannan till Gäldenärs Egendom.

Lagen har i denna rubrik "gäldbunden" hvilket Förslaget förändrat till "Gäldenär". Orsaken till förändringen angifva motiv. (s. 155) "att Gäldenär är lika förbunden att betala den ena, som den andra borgenärens fordran." Detta lärer väl ingen, och aldraminst vår Lags stiftare hafva velat bestrida. Uttrycksförändringen synes hafva upkommit af ett missförstånd, som skulle anse gäldbunden analogt med "Förbunden:" hvilket ingalunda är verkliga förhållandet. Lagens uttryck Gäldbunden utpekar den grad af skuldsättning, som äger rum hos den hvilken man kallar Cessionant: 17) det är inskränktare än det allmänna begreppet Gäldenär, och hade bort bibehållas, emedan det bestämdt gaf tillkänna hvarom fråga var.

De första 3 §§ äro hufvudsakligen af enahanda lydelse som de deremot svarande 1, 2, 5 §§ XVII Cap. H. B. Obetydliga omflyttningar hafva moderniserat språket; såsom i 2 §, Lagen har "finnes": Lagförsl. "finnes i behåll". Lagen: "som satt är under bolag". Lagförslaget "som är satt under bolag": riktigt finnes tillagdt

17) Redan första orden af 1 § uttrycka detta: "Räcker ej Gäldenärs Egendom till fulla gälden"

"den Egendom, hvartill den gäldbundnes maka enskild rätt äger" (bona separata): 3 § L. har "Samma rätt hafve ock Handtverkare för arfvode å thet gods, som hos honom qvart är"; Lagförslaget: "Samma rätt tillkomme handtverkare i det gods, som hos honom qvar är, för arfvode derå". Gransk. tror sig ej behöfva commentera sådana exempel på det utmärkta företrädet i 1734 års Lags stil.

Cit. § tyckes hafva en ofullständighet i afseende på handtverkares förmåns-rätt; då neml. tillägges "så och andre uti det gods de innehafva för sådana kostnader, som efter böra gäldas innan godset af ägaren återtagas må," så skulle någon deraf kunna sluta, att Handtverkaren blott för sitt arfvode, och ej för nyssbeskrefne kostnader t. ex. materialier för tillverkningens fullbordan, skulle äga förmånsrätt till ersättning? Denna slutsats åter strider emot 12 § XII C. d. B., som medgifver honom detentions-rätt i sådant afseende: hvad grund hade då Lagförslaget att här inskränka hans rätt till endast arfvodet? 4 och 5 §§ emotsvara alldeles samma §§ i XVII C. H. B.

7 § Gifver Kronan förmånsrätt för gäldbundens utskylder sista året i all dess lösa Egendom; inskränkningen till ett år kan göra detta stadgande någorlunda försvarligt, men emot hvad Lagstiftningen hitintills bjudit, strider detsamma, och mycket anser Gransk. vara, som bör förmå Staten att icke tillegna sig ett sådant företräde.

12 och 13 §§ medgifva det ifrån allmänna regeln gjorda undantaget af en Hypotheca Mobilium. Vår Lag stadgar uti 7 § XVII. C. derom. Med afseende på Näringarnes behof och förkofran har ock sådan säkerhet blifvit Förlagsmän genom serskilta Förf. Manuf. privil. 1739, Reglem. 1749, Hall Ordn. 1770, och Kongl. Stadg. 1774 för Bergsbruk, Slöjdeverks och Saltsjöfiskeri förlag medgifven, samt nu i Lagförslaget intagen. Tvenne Momenter dervid har Gransk. ansett ej fullt bestämde. 1:st) njute sådan förmån i "det som med Förlaget tillverkadt är - - i de rå ämnen som med Förlaget inköpte äro" — denna bestämning är nemligen hardt nära omöjlig, åtminstone så högst besvärlig, att förmodeligen ingen underkastar sig mödan dervid. Han skulle sålunda ibland mängden af de förtärliga ting, hvilka uti hans förädlingsverk bearbetas, se sig nödsakad att urskilja alla sådana quantiteter, som för Förlags-försträckningen blifvit inköpta. Han skulle härigenom se sig tvungen att göra en Separation af det ena från det andra, då likväl alltsammans skall af honom användas. Denna förmånsrätt synes mig således utan inskränkning hafva kunnat gifvas Förlagsmannen i samteliga Råämnen, som vid verket förefinnas m. m.

2:o) Vid slutet af § "Domstol derunder bruket eller verket lyder"; detta uttryck innehåller något obestämdt, emedan Bruket betraktadt såsom

förädlings-verk hör under den ena Rätten, betraktadt såsom Jordpossession under en annan.

14 § - - - "Hustrus fordran för penningar eller andra lösören som förvandlade äro" - - En sådan förmånsrätt är icke efter nu gällande Lag hustru meddelad, och det, såsom Granskaren förmodar, på goda grunder, som korteligen skola utvecklas. Enligt Lagförslagets 2 § detta Cap. medgafs jus Separationis af "den Egendom, hvartill den gäldbundnes maka enskild rätt äger". Gransk. anmärkte intet deremot efter en sådan rätt skäligen kunde subsumeras under hvad Lagen 2 § XVII C. kallar "hemgift och annat dylikt". Nu deremot går Lagförslaget ett vigtigt steg längre, hvartill på intet ställe i våra Lagar gifves anledning. Den således upkommande faveur för hustru fruktar ock Gransk. blifva gifven på rättvisans och billighetens bekostnad. Hustru blefve nemligen, genom detta stadgande, för det att hon, såsom motiv. (166) yttra, "ställd under mannens målmanskap, är att anse lika som annan omyndig person", till alla Borgenärers förfång orättvisligen gynnad. Är då icke det en betydlig skillnad 18)

---

18) Det förefaller Gransk. såsom den icke ovanliga förvillelsen, det skulle emellan personæ sui juris och non sui juris icke finnas Mellangrader, hvilka dock, enligt strängare fattade juridiska begrepp, aldrig kunna borttänkas, torde hafva varit en bland anled-

emellan Hustru och Omyndig person, att då den sednare äger både genom förstånds utveckling och erfarenhet förvärfvad kännedom om Egendoms förvaltning, samt med mannen i denna förvaltning deltager på ett sätt, hvaraf boets tillstånd lika hufvudsakligen, som af mannens åtgärder, beror, så är med den omyndige förhållandet det alldeles motsatta? Har icke Lagförslaget sjelf i flere stadganden medgifvit den väsendteliga inflytelse hustrus misshushållning, yppighet och fåfänga hafva uppå boets iråkade obestånd? Skall då hon, den i vissa fall mäst vållande, gynnas till Borgenärernes obilliga skada? Vidare: då Egaren ej har rätt att med någon prioritet ur boet vindicera värdet för den consumerade stulna saken, deponens icke ersättning för den deponerade, commodans för den lånta, och locator för den utlegda, så skulle dock Hustrun för sitt införda gods njuta förmånsrätt äfven sedan det blifvit förvandladt. Derutaf skulle lätteligen kunna blifva en följd, att förmedelst en, före äktenskapet ingången öfverenskommelse, hvars för honom mehnliga följder ingen Borgenär kunde förekomma, hustrun förbehölle sig den betydligaste delen af makarnes Egen-

---

ningarne till LagFörslagets ifrågavarande raisonnement. Calonius deremot (i Disp. de prisco in patria Servorum jure s. 125) skiljer ganska rigtigt emellan att sustinere nullam och imperfectam personam.

dom, upskattade lösörena till ett öfverdrifvit värde, sedan småningom förskingrade dem, och slutligen vid sin gäldbundna mans Concurs i kraft af här medgifven förmånsrätt komme alla Borgenärerna på en orättvis förlust. I den nu med Creditorerne anställande liquiden skall hon få allt ut, det må vara användt till boets gemensamma nytta eller till enderas enskildta gagn.

För öfrigt: huru skall det kunna bestämmas hvad hon enskildt förvärfvat? Skulle ej underslef härvid genom makarnes öfverenskommelse blifva nästan nödvändiga? Då man dertill lägger det lättare tillfälle hustrun har att bedömma mannens förvaltning, samt vid deraf inträffande behof vidtaga tjenliga förstigtighetsmått, den säkra förmånsrätt hon i alla händelser njuter att till enskildt egande uttaga af allt det införda hvad i behåll finnes, hennes proportionerligt mindre ansvar att i skuldeförbindelserna deltaga, hennes medgift, m. m. så synes den uti cit. 14, 15 och 18 §§ Lagförslaget hustru medgifna förmånsrätt vara förnärmande för tredje mans rättighet. Nedsätter man åter hennes rätt sålunda, att hon genom förordet kan förvara åt sig vanlig Fordringsegare rätt till den andel af förvandlade lösören och och penningar, hvartill mannen eljest ägt Giftorätt, och hvarifrån hon i förutsatt fall, om förordet ej gjordt blifvit, hade af Borgenärerne helt och hål-

let kunnat uteslutas, så anser Gransk. Lagen i detta fall hafva gjort hvad den till hustrus förmån bordt göra med afseende på hennes, på boets tillstånd så hufvudsakligt inverkande delaglighet i boets förvaltning. - - 15, 16, 17, 18 §§. Vid här stadgad respectif, på ålder beroende, prioritet emellan hypothecæ Legales ex privilegio personæ och hypothecæ expressæ har Lagförslaget med alt skäl följt vår Lags allmänna grunder. Hvad Lagen i 11, XVII H. B. stadgar om samtidige säkerheter torde af Lagförslaget icke bordt blifva förbigånget utan fasthäldre generellare, än i cit. Lagrum, bordt blifva föreskrifvit för alla inom samma class varande förmåns innehafvare. Bestämd Lag är alltid bättre än analogia legis tacita.

21 §. Uttrycket "fällen då de slikt af skilling som af skilling" skulle Gransk. önskat se utbytt mot det förra "af mark, som af mark" såsom genom ålder uttrycksfullt, och äfvenledes för hvarje lätt förståndligt.

Slutligen må, rörande de vid detta Capit. förekommande Motiver anföras, att de synas Gransk. sakna den ordnade framställning, som i förevarande invecklade ämne var af synnerlig vigt. Läsaren nödgas ganska ofta bläddra fram och tillbaka för att erhålla öfversigt af med hvarandra i

närmaste sammanhang stående ämnen, och detta kan för den mindre öfvade medföra åtskilliga svårigheter. — Gransk. skulle för att vid theorien af förmånsrätter på ett något fullständigare sätt behandla förekommande invecklade frågor, hafva blifvit altför vidlöftig. Det anförda må såsom allmänna momenter vara tillräckligt; en detaillerad granskning af ämnet medgaf hvarken plan eller utrymme vid förevarande tillfälle.

Till undvikande af missförstånd torde Gransk. dessutom böra tillägga. Den öfvertygelse, som i de förberedande reflexionerna blifvit yttrad, att nemligen Svenska folket ännu icke synes vara i behof af en Ny LagCodex, har hos Gransk. under förevarande forskningar än ytterligare stadfästat sig. Visserligen hafva, såsom på många ställen angifvits, åtskillige speciella stadganden kunnat anses af nöden, synnerligen inom Contracts Lagstiftningen, onekligt den del af Lagfarenheten hvaruppå industriell och commerciell utbildning hufvudsakligast yttrar sitt inflytande, men sådant har ock endast behöfts för att supplera, icke för att omskapa Lagen. Allt hvad i sistanförda mening blifvit tillgjordt, har synts Gransk. af förut utvecklade skäl, mindre tillfredställande och ändamåls-enligt. I synnerhet är detta Gransk:s omdöme om alla de helt nya begrepp, de för Svenska folkets tanke-och föreställnings sätt helt främ-

mande grundsatser, som understundom i det nya Lagstiftnings förslaget vunnit burskap. Det resultat, hvartill allt hos Gransk. föranledt, är således det i början af denna framställning deducerade, att intet i våra Lagar bör omskapas, så litet som möjligt förändras, och endast det för tillämpningen aldranödvändigaste tilläggas.

Tryckfel:

Sid. 15 r. 4 Föreslaget läs Förslaget
s. 28 r. 4 nedifr. han nödvändigt l. nödvändigt
s. 44 r. 19 befodrad l. befordrad
s. s. r. 1 nedifr. assignanten l. assignaten
s. 62 r. 22 de l. den
s. 71 r. 5 dat l. det
s. 82 r. 12 egdt l. legdt
s. 109 r. 2. företräde l. förträde
s. 110 r. 12 eftex l. eſter Lag.

A.L.
Tidskr.
50.

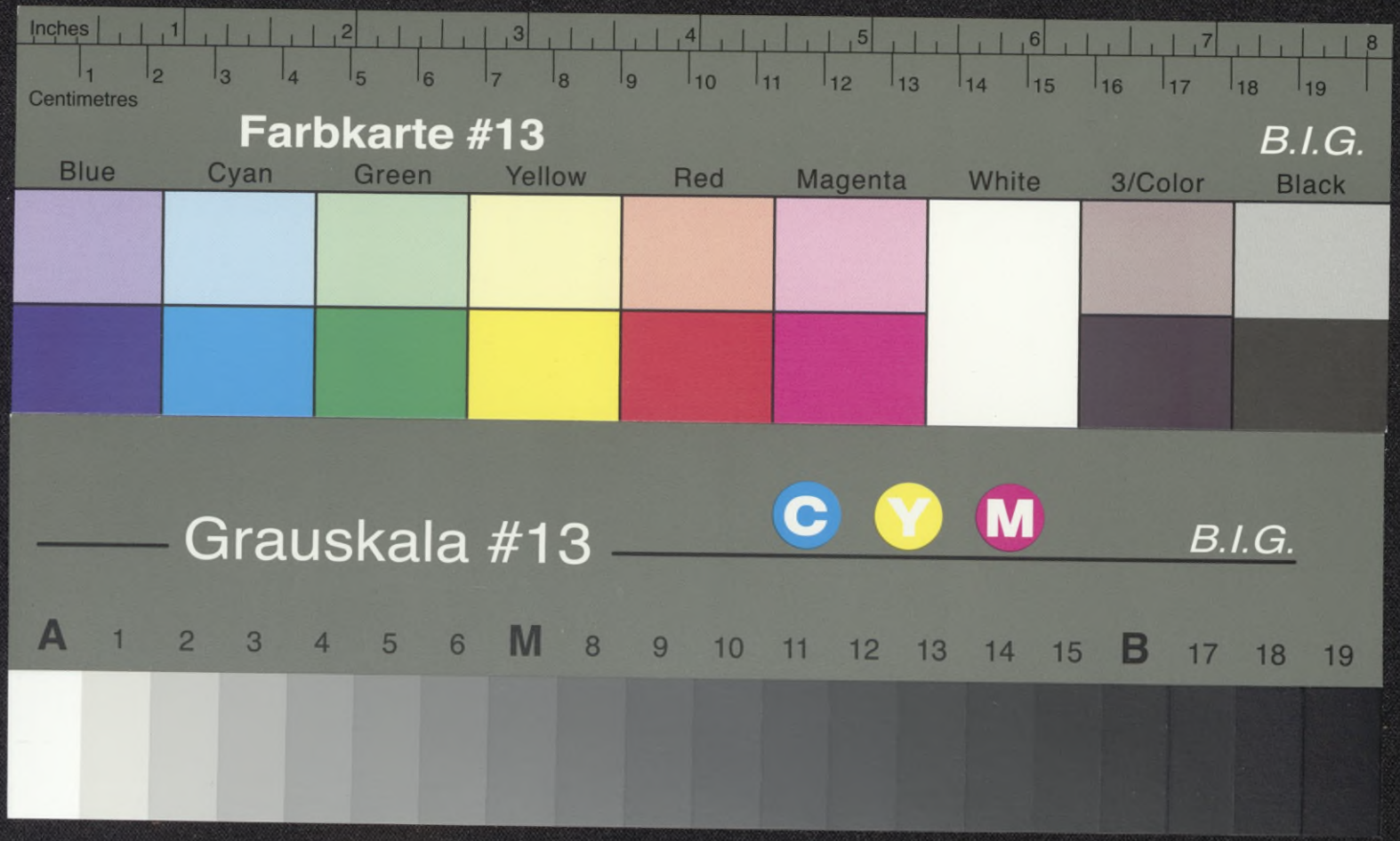
Inches
1 2 3 4 5 6 7 8
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Centimetres
Farbkarte #13
B.I.G.
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
Grauskala #13
C
Y
M
B.I.G.
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19